

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

1582 NUMARALI ALİ DENÎ'NİN RİSÂLA Fİ'L-TİBB ADLI
ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE ESERİN SOSYAL BİLGİLER
DERSLERİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERRİN GÜNÇE

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. NESRİN AKINCI ÇÖTOK

TEMMUZ 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

1582 NUMARALI ALİ DENÎ'NİN RİSÂLA Fİ'L-TİBB ADLI
ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE ESERİN SOSYAL BİLGİLER
DERSLERİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERRİN GÜNÇE

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. NESRİN AKINCI ÇÖTOK

TEMMUZ 2017

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Öğretim Üyesi Unvanı, Adı ve Soyadı

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Fatma GÜLTEKİN

İmza

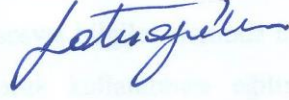
Berrin Günçe

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“1582 Numaralı Ali Deni'nin Risâla Fi'l-Tıbb Adlı Eserinin Çevirisi ve Eserin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanımına İlişkin Öneriler” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Unvanı, Adı ve Soyadı

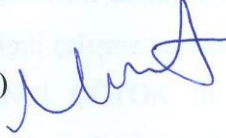
Başkan: Yrd. Doç. Dr. Fatma GÜLTEKİN

Üye: Doç. Dr. Yüksel GÜÇLÜ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK (Danışman)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

25./07/2017

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler alanının içerisinde birçok bilimsel disiplin bulunmaktadır. Bu bilimsel disiplinleri gerektiği gibi sosyal bilgilerle harmanlamak bu alanı oldukça zenginleştirecektir. Sosyal bilgilerin içindeki bilimsel disiplinleri irdeleyip bütünleştirmek bu alanı daha da zenginleştirecektir. Sosyal bilgiler içindeki önemli bilimsel disiplinlerden biri tarihtir. Tarih, her alanıyla inancın ve hayallerin kapılarını ardına kadar aralayan sonsuzluğun tek anahtarıdır. Tarihin alanları ilgi ve sevgi olmaksızın çalışılması mümkün olmayan bir umman gibidir. Tarih alanı içinde tıp tarihi ilgi çeken çalışma alanlarından birisidir. Özellikle günümüzde karşılaşılan sağlık problemlerinin geçmişteki durumunu, teşhis ve tedavi yöntemlerini, bunların zaman içindeki değişimini ortaya koyması tıp tarihi çalışmalarının önemini daha arttırmaktadır. Bu bağlamda bireyleri içindeki buldukları toplumsal yaşama hazırlama görevi yüklenmiş bir ders olan sosyal bilgiler alanında tıp tarihi içinde yer almış önemli çalışmaların bir kanıt olarak kullanılması eğitimin etkililiğini ve kalıcılığını arttıracaktır. Bu düşüncelerden yola çıkılarak böyle bir tez çalışması yapılması yoluna gidilmiştir. Özellikle bir konferansında Sayın Prof. Dr. Ramazan Akdemir'in Tıp Tarihi ve Deontoloji hakkında söylediklerini dinleyince bu tür bir alanda çalışma yapma isteği uyanmıştır. Tıp tarihi ile ilgili çalışma yapma düşüncemi tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK ile paylaştım. Kendisinden Prof. Dr. Ramazan Akdemir'i tez konusu ile ilgili olarak ziyaret etmek için danışmanımdan izin istedim. Büyük bir alçakgönüllülikle kabul etti. Sayın Prof. Dr. Ramazan AKDEMİR hoca ile görüşmeye gittiğimde baştan ayağa heyecan doluydum. Sayın Ramazan AKDEMİR hocamla görüşmem hayal ettiğimden daha güzel geçti, tıp tarihinin kapılarını açtı. İnsanların başına hayatlarında nadir çıkan dönemeçlerden birindeydim. Değerli tez danışmanımla durumu paylaştım. Böylelikle tıp tarihi yolculuğum başlamış oldu. Tez konusu ile ilgili eser seçiminde birçok el yazmasının içerikleri araştırılmıştır. Konya El Yazmaları Kütüphanesi'nde yer alan Ali Deni'nin Risâla fi'l-Tıbb adlı el yazması eseri belirlenmiş ve bu eserin Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine çevrilmesine karar verilmiştir. İncelenen eser 60 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tıp ve İslam hukuku, türlü nasihat ve uyarılar bulunmaktadır. Diğer bölümlerde türlü hastalıkların şifası için bitkisel terkipler, bitkiler hakkında bilgiler, çeşitli merhemler, macunlar, yakılar ve bunların yanı sıra bu hastalıklardan korunma yolları anlatılmıştır. El yazması eser okunduğu gibi çevrilmiştir. Bunların haricinde tez çalışmasında çeviri eserde adı geçen şifalı

bitkilerle alakalı sözlük hazırlanmıştır. Ardından bu eserin sosyal bilgiler eğitiminde nasıl kullanılabileceği ile değerlendirmeler yapılmış ve dersler için etkinlikler hazırlanmıştır. Gelenekten gelen bilgiye sahip çıkma arzusu içinde hareket edilmiş bu tezdeki çeviri eserin, sosyal bilgiler eğitimine büyük ölçüde katkı sağlayacağı söylenebilir.

Tezin hazırlanmasında bana yardım edip değerli vaktini bana ayıran değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK'a, çalışmamda tıbbi tecrübelerinden ve tıp tarihi konusunda ilk yönlendirmelerinden istifade ettiğim Sayın Prof. Dr. Ramazan AKDEMİR'e, çalışmamda katalog taraması, kaynak temini konularında destek veren ve bana önerilerde bulunan Sayın Doç. Dr. Münevver BEDİZEL AYDIN'a, tıp tarihi doktora tezini benimle paylaşıp sözlük kaynağı temini konusundan destek veren Sayın Dr. Sadık NAZİK'e, çevirimde Arapça bölümleri okumanda yardımcı olan arkadaşım Fakhir A. KHANAWDALY'a, araştırmalarımdaya bana her zaman destek verip yanımda olan arkadaşım Vüsal QARAGÖZLÜ'ye, çalışmanın sosyal bilgiler dersinde kullanılması açısından oluşturulan etkinlikleri üretmemde bana destek olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Fatma GÜLTEKİN'e, değerli zamanını, çalışmanın daha nitelikli olması adına harcayan Sayın Doç. Dr. Yüksel GÜÇLÜ'ye, eserin çevirisinin kontrolünü yapan Katre Araştırma ve Eğitim Derneği Başkanı Sayın Üzeyir CESUR'a teşekkürü borç bilirim.

Üniversite hayatına henüz başlamamışken bana olan inancıyla bana umut veren değerli lise müdürüm Sayın Orhan YAVUZ'a benim bu seviyeye gelmemde sonsuz desteğini sunup her zaman yanımda olan aileme ve eğitim hayatım boyunca derslerime girip bana emeği geçen tüm kıymetli öğretmenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Berrin Günçe

ÖZET

1582 NUMARALI ALİ DENÎ'NİN RİSÂLA Fİ'L-TİBB ADLI ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE ESERİN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Günçe, Berrin

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal
Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK

Temmuz, 2017. iv+210 Sayfa.

İnsanı geniş bir biçimde her yönden ele alan sosyal bilgiler dersi, bu işlevi gerçekleştirirken özel çalışma alanlarıyla birlikte hareket eder. Bu çalışma alanları sosyal bilgiler dersini oluşturan disiplinlerdir. Bu disiplinlerin bilgi birikimleri, her anlamda arttırılmaktadır. Bu bilgiler bireye eğitimle aktarılmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin bünyesinde barındırdığı disiplinlerden biri olan tarihin, alt uzmanlık alanı olan tıp tarihine örnek teşkil eden eser yazan müelliflerden birisi de Ali Denî'dir. 16. Yüzyıl müderrisi olan Ali Denî'nin eserinin adı Risâlafî'l-Tıbb'dır. Eser alternatif tıp ve bazı hastalıkların şifaları gibi konularda bilgi sunmaktadır. Çalışmada Risâla fi'l-Tıbb adlı eserin Konya Kütüphanesindeki nüshası tıp tarihindeki eserlerden bir örnek olup, sosyal bilgiler alanına katkı sağlamak amacıyla Osmanlıcadan Türkçeye çevrilmiş, incelenmiştir. Ayrıca eserin içeriği ile sosyal bilgiler dersindeki kazanımlar ilişkilendirilmiş ve sosyal bilgiler dersi programına uygun olarak eserin materyal olarak kullanıldığı etkinlikler hazırlanarak önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ali Denî, Risâlafî'l-Tıbb, Sosyal Bilgilerde Kaynak Kullanımı, Alternatif Tıp

ABSTRACT

1582 NUMBER OF ALI DENİ RİSALİ FIT TIB WORK'S TRANSLATE AND USE OF SOCIAL SCIENCE COURSE RECOMMENDATIONS

Günçe, Berrin

Master Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education Department,
Social Studies Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK

July, 2017. iv+210 Pages.

The Social Studies lesson, which handles a wide range of people from all over the world, works in conjunction with specific work areas when performing this function. These are the disciplines that make up the Social Studies course. The knowledge of these disciplines is increased in every sense. This information is transferred to the individual by training. In this context, Ali Deni is one of the authors who wrote an example of the history of medical history, which is one of the disciplines that the Social Studies course has in its own right, and which is an example of medical history. The work of Ali Denî, the 16th century teacher, is *Risâla fi'l-Tıbb*. The copy of the work *Risâla fi'l-Tıbb* in the study is an example of the works on the medical history of the Konya Library and has been translated from Ottoman to Turkish in order to contribute to the field of Social Studies. In addition, the contents of the work and the achievements of the Social Studies course were associated and the activities used as the material of the work in accordance with the social studies course program were prepared and suggested.

Keywords: Ali Deni, *Risâla fi'l-Tıbb*, Resource Usage in Social Information, Alternative medicine

Hayatımın her evresinde yanımda olup bana inanan anneme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	viii
Summary	ix
İthaf	x
İçindekiler	xi
Tablo Listesi	xiii
Şekil Listesi	xiv
Bölüm I, Giriş	1
1.1 Amaç	5
1.2 Alt Amaçlar	5
1.3 Önem	5
1.4 Sınırlılıklar	7
1.5 Simgeler ve Kısaltmalar	8
Bölüm II, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ile İlgili Araştırmalar	9
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	9
2.2 İlgili Araştırmalar	9
2.3 Alanyazın Taramasının Sonucu	11
2.4 Osmanlıda Tedavi ve Sağlık Anlayışının Temelini Oluşturan Unsurlar(Hıltlar, Mizaçlar ve Temel Nitelikler)	11
2.4.1 Osmanlı'da Muayene	13
2.4.2 Osmanlı'daki Hastanelerin Genel Özellikleri	14
2.4.3 Osmanlı'da Hekimlik	14

2.4.4 Osmanlı'da Eczacılık	17
2.5 Risâla fi'l Tıbb Adlı Eserin Yazarı	20
Bölüm III, Yöntem	21
3.1 Araştırma Modeli	21
3.2 Veri Toplama Araçları	21
3.3 Verilerin Toplanması	22
Bölüm IV, 1582 Numaralı Ali Deni Risâla fi'l Tıbb	23
Bölüm V, Bulgular	132
5.1 1582 Numaralı Risâla fi'l-Tıbb İçeriği	132
5.2 Eserin İçerisinde Müellif'in Bahsettiği Yazarlar	151
Bölüm VI, Eserin Sosyal Bilgiler Alanına Katkıları.....	153
Bölüm VII, Sonuç ve Öneriler	159
7.1 Sonuç.....	159
7.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	161
Kaynakça.....	162
Ek-1 Esere Dayalı Olarak Oluşturulan Sosyal Bilgiler Ders Etkinlikleri	166
Ek-2 Sözlük.....	177
Ek-3 1582 Numaralı Risâla Fi'l-Tıbb Eseri.....	181
Özgeçmiş.....	210

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Eserin Bölümleri	132
Tablo 2. Atlanılarak İlerlenen Bölümler	134
Tablo 3. Merhemler.....	135
Tablo 4. Damarlar	135
Tablo 5. Gıda ve Otlar.....	135
Tablo 6. Sosyal Bilimler Disiplinlerinin İçerikleri	154

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1839 Ecza Sınıfı Amblemi:..... 17

BÖLÜM I

GİRİŞ

1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren The National Education Association Commission (NEAC) okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen 'sosyal bilgiler' terimini kabul etmiştir (Schug ve Beery, 1987). Evans ve Brueckner'e göre sosyal bilgiler terimi, sosyal bilimlerin alanlarını insan şeref ve haysiyetini korumak amacıyla oluşturulan demokratik bir toplumda bireyin rolünü inceleyen, sosyal olayları ve insan ilişkilerini irdeleyen faaliyet alanlarını kapsamaktadır' (Evans ve Brueckner, 1990).

Sosyal bilgilerin günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır. Sosyal bilgiler eğitiminin tarihine bakıldığında ilk tanımın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki, Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulları Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu sosyal bilgiler Komitesi tarafından yapıldığı görülür. Buna göre sosyal bilgiler 'konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve sosyal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler' şeklinde tanımlanmıştır (Moffatt, 1957).

Köstüklü (1999)'ye göre; sosyal bilimler, toplumla ilgili disiplinlerin belirli kurullarla bilimsel bir çerçevede incelenmesidir. Aynı araştırmacı sosyal bilimlerin fen, matematik, güzel sanatların dışında kalan, konusu insan ve insan eseri olgular olan beşeri bilimsel şekilde tarif edenler olduğunu da belirtmektedir.

Diğer bir tanıma göre "sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye

dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktadır”(Armstrong ve Savage,1996:9).

Sosyal bilgiler; “Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayandırılmaktadır. Buna göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, sosyal bilgiler programlarının içeriğini oluşturmaktadır. Bu özellikleri taşıyan öğretme – öğrenme süreçleri, öğrencilerin karmaşık ve çoğu kez iç içe girmiş dünyalarında karşılaşacakları sorunlarla başa çıkabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerler ile donanmalarını sağlamaktadır (Ata ve Öztürk, 2012). Diğer bir ifade ile sosyal bilgiler eğitiminin gerekliliklerinin öğrencilerin dünya ile baş etmede becerilerine dönük olduğu söylenebilir.

Gerek doğa bilimleri gerekse sosyal bilimler insan yararına bilgi üretmektedir. Üretilen bu bilgilerin çeşitli yollarla insanlarla buluşturulması gerekmektedir. Bu yollardan en önemlisi eğitimidir. Eğitimde, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması, ya sosyal bilimlerin tek tek disiplinler halinde ya da çokdisiplinli veya disiplinlerarası yaklaşımla öğretimi öngörülmektedir (Safran,2015).

Türk eğitim sistemi içinde sosyal bilgiler adı ilk olarak 1968 ilköğretim programıyla yer almıştır. Bundan önceki yıllarda hazırlanan programlarda(1926, 1930, 1932, 1936, 1948) sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve 1962’de toplum ve ülke İncelemeleri derslerine yer verilmiştir. 1968’den sonra 1989, 1993, 1998 ve 2004’te sosyal bilgiler dersi programları değişimler geçirmiştir. Bu programlarda sosyal bilgiler ismi korunmuştur (Sönmez,1997).

Sosyal bilgiler dersinin önemli amaçlarından birisi; öğrencilerde, kanıt kullanma, kanıta dayalı akıl yürütme becerilerini geliştirmektir. Bu açıdan sosyal bilgiler dersinde öğrencileri, kanıt niteliği taşıyan birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklarla karşılaştırmak gereklidir. Birincil kaynak olayın geçtiği döneme ait kaynaklardır. İkincil kaynaklar ise bu kaynaklara dayanılarak hazırlanmış telif eserlerdir (URL 1).

Sosyal bilgilerin ilişki içerisinde olduğu disiplinlerden biri de tarihtir. Tarih tüm dünyada hemen hemen her kesimin odak noktası durumundadır. Tarihçiler tüm toplumlar tarafından saygı görülen bir kısımda yer almaktadır. Tarih yanlış açıklanıp kitleleri yanlış yönlendirdiğinde ortaya korkunç sahneler çıkabilmektedir. Geçmişe bakıldığında tarihin yanlış ellerde olduğunda çıkan olumsuzlukların konunun önemini ortaya koyduğu belirtilmektedir (Aslan,2006:162-163). Bununla birlikte tarih insanoğluna oldukça fayda sağlayan bir bilimdir. İnsanlara hizmet eder. İnsanlar yaratılışı itibariyle hep daha güzeli ister. Daha iyiye ulaşmak için geçmişteki deneyimler göz önüne alındığında insan yanlış yapmaktan kurtulur. Tarih bir nevi hayatın kitabıdır. Ölülerini mezarından çıkarıp onların hayatlarını tüm gerçekliğiyle anlatıp onların hayatlarını incelemeyi mümkün kılar (Khoniates,1995:1).

Geçmişe bakıldığında tarihin birçok insanın uğraşı olduğu görülür. Tarih anlatımı doğru olduğunda, insanlık için büyük yarar sağlar. Tarih anlatımını yapan kişi erdem yoksunu olup tarihi yanlış anlatırsa insanlığa büyük zarar verilmiş olur. Tarihin doğru anlatılması gelecek kuşaklara yol gösterir. Bu doğru anlatımın gerçekliği asıl kaynaklardan yararlanıldığında şüphesiz olur (Attalelates, 2008: 24). Tarihin insanoğluna yarar sağlayan bir bilim olduğu söylenmektedir(Attalelates, 2008; Khoniates, 1995). Khoniates (1995) geçmişteki deneyimlerin göz önünde bulundurulmasının insanı yanlıştan kurtaracağını, bu nedenle tarihin hayatın kitabı olduğunu belirtirken; Attalelates (2008) de tarihin yanlış anlatımında zarar verdiğini, ancak doğru anlatıldığında fayda sağlayıp gelecek kuşaklara yol gösterdiğini belirtmekte ve bu noktada asıl kaynaklardan yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bir yazının hangi döneme ait olduğunun belirlenip, içeriğinde ne yazdığının çözümlenmesi tarihçinin kullandığı hammaddelerdendir. Bu sebeptendir ki, tarihin

ham maddeleri kullanılarak gerçek tarihe ulaşılmış olur (Carl, 2002: 14). Carl'ın tarih ile ilgili sözleri birinci el kaynak kullanımının teşviki için önem arz etmektedir.

Sosyal bilgilerin aktarımında tüm eğitimsel kaynaklar gibi teknoloji kullanımının da, sosyal bilgilerin amaçlarını ve öğretiminin sonuçlarını desteklediğini söyleyebilir. (Sunal ve Haas, 2005:9). Teknolojinin kullanımıyla tarihte çok fazla insana ulaşamamış kıymetli bilgiler günümüzde ve gelecekte insanlara oldukça fayda sağlayabilir. Yine bu eserin sosyal bilgiler dersiyle harmanlanıp günümüze katkı sağlanması hususunun fark edilip sosyal bilgiler dersinin içeriğinin zenginleştirilmesinin önemi fark edilebilir düzeydedir.

Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde girişte sosyal bilgiler alanının tarihle ilişkilendirilmesine çalışmanın amaçlarına önemine ve sınırlılıklarına değinilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi başlığında alanyazın taramasına yer verilmiştir. Osmanlı'daki tedavi ve sağlık anlayışının yanı sıra Osmanlı'daki hekimlik anlayışı ve Osmanlı eczacılığı hakkında bilgiler verilmektedir. Yöntem bölümünde araştırmanın modeli ve veri toplama araçlarının üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde Ali Denî'nin *Risâla fi'l Tıbb* adlı eseri verilmiştir. Beşinci bölümde bulgular başlığı altında eserin içeri ve müellif'in eserde bahsettiği yazarlar verilmiştir. Altıncı bölümde eserin sosyal bilgiler alanına katkıları irdelenmiştir. Yedinci bölüm sonuç ve öneriler bölümüdür. Ayrıca ek olarak sosyal bilgiler dersinin müfredatındaki kazanımlardan oluşturulan etkinlik örnekleri verilmiştir. Eserde geçen bitki isimlerinden sözlük oluşturulmakla beraber eserin orijinal bölüm ek olarak eklenmiştir.

Bu tez çalışmasında birincil kaynak niteliği taşıyan tarihi belge kullanılmıştır. Ayrıca Osmanlıca dilinde yazılmış ve günümüz Türkçesine çevrilmemiş bir eserin çevrilip sosyal bilgiler dersinde kullanımı ve kazanımlarla ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ali Denî'nin *Risala fi'l-Tıbb* adlı eserinin seçilmesi ise bu eserin yazıldığı dönemin önemli bir çalışması olması ve günümüzde üzerinde fazlaca durulan alternatif tıp alanıyla ilgili bir eser olmasıdır. Bu tarz eserlerin günümüz Türkçesine çevrilmesi, alternatif tıba verilen önem ve ihtiyaçlar doğrultusunda büyük yarar sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tür eserler sosyal bilgiler dersinde kanıt olarak kullanılabilir.

1.1 . AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Osmanlı dönemi tıp tarihinin önemli eserlerinden biri olan Ali Denî'nin *Risâla fi'l-Tıbb* badlı eserinin transkribe metninin oluşturulması ve bunun sosyal bilgiler dersinde nasıl kullanılabilceğine ilişkin etkinlik örneklerinin hazırlanmasıdır. Bu yolla hem Osmanlı dönemi tıp tarihinden önemli bir eserintıp tarihi alanına kazandırılması sağlanacak, hem de bu tür eserlerin sosyal bilgiler derslerinde nasıl kullanılabilceğine ilişkin örnek bir çalışma sunulmuş olacaktır.

1.2 ALT AMAÇLAR

Çalışma kapsamında yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda şu alt amaçlar belirlenmiştir;

- Osmanlı tıp tarihinin önemli eserlerinden olan Ali Denî'nin *Risala fi'l-Tıbb* adlı eserinin Osmanlıca aslından transkribe edilmesi,
- Söz konusu eserin içeriğinin sosyal bilgiler eğitimi açısından değerlendirilmesi,
- Eserin birinci el kaynak olarak kullanılarak sosyal bilgiler programı kazanımlarına uygun etkinlik örnekleri geliştirilmesi.

1.3. ÖNEM

İnsan sağlığı üzerine ilk insandan bugüne kadar sürekli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara hemen her kültür az ya da çok katkı vermektedir. Bu tür çalışmalar tıp tarihi başlığında değerlendirilmektedir. Tıp tarihi içinde Türk-İslam dünyasında gerçekleştirilen çalışmaların da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı döneminde yapılan tıbbi çalışmalar tıp tarihinde farklı yönleri ile dikkat çekmektedir. Özellikle günümüzde pek çok sağlık probleminin çözümünde modern yöntemlerin yanında tıp tarihinde yer almış teşhis ve tedavi yöntemlerini de içine alan alternatif tıp ile ilgili çalışmalar oldukça önem kazanmıştır. Dolayısıyla geçmişte yapılan

çalışmaların bu bağlamda yeniden keşfedilmesi, geçmiş dönemlerde yaşamış ve sağlık üzerine çalışmalar yapmış kişilerin tüm yönleriyle tanıtılması, onların tıp alanında meydana getirmiş oldukları eserlerin günümüz dillerine tercüme edilerek bu alanda çalışma yapan tüm tarafların istifadesine sunulması her geçen gün daha fazla önem verilen bir uğraşı haline gelmektedir. Örneğin, konunun önemine ilişkin olarak Alternatif Tıp Derneği başkanı Gökhan Aydoğdu'nun ifadesi dikkat çekicidir:

"Zihni doğru kullanma metotlarından, bitkilere; doğal sulardan, masaj yöntemlerine; konuşma metotlarından, enerji metotlarına kadar birçok yöntem artık bilimsel olarak ele alınabiliyor, ispatlarla ortaya konabiliyor ve birçok akliselimin dikkatini çekebiliyor. Hatta bu konuda gelişen ülkeler artık bu ananevi metotlar konusunda üniversiteler, enstitüler, hastaneler ve klinikler kurup bu konuların üzerinden teknolojiler geliştirip bu metotları da daha kolay ve etkin kullanılabilir hale getirebiliyor. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika ülkelerinde bu konuda çok önemli bilimsel çalışmalar yapılıyor ve sonuçları dünyaya yeni bakış açıları sunmakla birlikte, insanlığın geçmişini de bilgisiz (batıl'ı üreten) olarak anılmaktan kurtarıyor" (URL2).

Bununla birlikte Türkiye'de 2 Kasım 2011 tarihinde yayınlanan kanun hükmünde kararname ile alternatif tıp Sağlık Bakanlığı'nın görev alanına dahil edilmiştir (URL2).

Tıp tarihi ile ilgili çalışmaların günümüze aktarılması sadece tıp tarihi üzerinde çalışan çevreler için değil eğitim alanında çalışan çevreler için de önemlidir. Özellikle bireyleri içinde yaşadıkları sosyal çevreye uyumlu yaşayan bireyler haline getirmeyi temel amaç edinmiş olan sosyal bilgiler dersi kapsamında da bu tür çalışmalardan giderek daha fazla istifade edilmesi yönünden değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde bireye içinde yaşadığı çevreyi tanıtırken öncelikle güncel konuların öğretimi oldukça önemlidir. Bu konulardan biri de günümüzde karşılaşılan sağlık problemleridir. Bireylere bu problemlerin nedenleri, etkileri ve nasıl önlenebileceği öğretilirken, aynı problemin geçmişteki durumu, zaman içinde o alanda yaşanmış değişim ve konunun sürekliliği de mutlaka dikkate alınmalıdır. Bunun yapılabilmesi için tıp tarihinden örnekler kullanılabilir. Özellikle tıp tarihinde yer alan bir eserin kanıt gösterilerek kullanması daha etkili ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilir. Bireye içinde yaşadığı toplumsal çevredeki değişim ve sürekliliği ilk elden öğrenme fırsatı sunar.

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan bir birey için mirası üzerinde yer aldığı Osmanlı İmparatorluğu döneminde hemen her alanda yapılan çalışmaların bilinmesi büyük önem arzeder. Özellikle bu çalışmaya konu olan tıp tarihi ile ilgili çalışmalar da

önemlidir. Özellikle bir döneme damgasını vurmuş olan Ali Denî'nin *Risala fi'l-Tıbb* adlı eseri alternatif tıp konusunda önemli eserlerden biridir. Dolayısıyla bu eserin günümüz Türkçesine tercümesi, sosyal bilgiler derslerinde nasıl kullanılabileceğine ilişkin değerlendirmelerin yapılması ve örnek etkinliklerin sunulması bu alana önemli katkı sağlayacaktır. Dahası sosyal bilgiler öğretmenlerinin Osmanlıca okuyabilirliği konusundaki sıkıntıları derslerinde kullanabilecekleri pek çok Osmanlıca metinden yararlanmalarının önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu nedenle doğrudan böyle bir eserin tercüme edilerek sosyal bilgiler öğretmenlerinin istifadesine sunulması oldukça önemlidir.

Risala fi'l-Tıbb adlı eser sadece bir tıp eseri değildir. Aynı zamanda yazıldığı dönemin toplum yapısının özellikleri ve tıp anlayışı hakkında da bilgiler vermektedir. Bu eser Osmanlı dönemindeki teşhis ve tedavi başta olmak üzere sağlık anlayışı ile ilgili bilgi sahibi olmak isteyenlere de bir kaynak olarak önerilebilir. Özellikle zaman içinde tıp anlayışının dönemsel değişimini incelemeye fırsat sunmaktadır.

Söz konusu eser sosyal bilgiler alanı içinde özellikle tarih disiplini ile ilişkilidir. Gündelik yaşam pratiği içinde gelenekten gelen bilgiyi aktarmaktadır. Sosyal bilgiler alanı içinde özellikle;

- Yaşamsal konuların anlatımının öncelikli olması,
- Sosyal olaylar, durumlar, yaşamsal bilgiler, hayatın içinden oluşumlar ile ilgili bilginin öncelikli olması,
- Sosyal bilgilerin temel amacı olan insan yararına bilgi üretmesivb. nitelikler tez çalışmasının konusu ve amacı ile doğrudan örtüşmektedir.

1.4 SINIRLILIKLAR

Bu çalışma Ali Denî'nin *Risâla fi'l-Tıbb* adlı eserinin çevirisi ve söz konusu eserin sosyal bilgiler derslerinde kullanımı ile ilgili örneklerle sınırlıdır.

1.5 SİMGELER VE KISALTMALAR

- S. : Sayfa
Yay. : Yayınevi
Yy. : Yüzyıl
?. : Çevrilemeyen Kelime

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Alanyazın taraması yapılmıştır. Osmanlı'da sağlık ve tedavi anlayışının temelini oluşturan unsurlar, Osmanlı'da muane, Osmanlı'daki hastanelerin genel özellikleri, Osmanlı'da hekimlik, Osmanlı'da eczacılık ve çalışmada incelenen eserin yazarı ile ilgili bilgilere değinilmiştir.

2.2 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışma konusu ile ilgili olarak ulaşılabilen çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

Şenel (1988), 'Amasya'lı Hekim Sabuncuoğlu Şerefeddin'in Eseri: Mücerrebname' adlı çalışmasında hastalıkların tedavi yolları ve ilaç terkiplerini anlatan söz konusu eserin yazarının kendisinden önceki hekimlerin meydana getirdikleri ilaçlara ve kendisinin deneyerek geliştirdiği ilaç terkiplerini en ince ayrıntılarına varıncaya kadar açıkladığı belirtilmiştir.

Nazik (1995), 'Hekim Dâvûd Bin Ömer El-Antâkî'nin "Nüzhetü'l-Ezhân Fi İslâhi'l-Ebdân" adlı eserinin İter Uzel' nüshasıdır. (Tercüme ve tıp tarihi açısından değerlendirme) adlı çalışma yapmıştır. Bu çalışmada tıp tarihine örnek teşkil eden eser öncelikle günümüz Türkçesine çevrilmiş, Osmanlı Devleti'nde sağlığı hakkında bilgiler verilmiş, çevrilen eserden yararlanılarak bir sözlük oluşturulmuştur.

Tokaç (2000), “İlk Dönem (XIV.-XV. Yüzyıllar) Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri” adlı çalışmasında Müntehab-ı Şifa, Edviye-i Müfrede, Tervihü'l-Ervah, Yedigâr, Cerrahiyyetü'l-Haniyye, Kamilü's-Smaatü't-Tıbbiye Tercümesi, Kitab-ı Müntehab-ı fi't-Tıbb, Haza'inü's-Sa'adat, Akraadin Tercümesi, Mücerrebnâme, Müfredât-ı İbn-i Baytar Tercümesi, Tuhfe-i Mübarizi ve Tuhfe-i Muradi adlı el yazmalarından yararlanmıştır. Bu çalışmada söz konusu el yazmalarının yazıldığı dönemlerdeki cilt hastalıklarından bahsedilmiş, bu hastalıkların terminolojisi ve belirtileri incelenmiş, bugünkü karşılıkları verilmeye çalışılmış, varsa tipleri ayırt edilmiş, bilinen sebepleri ve tedavileri sunulmuştur.

Coşkun (2007), bir ortaçağ kozmografyasını ele alan Mahmud el-Hatin'in Haridatü'l-Aca'ib adlı eserini günümüz Türkçesine kazandırmıştır. Bu eser gökbilimi matematik ve fizik konuları hakkında bilgi vermektedir.

Gürlek (2011), İbrahim Bin Abdullah'ın Cerrah-Name (Alaim-i Cerrahin) adlı eseri günümüz Türkçesine kazandırmıştır. Eser yazıldığı dönemin dil ve kültür özelliklerine ışık tutması, Türkçenin kelime hazinesini ortaya koymasının yanında, tıbbî terimlerin zenginliği, hastalıkların tedavisinde kullanılan ilâç terkiibindeki çeşitli bitkiler, dolayısıyla bitki adları içermesi yönünden önemlidir.

Kalan (2011), 100/1 numaralı Kayseri Şer'iyye sicilini günümüz Türkçesine kazandırmıştır. Bu eserde Osmanlı Tarihi'nin sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmektedir.

Kavak (2016), ‘Besim Ömer'in Hıfz-I Sıhhat Eserindeki İntanî (Bulaşıcı) Hastalıklar’ adlı çalışmasında eserin çevirisi yapılmış ve Osmanlı Devleti dönemindeki Koruyucu Hekimlik düşüncesi üzerinde durulmuştur.

Dereköy(2016), ‘Vakayi-İ Tıbbiye Dergisinin 1884/100, 1897/24, 1897/5, 1897/12 ve 1897/13 Sayılarının Değerlendirilmesi’ adlı çalışmada ilk Türkçe tıp dergisinin beş sayısının tercümesi yapılmıştır. Bu dergilerde; akciğer iltihapları, aktinomikoz, kas ve eklem problemleri gibi o dönemlerde sık rastlanan hastalıkların tanı ve tedavisi hakkında bilgi verilmiştir.

2.3 ALANYAZIN TARAMASININ SONUCU

Yukarıda ana hatlarıyla ortaya konulan çalışmalara bakıldığında bunların tıp içinde farklı anabilim dallarında yapıldığı ve hepsinin Osmanlı dönemi tıp tarihine ışık tutana ve sosyal bilgiler derslerinde de kullanılabilecek çalışmalar olduğu görülmüştür. Her çalışmanın ortak gayesi geçmişte yapılan çalışmaların bugüne ve geleceğe katkı sağlamasıdır.

İncelenen eserlerin geneli tıp ile alakalı hekimlerin yazmış olduğu el yazmalarıdır. Biri ilk Türk tıp dergisi sayıların tercümesidir. Bu eserlerde Osmanlı dönemindeki sağlık ve tedavi anlayışına ilişkin değerlendirmeler de yer almaktadır. Bu yönüyle de sosyal bilgiler derslerinde kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca kozmografya bilimiyle alakalı eser sosyal bilgiler dersinin coğrafya konularında kullanılabilecek niteliktedir. Bunun yanı sıra Kayseri ilinin toplumsal yapısını anlatan eser yine sosyal bilgiler dersinin birçok alanında kullanılması önerilebilir.

'1582 Numaralı Ali Denî'nin *Risâla fi'l-Tıbb* Adlı Eserinin Çevirisi ve Eserin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanımına İlişkin Öneriler' çalışmasına benzer çalışmalar bu yöndedir. Çevrilen tıp tarihi eserlerinden eğitimde etkinlik üretilen çalışmalar bulunmamaktadır. Bu yönüyle de çalışma, gelecekte yapılacak çalışmalara örnek teşkil edebilecektir.

2.4 OSMANLI DEVLETİ'NDE TEDAVİ VE SAĞLIK ANLAYIŞININ TEMELİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR(HILTLAR, MİZAÇLAR VE TEMEL NİTELİKLER)

Osmanlı Devleti'nde tedavi ve sağlık anlayışının temelini oluşturan unsurlar içinde insan bedeninde çok önemli bir yeri olan dört sıvı olan hıtlara önemli yer tutar. Hıtlar insan bedeninde hayati önem taşıyan unsurlardandır. Bu hıtlar Kan, Balgam, Safra ve Sevda'dır (Altıntaş, 2013: 20-23).

O dönemde tedavi ve sağlık anlayışı bu çok önemli unsurlar üzerine kurulmuştur. O dönem anlayışına göre hıtların insan bedenine belirli aşamalardan sonra intikal eder. Alınan besinler tüketilip hazmedildikten sonra mideye iner. Midedeki sıcak

maddelerle ayrı bir sindirim gerçekleşir. Böylelikle besinler sıvılaştırılmış olur. Bu duruma ikinci hazım veya keylus denir. Burada hazmedilen bir miktar besin bağırsaklara giderek orada emilir fazlası yine bağırsaklardan çıkarılır. Bir miktar besin de, karaciğere iner burada üçüncü sindirim gerçekleşir. Bu sindirilenler karaciğerde pişer. Kanda köpük oluşturana safra, kanda meydana gelip tortu oluşturan sevda(kara safra) olur. Kanda pişmemiş durumda olan kısım balgam, tamamı pişmiş olan kısım kan olur (Altıntaş, 2013: 20-23).

Bu dört unsurun ana merkezleri şöyledir. Kanın, kalp ve karaciğer; Balgam'ın, karaciğer; Sevda'nın, dalak ve midedir. Bu unsurların içeriği şöyledir. Kan; sıcak ve nemli. Kan'ın sağlıklı iyi hali kokusuz ve kırmızı olandır. Rafadan yumurta et benzeri sağlıklı gıdalardan meydana gelir. Kan fazlalığında esnemek, deride sivilce, cillte kızarma, ağızda acılık, gerinmek, vücudun ağırlaşması, uyku ve burun kanaması gibi durumlar gerçekleşir. Safra; sıcak ve kurudur. Yağlı ve tatlı besinleri tüketmekle ortaya çıkmasının yanı sıra sarı renklidir. Fazla alındığında yüzde sararma, uykusuzluk, damakta acı tat, iştahsız ve susama görülür. Sevda; soğuk ve kurudur. Tuzlu, keskin lezzetli (kuru balık, sarımsak vb) ağır gıdaların alınmasıyla oluşmasının yanı sıra rengi siyahtır. Fazla tüketilmesiyle korkulu rüya, iştahta azalma, hayata karamsar bakma ve zayıflama görülür. Balgam; soğuk nemlidir. Ham meyveler yoğurt ve balık gibi taze nemli besinlerin alımında ortaya çıkar. Rengi beyazdır. Fazla tüketildiğinde bedenin soğuması, hazımsızlık ve uyku hali gibi olumsuzluklar ortaya çıkar. Bu hıltların insan bedeninde dengeli olarak bulunduğu zamanlarda insan sağlıklı olur (Altıntaş, 2013: 20-23).

Hıltların herhangi birinin vücuda fazla veya az alımında bedenin tabiatında dengesizlik oluşacağından hastalıklar oluşur. Bu hıltların mevsimsel dağılımı vardır. İlkbahar mevsiminde kan, yazları safra, sonbahar zamanı kara safra, kış mevsimindeyse balgam artar. Osmanlı tedavi ve sağlık anlayışında hıltlara ilaveten mizaçlarda tıbbın temeli ve gelişiminde vardır. Mizaçlar bu hıltların insanlarda dağılımına göre ortaya çıkar. Bu hıltlar insanlarda dengeli bir şekilde bulunmaz, herhangi bir tanesi baskın durumdadır (Altıntaş, 2013: 20-23).

Mizaçlar da bu baskınlık durumundan ötürü ortaya çıkar. Eski tıba göre insanlarda oluşan mizaçlar 'Demevî, safravî, sevdavî ve balgamîdir. Demevi mizaç; Kanın çok olduğu insanlarda görülür. Bu mizaçtaki kişilerin yüzleri beyaz, bazen kırmızı bazende pembe olur. Bu mizaçtaki kişiler oldukça sıcak bedenlidirler. Damarları

hızlı atar. Ağız tadı tatlıdır. İdrarı kızılımsıdır. Genelde çok uykuludur. Bedeninde çokca sivilce çıkar. Sık sık burun kanamsı bedeninde gerçekleşir. Bedeninde kan alınacak bölümlerde kaşıntı vardır. Safravi mizaç; safra hıltının vücutta fazla bulunduğu mizaçtır. Buğday tenli sarı benizli sıcak bedenli insanlardır. İştahları azdır damarları hızlı atar. Midesi sıkça bulmasıyla birlikte vücuda titremeler oluşur. Balgami mizaç; balgam hıltının vücutta fazla bulunduğu insanlarda görülür. Bu kişilerin yüzleri beyaz ve renksiz olur. Soğuk bedenli, gevşek gövdeli ve ağır cüsselidirler. Bu insanları su tüketimi azdır. Bu mizaçtaki insanlar durgun olmakla birlikte, çok uyuyan tembel hareket eden insanlardır. Sevdavî mizaç; sevda hıltının vücutta fazla bulunduğu mizaçtır. Kıvamlı ve koyu kana sahiptirler. Yüzleri kara ve sarımsıdır. Bu hılttaki insanların iştahları fazladır. Çok yemelerine rağmen kilo almazlar. Zayıftırlar. Uykuları çok gelmez sürekli düşünce halindedirler. Demevi mizaca sahip kişiler sıcakkanlı, Balgam'î mizaca sahip olanlar sakın, Safravî mizaca sahip olanlar cansız ve öfkeli, mizacı Sevda olanlar karamsar ve içine kapanıktır (Altıntaş, 2013: 20-23).

Bunların haricinde Osmanlı Devleti'nde tedavi ve sağlık anlayışında önemli unsurlardan birisi de niteliklerdir. Dünyada bulunan her şey 'dört temel nitelik'e sahiptir. Bu nitelikler; sıcaklık, soğukluk, nemlilik ve kuruluştur. Bu alemi meydana getiren dört 'temel unsur'da bu nitelikleri kapsamaktadır. Hava; sıcak ve nemli, Ateş; sıcak ve kuru, Su; soğuk ve nemli, Toprak; soğuk ve kuru özelliklere sahiptir. Osmanlı'da bulunan hekimler bu unsur ve nitelikleri prensip edinmiş, tıbbi adımlarını bu prensipleri çerçevesinde atmışlardır (Altıntaş, 2013: 20-23).

Görüldüğü üzere tedavi ve sağlık anlayışı o dönemlerde herkes tarafından benimsenmiş tıbbi bir desene sahipti. Bahsedilen hıltlar bazında insanların mizaçları belirlenerek ilgili tedavi şekli ortaya konulmakta idi. İnsanların mizaçları bilinirdi vebu sayede hekimlerin işi de kolaylaşmış olurdu. O dönemlerde insanlar bu mizaçları dikkate alınarak tedavi edilip olumlu sonuç alınıyordu.

2.4.1 Osmanlı'da Muayene

O dönemdemuayene hastanın yüzüne bakıp birkaç soru sormanın ardından nabız kontrolü esasına dayanıyordu. Muayenenin olmasa olmazı nabız kontrolüydü. Hızlı atan nabız hararete, yavaş atan nabız soğukluğa, vüs'atı(geniş) olan nabız rutubete ve

bedende cerehat fazlalığına, normal atan nabız kuruluğa ve bedende cerehat azlığına, nabzın parmak dokunuşunun tok olması nabzına bakılan kimsenin kuvvetini gösterirdi. Yalnız nabız kontrolü yapılacak kimse aşırı duygu yoğunluğunda olmamalıdır (Şevki, 1991: 42-43).

Hastalara teşhis konulurken acele edilmezdi. Öncelikle hastaların güveni kazanılır, muayene apaçık hissettirilmeden yapılırdı. Hastalığın başlama zamanı, başladıktan sonra geçirdiği evreler öğrenilip bunların üzerine incelemelerde bulunulurdu. Hastalığın seyri takip edilirdi. Ağrı, ateş, uyku, ıstırap tahkik edilirdi. Ağrının toplandığı yer üzerinde durulurdu. Hastanın iştah durumuna bakılırdı. Hastayı geniş bir incelemeden geçiren hekim en son teşhisini söylerdi. Ayrıca kullanılan ilaçların hastada gösterdiği değişiklikler kontrol edilirdi (Uludağ, 2010: 14-15).

2.4.2 Osmanlı Devleti'nde Hastanelerin Genel Özellikleri

Dârü's- şifâ' adı verilen hastanelerde kadınlar ve gayrimüslimler için özel daireler bulunuyordu. Hastalar tedavi edilirken son derece titiz ve dikkatli davranılıyordu. Hastaların rahatlığına önem veriliyor, tıbbi ilaçlar haricinde ruhi tedavi yöntemleri de kullanılıyordu. Musikiyle olan ruhi tedavi ile hastaların dertlerini unutmaları amaçlanıyordu. Hekimlere derecelerine göre akçeler verilir hekimlerin özgürlüğü sağlanıyordu (Şevki, 1991: 98).

Dârü's- şifâ'ya gelen hastalara bakmakla yükümlü çeşitli dereceler ve görevlerdeki kişiler üstlerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmekle beraber Dârü's- şifâ'da yatan hastalar dışındakilere burada bulunan ilaçları kesinlikle vermemekle yükümlü olmakla birlikte, gelen hastalara karşı güler yüzlü davranıp zaman zaman temizliklerini de yapmakla mükelleftiler (Şevki, 1991: 99-100).

2.4.3 Osmanlı Devleti'nde Hekimlik

Osmanlılarda hekimlik mesleğini icra edecek kişilerde belirli özelliklere bakılırdı. Köleler ve soyunda köle olan kimseler hekimlik mesleğini icra edemezlerdi. Bunun sebebi de köleliğe tıpkı Yunan kültüründe olduğu gibi hoş bakılmamasıydı. Kölelik sadece kişiye has bir özellik olarak görülmeyip soyunda köle olan kimselerin de hekimlik mesleğini icraetmesine izin verilmezdi. Köleliğin getirdiği kötü

meziyetlerin kişiye intikal edebileceği düşünül­düğünden güven duyulmayacağına inanılıyordu. Bazı meslek gruplarını icra etmiş kişiler (çöpçü, hamam natırı, külhancı vb.) tehlikeli ve bulaşıcı hastalığı (frengi, cüzzam vb.) olan kimselerin yanı sıra ahlaktan yoksun, büyük küçük ayırımı yapamayıp saygıda kusur eden, Allah'a isyan eden, halk içinde hoş bakılmayan kimselerde hekim olamazlardı (Akdeniz, 1977: 52-60).

Hekimlik mesleğine talip olan kişi yoksul olmamalıydı. Çünkü tıp eğitimi uzun bir süreç alıyordu. Kendi geçimini sağlayamayan kimse hekim olduktan sonra da hürmete layık görülmemekle birlikte ahali kendisini yoksul kimseye tedavi ettirmek istemezdi (Akdeniz, 1977: 52-60).

Fakir olan hekimi halk küçük görüp ona hürmet etmezdi. Hekimliğe talip olan kimse dış görünüş itibariyle iyi olmalıydı. Ne çok uzun, ne çok kısa olmamalıydı. Halk uzun boyluların ahmak olduğuna inanır, kısa boyluları küçük görürdü. Bu sebeple hekim orta boylu olmalıydı. Hekimliğe talip olan bireyin fiziksel engelinin olmaması gerekirdi. Hekim vücut itibariyle kusursuz olmalıydı ki karşı tarafa muayene ve tedavi sürecinde tam anlamıyla verimli olabilsin. Ayrıca hekimliğe talip olan kişinin yaşı genç olmalıydı. Gençlerin kavrama düzeyi yaşlılara göre daha hızlı olduğundan tıp tahsiline talip olan birey genç olmalıydı. Hekim adayı güzel şahsiyetli, güler yüzlü olmakla birlikte güzel konuşmalı, hastalara olan yaklaşımı son derece profesyonel ve şefkatli olmalıydı. Ayrıca Osmanlı'da hekim olmak isteyen talibin dini inancına bakılmazdı. Şeriata uygun hareket eden, ahlakı düzgün, haysiyet sahibi kişiler hekim olabilirdi (Akdeniz, 1977: 52-60).

Osmanlı tıbbında devletin görevlendirdiği hekim fakir zengin ayırt etmeksizin hastaları tedavi etmekle yükümlüydü. Örneğin hekimlerin çocuk düşürücü ilaç vermeleri yasaktı (Özkan,1993:128).

Tabib yumuşak huylu, nefesine hâkim ve lütufkâr olmalıydı. Çünkü insan şerefini tanımayan tabib insanlara hoş davranamazdı (Ünver, 1938: 15).

Hekimbaşların ücretleri yaşadıkları yüzyıllara göre değişiyordu. Ayrıca bayram gibi özel zamanlarda padişah tarafından akçe ile gönülleri hoş tutulur ve yılda 2 defa değerli kumaşlar hediye verilirdi. Hekimbaşlar padişahla sefere çıktıklarında yüksek derecede ücret alırlardı. Bunların dışında Hekimbaşların etrafında onların hizmetinde çalışanlar vardı (Bayat, 2000:301).

Hekimbaşların başlıca görevi padişah ve ailesini sağlık açısından korumaktır. Padişahın sağlığı için kullanılacak ilaç, terkip ve macunlar Hekimbaşı Odasında saklanırdı. Hatta özel kaplara koyulup ağızları bağlanarak mühürlenirdi. Padişah yemek yerken o ortamda bulunur, yemeğin hazırlanmasını seyrederdilerdi. Hanım sultanları da hekimbaşı muayene ederdi. Fakat muayene sırasında odada bir cariye daha bulunmakla birlikte sultanların üzerlerinde ince bir şal örtülü olurdu (Bayat, 1999: 7-8).

Her sene nevruz günlerinde padişah aile ve efradı için Nevrûziye adı verilen özel bir macûn hazırlayan hekimbaşlar, takdim sürecinden sonra karşı taraftan hediyeler alırdı. Sarayda zamanla tükenen mum, sabun vb. maddeler hekimbaşının hazırladığı formüllerle tekrar yapılırdı. Ülkedeki hekimlerin seçimlerini de hekimbaşı yapardı. Sağlık işlerinden sorumlu olmakla birlikte savaşta orduya katılacak cerrahları hekimbaşı seçerdi (Bayat, 1999: 7-8).

XIX. yüzyılda başlayan batılılaşma hamlelerinden biri olarak kurulan Tıbbiye 1839'dan sonra Galatasaray'a taşınmasıyla birlikte tıbbi kanunlar ve yönetmeliklerle beraber hekimbaşılığın bazı görevleri bu kurumlara aktarılmıştır. 1837-38'de Sıhhiye Dairesi'nin kurulmasıyla hekimbaşılığın askeri görevleri elinden alınmıştır. Yine 1838'de Umûr-ı Sıhhiye(Karantina Meclisi) salgın hastalıklarla alakalı birçok görevi üstlenmiştir. 1840 yılında kurulan Mekteb-i Tıbbiye'de kurulmuş olan Meclis-i Umûr-ı Tıbbiye ülkedeki hekimlik imtihanlarının ve ilaç imalindeki tüm kontrolleri üzerine almıştır. Hekimbaşılığın görevlerinin azaltılması sürecinin sonlarında 17 Nisan 1850 yılında Sultan Abdülaziz'in iradesiyle sadece saray görevleri kalmakla birlikte ismi SereTıbbi-i Şehriyâri olarak değiştirilerek hekimbaşılık kaldırılmıştır. 1922 yılında saltanatın kaldırılmasıyla bu makamda lağvedilmiştir (Bayat, 1999: 10).

Görüldüğü üzere Osmanlı'da hekim adayının özellikleri üst düzey olumlu niteliklerin birleşiminden oluşmaktadır. Bunun sebebi hekime verilen önemle birlikte insana verilen değerdir. Osmanlı'da, hekim kusursuz olmalıdır anlayışı hâkimdir. Bununla birlikte hekime büyük önem verilip, saygıda kusur edilmemektedir. Hatta insanların hekim olan yerde yaşaması gerektiğinden bahsedilerek, yönlendirmeler tıp ilmine ve hekimlere olumlu yönde olmuştur.

2.4.4 Osmanlı Devleti'nde Eczacılık

Osmanlı tarihinde eczacı tabirini ilk kullanan Salih Efendi'dir. Salih Efendi "Akkrabadin" adlı eserinde eczacılığı İspençiar olarak dile getirmiştir. Bu tabir İtalyanca Spezzer kelimesinden tercüme edilmiştir. Salih Efende eczacıların tabibin isteği doğrultusunda haplar, şerbetler ve macunlar yapmakla birlikte dükkânında çeşitli otları muhafaza ettiğinden bahsetmiştir. Eczacılar ilaçların yapılacağı çiçek ve otları mevsimine göre toplar, gerektiği gibi muhafaza ederlerdi (Şevki, 1991:217-223).

Hekimin isteği üzerine kaynatıp özel reçeller yapardı. Meyveleri uygun zamanında toplayıp kurutmak eczacıların göreviydi. Eczacılar tabiblerin elleri gibi olduklarından tıpkı tabibler gibi iyi meziyetlere sahip olup ahlaklı ve işinin ehli olmalıydılar. Aynı zamanda eczacılar işini büyük bir ilgi sevgi ve sanatla yapmalı, tıpla içiçe olmalı ve matematikten anlamalıydılar. Bunların yanı sıra eczacılar sanatlarını icra etmelerinde tam bir özgürlüğe sahip değildir. Çalışmalarında her zaman hekimle irtibat halinde olmalıydılar (Şevki, 1991:217-223).

Osmanlı eczacılık tarihinde tıbbî madde, ilaç ve drog anlamını taşıyan ilkelime akkardır. Akkar dilimizde söylene söylene zamanla aktar halini almıştır (Ünver, 1983: 56).

Şekil 1. 1839 Ecza Sınıfı Amblemi (Mat, 2008: 21).

II. Mahmut'un Osmanlı devletinde hekim ihtiyacını sağlamak amacıyla kurduğu Askeri Tıp Mektebi'nde bir ecza sınıfı açılmasıyla eczacılık başlamıştır. Bu kurum 1839' da eğitime başlamış olup, kurumun ambleminde ortada asa etrafına dolanmış bir yılan, solunda hilal, sağında yıldız ve her iki tarafında da defne dalı görölmektedir (Şekil 1) (Mat, 2008: 21).

Osmanlı Devleti'nde ilaçların etki güçlerinin tarifi iki yolla açıklanırdı. Bu yollar tecrübe ve kıyastır. İlacın kuvvetini tecrübe öğretir. Bu durumun tam anlamıyla görölmesi için bazı şartlar gereklidir. Bu şartlar:

1. İlacın tabii olması gerekir. Yani sıcaklığının veya soğukluğunun kendiliğinden gerçekleşmesi gerekir. Dışarıdan bir etkiyle ilacın sıcak ya da soğuklaştırılmaması gerekir. Buna örnek olarak; sütleğen otu tabiat olarak sıcaktır. Soğutucu bir işleme maruz kalırsa soğuk hale gelir, bu durum ilacı tabiiğinden çıkarır ve uygun olmaz (Kâhya, 2003: 13).
2. Araştırmacı tek sorunu olan hastalık üzerinde araştırma yapmalıdır. Bir hastalığın birden fazla sorunu ortaya çıkıyorsa o sorunların fazlalığı ilacın etki gücünün anlaşılmasını zorlaştırır. Anlaşılacağı üzere ilaç etki gücünün tespiti için dar çerçevelerden yoğun bir şekilde tespit işlemi yapılır. Araştırmadan sonuç alınmadığında yöntem değişikliğine gidilmelidir (Kâhya, 2003: 13).
3. İlacın basit bir hastalığa olumlu etki sağlamış olması ilacın tabiatı hakkında genel bir yorum yapılmasını sağlayamazdı. Örneğin; ilaç soğuk tabiatlı bir hastaya iyi geldiği gibi sıcak tabiatlı bir hastaya iyi gelmesi ilacın tabiatı hakkında kesin bir yargıya varılmasını sağlamaz. İlacın hastalara dolaylı etkisi söz konusu olabilir. Bu duruma örnek; Sacamonya (scammona) soğuk hastalarda ısıtıcı faydalı etki verir. Humma-i gıbb (dört günde bir gelen nöbet) (febristertiana) gibi sıcak tabiatlı hastalarda da iyileştirici etki gösterip safranın atılmasını sağlayıp hummayı iyileştirir. Bu gibi durumlarda deneysel yöntemler kullanılarak ilacın hastalıklara göre dolaylı ve doğrudan etkileri saptanır. Fakat ilacın tabii yapısı hakkında genel geçer bilgi verilemez (Kâhya, 2003: 13).
4. İlacın etki gücünün hastalıkla eş değer olmasıdır. Hastalığın mizacının soğukluğu kullanılan ilacın mizacının sıcaklığına denk değilse ilacın etkisi olmaz. İlacın mizacının iyi öğrenilmesi için gerekli tedbir ve denemeler yapılır (Kâhya, 2003: 13).

5. İlacın kullanımı ardından hastalığa etki süreci gözlenmelidir. İlaç olumsuzlukları hızla ortadan kaldırmaya başlamışsa bu ilaç hastalığa iyi gelmiş demektir. İlacın etkisi hemen gözlenmiyorsa ilaca şüpheyle bakılır. Yalnız şöyle bir durum söz konusu olabilir. Bu ilaç vücuttan atıldıktan sonra da hastalığa olumlu etkide bulunabilir. Bu ilacın hastalığa doğrudan değil dolaylı yönde etkide bulunduğunu gösterir (Kâhya, 2003: 13).
6. İlacın devamlı gösterdiği etki onun tabîî etkisidir (Kâhya, 2003: 13).
7. İlacın insan vücudunda denenmesi gerekir. İnsan dışında denenecekse de deneysel yolla belirlenmiş yasalar çerçevesinde mizaçlara uygun olarak uygulanmalıdır (Kâhya, 2003: 13).

Basit ilaçların mizaçlarının kıyas yoluyla tarifi:

İlaçların hastaya etkisi bazı kurallar bazında belirlenirdi. Bunlar; ısıya, sıcaklığa, hızlıca donmalarına, kokulara renklerine bazılarının ise görülen etki ve kuvvetlerine göre tespitleri kıyas yoluyla tarife dayanak oluşturur (Kâhya, 2003: 13).

Müşhiller çok sağlıklı beden temizleyici olarak tanınmakla birlikte eyâric kelimesiyle Allah'ın hediyesi ilaç olarak da tanımlanmıştır. Vücudu zararlardan arındırması onun Allah tarafından verilmiş doğal bir güç olarak görülmesini arttırmıştır. Hekimler müşhilleri ağızdan küsküt suyuyla beraber kuru üzümle almayı önerirdi. Müshil çeşitleri; Eyâric-i Faykara(Acı Müshil):Sarısabır(öd ağacı)ve içersinde tarçın içeren bir müşhildir. Mideye ve bağırsağa oldukça iyi gelen bir müşhildir. Eyâric-i Lugaziye: Kutsal görülen çok yararlı bir müşhildir. Vücutta istenmeyen hıtları narince temizler. Kasık ağrısı, kötü düşünceler, baş ağrısı, sağırlık, sara, organ gevşekliği, migren ve daha fazla birçok hastalığa iyi gelir(Kâhya, 2014: 55-56).

Osmanlı tedavi ve sağlık anlayışında insanın hayatında önem arzeden her evre gelişimi için çaba harcanırdı. Bu evrenlerden büyük önem arzedenlerden birisinin eczacılık olduğu bilinmektedir.

2.5 RİSÂLA Fİ'L-TİBB ADLI ESERİN YAZARI

Ali Denî(ölm/Hicri 978/Miladi 1570)

Ali Şerif olarak da tanınır. 16.Yüzyıl ulemalarından biridir. Şeyhülislam Muhyiddîn al-Fanârî' onu müderrisliğe atamıştır.

Manastır Tülbent Kadı Medresesi

Filibe Şihabeddin Paşa Medresesi

Haleb Hüsrev Paşa Medresesi

} Bu medreselerde çalışmıştır.

Hicri 978/ Miladi 1570'de Seyit Gazi'ye müftü tayin edilmekle birlikte görev yerine varamadan vefat etmiştir. Tıp ilmi ile alakalı *Risâla fi'l-Tıbb* isimli bir kitap yazmıştır. Bu eserde insan sağlığı ile alakalı birçok bilgi vardır. Birçok hastalığın tedavi usûlü ve hastalıkların ilaçları bulunmaktadır (İhsanoğlu,2008:176-177).

Eserin müellifi hakkında daha fazla bilgi bulunması adına Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müelliflerine adlı kitabı ve Diyanet İslam Ansiklopedisi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Müellif'in Manastırda kadılık yapması sebebiyle Necati Çayırılı'nın Manastır Kadılığı ve Manastır'ın 2 Numaralı Şer'iyeye adlı çalışması incelenmiştir. İslam araştırmaları merkezi Kadı Sicilleri Katoloğu veri tabanından da yine müellife ait ayrıntılı bilgi bulunması adına ilgili aramalar yapılmasına rağmen bilgi bulunamamıştır. Bilgi bulunmamasının sebebi müellifin döneminde çok tanınmamış bir müellif olması ihtimalinin yanı sıra balkanlardaki belgeler tahrip edildiği için ilgili bilgilerin bulunamamış olması muhtemeldir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada ‘Yazılı Çeviri’ modeli kullanılmıştır. Bu model hem ürün hemde süreç olarak kabul görmektedir. Model iki dil arasında gerçekleştirilen yazılı bir aktarım işlemi ya da bu şekilde aktarılmış kendisinden özgün bir metinle yazılı bir takım eşdeğerlik ilişkilerini gerçekleştirmiş olması beklenen metindir (Berk,2005:101).

Toury(1995)’e göre çeviri çalışmaları uygulamalı, betimsel ve kuramsal olarak 3’e ayrılmaktadır. Yöntem, ürün işlev ve süreç odaklı çeşitlere sahiptir. Ürün odaklı çeviri metin odaklıdır, tek bir eserin incelenmesi şeklinde gerçekleştirilir. İşlev odaklı yöntem ise çevrilen metinlerin oluşturduğu etki ve işlevine odaklanan yöntemdir (Boztaş ve Yener,1999).

Çalışmada yazılı çeviri modeli çerçevesinde betimleyici yöntem kullanılmıştır. Betimleyici yöntem çerçevesinde eserinbirinci elden direkt çevrilmesi ürün odaklı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikteyine eserin sosyal bilgiler alanında eğitim öğretim süreçlerinde kullanılması, etkinlik ve materyale dönüştürülmesi ise işlev odaklı yöntem dâhilinde olduğunu göstermektedir.

3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Ali Deni’nin *Risâla fi’l Tıbb* adlı eseri veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Ali Deni'nin *Risâla fi'l-Tıbb* adlı kitabı, bu alanda yapılmış tezler, bu alanla alakalı sözlükler, bu alanda yazılmış el yazmaları çevirilerden oluşan literatürler verilerin toplanması sürecinin bileşenlerine örnektir.

BÖLÜM IV

1482 NUMARALI RİSÂLA Fİ'L-TİBB ESERİ

Bi'smi'llahi'r rahmani'r rahîm.

Dediğim saltanat özgeki muhâl müşteri hem hazine-i hanı yani gencine ve Selim Han arz edub hazretin eda etti devlet-i Şehin dua etti. Geldi ruhunu verdi. Bir kılınc şöyle düşmanın iki bulucu şarg-ı garbı gün gözetmeğe her gah dün ve gün didebar mihrumah yazmaya bu şevkle alub senımı rast kıldı. Nevasır-i ağazımı dedi. Kühne cihan bulub yeni can gerçi bir etdi. Oldu handa civan ehl-i aşkın şeh-i cufan oldu canlara can oldu. İsmi senî der-sa'adete selam devlet içine tuttu. Meğer yesina can ve dahi olub herbab gimi bahrı hatem-i ünvanı ömr ve devleti ziyâde olsun. İki alemde pür murad olsun saltanat tahtına çıkup ram oldu. Ona cümle nefsi gül gibi kaküldü. Çünkü ruy-ı cihana şevkle galgale etdi. Bülbül cane bu şuurla cerh dura girub hayretten zemini şula turup cümle şehir u diyar olub titreyen gün gibi ruşan oldu ruy-ı zemini dil-i aşk şan her rum hâlkı ilm-i cemi' bi gam olub ben dahi ebediyen ona dua tahtına geçti. Devâ oldu. Nida han oldu. Duyu Selim hanı fi hamden sema'a ider canım ol sururla kitabe etdim. Encam tıbbâ iktida edüp Neki Tümüne cem' eyledim. Tababetden anı gittim. Etmedim kitabetten hiecre tek tarihi yaşına çaru hafta diyu dem ne sad hâcetim evelki memleket kumı sağ ve sıhatla geceler boyu lazım olsa ana devâ tabib ve ilâc hem derin derman Hüda kitabımı aç bu kitabdan olursa ona devâ Hazret-i padişaha eden bu kitaba dua bismi sübhane ama bâde hak sübhane ve te'alaya hamdu sena ve resuluna iktida ve Hazret-i padişaha dua ettikten bâde izhar-ı şemse derki beni âdeme zide kainat ve eşrefi mevcudet ve mahlukat ol sebepten hâla Celle ve Ali Hazretleri cemi' eşyanın mümtazını ve menfa'atlısını insana gıda kılub helal eyledi. Vahdaniyete duatına salah idüb kelâm-ı kadîminde ve Furkân-ı 'azîminde buyurur ki "Eûzü bi'llahi: Kûlû ve'srabü ve lâ tûsrifü İnnellahe la yuhhibbul müsrifin" kavlice kullarına yiyup içmek adabını ta'lim edub ibâdetini emr eyledi. Öyle olunca ehli islama layık olan bu hâlkı alemin haram ettüğü nesnelere ictinab edüp helal nimetlerin cismen gıda verup kavî olanlar zira

ibâdete emr eyledi. İbâdet nuru killebeyki ruşan ve na'zârgah-ı gülşenden edup gönlüne hikmet ve aklına ibret ve canına kudret nefesine lezet hasıl eder ve dahi ol kadr-i bir kemal kudretinden her şey müşahede kılmış deryayı hayretten müştekraka olası ve dahi fikrinin anın olduğuna olup 'fezküruni ezkürküm' hükmüne dahil olup şükürlü ömründe tekasul etmesun. Zira hak-ı te'ala seni kim âdemde vücuda getirdi zahiri yek yeda kudretiyle ve batinin nur-ı hamdine ile münevver eyledi ve hadisi şerif varid ve olmuşdur ki etlübül ilme minel mehdi' pes vacib oldu. Kim hakka Teala hazretlerinin ilmi ve marifeti talebinde sa'i- belig edup dünya ve ahiret saadetlerinden mahrum olmasın. Zira dahi buyurun ki 'Kale aleyhisselam bimucase ulema-yı innellahe Teala bi hayyul kalbilmevt benül ilim vel hikme kema yehiyyul arzulmeyt bima ilmetar amedi 'bir kişi aklı ziyâde olsun. Emr ve nehyi fehm edüp din babından olan müşkilatı hâl edüp 'Alleme ilme rabbani' olam derse ulema meclisinde hazır olsun ve eğer bedanı insana marazından ve sathından ne ile tahsil olunur anı bilmek dilersen hükema kitabından istima' eylesin. Ta kim beden-i insandan teskip olmuştur ve zahiri ve batini teneke gibi tılsım-ı ilahidir. İdrak eylesun bu muhâlle sebep habibi ekrem sallallahu teala aleyhi ve sellem hadis-i şerifinde buyurur ki 'Yani ilim ikidir. Biri saf beden ilmi ve birisi din ilmi. Amma beden ilmi kim talebdur evella anı yad etti. Anın için kim bir kişi hasta olsa akli bene ve gönlü şüküste olup bedeni zayıf ve sıst olur. Olur din ilmi ol sebeple eden haz öyle olunca işbu beden ilmimi ol öğrenmek lazım olur. Pes azizim anlar ki bu ilm-i tab gâyet aziz ve şerif ilimdir. Zira fahr-i alem Resul-i ekrem Sallallahu Teala aleyhi ve sellem buyurur ki beled lafiha tabib Sakın ha haramla pasih dine hatta pasih bedene yani amma bu devâdır ki 'Kale aleyhi ve in lüküllü daifaiza eşebü-devâ-i yuria' bi iznillah teala ekber-i Allahu teala izni teala olmayınca yüz bin lokmadan olsa derman olmaz La mani' atai olarak lika'zâi çünkü derd-i Allah'ındır ve derman dahi anındır. Lakin bellidürki Kavlühu Te'ala velekad ateynel lokmanel hikmete yani ben ilim hikmetini verdim kullarımın derdine devâ ve litadımın rivayet olunur ki hazreti aleyhi vesellem seda'arz oldu. Benim israilden bir cemaat gelup hatırdan sorup etti falan devâyı isti'mâl eder bulur. Siz hazreti Musa buyurdu ki devâ etmeyin belki hak tealaya tevekkül eden ruyun oldum kitab-ı izzet geldi eturidu en tebdil hikmeti bütünlük ya musa akıbet ol devâ-ı etmeyince şifâ bulmadı İmdi ey azizim hak teala hiç görmez nesne-i hâlık etmedi. Cümle sani hikmet üzere hâlık Olunca sudur ve herşeyde ne hasiyet komuştur ve tabiatları ne yüzdendir ve ne için Zuhura gelmiştir. Hak teala bu âlemin esrarını hükamaya yedirmiştir. Bu imdi

Hükema dahi hak tealanın hazinedarlarıdır. Bunlar hayır elmasdürlar. Bu dedüğüm Bu dil ile erbab-ı ittubba şahların ve ekabirlerin ve ayan vacib u duaları zira şedaïd rüzgardan beden-i insan emrâz-ı muhtelife galibe hükema me'alice ile anı sani ederler minkum raimeddi bir tedbir memleket üzerine huruc edüp38. bab haklarının enva-i kim cism-i insanın kabz-ı rub olup belde ve karında ve arıkda vaki olanın ilâcı beyânı 39. bab insana nâfi' olan şafilere asafiden murad debre ve fırça bir nesne sokmak anın enva'ını beyânı 40. bab ateş yangının ilâcı beyânı 41. bab yakılar ve damarlar damlalar 42. bab merhemleri mukaddet olan ve bağırsak yarıkları ol mariz nasurdurlar ilâcı beyân 43. bab bazı nesnelere yağ nice çıkarırlar.44. bab makbul ve faideli şarapların çıkarmasının sanatı 45. bab cevrişler ve helva beyan 46. bab sıst endam olup cima'a kadir olmayan ademlerin ilâcı beyân 47. bab cima'a şerait ve edeb ve adem-i cevaz civan beyân 48. bab beden-i insana müfide olan terkiib ve gıdaların beyân 49. bab'ında-i müfredin dereceleri ve mürekeb olanın gıdaların aslın beyânı 50. bab o edviyeyi müfredi ilâcı beyan 51. bab havas-ı hayvanat beyân 52. bab menâfi tuyuri beyânı 53. bab maden ve hicarın menâfi beyânı 54. bab huruf-ı tehçi üzerine isami müfredatı beyânı 55. bab kabz-ı devâların beyânı 56 bab müşhil olan şerbetleri beyân 57 bab sakburu ve müfide olan ma'cûnları beyânı 58 bab afyon bir şey ahvaline müptela olan âdemin bedellisini beyânı 59 bab insan nâfi bir kaç terika ahvalini beyân 60. bab Sebeb-i telif kitabı ve hatme-i ebvab beyânı olduğu bab evvelki bab terkiibi beyân eder. İmdi ey talebei esrar İlâhi bu yola bil külli ve iz'anı ile hak sübhan ve teala hazretleri. Âdemi bir kadre meniden hâlk ve zuhur gösterup zahirin anasır-ı erbadan ihsan bâde hâlk edüp nefsi nasiye elinde iskan eyledi ve dahi ol çar anasırın birisi ateştir. Can gibi ulviden tabi'atda har u yapısıdır. Beden-i insanda anasıra itla olunur. Birisi dahi bardur gönül gibi bad-ı tabiatta karardur ve har rutbesidir. Beden – i insanda ana kan itlak olunur. Ve birisi dahi abdur (su olan) mesela aklı miskinın yüzüne birinden götürmez tabiatında bardur ve rutbeden beden-i insanda ana balgam olunur. Birisi dahi cema gibidir mesela nefsi gibi sufludur. Tabiatta bardur ve rutbeden beden-i insaniyede ana sevdâ itlak olunur. Pes hâlik-i mevcudadı bu dört izdidatı cem edüp cism-i insanda hâlk-ı müşkil len mekan eylemiş ama kemal-ı kudretine bu dördü yirmi sekiz nev'i eylemiş. Anın evvelki kesi kan iki safrâ üç bilgim dört sevdâyı beş deri altı et yedi sonunlar sekiz damarlar dokuz yağ on ilik 11 kemik 12 sancak 13 – 14 tırnak 15 akıl 16 bağırsak 17 beyin 18 yürek 19 bağır 20 öpken 21 pukrık 22 talak 23 onun boğazda emilecek dedikleri budur 24 boğazın 25 kumırtık 26 mesane 27 hab 28 rahim-i hak te'ala insan 28 nev'i

ile arasına kalup ya batını cana gönül ve akıl ve nefsiyle müşrif edup arasuna kalup ya batını cana gönül ve akıl ve nefsiyle edup bu çar anasırı bunların hizmetkar eyledi. Eğer bu dördü beraber olursa beden-i insana daima sıhhat üzere olur. Eğer bu çar erkan zira biri artık veya eksik olursa bedene fütur ve zelzele hakim olup harab eder. Zira hariç-i i'tidâl olup yani bedene i'tidâl üzere olmaz belki zayıf ve gevşek olup kafi Tenine sıhhat olmazsa canda rahat ve kudret ve bedende kuvvet damakta lezzet olmaz. İmdi bunlarla i'tidâli haz ile olur ve zavalı muhâlif gıdala aklından olur bu muhâllemi münasib bu hadisi şerif peyda olmuşdur. Kale resullahı ve te'ala ve sellem hadis El meyide beytül dai vel hamiye resul devâ Yani cem renciler ve sakınmak cemi devâların başıdır. İmdi kabul hükema oldur ki iştahkerem olmayınca ta-am yemeler ve dahi iştihakerem iken evvelki ta-amdan çekesin nira hazık-ı bari te'ala buyurmuştur Kulu vesrabbi velatusrifune la yuhibul musrifin” ‘vela tusrifu’ beyânında murad bu evvelki ta'âm üzerine ta'âm yemesidir. Taki bedenin sıhhat üzere bula tiz? Ta'âmdan tohum hasıl olunca illetler zuhul eder imdi bu sözlerden murad odur ki karın doyduktan bâde yeduğun gıdalar safrâyâ munalik olan safrâyı marazli zuhur eder. Ve benizin sarı olduğundan murad hininmalai gaybi gibi ve bir kan gibi emrâzlar hasıl olur ve eğer yeduğun yağma muta'alık giderler ise ak bihak ve birisi vecerb veabuz vefrengin zahmeti gibi vedai sulub ve dail heyyi ve öksürük ve zayıf nefsu verem ve bunlara benzer imraz ile hâlikinde haktır olur. Eğer yeduğun gıdalar dahi sevdâya mutaalık olursa sahdi hulyave karabihak ve karakol düşünürler görmek ve nişyâna ve dahi bunun emsal illetlere müptela olutr ve eğer kana müstalik olursa fasid çibanlar gibi veya sanam merhiki yüzde fizlik ve kukulik olur. Yani kanı burunda durmaz gibi dahi buna benzer emrâz hasıl olur. Eflanni buyurmuştur ki el micru sıhhap bi metaril ilim el fesahat ve şebi sıhab metarıl müchel ve fazleti imdi âdem olan bu sözlerden hissedar olur. Muzur olan eşyadan ihtiraz gerekdür. *İkinci bab* Fusul-ı erba'a pest. İmdi fusul erba'adan isti'mâl edup ve ondan sakunmak gerekdur. Taki bedenini insaniyede imraz muhtelifden mütebera olan evvela bahardan ve barid ve beyabis gıdalar yemek gerekdur. Veya faslında yani mevsimi vardur. Tab gıdalar isti'mâl ederler. Güz faslında har tab gıdalar isti'mâl ederler. Zira cism-i insanda bir bağa benzer eğer bağba ana temar ederse ma'mur ve abadan olup ve eğer edemezse viran ve harab olur. Mukarerdur bu dahi anın gibi dördüne duruna kadar sayı edersen layıkdır. Zira cem'i akraban ve ihbarına cismin sana ehem ve elzemdir. Zira Hak te'alaya ibâdet cisminin sıhatıyla olur sıhat dahi bir hizayla olur. İmdi nesnelere hiz etmek gerekir buyurmuşlardır. Devri tefik-ı etba el furus ve

rum vel hint yani cemiye emrz bütün minşiti eşyayı kusreten cimâ ve killetin elnevm filleyli ve kuseti nevm fin hari ve habsi el bul veşşerbil mai ficev filleyli idhâl-i daam itlak ettiler. İttifak ettiler acem ve rum ve hindîn ittibası buyurmuşlardır ki hakika cemi' marazlardan insana altı senede arz olur. Evela birisi cema çok etmeden ve gece ile a'zâyevmi'den günde çok uyumadan bulur. İmsak edup hıne takizde ifşa ne etmeyub ta hayırdan ve dahi uykudan kalkup gece ile su içmek ve ta'âmdan bâde ve ta'âmdan evel cümle bunlardan gâyet ihtiraz luzumdur. Amma geçen ta'âmı persını üzere vâkitten iştah kereminde akıl etse. Kırk has lokumdan bir katre-i dem hasıl olur ve kırk demden bir miskâl ruh kan olur ki ama hüküma maddetül hayvan derler yani sağlığın sermayesi demek olur yüzarke İçinde makam etmur ki ama gelse dahi itlak ederler. Onuncu hazimi ta'âmdur. Hak tea'lanın harâret komuştur ki yedüğün gıdaların harâretinden kanarki Şol tencere kınar gibi ateş üzerinde ola ta ki erbub bula hacedun geçen kemalin bulur. Hasterike damarlarından bağır red olunur. Bağır dahi anı kabul eder tekrar anda dahi kınar tamam-ı kemalini bulduktan bâde anın revakında olup köpkünden safrâ ve şekandan sevdâ hasıl olur. Ve ol kim harâretin taksirinden tamam kapoprak Şimdi hem kalup ol evvel şey bilgim olursa bu anasır-ı erbadan insanda bu vecihle kemalin olur. *Üçüncü bab* ihlasın meratipini beyân eder. Amma bu ihlat-ı erba'nın tabi'isi gayri tabi'si vardır. Cümleden bir kandır evvela kanın tabi'si oldur ki rengi al kendü saf ve tamamı tatlu eder.-racesi hub olur. Amma gayr-ı tabi'inin rengi koyuca olup ve racesi kabih çirkin ve tamamı taşsuz olur. Amma safrânın gayr-ı tabi'isi dört nev'i ondadır. Evvela birisi murridirler buna balgamdan bir mikdar rutûbet karuşup biraz kayarak ve dahi su olur. Ve birisi dahi merri muhsidirler? Buna dahi balgamdan biraz galiz-i hılt karuşur yumurta sarısı gibi kayarak sarı olur. Bunun harartı evelinden ziyâde olur. Ve birisi dahi na'zâr-ı itlak olunur. Rengin sincaba olur. Bu evvel iki nev'inde peyda olur. Rahimden kopar. Bunun hezeraltı ol nev'inde ziyâde olur. Dördüncüsü zinkardırlar. Rengi yeşil olur bunun tabi'atı bilgim gayridir tamamında. Amma bilgimde tabi'atı harâretin taksirinde muhâl tamamı bişmiş olmaya bunun kan olmağa istihâk ve imkan vardur. Zira aslında kanda idi. Ve illa bilgimin gayr-ı tabi'isi beş nev'idur. Anın birisine bilgim hulu yani tatlu bilgimdirler. Bu biraz kanın rutûbetine karşı ta'âmı tatludur. Çok değil ve birisine muhâldir. Buna bir mikdar giğünmiş tafran karuşur. Tamamı tuzluluk olur. Bilgimin enva'ında asıdur. Tabi'atında ve birisine bilgim hamizdirler. Bu nev'i bilgimden zikrolur. Havidur amma harâret azlığından tamam kaynamuşdur. Ol sebepten ikisi randur ve birisine dahi bilgim afşî derler buna benzer bir mikdar

ekşidir. Ana sevdâ karuşur. Ol sebepte tamamı ekşir ak dun mazlezzetine benzer. Beşinciye bilgim tifiedirler. Zira tamamı yoktur. Bu an rutûbet ve burûdet galib olur. Bu nev'i bilgimin suyudur amma sevdâ-i tabi'i bu sevdâ kanın dışkılındınhasıl olur. Amma sevdânın gayr-ı tabi'isi ihlatın gorunmusdur hasıl olur.Yani kana koynusundan murad avsesini demekdur ola. Ve safrâ kuyinsa safrâ olur. Ve bilgim kuyunsa olan dahi sevdâ olur. Ve sevdâ kuyunsa sevdâ-i gayr-ı tabi'i hasıl olur. İmdu buna bilkül bu ihlatın birbirisinin sebab-i fa'ilisi mu'tedil harâretten ve sebab-i cazibesini talih-i muktedil gıdalardan ve eser-i muktedildendur. Sebab-i suresi nasih fasıldır. Yani birinde benim ve sebab-i garisi bedenin tefdiresi tertibidir. Amma safrâyı tabi'inin sebab-i muktedil harârettendir. Ve gayr-ı tabi'isi kesret-i harârettendir. Ve sebebi maddiyesi tatlu veya har gıdalardandır. Sebab-i sarısı tazmiçedir. Yani ta'âm ? ve a'zada bazı zayıf vardır ki ta'zibesine safrâdan bir mikdar gerekdur. Ki ta on sene ilk kana terkik edup damarlar içindeki tarirlerden asanlıkla? sebab gayesi bu teltik ve terkik ile? gıdalar vermekdur. Amma bilgimim sebab-i fa'ilesi taksir harâretendir. Ve sebebi maddiyesi barur. Tab ve ham gıdalardandır. Sebab-i su-yı ruiyesi taksir? yani tamamı kaynardur. Ve sebab-i gayesi tertıp yani dilinin edup gıdalar bunca çok bedene gıda olur. Amma sevdâ-i tabi'inin sebab-i fa'ilesi ve sebab-i maddiyesi harâreti çok ve rutûbeti eni gıdalardandır. Ve sebab-i suresi şekil olur. Olmayan ve tahlili az olmaktadır. Ve i'zarında unsurlar vardır ki anın ta'ziyesinden sevdâna bir mikdar gerektir. Ve sebebbi gayesi a'zaya gıda vermekdur. *Dördüncü bab* A'zânın illetlerinin beyâna ve tevelüd eden eşyayı beyân eder. Amma bil kül kim a'za dedikleri şol cisimlerdir ki mizâcın ibtidasındandır. A'zada dönmez dört kısımdır.

Oldur dahi züccaciyyete kalmış dördüncü katına dördüncüdürler. Beşinci katına tabaka-i beyza karniyye derler yedinci katına tabaka-i melhamedirler. Gâyetle akder ve damağın sağ yanına solgun bir mücerref sükker gider iki kaşı arasında buluşur. Gözün her kangısına göze keزالik ki bir afet erse anın nuru dahi öbür gözüne gider. Beş dimağdan ol sükkerler içinde nur erişur birden insanda bu iki sükkerden gayrı mücevef sükker yoktur. Amma hak Te'ala dimağı üç bölük kaldı ve anlarının soğan zarı gibi bir de çekti. Biri alından –bekadır-. Göze nur ondan na'zâl olur. Ve birisi dilinin ortasıdır. Ol dahi ma'den akıldır. Ve üçüncüsü ikisinden sükkerlere bekadır. Ol a'zadaki kuvvet verup amma bilkül ki Hak Teala insanı üç yüz on sekiz kemikten hâlk edüp dahi cümle damarların dörtyüzkırkdört kıldı. Amma insanın eller

hâlk etti. Lazım olan eşyayı tuta işini görmek için ve ayakları hâlk etti. Durup oturmak için. Ve şekil-i sure ve cemel ve kül-i kemal verüp mükkemmel eyledi. Fe tebara'llahü hasse'l hâlıkîn zihî sani'a ki *Beşinci bab* Zamayır-ı insanı beyân eder. İmdi bil kül âdemin suretine na'zâr ettuğu gibi anasırın luab kankısına mensuptur. Bilmek gerek. İmdi say-ı âdemin alâmeti oldur ki yüzü kızıl ve burna damarlar tilu ve lu'ab tatlu ve kast-ı hacâmat yerleri keçeğe kızgın ola. Eğer beden nahoşluk ve hummanın enva'ından biri ârız olsa sûk hevadur dahi sûk rüzgardan safa edüp bevelinin rengi al olur. Amma safrâvî âdemin yüzü susuzluğu galip olup gözleri sudan gitmez ve damarları hareket eder. Ve ârız olsa evvel ditre bâde kızdırup derun ve bal rengi sarı olur. Ve balgam âdemin alâmeti oldur ki benzi ak ve damarları aheste hareket edüp kendi. Ve hasta olsa çok uyuya bedene ak gözleri göğ ola ve bal rengi ak ola sevdâ-yı âdemin alâmeti oldur ki levni esmer ve benzi solgun yani solmuşsa bedene siyahça ola. Ve daima tefekkürden hâl olmaya ve ekser-i ruhunda hâli gamnâk ola. Ve amma birlik hâlinde sevdâsı galip ola ve hem güz faslının ziyada olup cevher zikr olundu. Beden-i insanda bunlar ile kaim bir yıl dört fasıldır. Kana evvel bahara safrâ mahsustur. Ve ömründe âdem dört fasıl ondada geçürür. Fasl-ı evveline sinnî alınmak derler. Yirmi yaşına varınca beden kuvveti hiss ve letafetini terakkiyettedir. Bunda harâret ve rutûbet ziyâde olur. İkincisi sinnî'l-vukufdur. Bu muhâlde kemalin bulur. Ziyâde ve ne eksik olur. Bu seni intihası kırkdur. Bunda harâret yubûset galip olur. Üçüncüsü sinnî'l kühûliyetdir zira kühûlet bu senin burûdet ve yubûset galip olup hükmü altmış beşin yakınına değindir ve dördüncü fasıl sinnî'ş şeyhûhadır yani birliktir. Naçarlık bu senin noksan eserleri zahir ve peyda olup ali husus kış faslında bu seninburûdet ve garib rutûbet peyda olur. Ve senenin intihası ömrün ahirine olur. Amma evvel vakt-i vücudunda simuzluk bulunursa harâret ve rutûbet galip olur. Ve ela arılık benzi kızılık ise harâret ve yubûset galip olur. Amma erkek ile dişi arasında farz budur ki erkeğin yubûseti galip olur. Dişinin ancak burûdeti bir galib olur. Mesela bir ahvalde tesrif-i akliye lazımdır. *Yedinci bab* Tabayî'-ı nabzı beyân eder. Ama nabzı şirayın damarlarının bast ve harâretin alâmetidir. İmdi canın ve cismin mârız ve sıhatı bu damarların hareketle ma'lum olur. Sol nefis-i ki olup virirsin ol nefis ve ruhun fuzuletidir. Yine nabız ile def olur. Ve nabz on tedavim üzredir. Yani on türlüdür. Hareket eder. Amma asıl hareketi yedi kısımdır. Birisi tavîl ve birisi kısır ve birisi mutavassıt mu'tedildir. Yani yassıdır. Ve birisi dahi ârız ve birisi i'tidâldir tar olmak birisi dahi müşerref yani yakmak gayr-ı nabızdır. Yedincisi yabışmaktadır. Amma kanun-i şifâda yirmi

yedi kısımdır diye yazılmıştır. Taflisa lazım değil bu kadar beyân kifayet eder. Zira ol tafsil bu yedide dahildir. Amma damarın hareketi üç kısımdır. Birisi kana darbdır. Ve birisi yumuşaktır ve üçüncüsü mutavassıttır. Amma evvel zamanki görürsün ya seri'dir, ya batıdır. Yani gıc veya mutavassıt veya sulbîdir. Veya yumuşaktır veya ortadır harekettür veya sakindir. Bu alâmeti birbirini ardınca atar. Birar durur yine atar. Daima böyledur. Evvela bu gelişlerin her birisi bir türlüdür ve dahi mor veya bar veya muktedildir. Ve bir dahi damarın hareketi beraber olmaktır. Veya muhtelif ve birinin nizamı yoktur. Hareketi muhtelifdir. Zamanda bunda nizam bulunmaz ve birinin dahi alâmeti muhtelifdir. Ya gayr-ı nizama muhtelifdir. Onuncusu evzan üzre bu dahi ya mu'tedil veya maslahaddır. Ve yahud gayrı maslahaddır. Amma bu cinsi üçtür. Yeniden oğlanın ve pirlerin nabzının hareketi vakt olurki kendi zamanlarının hareketine mugayir olur. İmdi dillersin kim nabz-ı ahvaline vukuf muhasıl edesin. İlik sağ tarafına otursun nabzına el atsin eğer nabz-ı damar senden yana varup gelir ise alâmeti sıhhattendir. Alîl bir hâline bir hak verursen insallah te'ala yine fakat ve sıhhat mukarrerdir. Eğer senden yana gelup gitmez ise nabz-ı hamiddir. Bir kaç gün sabredüp mu'tedil gıdalar ve lâtıf eşrûbe kim mizâcına muvafık ola isti'mâl ettuler. Ve eğer senin karşına gelip gitmez ise Allah'u alem bi sevab-ı alâmet mevt ola. Ve eğer damar senin elüne darbla tokunur ise hasta-ı azim ihtirabın olup anda dahi mevtine havf olunur. Eğer damar me'hun barmağa bir kere dokunup bir zamana durursa bu dahi helâk alâmetidir. Ve eğer nabz-ı damarına bastığında elinin bana hareket ederse ol dahi helâk meyûllüdür ve eğer ilik gah gün senden mana ve gah senin barmaklarında bana hareket ederse ol dahi alâmeti mevtdür. Ve eğer bir mikdar parmaklardan elinde damar durursa lakin hareket yok ? za'fı alâmeti olup bir mikdar mizâc mârıza takviye verin gıdalar verup ol marizin menasibine olan gıdalar ve eserine bablanda bulub tedarik edesin ve eğer nabzın hareketi sıhhat alâmeti gösterirse hastayı ızdırabında ise karın seni görüp ona gün ilâcı tedarik edub amel ederler. *Sekizinci bab* İnşallah karun ahvaline beyânı: hasta-i ilik tabi'atı ma'lumda mesela alîlın ve yahud demevi ve yahud bilgimi yahud sevdâvi midür devâmudur. Malum ola ta ki ana gün devâsına hareket oluna zahmet nedir ve nedendir biline. Beş imdi âgâh olun ki karunda beş tabakadır. Anın birisi sarılık birisi fazıllık ve birisi dahi yeşillik ve birisi karlık beşinci aklıktır. Amma sarılık bu kez illet-i mertebudur. Anın birisi dahi aldır. Ve birisi meysî yani saman gibi sarıdır. Ve birisi dahi aldır. Ve birisi dahi narıncı (narenci) ve birisi dahi aldır. Ve birisi ateş yani rengi ol minvale uzun ve birisi dahi za'feranidur. Altıncı safidur bunların her birisi mertebe

ihthiyarınca nisbetine gün hararetin ziyânlılığına delalettir. Amma dört mürettıp uzundur. Emheb koyu ve al renk ola bu kanun ezgaliba ettüğüne delalet eder. Ve birisi verdîdir. Ve birisi ahmer-i kanidir. Yani gâyetle Ga'zâlidur ve birisi ahmer kadur yani koyu ve kızıldır ve bunların her birisi mürettıp itparince kanın ziyâdeliğine delalet eder. Amma yeşil bevl ki beş mürettıp üzerinedir. Anın birisi fıstıkîdir ve ol burûdete delalettir. Ve biri asimanidir ve birisi gaylîdir yani hububat renginedur ve birisi meratıp itparince bûrudetin ziyâdeliğine delalettir. Ve birisi kerranidur yanikünhe benzer bir haletten ziyade lakin ve kaynamış lakin delalettür. Ammakara bevl ki bolgu dört mürettıp ondadır. Birisi kandır. Amma sarılığa meyl edüp bu safrâdan dönmüş sevdânın galibine delalet eder ve birisi dahi kırkdır lakin yeşile meyl eder. Bu saraf-ı sevdâya delalettir. Ve birisi kırkdur. Ve lakin aklığa meyl eder. Bu bilgim dönmüş sevdâ galibesine delalet eder. Amma ak bevl soğukluğuna ve hamlığına delalet eder. Ama bu kıvâmı üç kısımdır. Birisi rekik ve birisi galiz ve birisi mu'tedildir. Velakin galiz olmayıp rakik olan hamlığa ve bişmekeliğe delalettür. Gaz keselerine delalettür. Ve olur ki benzerin zayıflığı ve çok su içmekle veya burûdete veya yübûsete veya madde su yalına müşeref olduğuna delalettür. Amma bevlın kılığını nabzın ziyâdesine delalettir. Yani bevl i'tidâl mustahfinden ziyâde bişmekele delalettür. Amma bevl raciyesi dört kısımdır. Birisi kalîl ol nezih yokluğuna veya mizâc soğukluğuna veya harâret aziziyeni zaafına delalettür. Ve birisi dahi halvaür-râyihâ eller içredir. Yani râyihâ-i kabîh değıldür. Bu kanı galibesine delalettür. Ve birisi dahi hamiz ellerincedir. Yani ekseri kokar ol soğuk olan hıltların küflenmesinedur. Ve biri de müntin elleridir. Yani kokusu toprak gibi kokar olana delalet eder ki ihlatına 'ufûnet vardur veya bevl yolunda bevl çıban vardur. Ama bu yel bulunduğuna sebep budur ki suyolunda bir yabis-i sakil dağılır yel ile bile amma arılığı bunun hilafıncadur. Amma arılığıyla bulanıklık arasında mu'tedil olan had ma'lumdur ki bu gerek za'fına veya tahlil çokluğuna veya madde bir taraf müvece ola. Ama bevlın çokluğu bedensiz doğuna veyahud bedene çek fudalet var. İdüğüne delalettür. Beş tabi'at ilen def eder. Mu'tedil ikisinin arasında hıyandır ve hem köpüğü yayıla. Amma rüsûb dedikleri bevlın şol galiz cevheridir. Sudan olur. Gah yürüyen kalkan gah bevlın dibine çöker. Amma resûbin ta'biatı oldur ki ak ola ve hem lâtıf olan hatta çalkaladıkda karın dibinde yayla eveline aheste dökerek eğer içinde bir nesne var ise dibinin kala, bâdehû kalan kızıl kalırsa i'ladur. Eğer sarı kalırsa dahi yeğrekdür. Ama resûbun tabi'atı an iki kısımdır. Birine sıratı derler sol sızınduya benzer bir nev'i gâyetle çoktur. Bir nev'i sahifeler olur. Bu

mesane bögrek sızınduğuna delalet eder ve bir nev'i aklı ve kızıllı olur. Ve bir nev'i kız mızrak bu dahi sahifeler olur. Bu âzâyı asliyenin sızuzluğuna delalet eder. Yani damarlar gibi ve şekerler gibi ve gayrısı gibi ve bir nev'i gücü kürek ve yermi kızıl yanları düşünün bu çağa benzer ve bu bağrın ba'zı icralanının ihtirak olduğuna delalet eder. Ve birbirine dişisine derler. Bunun alâmeti yarmaya benzer. Ve levni kızıl zer zırnının levnine benzer bu kan göğündüğüne ve hem inazı dökmeğe ve hem mesanîde uyur olduğuna delalet eder ve bir kısmına dahi lahmi derler. Levnindebu rüfae muşabihdur etbarları gibi olur. Bu âzâların erimeğliğe delalet eder. İtıpa-i zoban derler ve bir kısmına dimi demi derler bu dahi zubana delaletur. Birbirine dahi yedi derler irünlü bu yel peyda olur. El i'yaz Billahi Teala bu dahi bel yolunda çıban ve yara peyda olduğuna delalettür. Ve bir kısmına şu'iri derler. Sebebi rutûbettur. Tel tel olur. Za'ferani gibi biri hamlarıdır. Suda ıslanmış hamraya-ı nesneye benzer. Bu mu'adimi sa'fina delaletdur. Birine dahi zemile derler. Bu su yolunda taş hasil olduğuna delalet eder. Ve birisi dahi ramadi derler. Renkli gül gibi olur. Bu bilgime var yine diyu. Maraz-ı ifşan ve vaktiyle etmek çok tutmaktan hasil olur. Ve birisine akıl derler. Uyuşmuş kan gibi ban ban olup kimi şûlûka ve kimi sıcağa benzer. Zikirden çıkan ve birine demevi derler. Bu kan rengi olur. Kanın galibesine delalettur. Eğer bu bevl ile karışık ise böğrek za'fina delalettur. Ve eğer karışık değil ise bu yel yolunda yan ve çıban var olduğuna dellalettur. Amma bevlin çokluğuna ? delalettür. Muta'lalilik ismi razı derler. Karınun ortasına durur. Bu nazicin ve yılın tevvesutuna delildir. Ve birine –rabir- derler. Yani mesela çökmüş karun dibine çökmüş olur. Bir tabi'atda nazicin mimma mülgamına delalettur. Ve gayri tabi'sinin yaramazdur. *Dokuzuncu bab*Başa âriz olan illetin ilâcı beyân pes imdi cümleden biri mâl-i hülyadur ki dimağına mürtef olur. Sevdâ-i hılt demek olur. Bu illet iki nev'i olur. Biri safrâ veya kanın üssî hılt koyulduğundan hasil olur. Bilgim veya göyünmesinden hasil olur. Hılt barid bu illet bir sevdâyı bihardır. Kim dimağa su'ud eden ve dimağı karardır. Baş dimağ karın içinde kalır. Nitekim safi havaya duman çöker. Ana ilâc budur ki tavuk yağına dört beş kerre sıcakla başa sonlar. Mâl-i hulya ve def' eder. Bâzân Allah-ü Te'ala mal hulya sevdâ def'ine ilâc olur. Karanfil yumuşak sahk edup suya aslında ta kim kuvveti suya soyacak Bâdehü anı sıkub soğuk suyuna şeker katup ve şerbet edup içe lazumdur. Diğer mâl-ı hulyâ def'ine mukalib ile şerbet lazumdur. Diğer galibe ile lacutden bir yüzük dönüp eğer su soğukluğuyla ise ana za'ferani ve kellebi ezub bağına sürer def ola. Diğer bir mikdâr afyon flori gibi yassı edup depesine yapışdura a'zâsı def olunca ton diğer baş ağrısı

eğer ola sirke ile güllâbı karıştırub başına sürerler. Diğer kâfuru su ile başına sürerler. İtse baş ağrısına nâfi'dur. Diğer baş ağrısı soğuktan olduysa itse devâlar gerektur. Diğer baş ağrısına içün zama şarabı nafi'dir.

Yani mağdanus tohumu ve raziyâne tohumunu iruce döküp elinden geçirup hınna ile hılt edub ve birt kılınca beze yaku gibi edüp ayakların topuklarına kadar saralar şifâ bula. Diğer baş ağrısına eğer safradan kabak yağına sürerler. Diğer dimağı pak eder. Bir ?mesela sabr ıskatakoridir. Hem bir ze'feranidir. Hem iki merre safidir. Hem bir bu cümle iruce döküb bâde kerefes su ile nohûd kadar hablar edup gecedan beşer dane yiyup döşeğe yatar. Diğer gelincik çiçeğini su ile hılt edüp başına sürerler. Gayet iyudur. Diğer sada elinden yana fayda olursan

Kan galbesindendir İlacı baş damarına bir kan aldırırlar ana fevc derler veya kast-ı hacamat ettururlar. Fi'l sâkin olur. Ve yahud afyonu ezup burnuna sürerler. Baş ağrısı safrâdan olup başı eti olsa keten bezini gül yahud ıslatup ağrıyan yere vursa sakın ola. Diğer sada' kafadan peyda olursa balgamdandır. Bir sır gencine durup su ile içup ve barmak ısrup koysa ve toruk otu suyuna içup kusmak nâfi'dir. Amma kusmak istediğinde ister su içine oturup kussa iyudur. Amma ayak kıkırd bile kilirmanı derhâl sakın ola. Baş ağrısına sarmağı döküp suyun damz sakın ola. Diğer bütün bel ağrısına fil-hâl başına soğuk su koya sakın ola. Diğer baş ağrısı hasil olan gıdalar bunlardır ki evvela fındık ve hurma ve kavun ter fülful kara zeytun zeferan belluta kereviz kendine eğer çok söylemek çok korkmak bağırmaq çağırmaq kasvet çekmek bunların cümlesi baş ağrısı getürür. Diğer eğer baş ağrısı devâ ile gitmezse bu zikir olunan ayeti şerifi yazup başına götür. İnşallahı Te'ala seda çekme Bi'smi'llahi'r rahmani'r rahîm. Fe men kane minküm merîdan ev bihî izen min ra'sihî fe fidyetün min sıyamin ev sadekatin ev nüsük Eskene bi'llahi tebareke ve te'alâ.Fasl-ı baştan ayetin nazle ilâcın beyânı edelim nazle demek çok yiyup bihari başa su'uda eder. Ve başı gah ısı gah soğuk tutmakta hasil olur. Diğer kim nazle gözüne inerse müptela olur. Kulağına inerse sağır olur. Ağzına inerse dişleri helâk olur. Ve boğazına inerse madde olur. Ve kollarına inerse mefluc olur. Euzubillahi Teala ? giderse vec'a-ı hasil olur. Ve bele inse gark-ı insan hasil olur. Adı iki kat iner ve yanına inse 'ırkı'n nisa hasil olur. Ve bezler inse dizler bükülüb açılmaz olur. Eğer topukları gücü baş parmağına inse nikrîs hasil olur. Bu nazle başta iken acele tedariken görmek okullu işi ?eylediği lazımdır. Diğer başda nazle daima elem verse mazi-i çarşı safra poluyla hılt edup başa yakı edup tıraştan bâde onlar üç gün üç gece

dur. Bâde ol yakıyı kaldırıp tekrar tıraş olup evelki gibi koynuna üç gün dur ondan yine çıkarup yıkıya ve tıraş olup evelki gibi eder cümlesi dokuz gün olur. İnşallahı teala ol kişi ömrünün nazle görmeye diğer le'ûk ve na'ne otu düşürüp su ile beriki çömlek içine koyup ağzının ?ile muhkem kapayup kor üzerine yâp yâp kaynadup hasil olan suyu almak için kevgirden sızıp otun yabana atup ol su ile hınayı karıştırup tıraştan bâde başına ürüp bir gece mikdârı dur bâde yıka def' ola İnşallah-ı te'ala. Diğer yarbuz otun cem edup döküp suyunu alup dört kaşık yarbuzdan ve bir kaşık iyice sirkeden hılt edup alınmış hınayı koyup tamam muhkem karışdurup bâde hamam verup tıraş olduktan bâde çıkup dahi teri alışımından ol mahlutı başına bağliya ve muhkem urtunup daraldıktan bâde çıkup teri alışmağa başlamayınca diken sabır ve tahammul ede. Ol başda olan yumurta gibi cem olup yumrula bâde fi'l hâl ol yumruyu çizup şişe çekdurup bir dahi nazle görmeye mücerebdir fasıl bunda insanın başına ârız olan illetin ilâcı beyân edelim. Mesela başının illeti bir fasıldır. Rutûbettir başının derisi altında cem' olur buna sakf itlak olunur. Bu iki nev'i olur. Biri sulu olur ve ilâcı çoğan ve tuzu sahk edup sirke ile yoğurup dahi başını tıraş edup anınla muhkem olasin birkaç kerre edesin. Hükmü kuru olunca idesin. Diğer okyun kafasın ve yahud kelbin kafasın yakup kül edüp ve gayrı külden bir olmağarı katup mesela ikişer dirhem birbirinden ve seb yemenîden bir dirhem sahk edup ve kül olan âdemi ma'kaddem tıraş edup yerlerin saç-tekrrar tıraşda böyle eda ve cevar mezban olur. Diğer onulmaz kül başa evela hırzime ile yıkayub tıraş edup bâde kabuk bağının kabuğunu yakup kül edup ol küle içi yağı karışdurup bir bir on rine yağı edup başa ursa elbette def'ola *Onuncu bab* Yüzde olan illetin ilâcları beyân eder. Mesela cümleden birisi yüzü ve elleri yarıılır. Bu dahi ya güneşten ya yelden veya soğuktan veya soğuk su ile abdest almakdan olur. Anın ilâcı kim yüz yağıdır. Yüzü yumuşak eder. Sanatı budur ki keçinin bu yağından bir tas içine koyun .Soğuk su ile birkaç kere yiyesin ta kim su ak ve pak çıkmaya başlayınca değin bâde elli dirhem yağ bir defa dahi bir kaç kere boyası ol yağı on beş dirhem gül su ile bir mikdârca isfideç katasın ondan değilmiş gönlün ve mastaki beş dirhem ve hatyan dirhem misk iki çekirdek kıyup tekrar inersen ondaki bu eczalar mecra olunca bâde bir kalaylı kaba on dirhem kafuri bal su ve yirmi beş dirhem şir'izden yoğun katup kaynatarlar taki pek olunca çalkalayasın. Gâyetle tuhaf yağ birisi dahi çiğüdüdür mesela darçın sahk edup . Diğer içi bâdem yağını çiğide birkaç kere sürerler giderir. Diğer yüzde olan sisliği giderir. Za'ferani ile ? ezüp sürerler. Diğer yüzde şif'adrlar. Bir marazı peyda olur. Mesela o küçük baş belürüp ilâcı budur ki kığal damarlardan kan

ellerinden kulaklarından ki damardan başa bazı aşikar mütebeyyin olan damarlardan irku'l anifden kan olup enseden hacamat etmek gerektir. Sara müşhil verup bir darp itdüre etdur. Dahı bir mücerreb devâ vardur. Kim tecrübe olunmuştur. Bir bal bezi hayz kanına bulaşdurup kurutasın dahi rengini tağyir için za'ferâni

(son 3 satır yırtık)

Nema gelmemekle ot bitmez olur. Pes imdi bu mara'zâ dâi's sa'leb itlak olur. Yani dilki hastalığı demektir. Ama rutûbetin noksasını dai-i lihye terkid olur. Yani rutûbet bekeleye zail olmakla kesret yibusetten dai-i lihye yani yılan hastalığı peyda olur. Âdemin gövdesi yılan kavu gibi olur. Bu iki marazın arasında farkı da-i lahitden diri kolar dai-i lihye. Ancak ince kıl dökülür. Pes imdi bu mara'zâ mübtela olan na'zâr edüp ana göre ilâc idesin ve kaidesi evela müsehilat verup hâline münasip ilâc edesin. Mesela bir maraz yakan kendi kendine veya safrâ ve bilgim veya sevdâ kendu kendune peyda olur. Bu mara'zâ ilâc-u ma'cûn luzum gayatte tabidur. Babında beyân olunur. Müsehilat babında şerbetleri beyân olunur. Rebi'den gaflet caiz değildir. Diğer ilâcdan dâis sa'leb ve dai lahitden mesela bir kişinin bir yeri arş kadar veya yer sakalı ve saçı dökülse ol muhâl neşter ile çizupşişe ile bir mikdâr kanın çekup tuz ile bir sarmağı başına kab ile muhkem sahk edup sıkasın. Hasıl olan suyunu ol muhâlle sürsen. İnşallah-ı Te'ala kıl bite diğer bir taze oğlan sakala tızbet söndür ise farik için muhkem döküp yağın çıkarup bâde sakal yerine sürer bir kaç kere murad hasıl olur.

(Son 3 satır yırtık)

Bir fincan cem' edub kırınca yumurtasını deniz köpüğü sahk edup ve turuncu suyun incir sevdâ ile beraber edüp bir mikdar fiyü koyasın ol kırınca deniz köpüğünde hasıl olan nesneyi hılt edüp bâde lazım olan yerlere sürerler. Birkaç kere sürer birar gün tur gecesiyle ve büyük âdem tıraş ettikten bâde tecrübe olunmuştur.

Onbirinci bab Burun içinde olan illetin beyân eğer burun içinde yara yahud uyuz hasıl olsa burun içinde kan ola. Ama burnun kanı olursa başının imiği üzere tıraş edup esrarı keskin sirke ile hılt edup başına urur. Fi'l hâl kan kesik diğer boynuzun yakup kül olduktan küli bir mikdârın alup mâ saracak içinde burnuna yapar yap üfüre sakın ola bi iznillah-i Te'ala diğer burundan sarı dökülse ilâcı evvela göz bınarı yanında olan damardan kan alup bir mikdâr akınca tahammül edesin def 'ola. Diğer burundan rayiha almasa veya tutuk olsa otun ki Ana hub'l sevdâ derler ve şu tiz dahi

derler. Anı döküp eyleyüp bâde su ile ıslatup biraz dur. Ondan bâde birbirinden süzüp burnuna temiz bezle iki kere edeler iki kere edüp bâde açılır. Rayihe olur. Dahi zekam vâki' olsa çörük otun muhkem döküp alayub zeytin yağıyla hılt edup bezden süzüp tali eder def 'ola ama benim azizim zekamın zükkâmın ızdırabına tahammül yoktur. Zira akan su ile bilmişden göre kulağa faidesi vardır. Olan buhari ve nazle def olur. Diğer zekam vakı olsa hamama varup tıraşdan bâde başına bir nice tası sıcak su döküp biraz tahammül ede. Eğer su sıcaklığına tahammül edemezse başına bir bez sarup üzerine ol suyu dök. Ama ilâc başını her soğuk su ile mu'tad idenlere itmek gerekdur. İlla yukarıda olan ilâc yeğrekdür.

Onikinci bab Kulağa ârız olan illetin ilâcı beyân EVELA kulak olmak nazledendir veya kulağa su kaçdu kandandır. Anın yula bağlanur veya soğuk yel dahil olur. Kulak içinde savlet eşindensine anlamak za'fa varur. Âdem istemez olur. Diğer bir baş sarmağı kabuğuyla döküp bir kuyunu ödünü bir kaşık sirke ile ve üç kaşık suya hılt edup bu cümle bir çömlek içine koyup kaynatup taki su gide sirke ile öd kıla dahi çıkarup içinde olan kesesini bezden süzüp safi kalan nesneyi saklayup kulağı pek ağır olan adama tahammül edecek kadar? üç dört damla damzırub bir mikdâr yata birkaç kere eden otuz yıllık sağırlığı açar bi-izn-illlah Teala diğer kulağın gürültüsüne ve çekildiğine ve sağırlığına ilâc sirkenin gâyetle iyisinden alıp ibriği boğazına varınca tutturup boğazın bemirleyup ama emziğün açık koyup çıkan boğa'zâ tutasın. Ta sirke suyu iyice tutasın tekrar yine evvelki gibi kulağı tutasın muhakel kelim kulak açılınca birkaç kere bu minval üzere o sirkeyi idesin eğer sirke noksan olursa dahi sirke koyasın bi-izn-i llahi Te'ala def olur. Diğer kulaktan cerahat akarsa ilâc gâyetle sarb sirke aldurup kulak duyar duymaz kadar olduktan kulağa penbe ile üç dört damla damzırasın o cerahattan def ede hem kurdu var ise kırar. Diğer kulak ağrısına teke ödünü Yani er geç ve öküz ödünü hılt edup kulağa damzırsınlar def' ede. Ve dahi bir kişinin kulağı ağırsa hatta işitmez olsa kendisinin bir miskâl kulağa damzırsınlar işidur ola. Dahi kulak gürültüsüne ilâc iyice afyon süd ile ezup bir kaç damla kulağa fi'l hâl hoş olup güldürdesü kesil.

Onüçüncü bab Ağızda boğazda olan illetin ilâcı beyân eder. Evvela dudakta yara ve yarık olsa ve ağızın eğer içinde ve eğer dışında yerler olsana ağız ağrız derler. Ona bir mücereb devâdur ki bir mikdâr şeyden alup iki hassa edup nıfsını yakasın ve nıfsını ham kılasın. Bâde ikisini dahi bir havanda döküp bunların nasfı kadar çataş tuzu sahk edup onlarıda katasın. Yani ol tuz gibi olan eczadan iki barmak arası

kıyasen olup ağrıyan yere barmak süre lu'ab hasıl olur. Ol le'abı tükürmeye bir mikdâr tuta bâde tüküre yarındası gün böyle ide def ola. Ama oğlancıklara bal ile hılt edüp bir müfle sür defa ola. Ve dahi ağız kokusuna ağız rahiyesi ki ona mücerreddirler ilâcı turuncu kaba toplaki ona hükema sa'd derler sümbül hedyi ve tarçın ve kakula karanfil ve mustaki bir dirhem beraber edüp bir dakik iyice zamğ'araya ve anınla ezup bâde beşer dirhem gibi kır saçlar ısladup yukarıda zikr olunca eczayı başak başak döküp ve eleyup hılt edup bol?saçaklar edesin. Mesela kırka bugün gece şekilde bâde gece yatacak vâkitde bir dane ağzından tutup ve ezileni budasın bi-izn-i İlahi Te'ala ağzına bir lâtıf rahiyeye peyda olur. Nice def'a tecrübe olundu ve eğer ?gıtmeyup yerine şekeri döküp kurusun. Bâde sokuk edup bir mikdar dişlerin etlerine mutlak ağzına gubar gibi koyup sulandıktan tudasın ol dahi ilâcdır dahi terhun cinmek bu görülen çiğnemek rihe-i ağzı giydir. Dahi tevabı bal ile beşer bişirip yimek kerefis çiğnemek def eder. Dahi toplacı çinmek def eder. Diğer boğazın nazle ile muherra peyda olsa ısırgan tohumunu taze iken su ile kaynadup muherra olduktan ol su bir bezden süzüp ol su ile mercimeğu bişirub yedureler şifâ ola. Diğer boğazdan dılcık peyda olsa güyeği otun musakiler bir bir havanda döğüp bâde ile yan. Boğazda olan mısır ile yâb yâb üzerine üfürürler bir de olmazsa tekrar sabr sirke ile boğazı gargara ederler. Kaç kere ederler düşerdahi bir yerde sülük yabışub uyulmazsa ol sık üzerine taş tozunun gire çendan ola. Fil hâl salu verur. Hayvanın ağzına yapışsa yine öyle ederler döşe.

*Ondördüncü bab*Diş illetinin ilâcı beyân diş ağrısına bir mücerredir. Nazir yoktur. Bîrim bana gösterdiği otlardan yer. Bir âdem çineduğu gibi ağrıyan diş sakın olur. Kar çiçeği derler. Öğüm öğüm betr yaprağı yassı olur ve çiçeği sarımtırak ve moru dahi olur. Evvel baharda çıkar kökü. Saçaklı olur. Bu ilâcdan hâli olup gaflet olmaya diş ağrısına servi kabuğu yahud servi ağacı ve yağlı cire sürüp sirke kaynadup ağzında tut. Diğer dişler nazleden ağrırsa can bulmazsa ilâcı gâyetle yağlar ciğeri ufak doğrayalar. Bâde sarıb sirke ile çömleğe koyup muhkem ağzını hemirtlayup bâde aheste aheste kaynatar her sabah yemekten evvel ağzı dolu su ile sirkeden ağzına alub o yanda taşar döker. Her ile eyledikçe ağzını aşağı tuta nazle aka bir dahi nazle görmek diğer kuru kişnih tohumu döküp sirke ile kaynadup ağrıyan ağzına alup? ile fil hâl ceva' sakın olur. Ve dahi terhun otun çinmek iyidir. Diğer kabîhası giderir taşı onar dirhem ve kim rayıhasın kahharı bir dirhem cem edup her birinden başka sahk edüp ve eleyub iki yumurta akıyla hılt edup kırarlar bâde dişlerine

sürerler. Dişin rahiyesi gelse 'ûdul'ı gürc ve kara zırnıh ve kalye taşı ve çürük etlerin yine taze ede. Ve dişler etrafında olan etlerin kanını keser. Bir dahi olmaz def ola gelse ûdul'l kahharı sarıb sirke kırk gün ısladub dur. Yumuşayıb hemir döner. Bâde ol?üzlerine kusar. Fi'l hâl gağşayub iki barmağla çekub çıkarsan bu bir sır-ı acıbdur diğer sab yakub berdağıyla dişine sürerler. Sarılık ve siyahlık gider beyaz eder. diğer dişin kurdunu düşürmek bir taş içine sokub ve bir memirde bir mikdâr ateş üzerine tohum ?ekesin ve ağzına o duhamı çekesin. Dişleri olan kurdu heb ol suya düşer. Mücerrebdur. Dikkat eylesin. Cümle seni bulursun. Meğer ateşe düşe ama ateşi fincan içine koyub suyu tebsiye koyub ateşin ortasına koyasın cümle kurtulur. Müşade olunutr. Diğer dil elinde iki damardaki ana?derler. Anda kan oldu dil ağırlığına ve ağız içine olan yerleri giderir. Ve bu gerek harâretine dahi nâfi'dur. Ve dahi boğaz ağrısına ilâc?sokub su ile et ezub gargara ede ağızda tut. Tutub ezildikçe suyun yuda def ola ve dahi boğazın kemik kesse euzubillahi Te'ala bakla döküp un olduktan eleyub bad-ı sirkesiyle karışdurub gargara ede ile kemik giruyı çıka biznillahi Te'ala dahi boğazın nazleden madde inse dehen ?merhem gibi üzerine yakı edub bağlayalar ta ki yumuşatıp bâde neşter ile dişler veyahud kendi aka. Bâde üzerine merhem ürüb onulda

*Onbeşinci bab*Gözde ârız olan illetin ilâcını beyân eder. İmdi bil kim beden-i insanda lâtif nesne yoktur. Cemi'a ahvalinden muhtactur ana göre hareket lazumdur. Ama göze kırk türlü maraz-ı ârız olur. Netice kelim zinhar üstad-ı kamil olmayınca olur olmaz nesnelere göze komıyalar değmiğe kişinin deduğuni etmeyesin. Evvela göze karasu imekten 5-6 ay geçmeden ol mara'zâ oldur ki kır koyun bir dirhem 2 dirhem endaze kökü 18 dirhem ırsahk edub dahi alınmış hatta 30 dirhem cümeleyi karıştırub bölük ede. Bâde bir bölük yine mirada ile yoğurub bir gece dur. Bâde hamama varıp tıraş olup çıktıktan bâde bir bez üzerine yakı gibi edub beynine ısıcakla ura inşallah def ola. Amma nisa taifesi mezkur yakuyı saçı üstüne ür amma şartı cümle depeyi yaku kaplu gerektur. Taki nâfi ola ve 3 ün 3 gece dur. Bâde yine hamama varub yıkıya yine tekrar bir bez dahi ıslap sarıp üzere idetaki def ola. Nice? ide lazımdır. Ama sene geçtikten bâde mile muhtaç olur. Kehhal olunca ol örmeyeler ve ol ki ne kadar safradur kestürler. Diğer bir göze kim ak düşse bi-izn-i llahi Te'ala veyahut hafif birde çekilse bir ilâc kim hiç mesel yoktur. Bir hafta inşallahı Te'ala gider. Kendi ilmimizdir gaflet olunca mesela nişandır. Ve marazın beraber sahk edub. Elinden geçirub. Bâde iki mikdar esne mikdarca alıp olmağdarı her sabah göze

ekeler. İnşalahlı Te'ala giydirur gözü ruşan eder. Diğer sol gözüne kanı ve yaşı ve gecesi ve zulumatı olonun ilâcı budur ki marazı 10 dirhem bir zencil bunları bir yere karıştırıp döke ve alıp göze sürme gibi sabah ve akşam gözü ruşan eder. Diğer gözde kıl bitse kabağından kamış ile bağlayalar. Ama zinhar üst çekmeyeler. Ve çeken üstad olunca veyahud üstaddan görmeyince destûr urmıya muhâliftur. Dahi beter olur ve dahi kıl biten göze kılını çekub yerine sol gözeki kelbe veyahud deveye hayvanun kulağına yapışur. Ol kendini konundan kıl biten yerlere sürerler tekrar ol kıl bitmeye. Diğer gözüne duman düşen âdem için mesela 10 dirhem lahm kıymalık ola gerek koyun gerek safır ola ondan bâde 15 dirhem zeyveî-i mezburi mahmi içine damarların giderup sade 10 dirhem lahm on ve 15 dirhem zire-i ikisini mukem döküp hâl edub ondan bir şişe içine koyup ağzın yapışacak benye ile kapatub 40 gündur ol lahm kurtların cümle kuvvet olub bâde bir sarı tuz gibi olur kent mikdarınca samnebatı katub içine dökub akçenin nisfi mikdarı göze eke ancak ak düşene dökerler. Yedi güne dek def'ola işallahu Te'ala diğer kıl biten göze kılın çektikleri vâkitte yahud yeşil kurbonun konunu hazırlayıp onun yerine sürerler. Hiçbir dahi bitmeye. Diğer gözün nazleden şişse veya kan tolub akika dönüp ve kızılrsa mesala âdem gece ve gündüz ızdırab çekub uyku haram olsa ana karanfil ve zencefil kır çürük otu ikişer dirhem beraber edeb ayrıca sahk edub eleyub bâde bir kaşincık bal alub hamam gire ve dahi yıkanmadan evvel dikine başın tıraş ede bâde önüne bir destmal bağlıya ol bal başına süre üzerine ol dökülmüş eczaları saça hamama dayanabildiği kadar ısı havette otur. Bâde bâde yıkıya çıka evvel gün onun ızdırab sakın ola üçe değin böyle ederse def'ola işallahu Te'ala muhasıl kelim buhardan dahi gözün yeniden ağırırsa bu devâyı etmek gerekdir. Bu konuda zikir olunan devâları cümlesi eski göz ağrılarına edeler. Zira göz ağrısı evvala buhar (bahardan) hasıl olur. Bâde ihmal tabb-ı 'acaiz ile ve acemi hekim kusur ile müsned olur. Zikir olunan marazlar hasıl olur. Netice-i kelim yektan zuhur eden ağrıya ilâc budur. Diğer göz ağrısı güneşden yürümekten olsa. Ol gün bir mikdar afya sürmeğle ve kakulmağla zaih olur. Diğer göz ağrısı ateşe karşı durmaktan hasıl oldu ise şalgamlı ta'âm ekel edeler. Ve şalgam bulunma ise balgam arturur nesnelere veyahud bal ile helile sürerler. Diğer zaafi ve zulumatın ezile eder. İlacı eğer gözün kapağında kan geldürse toluklarından soluk yapışdur. Kanı sakın ede dahi ta havayı bal ile hilt edub göze taşar sende ister gözün altındaki kanı gider ve gözün tamam cila virir ve gılz hatları giderir. Dahi eğer suyunu gövdesine damarlar zulumatı giderir. Ol sudan egnine sürseler göze inen suyu keser bi-izn-i İllah-i Te'ala nısfı yakub gözü onun

dumanına tutsalar gözü ruşan eder ve hem suyunu keser. Ve dahi bu kurtlar suyunu birkaç kere göze damzırsız göze düşen ini giderir. Diğer kendisiki ana çoğan derler. Mercimek kadarca döküp benefşe yağına karıştırıp burnuna temiz damzırsalar körlüğü giderir. Diğer bu fakir bir mikdar yeni ayrıldığı zaman da bir kişiye rast geldim. Altı ay mikdarına gündüz ve geceyi görmüş bedende ve aklub etdi. Hikmet-i huda yahud ne benefşe yağı ve ne kendisi bulundu. Gönlümü hak Te'ala ilham etikti kır koyun yağından onun gözüne sürsem bi-izn-i llahi Te'ala sıhat bulur ol esneda kalem tıraş ile kır koyundan bir mikdar gözüne çektim elehamdüllillahi Te'ala gözleri ruşan oldu. Diğer gece ödünü göze çekseler herkes göz ağrısını görmeye. Diğer göze ak düşe yengeci Yakub külünü bir kacıkta göze çekseler şifâ bula diğer bir telakim göz ağrına fayda eder. Şıtırıcı su ile kaynatub o suya hınna ile hemir gibi yoğurub başına sürer birkaç gündür göz açulur baş ağrısı gider bi-izn-i llahi Te'ala diğer bir ma'cün gözün buharını ve zulmatını giderir ve ruşan eder. Beş altı günde eseri şahda olunur. Çok isti'mâl olunmuştur. Hem buharı başına çıkartmaz ve sancıya tiryakdan dahi nâfi'dur ve kısık yerlerine? ve kulunç ?dağıtur.vakti kat tahirine olunmuştur.San'atı budur ki razyan enir zencebil 20'şer dirhem beraber edub sağlam sağak edub bâde bu eczanun 3 ağır bal kıvâmına getirub bu eczayı hilt edub karuşdırub bu cümle zikroluna emrâzlardan alaz olur inşalalah diğer ağaç delenin beyni kurudub döke eleyub suyun gibi göze çekme kara inen göze gâyet nâfi'dur dahi bir kişinin gözüne su inse deliği odnu gözüne çekseler hoş ola. Diğer kedinin ödünü göze çekseler gece gündüz gibi görür. Dahi ayı odunu göze çekseler yaşına kesse bu dahi makbul bir yağdır. Gözde olan birde ?ve eski ve yeni göz ağrısına izale eder. Zat budurki zikrolunan marazı 10 dirhem rastih 12 dirhem gelur. Nicesi beş dreme bir mikdar dahi zeytin yağı ve sirke ama evveala üçü sağlam sahk ve eleyub yağla sirke ile karıştırub merhem gibi edub sabah ve akşam ile göze çekeler müccerrebtir. Diğer bir kişinin gözü ağrısına görmez olsa mersin yaprağın çiğneyüb üç dört kere gözüne ovuldiya gözü açıla. Bazen hadi dahi gözde ufacık neseler görünse mesala yıldız gibi bâde göz duman gibi ol ?gözü kararsa o mazi ve çörük üstü beraber edub bâde sağlam sahk edub ve eleyub yoğurdu. Çalkalayıp başına yağlıya ve eczayı üzerine saçub egninden ta başın depesine varınca yakı edesin. Üç gündür bâde edub ol marazı def'ola müccerredur. Diğer gözüne ağrıyıp kanla dolsa gözün bakarın içinde iki damarcık vardur ol iki damara sâiku'l 'ayn derler onlarda kan elde revaç güne kılmaz hoş ola.*Onaltıncı bab*Bers illetlerin ilâclarını beyân eder.Ama behak iki nef'i üzerinedir. Faset'i bilgin deri yüzünde bir gelur. Ve biri

dahi fâsiddir. Yüzünde sevdâ bir gelur derisi imdi bhakın ilâcı evvala bilgi müsehil bilgim olan şerbetle edesin. Zati budur ki helile ikişer dirhem turubdur. Bir dirhem bal ile yoğurub sabah 'ale'rrîk isti'mâl ede. Bu bir şerbetdur. Ve yahud itra kıl sığır iki dirhem terbet bir dirhem ve şahm banzal bir denk bu zikr olunan üç nesne bir şertdur. Dört kere içmek kifayet eder. Ama gün içinde aralık vermek gerekelidir. Taki âdemi za'if et bâde bilgimi artırur. Gıdalardan berhiz eder. Ama etrak ile müla'zâmet ede. Yani hergün yiye. Bâde şıtracı veya kızıl boyun döküp sirke ile gövdesine sürer İnşallah Te'ala def'ola diğer behak gider bir zaiti budur ki şıtrac turb tohumu kızıl boya ve kendüsi hergün zikrolununan eczayı beraber edub her birini sahk edub ve eleyub darb-ı sirke ile cüle-i hılt edub güneşe karşı yazın bir gün tutası. Ama suyu furun yanında bir mikdar ilide Bâde ol olan sürer. Bi-izn-i Huda def'ola diğer kara behak ilâcı iflemoni matbuh yani akıtman evvela su ile kaynadub birkaç kere içersen bâde zikroluna ma'cûnun sıfatı budur ki kablı helile ebyez ve kara helile ve akıtman bil cümle bu eczayı başka döküp ve eleyub kızıl üzerine döküp eczayı onunla yoğurub ve hergün ol mârıza sabahtan bir ceviz kadar veresin ama mârız sevdâyı arttırur. Nesnelere yemekten bir hizede lâtif ve zaif gıdalar yiyebilir sürse ve kuzu eti ve hamama çok vere ve terleye ve yukarıda zikrolunan behakın yağları ile yağlana veya zikrolunan behak tıla ede. Sa'natı budur ki şıtrac yani zevkle ve kızıl boya 30 dirhem ve mura senin ve zaic beşer dirhem bu cumle dökub eleyub sirke ile yoğurub bâde maze ile kızdurum karıştura hatta rengi kır ola bâde ol ıssıcak nesne ile behaka süre bâden bi-izn-i Huda def'ola diğer? ile behakın mabeyinde kırk budurki ak behak iken katı ak olmaz (14-15 çizilmiş) gâyetle ak olur. Ak behak tenin kılı ağrın ama bir suda ağırır zira behak derinin yüzünde olur ve birisi derinin yüzünde olduğu gibi? böyle olur. Yani iç yüzünde deriyi kaplar ve ak behakın aslı bilgimden olur. Bir hiz etmeyub tımar ile tekid olunursa gittikçe birisi olur. Bes bersin senden ziyâde tekid lazımdur. Diğer ilâcı maraz olurki evel emirde bela ihmal merizi kustururlar anda sara ? ishâl ederler. Za'iyeti budurki kendi tahmini yağı ile bile yahud ayarcılar adıyla ve ol habbın za'iyeti budurki akıtırıp iki dirhem sabr iskuturi dirhem bir ve hubbu'n nîl yani ak çivit tohumu dirhem bir sahm hanzal behak dirhem mahmude üç çekirdek bunları yumuşak döküp su ile yoğurub bâde hapla yapıp kurutalar hîn-i vakitde isti'mâl iki deredir. Bâde bu ma'cûnu günde iki dirhem veresin onun za'iti budur ki enir, fülful, kara helile çam sakızı ilâcı olmak üzere ve gönlün zeravend hapbul far cümle eczayı beraber edub isti'mâl edeler. Üstünden bu ilâcı edeler. Kar kaşı şıtrac ve zırnıh ve gürac beraber edub olan situki ile yoğurub

bâde dört gün güneşe kayub dahi sirkesi esildikçe dahi sirke katub bâde ‘alîli ol sirke veya sirke ile yoğurub bu zikirolunan eczayı ol bir berse müptela olur âdeme sürersen vahd veya beş olan inşallahu Te’ala def’ola. Kab-le’l ilâc olan limon suyuna etmek suyun henüz fırından çıktıktan karışdurub ve elil olan âdemi güneşe kaşı feşin ateşe karşı yatırub biraz ve bahakaolan yerlere yakı edub birkaç kere edesin işallahu Te’ala biraz za’il ola ve behak? ve dahi la bâdeküm Türkçe akaid kulağı derler dökerler yoğurd edub bir gece dur bâde behaka ve ceriye sürer giderir. Ve dahi kırımız ya’zâr kükürt ve zenkar ve turb tohum vücudun? Her yerinde beşer dirhem cubu içi ola iki dirhem ?dört dirhem ve acı ? ki bilinmiş ola bu cümle-i eczayı cem edub yağla hıld edub mikta meskur olunduğu üzere ? ve dahi talan behak kendisi gibi kökünü kabı ? şahter dedikleri ot turb tohumu cümlesi beraber edub sağlam dökusun sirke ile hemira edub taala ve dahi fil otunu bir bersa tıla ederler def’ola ve dahi bir mücerrebdur kim bir zema isti’ mâldur ak behak veya kır behak za’il olsun. Dersim evvel balgamı nunla edesin. Muhâl verip bâde hamama verip tamam terlesin bâde çıkıp harâretle behak olan yerleri kuvvet ile sağlam sürüp kızdıra dahi kendisi kır koyun yağı ile hılt edub ol yere iliştürein süresin üç güne dur bâde hamamına varub yıkayıp çıktık.

Çıktıktan bâde tekrar yine sürüüb üç gün dur bu minimal üzere za’il olur inşallah.

Onyedinci bab Temreğüye ilâcı beyân eder. Mesala o temreğüye dedikleri balgamdan ve sevdânun içtimasından hasil olur. Ve olurki safrâ ile balgamı içtimasından hasil olur. Deri yüzeyinde çıkıp kudeye yayılır. Eğer bedeni kaplarsa cevazım alâmetidir. Tedariki gâyet lazımdur. Eğer temreğüye âdemi başından ayağı kaplarsa ilâc evvela kulağı ardından iki damar vardır onlar helâk olunca derler o damarları kesesin. Yani kan alsın. Ve iki damar dahi aç topuk üzerinde olur. Anlara ıraku’s sâkîn derler. Ol damarları topuğun yukarisından kese balgamı kan ile dahi ‘alîlin beyininin ortasından deşmek dibinden yana yürüyüp ta diş dibine varınca çizesin. Bu cümlelerden akan kanı cem edub alîlin temreğüye süresin üç güne dur bâde ? dahi günden güne bazen?gab ola. Tamam kırk günden katı olur. Dahi su sağırın yağını suzin ile hılt edub temreğüyeya sürerler def’ola dahi tavşan konunu temreğüyeya sürerler za’il ola. Dahi tavuk yağını kızıl temreğüyeya süre nâfi’dur. Dahi hardali döküp sabr sirke ile hılt edub sürerler dahi kanın sürseler nâfi’dur.

Onsekizinci bab Uyuzun ilâcların beyânı yani üze cerbdirler bu illet iki nev’i üzerdir birisi balgamın rutûbetindendir. O sulanır ve birisi dahi balgamın yübûsetindendir.

Ol konaklanur eğer elde ve ayakta veya barmaklarda olursa ısıcak suya toz koyub güçik olan uzvunu ana batırsalar za'il ola ve dahi bir yağ kim kısmının envainı giderir. Mücerrebdur. Acı yağı 100 dirhem cevz-in rum-i içinde 50 dirhem kükürt 50 dirhem evvela cevz-i rum-i döküp?ola bâde yağı katub kükürdü sahk edub sağlam karıştırub bâde alfilin sabun ile ve ıssi su ile yıkayıp ve yağı bir mikdar ısıdub bence on on alışduralar ama halelerin yufka yerlerin sakına bâde yağlayub iki avuçların biri getürub butları arasına tutsun avuçla tut ki uyuya bâde üç günden bâde hamama varub yıkasun inşallah Te'ala def'olur ve dahi yağı bir dahi güçiği za'il eder. Mesala sarı zırnıh ve haciler kükürdü ?ve kabarzı her birinden beraber alub sahk edub ve alub bâde cümle zeytin yağı ile merhem edub sürerler. Üç gün dur eğer değışmez ise tekrar edeler ola def'ola ve dahi elli dirhem acı yağ semm-i ifare bu çok dirhem döküp hıld edüp sürerler def'ola ve dahi acıya ve gevher kükürt ve toz ve zeytin yağı ve cevz-i ruminin için mühkem cümle beraber edub bir mikdar kaynatırlar ve sağlam hıld edub sürerler

Ve dahi kara çalının kökünü su ile kaynatub katran gibi olur onu hamamdan çıktuktan kutsine sürerle ve karçalının üzerinde olan flori gibi tahmin her sabah üçer dane ya da o yüzden kurtula. Bir makbul yağdır. Kim nice zaman işleyişi ile muhtaç olanları bi-'inayeti'llahi te'alâ Allah Te'ala devâ etdum. Bed râyihe yoktur. Celebiler ilâcıdır. sade ragn iki yüz defa sülümen ve zeyve altışar dirhem alub evvela sülümen ile zeyvei bir çanak içinde koyub ol yağdan bir kaş alub karıştırurasun hatta eseri kılmaya bâde birer kaşık koyarak alışdurasın veresin. Muhasıl kelim alıştıra kaçak alır. Tamam cümle yağı alıstura bâde vakti cacidde alil hama varub bâde akşam yatacak vakat ateşine karşı iki ellerine ve uyuz yerlerine süre üç gün geçtikten bâde zail olur eğer baki bir nesne kalursa yıntekip öylece ede mücerrebdur.

*Ondokuzuncu bab*Frengin uyuzu dedikleri emrâzı 'ıyan billahi Te'ala minhâl onun ilâcların beyânı mesala bu bir marazdur ki bilgim galebesinde hasıl olur. Ve birisi dinarı derler. O yekdan irice florya gibi âdemin gövdesinden yar olub çıban derler. Ceviz gibi kaşıklar önü sıra gövde ve başta olur el hasıl tırnaktan gayrı yerde olur ve birine dahi reçine-i piregi derler. Beden-i insanda el iyazbillahi Te'ala delik olur. Şöyle olaki parmak sağmak kabul olur. Ve birini itlasıdırlar. El ayazı kadar yara olur. Bare bare olur birisi dahi yüzidir bilgimin? hasıl olur öncekiler sizler gice ile zahmet pek ziyâde olur. Ve birbirine anlatırlar. Kendim gün boyu bu cümleden ateşdir. Bâde zikrolunan ilâcın tedbir kendi bir muzdan görüp ettiğümün ilâcı budur kim zikr

olunan ama merhem birim ve beyram ve tedai fakir daima du'a-i hayrdan feramus buyur miler ve hem dahi iş bu kitap mücerrebine buhah beyne ba'is olan derd-i mendi biçare çokdur bicaz Abdullah bir fatiha-i şerif ve ruhuna yad etmeyub şahsından edenlerin ruhları şahsından ola. Emin bi-hakk-ı seyyidi'l mürselin imdi b mariza müptela olan derdinden beş güne hergün birer dane hap icra ede gece üçer dâne gündüz ise ikişer dane döşer ama mâriza evvela tenbih edesin. Dişleri kağşadıkda ve diş etleri şiştikten aralık verip hapları birkaç güne yeme ve ekseri zamanda beş güne varmaz bu ahval baki olur ve bundan bâde musah şerbet verip maddi sürüp çıkar bâde hapları yine yol geçmek veresun ama mizâci koyu ise güdüz üçer dane veresin zaif olduğunda ve koyuya üçer dane gece ile hiçbirine hapbe vermeyesin geri 10 gün ikişer hap yedikten bâde bir şerbet dahi içiresin ozaman yaralar dökülür sızlamaz olur. Ama ayı oldu dünnehar ihmal etmeyip ikişer hap veresin taki 40 olunca icra etme lazımdır. Ve ikişer dâne rabd tabiatlı gıdalardan bir hız gerektir. Ve bârid ve gece ve tavşan ve kanlı etlerden yiyip koyun ve güvercin eti ye ve birinc çorbası yesin ve kuzu etinin suyuna talınmış ola. El hasıl her nekadar bir hiz ederse fayda edub o hâlâs bulur. Netice-i kelam on günden kurur çiçeği ve sızıları defolur. On beş gün koma ol marazdan biri olur ama dinarı olan yirmi güne dek kurtulur ve itlası yirmi beş günden kurturulur. Ve hıbayı yirmi güne dek kurtulur. Anlaya tizab sürmeyince olmaz. Gerçi gâyetle pek yakar ve acıdur. Ama kurutur anlayana zırnih ekmek iyidir. Ama zikirolunan haplara beyan gâyetle istad olmak gerekdur. Ol mubarek hap budur ki zikr olunur. Zibak 12 dirhem sülümen 2 dirhem altmış has on dirhem ve kifayet mikdarı ma-i limon eğer limon bulunmazsa bir zerur sirke ile bu bir kadar haplar edub bakti hâcette icra ede ve bunun şerbetini musahelat babında zikrederiz ve dahi bu bir hapırki fırının zahmetine gâyetle çok tecrube olunmuştur günde beş danesi icra eder ve eğer ağza vurursa birkaç gün aralık verip geri yine icra edeler. Ekşilerden bir hiz edub sanatı hap budur ki zikr olunur zibak 30 dirhem alınmış bu gıdalar ol elli dirhem şeker mükerrer. Yani nebat şekeri yirmi beş dirhem ve mikdarınca sire ile hılt ettiksen bâde nohut mikdarı haplar edub gölgede kuruda 100 danesi fireng ternin o yüzbin zahmetlerinin enva'ı kadeder işallahu Te'ala. Diğer bu dahi çok tecrübe olunmuştur. Gaflet olunmaya zibak 12 dirhem sülümen 2 dirhem ve gügürt 12 dirhemüdü'l kehhar 12 dirhem buğday unu 12 dirhem ve bir mikdar limon suyu gâyetle adet mahun üzere nohut kadar haplar edub gece ile üç dane ve sabah ile birer dane istmal eder zikrolunan nesnelere yemeyip bir hiz edub yukarıda zikrolunan tahamlardan yenmelidir. İnşalahu te'ala faslı farin

zahmetinden euzubillahi Te'ala mefruç olsa o kişiye tedbir budurki zibak 12 dirhem deva 2 dirhem rakı sabunu 60 dirhem keskin bıçakla ufakçık yunasın bâde devâyı sahk edub bir kaşık güllabla katarsa bâde zibak eseri? Ol yağı bir mikdar un alıp ziyadesin bakasın bâde katarsın. Bâde zebuk evvel dökülmüş kalmıya ol. Islanmış sabunla bir ağaç çanak içinde şöyle 'alîli zebuk eseri kılmaya ol yağı. bahşedub 'alîli hamama koyup on gün akşamdan bâde mekanı gâyet sıcak edub mesala suyu bir mikdar kızdırıp evvela ateşe karşı muptela ademi cıblak edub yağın bir hassa sani olaki alıp evvela bismillahirrahmanirrahim diyip elleri bir mikdarından ibtida edub Kabaca bilgiler yine doğru sürerler. Onda dirsekelerine ondan omuzlarına ondan ensesine ondan arkasına ön kürekelerine ve aşağı beline ve recih dönüp iklarının barmakları ucundan iptiday edub dik yukarı topuklarına ondan dizlerine ondan yan başlarına dek sürer bâde ol sahk mezburî sıcak mekan döşeğe koyup sağlam oturasın takım terleye. Tamam teredikten bâde yüzünü açsın ama gövdesini açmasın yelden ve soğuktan açsa akşam zamonunda yine üslub geçmek üzere yanık ikinci hassasın yine sürüp öyle terletesin muhasıl kelim ta üç kere olunca ilili kaldırıp hamam götürürsün. muhkem göpük ile ova ova yıkayıp bâde sabun ile pak yine yıkayıp ondan birkaç gün yel uğramaz sıcak yerde otursun ve eğer bundan bâde ağzı öğürürse bir mikdar sabah iki hassa edub nıfsını yakıp ve nasfine döküp ve bir hassa bir dahi toz koyup bir mikdar sirke ile hılt edub birkaç kaşık su koyup bir çömlek içine koyup bir mikdar kaynadıktan bâde andırıp hıfsedesin lazım oldukça bir kaşık ağzına alıp tutup gargara eder günde bir kaçkere takım ağzını şişesi ve dişlerin oynaması ortadan kalkadiğer fırının dehen-i fırının içinden yibuk ve günlük mastağı kavun ve bal suyu ve küllab her birinden 10'ar dirhem ve merdesinin beş dirhem ve bunların yağı ama ?ola 80 dirhem yağı döküp edvayı zubuk alıştırıp merhem gibi edub dört kısım edub ve dört gün sürer bâde yatırıp terletir. Be bil cümle yedinci güne hamama mârızı kik ile ova ova bal yıkayıp çıkarlar geçmek üzere birkaç gün otur ?Allahu Te'alanın izni ile defolur. Ve bu dahi bir yağdırki mefluc olup kalmış namız frengin zahmetlerine degecek denemiş bir ilâctır. Bu fakir bu gâyet ile nice nice merizleri banıyallahi Te'ala ilâc aldım. Bu zahmetin âdeme hela olmaz. Hap dahi etmeyip ilâc etmek gerekelidir çok kere sınanmışdur. Mesela mustaki günlük zencefile gül yağı gül suyu zeytin yağı cümle senden onar dirhem 15 dirhem sülümen bir dirhem sarı gecenin bu kürek yağı seksen dirhem minval geçmek üzere bunları havanda muhkem edub altı yuvarlak edub bâde beşer gün mübaşeret edub sabah ve akşam bu altı yuvarlağı üç günde tamam sürüp örütünüp bir iyice terliye ama yelden

ve soğukdan gâyet sakına bâde hamamda gibin ile gövdesini ovalaya ovalaya yıkıya dahi frengin zahmetine bu dahi hoş bir yağdır ki zive yedi dirhem sülümen bir dirhem zeytin yağı yedi dirhem kâfur yedi dirhem bal mumu yedi dirhem cem edub minval geçmek üzere hilt edub zikrolunan mariza yağlaya ve ol bir hizleri edeler de'f olur inşalalh te'ala diğer bu dahi bir nesnedir ki frengin zahmetine ilâcdır. Ve siraciyye illeti için mücerrebdır. Evvela beş dirhem zencefile üç hassa edesin bâde bâde illim döşeğini hazır edesin. Başı gömlek yakasından içeri çekip ayaklarını ve ellerini gömle içine çekip ve ağzını soğu ve yahud filori ile ve illili iyorgan otu ve gömlek altından tütüsü edesin ve fruşa yatırasın iyice yorganla örtüp terledikten bâde açarsın. Akşam yine böyle tütüsü verip her birini yine terletip ama soğukdan ve yerden uzak tutup gargara edub birinden gördüğüm minval üzere beyân ettim. Hiçbir nesne gizlemedim. Gâyet ve dahi hennar yerki ona saraca derler burada senin 20 dirhem sıçanotu 10 dirhem kelem zinkar 5 dirhem cümleyi karıştırıp başka başka döküp eleyip bâde fitil lazım olan yerlere fitil edesin. Ve ekemeğe kabul olan yerlere tuz gibi ekesin. Gün uygun hennar marazına örseler. Kurdunu cisimle düşürüp pak eder diğer şekerlice yıprağın döküp henar marazına örseler azim fayda eder dahi sırça merazına 12 dirhem şabah sahk edub her sabah ve akşam bir dirhem yedirirler eğer kim maız koyu ise ve eğer zayıf ise nisfi dirhem sabah ve akşam yerdesin denemiştir.

Yirminci bab Cüzzam renclerinin enva'ın ilâclarını beyân eder. Mesela bu dahi bir marazdur ki bilgimin galiz hıltı galebesinden hasıl olur. Euzubillahi Te'ala ve yahud hatun hayz kanın arınmadan cema' ederler. Âdemin menisi ol hayz kanyıla karusub o meniden hasıl olan oğlan cüzzam olmağa izmihan gerekdur. Anın hâlkından bu ahval mevcud olmağa ilâc güç olur. Evvela şöyleki şehvetle hiz karuşub gövdeye bulaştığından hasıl olmuştur. İlacı dahi asandır. Bu fakir çok kişilere bu davayı edub binayet Allahu Te'ala hâlâs olmuşlar beş imdi beş on yelden berude müptela olup sureta mütefir olup kaş kibrik dökülmüş olanlar dahi temar ve ilâc etmek dilersen ol yazdığım frengin hıbsini akşam üç danesi sabah iki danesi veresin. Beş gün kadar bâde o şerbet ki müsehilat babında beyân olunmuştur. Anınla ishal ettirirsin. Musahâl kelam kuyi'l mizâc olanları habbe üçer dane ve za'ifa ikişer dane verirsin. Ama gündüz verilmemelidir. Bir hafta dan bâde bir şerbet dahi veresin ki v yine hap yedirirsin. Bir hafta tamam olunca bir şerbet verirsin. Ama aralında ikişer veya üçer hap veresin. Bazen Hüda def'ola. Bu asanada ağza vurmaz ve mârızın mesahiline

cema'ında ma'de gayriye mani olmaz. Ama artırır gıdalardan bir hiz veya husus ikişer dane gâyetle bir nöbet minval sabıknı üzere hapları ve şerbeti iderse 'âkilâne tedarik etmiş. Ve buğdayı fakiri onun ömrü olduğunca dualar ede bu marazın ilâcında hakire ilhamı Rabbâni olub bu türkçe peyda bildiğim elhamdüllillah-i ala nea'mâ ihi ve dahi cüzzam olan âdeme al-iyazbillahi Te'ala sünnet olan oğlancıkların ol kesilen derinin kurutup muhkem döküp ve eleyip miskle bile hılt edub onu içerler. Def ola bir gün bir hatun dirîm oğlanın derisinin minval mızkur üzere edub şekel-i insaniyeden çıkmış bir şahsa yedirmiş bi-izn-i Hüda şifâ bula. Dahieşek etine cüzam kişiye kebab edub yedirirseler şifâ bulur. Dahi tilki etini kebab edub cüzzam kişiye yedirseler şifâ bulur. Ve su ile çorba bişirub önce etinden yiyip bâde çorbasını içer. Bir kaç kere edub gâyet na'fidur. Dahi hüdhüdün gözlerini cüzzam kişinin üzerine götürse ol maraz-ı meni bâde avdet etme bir sırr-ı Hüda

*Yirmibirinci bab*Bu dahi elde ve ayakta olan şakakları ve miyasellerin ilâcı tefsil üzere beyân eder. Evvela elde olan şakaklar ekseri bilgimin yübüsetten veya bürûdetinden olur. Buna hak-ı alem tuzlu bilgindirler ve miyasıldırlar. Verem tabipleri ve hükema-i arab bu illete frengin habbını verirler. Kimin ağzına vurur dişlerin ve ağzın ve boğazın harap eder. Kimi hâlâs olur. Ve kimi şifâ bulur. Ama bizim bu illete devâmız nassı kati kati gibi bir ilâctır. Bi-izn-i llahi Te'ala müddet ömrümden ilâcım ve mücerrebimdi. sadakla gelen mahrum olmuşu değildürler külleridir. Beş dirhem devâ be dirhem zibak sekiz devâm mirzi yirmi dirhem ab-ı limon yüzdirhem buğday unu yüz dirhem nohuttan büyük haplar edub gölgede kurutup gece ve sabah üçer danesini isti'mâl ede. Yetmiş danesi bir kişiye kifayet ede. Ama ekşiden ve galiz taamlardan birhiz ede. Bu haplatr elde ve ayakta ve dizlerde ve dirsekelerde olan şakak kati' ve defi' eder. Bazen huda dahi deda bir dirhem kalem zinkar bir dirhem bunları sahk edub acı yağla karıştırıp elde ve ayakta olan şakağa tala etsinler. Üç dört güne isti'mâl ederler. Def olur. Dahi devâ dirhem bir zebuk dirhem iki isfidac beş dirhem cümlesin döküp ve eleyip acı yağla veya günlük yağla merhem edub sürerler. Her ne ise iyi eder. Ve dahi elde ve ayaktaolan şakaka katran bir kaç kere sürseler ve üç güne su döküp def'ola ve dahi elde olan mayasıyla birinci bir tebsi dibine döküp maşa ile basalar. Ol bir bahik yağını çık bir kere sürüp su dokundurmayla ol şakakı kurutup gider.

*Yirmiikinci bab*Ayağa ârız olan illet ilâcını beyân eder. Bu bab üç fasıl edub devâ dedikleri illetin ilâcını beyân edelim. Şimdi bu marazdır ki bel deride kök ve yoğun

dolaşık damarlar peyda olur. Sevdâya dönmüş kan iz dolar. Bu illet ekseri zamanda ?vektulu kişilerde ve hâllaçlarda ve çok yürüyenlerde ârız olur. Mutlaka sevdâ ertirir. Galiz ta'âmı isti'mâl ederse bir emrâzdır. Şimdi ol marazın ilâcı budur ki kavdar başlık damarlar kan alıp sevdâyı şerbet ile ishâl etmek gerektir. Ve mâlhulya ve sevdâyı ertirir. Gıdalardan bir hiz edub o kök damarların yoğunlarından kısa edub kan akarken muhkem safayub galiz kılları çıkarmak gerektir. Bir kaçından birbiri ardınca kast edub sığıyalar taki ol galiz kan çıkub damarlar boşala. Bâde gah gah önüne âdem kast-ı hecimât eyleye. O damarlar tekrar tolmaya? gıdalardan bir hiz ede ve dahi ayağı şişse çalıda biter ufak olur. Onu yumuşak döküp bir beze yakı gibi edub ayağına sürerler def'ola. Ve dahi ayak parmakları arasında muhkem ince deri vardır. Ol kulayub yara olsa sebep yumna ve mazuyu mersin yaprağını ve hadid boku Beraber edub döküp eleyip onla şifâ bulur. Fasl-ı elsan ayakta olan illetlerin birirsi dail-fildir. Yani dail fil oldur ki ayak ve baldır gâyetle yoğun olur. Eğer dişcik olursa yağı dişlerse ona artık davayı olmaz. Dişler bazı hükema ama fikir bu illetin nicesin timar ettim. Sıhhat buldu. Bi-izn-i Hüayı her kaçın ki bu illete ilâc dilesin evvela üç günde bir kere ikişer dirhem cebelheng dedikleri otu döküp veresin kay' idesin ta ki şiş gide. Bâde bu zikrolunan çok merhemi örüp tazeleye. Merhem budur çam sakızı yüz dirhem bal mumu 50 dirhem acı yağı 50 dirhem zeytin yağı 20 dirhem ısfıdac 20 dirhem bu cümle bir ila merhem edub yaralara süresin bez an vâkitde her ne kadar ise def'ola. Bu merhem kendi icadımdır. Bu arada ekşilerden bir hiz ede yahut merhem yerine ikişer veya üçer dane frengin haplarından isti'mâl ede. Eğer uzun böyle âdem ise her ayda bir? Ede. Eğer otu böyle ise ve sahip şi kem ise on günde bir ve on beş günde bir ede olsa bile dahi tez sıhhat bulur. Fasl-ı salise ama ayakta olan zahmetlerin birisi nigrizdür. Bu illetin sebebi budur ki kaçan nazle başdan arkaya dökülse 'ırku'n nisa olur. Ondand iyinub yana dökülse ark-ı nisa olur. Eğer ondan yol bulup topuklar ve ondan ayağın başı bir barmağına girse nigriz olur. Ama şundan hasıl değıldir ki harâretin veya birudetin alâmetleri ile belirir. Eğer kan alâmeti var ise başlık damarından elderler. Eğer sağ ayağından sol kolundan kast edesin bâde müsehilat ve Kay' ilâclarından veresin. Eğer safrâdan ise evvel bir iki kere ishâl ettirip ondan kan alalar. Ve eğer bilgimden ise istifrağ sanatı budur. Ol doyunca ta'âm yiye hazm-ı mürebesine kırıp olduktan bâde kusturur. Nesnelerden yiyip bir mikdar öğrüp kusa ve dahi nigriz rencine Bir vakı'a kemiği su ile kaynatasın ta ki muharre o andan 18 gün o sıvıyı suyu içe gayrı su içmeye lazım olursa incir suyundan kartub yine o sudan dahi diz ağrısına hardal döküp gilarmeni ve sirke hilt

edub diz üzerine yak edub örseler ve def edeler. Ve dahi ardıç gülünü ve pillot gülünü diz ağrısına yakı ıssılar eğer harâreti galip ise sirke ile yoğurup ?eğer harâreti galip değilse bal ile hılt ede öğre ve dahi bir bub merhemdir. Ki nigriz zahmetine azmi nâfi eder. Yağı ve acı bâdem yağı hem avret sûdi ve mamyat ve kâfun bal mumu ve bir habbe afyon ve biraz zeferan bunları cümle cem edup bir ağaç havanda muhkem döküp merhem ettikten bâde nigriz yerine sorasın veca'in iskan eder.

*Yirmiüçüncü bab*Beden-i ârız olan cerahatı ve ilâcı beyânı. Bunun dahi üç sebep vardır. Evvela birisi ihlat harekete gelip bir uzvu madde dökülmeden olur ve birisi dahi okdan ve kılıçdan bıçakdan olur. Ve birisi dahi?veya değnek dokunmaktan olur. Mesela başa taş yahut çomak veya ansızın bu darb vakıf olup kırılmadan ve ufanmasa gözleri şişse ve yahut bir nesne çiğnemeye ona tedbir oldur ki önce o âdeme şerbeti içerler ve yahud şarap içersen bâde o darp yerine haç gibi çizesin yani kafir haçı gibi yararsın. Eğer o muhâlde tamer bulunub kesilip kan ettilerse. O çıkan yeri mustaki ile dağlayasın ve o kesilen derinin uçlarına birer tel irbişim geçirip ve bu gaz altında bekeleyesin. Ta kim kafa açık kele ondan çıkan kanı benbe ile veya yumuşak ve iki yanında yastık koyup bâde birin hoşça kemind edesin bâde iki kere her güne tımar edesin. Ve eğer kafadan al oyası kadar kadarı kesmiş ise çeviresin kazıyasın pak olunca dahi oldur. Kıyas edub o kadarı mumla evladı edesin. Kafa üzerine öresin merhem ve yağ ta ki kemuği kurutmaya dahi hamamdan gâyet sakna ve kanı pek söylemeye ihtiraz ile ve eğer gözü şişse gül yağı ile yağlaya ve tatlı gıdalardan bir hiz yedirirsin. Sade yağla veresin. Fidan yumurta viresin ve merhem ile bitirirsin. Merthemlerti aşağı babda beyân olunur. Onu başa darp dokunup şişse baş ağrısı baş damarından kan elese ve her gece bir miskâl etra kıl yedirirsin. Ve sabaha karşı bal şerbeti içirirsin. Başa cazip tıllalar öresin. Kulaktan veya enseden hacâmat edersin. Benefşe yağı sürersin. Ve başını sıcak tutarsın. Kim teşbih almaya zir kim teşbih mehluktur. A'zâdan biri sızısa ve yahud yırtulursa ve bare vâki'olup göğerse bir mikdar kakula ve sabr ve biraz maşa ve bir mikdar sürnihan ve biraz gül-ermine alub bâde cümle sarı muhkem döküp bir bare bez üzerine yakı edub o yere sürersin. Def ola. Ve dahi bulunuş âdeme 10 dirhem şeker ve 20 dirhem ?yağı içerisine nâfi'dur. Dahi eğer ak zahmetden dahi temrin kılsa ve yahut ağaç baresi gövde işlese mıknaş sarı yağ ile kaynatıp üzerine sürseler bir gece çekip alıp dahi fare yersen hevanda döküp temrin kılan yaraya on bi-izn-i Hüda çıkan ve dahi başda ve ayakda seretan vâki olsa ki ona hâlk-ı alem ur derler. Mesela bu maraz-ı galiz

ihlatdan olur. Alâmeti odur ki evvela muhkem tıraş edub bir mikdar kazıyasın dahi kerb haç edesin. Yani derisi açılır. Kuz gibi kabile çıkar. Bâde o yeri tuzile doldururan üç gün sonra merhem ile ovuldasın şifâ bula Sünger ile elesin. Ve el?kemiği o katlık ile çıkarsa ve eğer dur yeri var ise testere ile ve kısac ile tutup kırmayıp çıkarsan ve eğer beynin kemikleri sağ ise yani birbirine zarar vermediyse kanın benbe ile naz elesin ta ki beyin hücrelerinde zerre kadar kan kılmaya eseri kılmaya verin. Şeker ekese ondan bâde tiz bela şukuf ol hakân kemiği yerine koyarsın. Ve ?ve çam sakızı ve mastaği muhkem sahk edub on gibi o kafadan yar. Balandırır beraber bezle sürtesin ta ki kanı çıka kalmıya bâde bu otları deri üzerine ekese. Yani yerlü yerine koyasın dahi ibresim ile dikesin diktirdikleri derileri aşağı yanında delik koyasın ta kim içinde su ve ibrik gelip akması için gelip kılmaya ve iki kere merhem mısırı ile koyasın. Ve üzerine koyarak yağından sürersin. Hamama girmeden ihtiriz ede soğuk su vermeyesin. Lazım olursa şeker şerbetinden içirirsin. Ve tavuk eti suyuna çorba erişte bişirub yedirirsin. Takim sıhhat bulunca diken ekşilerinden gâyet ihtiraz edersin. Sakın sadık olup pek mukayyed gözedesin ondan alil mezbure na'zâr edersin eğer kulağı ve burnu ve dudakları göğerdise geleni gidene teşhis etmezse el vurmayasın. Ama kılıtan bıçaktan harâret vâkit olduysa o harâretin dört yanını kazıyasın. Ve mil ile arasın eğer mil kemiğe dokunup çıtırdar ise ol muhâl açıp eleyesin. Zira kılıç ve bıçak toknaktan şek veya sanmak nadir vâki olur. Eğer kan akarsa kana bend sürersin. Yani kanı tutacak nesnelere sürersin. Ve barek yağlayası. Eğer?yakub onunla bel bağlarsan i'lâdır. Muhkem sarıp bendin bâde yarayı terbit üzere yıkayıp arıdasın sonra merhem basilkon ile günde iki kere tımar ede sararsın ve eğer yarasının eti yerine gelip dolarsa merhem sürmeden farig olasın ve eğer deri kafadan ayrılıp kulağa doğru sarılırsa ve yahut önünde veya ensesine düşse ve birkaç gün dahi bunun geçmiş ise o deriyi kesersin. Ve deriyi kafa üzerine koyarsın kürekçi iken iğnesiyle ibresim şle dikesin ve altına delicik koyarsın. Ve eğer a'zâda olursa eğer büyük ise onu ince kemend ile aşağı dibinden yerin yağlayasın. Ve kafir haç gibi yararsın ve çıkarırsın. Ondan onun içerisi yağ gibi olur. Ve yerine toz şeker ekese. Ve eğer kan akarsa durdurur nesne ile kanı tutarsın mesela eski benbe gibi kor koruyasın buyura diğer bir türlü dahi evvel uru dört yandan bez ile dolarsın. Bâde her deliği ekşi hemirden katl edub sokarsın. O saf eti yab yab çıkarır.

Yirmidördüncü bab Damardan kast etmek gerektir. Onu beyân edelim. Ama bil ki insanda olan 440 damarın hükema 32 damarın tuhtiyar edub minfa'alarını beyân

etmişlerdir. Onları beyân edelim. Evvela baş damarı kim ona ya koç derler ondan kan alsalar baş ağrısının ve göz kanın keser. İki cephedir. Kulak kuruldusu açar ve göz kanını keser ve yaş hokurdamasını giderir. 3- Kaş yanında ‘araku’l hacibin göz ve kapak kanın keser ve göz toruk açıp yaş akmasına ve kıl bitmesine mani eder. 4-Ense de halku’r re’sdirler yani depe ve omuzları ağrısını giderir. Ve baş bert olanın def eder kurtulur. 5-Tolukta ırk’dirler göze kanı inmeği mani eder. Baş toluk ağrısını giderir. Eğer ondan kan’sakınıp büyük içmeyesin. Üzerine müzemin gibi tağ şeryan şe’bablarından ihtiyar edesin. Kulak ardında ırk’talak ve kulak içinde olan baş bereti ve nisayı giderir.

7- göz bekarı kimm sake’l ayn derler. Göz kanın be bişkin ve ?giderir ve burundan sarı keser

8-bu kerende ırk ?derler. Burundan ve yüzünde olan yaş bereti giderir.

9- iki dudak içinde ırk’l şeftiyen derler. Onun menfaati dişler etine veya dudak veya ağızda yürüse ve baş bereti olanları giderir.

10-dil altında iki damar dahi vardır. Irku’s sn sen derler. Âdemde dil ağrılansa ve yürek harâretine ve burun kanına ve hınak ve ağız içinde olan yaşa ve yaraya menfidur.

11-Boğaz altındaki iki damardır. Devacîn derler. Susam rencine kulak ağrısına eyudur. Ve devâ-i üş-şa’leb rencine gâyet nâfidur.

12- sağ kolda baş damar kim ona kifal derler. Baş ve boğazın ağrısına ve burun kanı durmiyene el hasıl ola illetleri mefidur ve tenkıye-i dimağ eder.

13-Gövde damar kim koldadır. Elhâldırlar. Cümle a’zâya faydası vardır.

o hâl damarı altında başlık derler. Damarın faydası boğa’zâ ve gövde yandığında ve sıtmaya ve zat’l cenaba ve hem sancıya faydası vardır.

Bir dahi damar altında üsülim derler. Bir damar yel ve kasık ağrısına ve sidik bulunda kan gidene nâfidur.

Parmak üstünde habe’l za derler. Omuz iç belinin ağrılarına ve uyuya nâfidur.

Küçük parmak üzerinde eslima derler..bir damardır. Kan sancıya ve talaka rencine fayda deder. Ve altı damar dahi su olur. Birisi dizler altında olur. ‘ırku’n-ı nisa derler yani baş ve bel ve oylak ağrısına mani eder. İki topuk üstünde iki damar vardır.

'ırku'n el sakin derler. Ayakda olan sivalciler kim kızıl kıztıl olup sulanır onlara mafidur ve iki ayakda iki damar ki vardır. Tırnakları üzerinden yani ayak parmaklarının üst yanında olur. Onlara 'ırku'n el kadim derler. Onlarda kan alsalar topuk üstünde ve içinde olan ağırlara mefidur. Şişlere ve her gecige dahi mafidur. Pes imdi ol kan almağı mefidur olan otuz iki damarı menfaatlıklarik bel derdinin bular bağıra yani ciğere mensubudur. Ama yürek damarları kim muharrer ki dir. Zinhar onlardan kan almayasın zira onlar mubde-i hayattır. Ekser-i neşterden hita olup şişer ise zahmet verip sancı elem verirse eğer sağ yanında ise bir iki günden sara sol kolundan ve eğer sol kolunda ise sağ kolundan kan alasın. Ama kilolu adam ise artucak akıdasın. Eğer zayıf adam ise ancak akıtasın. O kolun yukarı tuta kan aktıktan ama geri kal almak yekdur. İlla zahm yerine zeytin yağı ve gül yağı ve yumurta sarısını cümle hılt edub öreler. Bu merhemi olmaz yaralar sürse bitirir veya muhakkel yakı edeler. Ve eğer zahm yeri açılırsa merhem kafuri süresin ve eğer kan almaktan ussı giderse burnuna veya hayasınasoğu su dökerler. Fil hâl yırtık kağıt gelir.

Yirmibeşinci bab Sünnet ilminin sanatı beyânı: mesela kim bunda zikri lazım olunan bir nesne vardır. Belletu belleti ortaya meyl soğuk iç deriyi tutalar. Evela bir türlü olursa ol bir deri kesdirdürtmez ise tırnak ile yırtalar ve yahud ipik sokup deriyi ipek üzerine alıp keseler ve eğer sünnetli doğru ise derisi çekmeyip üzerinden biraz keserler. Ve eğer çok kesilip kanı dikişin için yaprağının gülin öreler veya hasır eskisini yakıp külünü sürerler. Bâde üç günden bâde hamama yıkayıp yine veresin. Ama sünnet âdem gâyet üstatdan görmek gerekelidir. Ve buna rasih gerektir. Ve hem tizkar gerektir. Sünnet bal dahi lazım bir manadır.

Yirmialtıncı bab İnsanın batıda zuhur eden eden emrâzın ilâcını beyân ama bu bab beş fasıl otunu evvel faslında sar'arencinin ilâcını beyân edelim. Euzubillahi Te'ala pes imdi bilkül kim sara dedikleri sünnettir. Kim dimağının yolunda dağılır ve ruh-ı nefsani nüfuz etmekten men eder. Velakin tamam sünnet dedikleri bu ille iki nev'idur bunun birisi sevdâdan veya bilgimdenhasıl olur. Lakin bilgimden nadir vâki' olur. Kanda veya safradan dahi olur. Ve birnev'i dahi cennete ta'alluktur. Eğer hükema cenni vücuduna Kuran-ı azimin nice yerde beyân olunmuştur. Ama insan derece budur ki sedde hâl eder. Devâlar ile ilâc edersin. Cümleden birisi budur ki bir kaç gün mizâcına göre mağlab verip şerbetle ol hıltı sürersin ve gıdasını latif edersin. Ta kim sıhat buluncaya dek. Diğer ekmek aşını bişirub seddesi olan kişiye yedirseler

seddesini zail olur. Dahi sara müptela ki olan âdeme bisfayic ve istahtosu ve bakır karnayı beraber edub dökese. Ve eleyip çekirdeği çıkmış kızıl üzüm ile yoğurup yoğurasın ta'âmda evel ceviz kadarca veresin. Bir hafta böyle isti'mâl ede şifâ bula bi-izn-i huda. Diğer ama bazı kirselerin cenni irüşûb divane olsa onun ilâcı budur ki suda cenni yani kıl?sürersin bir üzüne ka'de bezesin hazır tutasın şahs-ı meşru oldukda dahi yatırasın dolaya tutup cüre yanın hâlka gibi edesin. Olduğu hâlde eyledikten sonra tekrar olmaya huda ve dahi daima mesruh olan âdeme dağ keçisinin boynuzunda bir miskâl ekeleyip şeker ile hılt edub içerler şifâ bula. Diğer divane kişiye çakal eti yedirseler şifâ bulur. Diğer arslan ödünü bir divanenin başına tala insanlar şifâ bulup akıl ola. Ve dahi divane kişiye tilki ödünü başına tala etseler şifâ bula. Ve dahi uçuk tutan adame leğlek nicesin su ile içireler şifâ bula dahi kızıl sarımsağın kabına meşru olan âdeme tutsi edesin. Hikayet-i acibe bir nesne durki bir makbul hazz-ı mütekârim var idi. Her ayda iki kere meşru olurdu ittifak bir gün meşru oldu. O hâlde sell-i seyf edub üzerine hücum edelim. Fi'l hâl oğlan kalkıp ayağıma düştü minnete başladı. Ben etdim sana n'oldu hey fakir dedim. Dediğim şimdi beni iki cenne boğuzlamak isterlerdi. Seni görüp kaçtılar. Evvela sol karşudaki bencerede durub dörüp bakarlar. Dedi bindiği Euzubillahimineşşeydanirracim. Lahavle vela kuvvete illa bilahil aliyyil azim. Deyip o bahçe tarafına üfürdüm. O hâlde oğlan etrdi. Acep kıssasın birisine okutyup üfürdük ki o hâlde ağzından bir ateş çıkıp o iki cenni'yi yaktı kül etti. Ve ondan bâde nice yeller oğlan hizmetinde oldu. Ol maraz dahi ona ârız olmadı. Vefat eyledi. Nihayetin bulmuş sedde ki dimağını tecviflerin doldurur. Ve dimağa ruh nüfuz edecek yollarında dağılup menafizi sedde edub a'zanın his ve hareketi imdi evelki sedde ilâcların beyan edub ve bil cümle ilâcların şifa bablarda beyan olunur. mu'tel kılup ahvale vafik olmayan alil olmuş sanır. İmdi evelki sedde ilâcların beyân edub ve bil cümle ilâcların hevalin ve ilâcların beyân edelim Fasl-ı bunda euzubillahi teala felç ahvalini sekte mârızın ve ilâcların beyân edelim. Sekte mârız tamam felç dahi bir gün sektedir ki beden bu tarafın gahi tamam ve gahi eksit tutar. Amel mande eder. Sebebi budur ki dimağının tecviflerinde bir soğuk rutûbet bedeninin yarısını kaplar. Seküler yine dökülüp his ve hareketin kuvveti geçer lakin a'zaya eser etmez. Zira mizâcı ol soğuk rutûbetten fesada vermiştir bu marazın ilâcı ve dalle ve yakıları aşağı babda tasfili beyân olunmuştur.*Yirmiyedinci bab*Tuhâl yani talağın ahvaline ve ilâcını beyân eder. Pes imdi talak bir seddedir. Ki ekseri suya ve kansız çok içmekten veya humma zahmetlerinden içerde sol böbrek altında madde bağlar vardıkça ziyâde olur. Bu

illete ya'zârlar ki ama bizim mücerrebimizdir ki ona tabir olunmaz. Evvela kır koyun ile her gece yatma vaktinde o muhâle tala edesin. Ama muhkem başdurasın. Talağı ağır ya bu amel her gece ede bi-izn-i Huda. Zamanda talağı yumuşayıp zail ola bâde mağlab ile mizâcına göre muhkem şerbet ile ishâl ettiresin hâlâs ola bi-izn-i Huda ve dahi talak zahmetine mücerrebdir. Çarşamba günü güneş çıkmadan evvel mağülün sağ ayağın söğüt ağacına dayayıp tabanı mikdarı ayağın etrafını keskin bıçakla çözüp oyup çıkarıp bir kaç güne onu talak üzerine sarıp ba'dehü çıkarıp o çıkartula köpek uğurduğu yere asa ol kurudukça talak dahi mahır ola diğer köpek kafasını kül edub o kül ile bir mikdar dahi ağaç külünü hılt edub talak büyüklüğü kadar bir müstebe veya sahtiyân bare süre. Dahi oyup bâde güç balık revakında o deriye sürersin. Dahi bâde o külü alıp ekesin ve talak üzerine koyup sararsın. Ama yakı ile talağın arasında el ayağı kadar yufkacık humardan yapıp koyasın. Taki cümle talak ermeye bu husus muğlata değildir. Gaflet olunmaya ve o mara'zâ tenbih edesin ki her güne yakıyı koyup silesin. Tekrar bal ile yağlayıp külü ekesin. Ve gün yarısı yakıyı talağa sarasın. Kaçan kim talak eseri kılmaya o yakıdanfarig ola. Ama murad bi-izn-i Huda yedi güne hasıl olur. Mücerrebdir. Bir kişinin talağı büyük olsa buhurı meryemi döğeler bâde ile hılt edub dala'ma yakı ede. Bi-izn-i Huda zail ola. Diğer talak olan kişi fülfulü döküp sirke ile hılt edub içse şifâ bula. Diğer zik olunduğu üzere fülfulü sirke ile yakı ister. Talağı veremin bekeliğini gideririr. Dahi üzerlik tohumun döküp bal ile hılt edub talağa itseler. Ve her güne iki dirhem yüzlük tahmin sahk edub. Asel ile ma'cûn edub yese talağı zail olur. Dahi kaplumbağa yakıp külünü bal ile talağa yakı itseler şifâ bula. Dahi yılan boncuğunun on iki danesi limon suyu ile ıslatıp yani kıymık gibi olur. Tala olan kişi her sabha üçer kaşık içerler. Zail olur. Diğer inciri sirke de bişirub bir mikdar göğercin necisin katub talak üzerine yakı gibi edub sarasın azmi nâfidur. Dahi talağın müzmin olsa yani devâ kabul etmez. Demek olur bu ilâc izale eder. Sanatı budur ki şeker ve yahut asıl ki gümeç bal ile yüz dirhem sirke ve elli dirhem soğuk suyu kaynatıp kefe aldıktan bâde trazyân ile na'ne ve kereviz tohumu her birinden beşer dirhem muhkem sahk edub ve eleyip o sirke ve 'asel ile sol kit günlük ve mustaki beş dirhem ve tarçın iki dirhem dahi cümlesini sahk edub ve eleyip mi'tad üzere hılt edub ve ma'cûn edesin. Bâde aleti bahş bahsa edub sabah ve akşam bir dane alil olan isti'mâl ede bad Huda hâlâs olur. Dahi kaplumbağanın kabuğunu dur biye eleyip bir meşin yarasın. Talak cerminde edub bâde cik bal ile o deriyi yağlayıp o ki hızerdeedesin. Eleyip ona saçasın. Bâde talağa feluriden büyüçük yufka baresini koyup soyasın ama hemen sabah olduğu gibi yakıyı

kaldırasın. Zira vakt olur ki bir anda hâlâs müyeser olur. Ama yedi günde her ne kadar olursa Allahu Teala izale eder. Mücerrebdir.

Yirmisekizinci bab Şekli ahvalin ve ilâcın beyân eder. Bu dahi bilgimin galiz hıltından olur ve ilâcı budur ki?ve yılan yastuğu ve makl ve nişastaya ve zemi'arabi beraber edub sahk ve haplar kılıp iki dâne sabah ve iki dâne akşam ve on beş güne isti'mâl oluna. Ama yılan yastığı ve eczayı mezkureden noksan üzere konula. Diğer şekil kazıyıp üzerine tavşan beynini süresin. Üç güne varmaz zail ola. Diğer şebb yümnî ve mazi ter tohumu her birinden beraber sahk edub sığır otuyla yoğurup şekele süre hoş ola. Diğer şekel ve kulunç için maksur çörek otu vere tiryas ve belellut yirmi dirhem zencebil ve kerefis tohumu onar dirhem sahk ve eleyub ecza mikdârı lil ile ma'cûn edub isti'mâl edeler mücerrebdür. Diğer inciri bışirub bâde eriye unuyla yoğurub şekele süre nâfi'dur. Diğer ma'sum oğlan sūdkin çürük ile karıştırub şekele süreler gâyet nâfi'dur.

*Yirmidokuzuncu bab*Gövde-i insanda peyda olan yellərki âdemi zebun eder anın ilâcı beyân eder. Pes imdi bu mara'zâ sebep ihlatın ızdırabı yani birbirine muhâlefetten envâl avnet bedende peyda olur. Kimi tayyar olub bedende gezer. Yumrulanur. Ve kimi rîh kılinc ve kimi rîh ve kimi kasukli verkimi mefasile dağılır ve kimi ilikten sızlar. Pes imdi anları birer birer beyân edelim. Ama rih-i tayyar gezer. Yeldür ve madde gibi yumrulanır. Kah aşağı gah yukaru iner ve çıkar mefasile dağılır sızı peyda olur. Cümleinin ilâcı budur ve sızılardan timar asandur. Ve bunların her kankısını olursa on beş güne varmayub de'f etmek kelil olur. Ve her zaman böylece ilâc ederiz. Kim cabuceni içün riyazetler çekub sıhat bulmayanlara bizim ettiğümüz gibi üç güne veya beş gün mizâcına göre habları edub vire. Bâde tabi'atına göre şerbetler ile ishâl ettürüb bâde birer ikişer veya üç dâne firenk hapından gece yatacak vakte isti'mâl edup sabah habbı yiye bi-izn-i Huda hâlâs bula. Rih-i kulunç ilâcı budur ki. Çekice tiryâkim ana hükema terbusi derler. Kitab-ı müfredatta beyân olunmuşdur anı bal ile hılt edub aç karnına birer ceviz bu kadar yiyub biraz yata bi-izn-i Huda hâlâs ola. Et kestanenin birine döküb bal ile sabûhı isti'l'mal eyleye hâlâs bula. Diğer arkada olursa ana dehen mübareki veya ferfiyen yağını güneşe ve yahud teşe karuşdurub muhkem ürerler. Bi-izn-i Huda dahi etmeğe muhtaç olmaz. Diğer kulunç olan âdeme kalay kabdan şeb suyu içse bi-izn-i Huda def'ola. Diğer ya da belde iç dizlerde kulunç olsa ferfiyen yağını veya babunc çiçeğin yağını veya giremet yağını veya dah mübarek sürüb minval mesruh üzere öreler. Üç gün

müstemira inşallah. Te'ala zail ola. Ve eğer zail olmazsa Akşemseddin rahmetullah te'ala hazretlerinin ma'cundan bir kaç gün yedureler. Mezbur ma'cun işfa babında beyân olunmuştur. Diz ağrısına sabun-ı hınna ile beraber edub hılt etseler ve muhkem yoğurub diz ağrısına yakı etseler veca'in bi-izn-i Huda def'eder. Diğer bel ağrısına türlü rendeden çekub alınmış tozu ama taş tozu ola ve bir mikdâr bu gıdayı un üzerine saça bâde beline bağlaya veca'in def'eder. Kasık ilâcının ma'cunu cümcüme gâyetle mücerrebdur. İstanbul içinde bir hatun altı ayı sahib-feras idi ol ma'cundan üç gün verdim. Bir ercûzi kadar isti'mâl edub bi-izn-i Huda hâlâs buldu. Cümcüme ki ana kaizdirler. Andan altmış dirhem dahi mustaki iki dirhem bu andan altmış dirhem dahi mustaki iki dirhem bu ban balı beş dirhem ve çendi bi destan yani gündüz hayası iki dirhem 'asel ve iki yüz dirhem eczayı mezkurı sahk ve eleyub ve 'asel mu'tad üzere kıvamına geturub hılt edub ceviz bava' kadarca sabah ve akşam isti'mâl ede bi-izn-i Huda hâlâsbula. Diğer enir ve kavi ve encibar ve günlük tam eczayı beraber sahk ve eleyub iki ecza ağrıyı kadar il kıvâma getürüb mü'tad üzere hılt edub ve kırk gün isti'mâl edub kasık beli zail olduğundan ma'da kasık yarılmış olsa anı def' biturur. Ve hükema ol yarga fitik itlak ederler ve eğer hayalara inerse ve hayası şişerse ana debe derler. Ve ağır yatacak içer ve çekülürse bunların sebebi ya ağır kaldırmaktan veya götürmekten olur ve eğer yatacak içer ve çekilmezse anı dişler veya soyub alurlar. Ana kulunç derler ve eğer kuva yer bulub bilub içeru çekilürse bunların sebebi budur ki ya ağır kaldırmaktan ve saçramaktan veya tok karnına cema' etmekden veya güçle çağırılmaktan olur. Pes imdi ol yarıktan ruh iner veya yağ iner veya bağırsak iner ilâcı budur ki evela anı yab ol yarığa kayalar ve girmezse ıssı suya koyub yumuşdub andan ocağa kayasın bâde günlük kabı ve mustaki sakızı ve servi yağı ve merre safi ve bizuret ?ve çizgi? mikdâr sirke ile evvela ezub ve yakı eczayı döküb ve eleyub cem' edub merhem edub andan beze sarub o berenin üstüne yakı gibi sara ve ana münasib bir yağ döküb yasducak yabub bekleyesin. Üç veya yedi gün çözmeyesin. Ama ol şahıs daim arkası üzere yatmak gerekdur. Bâde günü tama olunca çözüb yerine dahi bekelemek lazım geldikde yine arkası üzere yatub minval sabık yabub bekeleyesin. Bir kere böyle ettikten bâde bi-izn-i Huda hâlâs bula. Bu esir rih anın ahvalin ve bu eser yelllerinin ilâcın yab bu eserde zikr-i beyân olunur. Diyu bende yazmadık ma'lum oluna. Kasık zahmetine ebem gümece şarâbla kaynadub içerseler azim nâfi'dur. Diğer kablumbağına su içinde bişirib bâde ol suya kasık yaralan kaşığı yanan ma'surı ol yarası bişüre diğer kasık beline soğanı taze taze yağlaya kavurub ve döküb bâde birer şeker katub a'file

veresin. Bir kaç gün isti'mâl ederse bi-izn-i Huda izale ola sev kökünü yağıyla sahk edub ve hılt edub heya şişine erselar def'eder. Dahi şab ile tozu beraber edub döküb haya şişine ve ağrısına örseler azim nâfi'dur. Dahi nefayı nüzul üzüm ile örseler ağrısını giderir diğér bekele önün sirke ile sarı yağıyla bişirub bulac gibi oldukdan haya şişine örseler azim faide eder. Diğér hayada olan şişlere mağdanus muharre bişirub örseler nâfi'dur. Diğér hayası gâyetle şişse iklimi oldukda bir kılıca neşter etmeyub deşeler taki içinde olan sarı su aka gide bez berince etmişdur. Sebeb değıldur. İrk-1 el-nisa mârızına ilâc sarsın ki ana doluce bekeledirler. Anı döküb bâde sirke ile hılt edub yakı etseler şifâ bula. Diğér bir buçuk dirhem üzerlik su ile butsa ırk-1 nisa-yı zahmetin giderib veci'mefasıl dahi on gün isti'mâl ede. Diğér soğukdan ola ırk-1 nisayı ıssı yağlar giderir.

*Otuzuncu bab*Ûrsu'l bevi ahvalinin ilâcı beyân eder. Mesela efşaanı müşkil akar ise ve yahud durı medîd akarsa veya huzkerde kavukda ve yahud mesane yollarında olan emrâzâ muhtelif ilâc budur ki evvela ol mesane bu böğrekde veya kavukda taş veya kum hasıl olursa imdi bu gerek veya mesanenin ağzı dar ola veya içi harâretli ola ve yahud neferden ham ve galizve kimisi bu yel ile bele dökülür. Ola bu gerek ve mesaneni harâretinden bağlanur taş olur. Alâmeti budur ki kaşığı katı ağırır ve bol suya gibi ufak olur. Kesilu kesilu damlaya damlaya gelur. Gah gerilur ve gah sıst olur. Ve şayet ki bu yel tutulur. Gâyetle acır vâkit olur ki'safrâ taşı çıkar. Ve 'elil daima zıkr ve hayaların olur. İmdi sidüğü tutulan âdeme deluce bakıla gevlin ve semiz otu derler. Anın su ile kaynatub içerseler fi'l hâl sidüğü açılır. Diğér kavukta taş olsa hilon şarâbı her gün içerler. San'atı budur ki heyılan dökeler. Dahi su saçalar. Takim ıslana bâde sikaler elli dirhem olursa yirmi dirhem şeker katub bâde karame götüre. Daahi razyen su ila kavun çekirdeği için me'a matbuhla içer ve heyılan etle deri arasında bir sarı renkleri sudur. Karnı kısık tutar ve birine dahi istikai lahmı derler bunların her birinin tedbiri başkadır. Ama iş bu istikayı lahmının alâmeti budur ki elleri ve barmak ile basarsan çukur olur. Bâde yine döne döne olur ve âdemin mizâc soğuk su veya şerbet veya meyve ister. Bu güne âdeme her ne kadar kadir olursa sudan bir hiz ede bi'zar'ri içmek lazım gelirse kazzail behmen köküne hind kökünü su ile kaynadub bir mikdatr ol su ile harâretin def' etmek gerekdur. Zinhar su içmeğe hevası olmaya ama şol ki?olan ana tedriciyle müflab verub ve mizâcına göre şerbet verub içini temizlemek gerekdur avaz ve ol ki zak olan kasık üstünden bir kaç yerden çizer ol sarı suyu akıdub fitil ile işıldub hâlâs buldukdan bâde melhemle

yarayı bitirmek gerekdur. Ve ol ki lahmı olan anı tıllar ile ve şarâblar ile ilâc etmek gerekdur?olan âdeme tarçın içerler şifâ bula gerek lahmı gerek zeki olsun mücerredür. İstikaya müptela olan âdeme sirkeyi kanatub boğaz üstüne sarılıb otursa sirke ile ol şişe olan yerlere sürse hoş ola. Ve hem kendir yaprağını müsteska olan âdemin şişen yerine örseler def' eder. Bâde kişniç döküb istika şişine örseler el ve ayak ve yüz ve göz şişine döküb örseler hoş ola. Sağır derisi ısıcakla istika şişine örseler hoş ola ve nergiz yağını ıssı yani yanar şişlere tala etseler nâfi'dur. Eğer üç dirhem nergiz müsteska olan âdeme yedireler bi-izn-i huda işfa bula ve buyı tohumu soğuk şişlere öreler ve meni ziyâde eder. Ferfiyan yağı şişleri izale eder. Tebeşiri hareretlu şişlere sürseler harâretin def' eder. Katan-ı istikaya bir kaç kere yakı itseler nâfi' ola. Ve sevdâdan olan şişlere azim nâfi'dur. İstikaya na'ne tohumu ve razyan tohumu ellişer dirhem ve mustaki beş dirhem bunları sahk edub ve eleyub bal ile ma'cun edub her sabah ve akşam birer ceviz mikdarı isti'mâl ede def'ola çınar yaprağının suyunu sokub bir gece aya'zâ koyub andan sabah ve akşam birer ceviz mikdârı isti'mâl ede def'ola. Çınar yaprağının suyunu sokub bir gece aya'zâ koyub andan sabah ve akşam bir kaşık içireler. Ve yine çınar yaprağını kanadub ol şişi üzerine örseler eğer tazesı bulunmaz ise kurusu çil ile ma'cun edub yese ol dahi evelki gibi nâfi'dur. İstikaya sabah akşam birer pazı kadar kıla kalasığa vereler. Anı ma'cun babında beyân ederiz.Ve ?sakızı kaynadub veresin. Şifâ bula ma'cun edub elile bir miskâl zancil bir denk döküb eleyub il ile ayarı dahi ma'a isti'mâl ede ve hab râvende dahi âyâric yerine verseler azim nâfi'dur. Diğer tarçın ve gaflet suya ve kışni tohumunu üçer dirhem garkun beş dirhem ve maziyun on dirhem sahk ve eleyub bâde kasnı su ile biraz ısladub ve eczayı mezkureyi hılt edub mankurdan büyüçük ferişler edub şerbeti iki dirhemdir. Haftada bir şerbet yerler. Yazın güneşe karşı kışın ateşe karşı oturmak gerekdur. Ta'âmı öyle âdemin yazın kabak kılâsın ve eğer peksemet yerse iyidir. Dahi yemişlerden bir hız ede ve su yerine bal şerbeti içe ve günde nohud kadar tereyağ içerler nâfi'dur. İstikaya kızıl behmen su ile kanadub su yerine içerseler şifâ bula. İnsanın için def'ola

*Otuzikinci bab*Uykuda âriz olan ilâcları beyân eder. Pes imdi iş bu emrâzı soğukdan soğuk içersen ve hareretle terli veya barıd tabiatlu ta'âm ve yemişler yemekden hasıl olur. Bunların ilâcında çok nesne yazmışlar. Ama zıkel nefis ilâcı evela bilgimi izale eden müflab ve şerbetlerin veresin bâde kırk gün su içmekden barid gıdalardan bir hiz edesin. Zikel nefis olan âdeme kiremid yağını şarâb zufa ile hılt edub içiresin

uykunda olan ağırları gidere zike'l nefis olan âdeme keton tohumunu tavada kavurub dökessin. Bâde mikser bâde ve şeker cümle beraber ellişer dirhem ve bir fehen külab katub cümle tavada aheste ateşte kaynadub bâde kıvâma geldikten bâde bir kaba koyub saklayasın. Velede hâ cette elil sabah ve akşam kırk gün isti'mâl ettüresin bi-izn-i hüda şifâ bula. Diğer bir âdemin nefesi taldub avazı çıkmasa filafil bir dirhem çam sakızı iki dirhem günlük altı dirhem kara safrân südüden bir vukıyye ve bir kış 'il alub bâde cümlesin birçömlek içine koyub ağzını hemirleyub aheste ateşle kaynatasın. Kıyasen rebi' kılınca diken ol gece aya'zâ koyub sabahla içiresin. Bâde muhkem örülüb yaturasın ve terletesin. Bi-izn-i Huda nefesi açıla. Öksürük gıda. Diğer avazı tutulub sesi çıkmayan âdeme ak soğan kavurub yağ ile bişirub yeduresin. Avazı açılır ve öksürüğe benefşe yaprağını döküb su ile kaynadub bâde şeker ve bal katub su yerine içersin zaif nefsi ve öksürük mârızına mübtela olana günlük ile çin balı hilt edub kırk güne isti'mâl edeler. Şifâ bula bi-izn-i Huda. Az zamanda diğer za'if nefsi ve öksürük için hatmi çiçeğin bal ile hiltedub yeduresin def'ola buhuri meyami dokuz dâne edub ol dokuz kökü bal su ile ateşde kaynadub muharre olduktan her gece üç dânesini yiyub ama su içmeye. Heman ol sudan içe şifâ bula. Diğer zaif nefes ile öksürüğe gâyetle nâfi'dur. Ve âdemin gözünü yumuşatır. Kabuk ve kavun çekirdeğinin içi ve nişasta zamg-ı 'arabı haşhâş tohumu ve bâdem ve gitran vebeyân balı ve benefşe üçer dirhem afyon buçuk dirhem ve ya çekirdeğinin içi luâbı yani ay çekirdeğini döküb ısladub ol su ile yoğurub ve hablar edub anı isti'mâl ede şifâ bula. Diğer zaif nefis ile öksürük zamg-ı arabi ve bu yan bal ve nişite onar dirhem afyon iki dirhem ve beş dirhem cümle sahk ve eleyub nuhud mikdârı hablar edeub sabah ve akşamisti'mâl ede şifâ bula. Diğer verem zahmetine müptela olan et yağından koyu mizâc olan yüz dirhem dirhem za'ifü'l mizâce elli dirhem veresin. Bi-izn-i Huda şifâ bula. Uykundan ol balgamı söküb çıkara. Ama taze yağ ola. Kokmuş olmaya zira içmeğe ağırca olur. Lakin bilgimden bundan menfaatlu nesne yoktur.

Otuzüçüncü bab Bevasır ilâcını beyân eder. Mesela bevasır aslında on nev'i üzeredir. Bunun dördü yürekde olur. O yürekde olanların birisi kabız bevasırdır. Ve birisi ishâl bevasırdır ve birisi dem bevasırdır. Ve biri ruh bevasırdır. Altısı mak'uda olur. Anın birisi zenburidur. Arı gibi olur ve birine tut bevasırdır. Dâne dâne olur ve birisi anbi bevasırdır. Ol üzüm gibi olur. ?karaca olur. Ve birisi şakak bevasırdır. Gah yayılır kanar. Ve birine sakak bevasırdır. Şiş balık kursağına döner ve birisi nasur bevasırdır. Boynuz gibi olur katsu olur buna rahne bevasırdır. Boynuz gibi olur

katisu olur buna rahne bevasıdır. Dahi derler bunun ortası delik delik olur. İçinden irin ve necaset gelir mak'adın altından gelur. Bu ilâcla sağlamak mu'azzerdir bunun altı abdur yaralar fema bu emrâzın cümlesine bevasırdırlar. İmdi bevasır kanın ziyâdesinden ibaretdir. Pes imdi agah oluğlığı kanın gayrı tabi'inden hasıl olur kim ana sevdâdırlar yani sevdâyı kandır. Eğer sevdâ bilgidinden tevelüd ederse bevasır balık kursağı gibi olur. Ama ol kim tut gibi olan anın maddesi sevdâyaya yakan kandır. Ama anebinin dir bu babda söz çokdur. Ama asıl bevasırın sebebi soğuktur. Pes imdi bevasırlı âdemi rengi şik ile sarılık arasında olur. Böyle levndür bilkül kim bevasırı olanlara kabız olmak gâyetle ziyân eyler. Ve ifratla ishâl olmak dahi ziyâdedir. Zira ishâl yerine madde dökülür. Ve eğer bevasır kanı veya ifratla 'uruk kanı kendinden akıb bedene sağlık vermezse meni' ederler ama ifratla olmayub haddince akarsa şol marazlardan emin olaki sevdâ-i sevdâ ve cünunı ve mâl-i hülya ve cereb ve behak ve temreğü sar'a cüzam ve humma rub' ve yarım yaş ağrısı ve nisada rahm ağrısı ve sarsem ve zatü'l cenb ve ekel ve humra yani yakmaca marazı ve sertan zahmeti bil cümle bu zik olunanlardan emin ola diğer eğer akan kan haddince akarken kati' eylesler. Veya vâkitsiz kendi kendine tutulsun. Bu zikr olunan emrâzı muhtelif zuhur eder. Ve istikaya müeddi olur. İmdi her mara'zâ muhtelif zuhur eder. Ve istikaya müeddi olur. İmdi her mara'zâ mutali' olub alahin ve tedbirin ana eyleyin. Şimdin geru bevasıra nâfi' olan ilâcları beyân edelim. Diğer bir kişinin mak'adışıarı çıksa ol 'ilikin altında bir denk nişadır. Tütüdesin bi-izn-i Hüda şifâ bula diğer bir kişinin mak'adı dışarı çıkarsa koyunun tırnağın veya yüzün yakub kül oldukdan bâde kesdane ve sarı inar çiçeği ve şab ve mazuyi yumuşak döküb yaşından ve mersin yemişinin yaşında her birinden birer mikdâr alub ve ol küle katub bir mikdâr su ile kaynadub mak'ad yerine döküb girdikten bâde ol suya ısıcak edub elil ol suyun içine oturub bir zaman mak'ad bir dahi dışarı çıkmaya bi-izn-i llah Te'ala eğer kim yaşına ve bir mikdâr zac bunları çömlekte kaynatub ta kim muharre olunca bâde sıcakla 'alil ol suyun içine otura ta ol soğuk olunca değin tekrar iktiza ederse yine suya ısıdub giru ırk olmaya. Diğer mak'adının şişine babuç yağını sürerler. Şifâdır. Dahi kuzu yağını bevasıra süreler nâfi' dahi. Kiremit yağını kuş bokuyla mak'ada sürse karar giderir. Diğer ban kökü gölgede kurutub bâde döküb aşağıdan tudsa itseler azim faide eder. Dahi it boncuğu kim ana nehir seddeler anı içirseler bovasıtra faide eder. Dahi emhab bevasıra soğuk su içmekten edeler. Koyub kaynatalar 'alil dübürin ol çömlek ağzına koyub anın boğa'zâ boğunu yabana beyân çıkarmayub şol kadar dura kim tamam terleye bevasır yürekde ve gerek mak'adda olub cümle mücerrebdur.

Dahi nasur cihatretlere dahi bevasıra ve temrüğe ve barsadur ve behak ve henazire ve şekiller sürseler. Yirmi beş dirhem bu cümle külleri havanda ısladub bir nice kere su içinde zikir olunan eczayı ol suyu kaynadub hatta kıl ola bâdehasıl olan nesneyi kursan hevak içinde hıfz edub hin iktizade isti'mâl edeler. Diğer mak'ad olan temrüğe ve giciğe nâfi'dur. Bişmiş şab on dirhem ve katran beş dirhem şerbeti döküb ve eleyub ve kaynadıktan bâde suyunu içe şifâ bula. Diğer bevasırda devenin hörgücü yağından teala etseler nâfi'dur. Dahi arslan yağını bevasıra sürseler hoş ola. Dahi yarasa yağıyla kavurub sürseler kanın keser. Diğer ve kendine tahmini bir dirhem üç gün yese bevasır zencinin aslını kesse ve kanı kuruda durgura dahi sarımsağ yağ ile kavurub yeseler bevasır nâfi'dur. Ve kaşık rencine dahi izale eder. Dahi üzümle havucu kaynadalar bâde suyunu saf edub su yerine içeler. Bevasır damarların keser ve rencin dahi sakin eder. Diğer mak'addan kurt ?peyda olur. Safrâmı gecdir ol rence bulakdır. İlacı ısırğan tohumunu ve?için beraber edub ve sahk ve hılt edub havanda muhkem döküb merhem olunca bâde on beheş edub aç karnına on güne isti'mâl ede şifâ bula dahi rih bevasıru yani bel kabzı olub âdeme elem verine verse bundan ol ki ilâc olmaz 'aşel ve şirgun bir kaşık ve biraz sıçan boku cümle döküb ve hile edub kaynata. Ta ki kıvâma geldiğince ikde çekirdeği gibi üç dört kat belki şaficitezler edu bâde aşağıdan dü birine soka şifâ alub saküle rih-bi-izn-i Hüda mücerrebdur. Dahi zor marazına ve kan gelse ve göbek mustaki it nicesinin akı sahk edub katranıyla hılt edub göbeğe yakı etseler bu ravsini keser ve konunu kesib şifâ bula. Diğer kan üzerine gire mi'de kazdurub üzerine sirke döküb boğun otura. Dahi birçok miskal üzerlik tohumunu dökmeden su ile yutsalar bağırsağa olan yelli dağıtır ve balgamı sevdâyı ve safrâyı dahi izale eder. Diğer âdemin kudsi içinde damar kutrulsa ve yahud örülse ve oyluk ağrıya ol ?dişinden bir dirhem mikdârı sahk edub ve su ile içirseler . Azim faide eder tatar kurduna ki büyük yüresi derler ol mârıza bir avuç kişine ve bir mikdâr kimran ve bir mikdâr kevgi otu ve bir avuç inar dadası getirub döküb eleyub kaynatalar bâde nisfi ritil mikdârtı ol sudan alıp bir vâkiye ab inar danesi dahi çalkalayalar bâde alile içireler şifâ bula. Diğer ilâc bevasıra mustaki günlük üçer dirhem çöz vukiyye âb-ı kâne beraber edub bâde bunları sahk edub ve eleyub ve cem' edub bâde ile ma'cun edub dört gün sabah ve öğlen vaktinde ve akşam zeydun dânesi mikdârı isti'mâl ede dört hirbiği döküb bir nohûd mikdârı semmi'l far koyub hılt edub flori üzerine bu otu eke dahi illik su faresine yabudurub ama ma'cun ibtida etduğu gün bunu dahi aşağıdan yabuşturalar. Ol sofradan dâneleri çıksa gerekdürseniz dokuz günde ol dâneler

kızarıb ve bil cümle takı dâneler kararınca otu örmek lazımdır. Ama ibtida etdikde beş güne dek akşamdan bitr ve sabah bir yabışdurmak gerekdür. Bâde gâyetle açar. O vâkit hemen gündüz öreler. Ol çıkan dâneler kurur sonra ebem gümece yaprağını hınzır yağıyla bişirub ıssı ıssı ol dâneler üzerine öreler ta kim ol dâneler dönçe diken günde üç kere bâde bir mikdâr günlük ve bir mikdâr çam sakızı ve bir mikdâr zeytin yağıyla hınzır yağını bu cümle merhem edub bu düşen demlerin yerine ta ki iyi olunca öreler. Zahmetle bir mikdâr ama mücerrebdür. Diğer bevasırdan tıpkısına varan âdeme bu bir devâdur. Ta'bir olunmaz ince yüz âdeme bi-izn-i Hüda devâ etmişüzdür. Cümlesi sıhat buldu san'atı budur ki bir baş sarımsağı soyub ve kabın kırk dâne üzümçekirdeği ile hevanda döküb merhem gibi oldukça bir bez içine koyasın bâde ol bezi yumruca elma gibi edub 'alîlin mak'adına koyub muhkem öretsin. Ta ki terleye bâde yüzünü açâ terin ilüştüre bâde kal'a şifâ bula gâyet ecr sabır gerekdür hasılsıhat lazım ise katlanmak gerektir. Dahi ishâl bevasıra zora bu devâ erince der be inayetellahi teala muhasıl hiç derman bulunmazsa bu ma'cun beş on güne birer cevizkadarca verelerhazi turunc kabı çörek otu behmen sürh yani kızıl behmen beraber edub üç ağrı bal ile ma'cun edub vereler şifâ bula bi-izn-i Hüda. Hazmı ta'âm için bir sefufdur ki ta'âmı tizcek hazm eder. Ve ta'âmdan evvel ve bâde o su içmezden evvel ve bâde nef'inin nihayeti yokdu benzer humra ve cem'a kuvvet vurduğundan bâde adi beyân kişine razyan anason sekizer dirhem kakula on dirhem mustaki üç dirhem ceviz bir ay bir dane başbaşa havlincan ve filfil ve sadal birer dirhem bu cümle ışık döküb ve eleyub eczanın nısfı kadar şeker katub hılt edub lazım oldukça üç barmak arası olduğu mikdârı isti'mâl edeler. Diğer eshab bevasıra lazım olan budur ki daim mevafa'at gıdalar isti'mâl edeler. Menasıb şerbetler içerler ve muhâlif gıdalardan devâlardan perhiz ederler muhallil buharlar isti'mâl edeler yılda bir kaç kere müsehil şerbet isti'mâl ede bedenini, ve dimağını tenki ede mu'tedil hamamlardan bedenlerini oturalar. Ve iştahı sadaka ta'âma ve şarâba hasıl olmayınca dest örmeyelerve dahi iştahları baki iken ta'âmdan ve şarâbdan ellerin çeker. Zira galiz ve şedid marazlar ve ekseri tohumdan hasıl olur. Ve tohuma muhâlif gıdalardan ve ziyâde ekel ve şerbetden peyda olur. Pes imdi bevasıra müptela olanlara nâfi' olan gıdalar ki kanları safi kalub i'tidâl verir. Cümleden birisi kuzu eti ve oğlak eti ve ahu berri eti harâreti galib olanlara bunun gibi etler münasibdur. Ve tabi'atı soğuk ta'âmlar yese tazeler balık ve zerdalu erik şeftalu aşlarda ol etler ile başın şorbaları yiyeler. Ama soğuk ve?anlardan bir hiz münasibdur?dahi kebablar ver yanlarda ama ta'âmdan evel külbeşk ve mustaki ve

anason yityeler ve ayda üç kere ve dört kere kusturur. Nesnelere yiyub kay edeler. Ama hangi gözün ve yüreğin evvela bağlayub andan bâde kusa ve ama üzerine böyle âdeme ve uzun ve arık olanların yılda bir iki kere kusmak kifayet eder. Ama ma'da aranmasının alâmeti ki ikişer gelmektir.

Otuzdördüncü bab Ra'ş'e ahvalini ve illetinin beyân eder. Pes bu illet su kılınmaktan hasıl olur. Ekseri yerlerde olağandır zira sinni şeyhuhte hatta ve asıl olanın tabiatında bürûdet ve garib rutûbet peyda olur. Öyle olsa birlik aleminde soğuktan ve gıdalardan birhiz kendi mizâcına muvafık gıdalar isti'mâl etmek gerekdur taki bedeninin bunun illetine emin ola. İmdi bu ra'şa maraz gerek taze ve gerek eski olsun a'zadan def'olur. Bi-izn-i İlahi te'ala ana zimad danyel eyle ilâc eyler. Bunun san'atı budur ki sığır yoğurdun bir pak yere döküsin taki suya sebke andan zifti bir taht üzerine kayıp taşla muhkem sahk edesin. Ta ki on kesbi ola. Bâde anın beraber henna katub mezkur yoğurdu hilt edesin. Bâde ol me'lul olan uzvun mikdârı kadar bir meşin kesib yoğurdu sürüb ol eczayı ekesin. Ol me'lul olan uzuv üstüne sarasın. Mesela el titirse ve her bir sarukça üçer gün dura ve üstadlarımız bunu böyle işleyub gelmişlerdür. Biz dahi keraatle tecrübe etmişizdir. Cümlesi şifâ bulmuşdur. Ve czib ve har yağlar ile ateşe karşı tala etmek nâfi'dur.

Otuzbeşinci bab Yerekan marazın ilâclarını beyân eder. İşte bu maraz sarılık marazı derler. Bu maraz safrânın 'ufûneti neden dağılır. Hamam şol hamam buharı gibi yüzünde gözünde ve cem'i a'zânın zahirin ve batının kaplar. Rangi sarıdır bedende mecali kalmaz. Ve arikler bu marazı bizim mücerrebimiz budur ki evel şerbet danil verub ishâl ettüre andan beş on dâne sümüklü böcek bir cönk içine koyub üzerine yumuşak tuz ekesin. Fi'l hâl kusalar. Andan ol böcekleri sal verub hemanı lazım olan anın ılısundusudur bâde anı şeker ile bir mikdâr su ile kusunduya elil içiresin. Her sabah ve her akşam birer fehan üç gün içmek kifayet eder. Def'olur bi-izn-i Huda. Dahi bunu yerekan illetine ederler ise faide eder. Sarı helîle kabı on dirhem sabırı ıstakori sakamonya buçuk dirhem cümlesin döküb eleyub üç behş edub üç gün sabah vaktinde elile veresin şifâ bula. Dahi yerekan devenin sevdâyla deve bunu hilt edub 'elilin a'zâsına süreler. Dahi yerekan zahmetine 'elilin kendu bulunı içersen gâyet şifâ bula. Dahi yerekan kelek ak nicesini bal ile şerbetle içiresin şifâ bula. Dahi yere kan müptela olan âdeme kehribar döküb bal ile yeduresin ve yahud su ile içiresin. Şifâdır. Dahi suyuna girib yıkıyası. Yere kan def'olur. Dahi na'ne suyuna

kaynadub içirseler yerekan def'eder. Dahi yerekan marazına müptela olan âdeme geyik odunu su ile kaynadub hamamda gövdesine süresin hoş olur.

*Otuzaltıncı bab*Ma'sumelere ârız olan illetin ilâcını beyân edelim. Evvela çıyan maraz ârız olsa bir miskâl üzerlik üç keçi boynuzun üzerlik zive dökerlensede yağı ile hılt edub anası soda ile yedürel hâlâs bula. Ama şöyle demek gerekdur ki içireler mahv ola. Dahi ma'sumelere ishâl olsa oğlak miyasını?ile hılt edub içertler derhâl hoş ola. Dahi ma'sumelerinin ağzı ağrısı şeker ile tebeşiri döküb ağzına ekerler veya bir barmağıyla ağzına süreler. Şifâ bula. Dahi ma'sumda namazı buri peyda olsa dilce bekle ki ana baklatü'l humaka anı döküb eleyub il ile hılt edub bâde akşam ve sabah yedürel. Hâlâs olur. Dahi kendine tohumu bal ile hılt edub yedure namaz buriyi döşürür çıkarır. Diğer üzerlik yedurseler namaz düşürür. Dahi nohûdu sirkeye koyub bir gün gece yatup tamam ısladıktan bâde ol nohûdu sabahdan yedürel ta ki zaman olunca ta'âm vermeyeler. Namaz buri kırar sıbyanda veya büyük âdemde soğulcan olsa ilâc şeftalu yaprağını döküb sığırın göbeğine gine örseler soğulcanı dökülür. Ama şeftalunun yaprağını baharın döküb sokub suyunu içerler. Mutlaka karından olan soğulcanı kırar âdem büyük olsun sağır küçük olsun. Dahi eğer kerdem yağını iki misli içerseler karında ve bedende peyda olan canavarları kırar döker. Döşeğe işeyen oğlan bir miskâl ekeri yağıyla kavurub yedirselerişemez ola. Dahi oğlan meşru' olsa Abduselimi burnuna asarlar def'ola. Dahi oğlan zurmaraz veya ishâl-ı ârız olsa pirinci yağız su içinde bişirub ve kaymağı alunmuş yoğurdu sözüp ol bişir. Birinc ile yedurse içi durur ol alem def'olur. Ama içi kokarsa bir mikdâr sabr edeler. Ta rayihe-i kabiha gidince dikin. Bâde pirinci minval meşruh üzere yedureler. Eğer dahi oğlan başı kel olsa kabla suyunu tıraştan bâde süreler. Keller zail ola. Dahi ser ki merhemini başa tıraşdan bâde süreler. Şifâ bulur. Dahi oğlanın veya âdemin başında sivilci olsa bir bare boladı boynuna a'zâlar def' olur. Dahi oğlanın ve âdemin ikiziolub can kalmasa bil-cümle sararıb solsa ve saçakla sağır karnını yarub oğlanı boğazına dikin. Ol karın içine oturtasın. Ta el terleyince dikin andan çıkarub üç gündən hamama koyasın. Cem'i emrâzdan hâlâs olub kuvvet ve lahm ve sahm yağlaya ama ol baharda etmek nâfi'dur. Dahi oğlanın harâreti galib olsa suyu çok içse zerde cavi sahk edub dahi su ile ezub karnına ve göğsüne süreler nâfi' dur. Dahi oğlancıkların karnı sevad dolsa ve şişse davula dönüşe külü sirke ile ısladub başını sabun ile merhem edub yakı edesin. Def'ola dahi oğlanın kavuğunda taş?yani demir diken ve kavun çekirdeğinin içiyle kaynadub suyunu üç gün içersen taş ardur ve

çıkarrur. Bel soğukluğuna nâfi'dur. Kâgenc ve tohumu kerefes ve ârk süsi ve fülful habbu'l fare her birinden biraz kökercin boku buçuk dirhem alub bâde bu eczaları iruce sahk edub ve eleyub iki ağrı bal ile kıvama götürüb hılt edub ma'cun ede oğlana bir dirhem kavî âdeme üç dirhem veresin binayetellahi Te'ala taş kum olub efşanla çıka mücerrebdür. Dahi oğlancığın kaşı yeline ilâc soğan tohumu taze yağla kavurub bâde hevanda muhkem döküb ve bir mikdâr şeker katub sabah yemek yemedden veresin. Ve bitr kaç gün içinde bi-izn-i Hüda şifâ bula. Ma'sum gerek büyük âdem siduğü tutulsa euzubillahi teala yumurta kabını pek yıkayıb kurutasın. Bâde döküb ve eleyub birbirine şeker katub veresin. Şerbeti iki dirhemden dört dirheme varınca dur ma'sume dahi mikdârınca veresin. Bu âdemin su yolunda taşolsa erkek tilkinin kanından bir mikdâr alub beraber gâyet sarb sirke ile hılt edub aç karnına birer kaşık isti'mâl eyleye bi-izn-i l Huda. Taş bare bare eyleyub çıkara. Eğer amade olunmazsa mezkur edviyye içine bir çakmak taşını koyasın. Nice aride bi-izn-i lllah ama sıbyan için ilâc bu sefuk bi'inayellahi Te'ala heman yetişincedir. Sarı helik kabı mustaki navendcini beraber edub ve kişine iki ecza edub cümle sahk edub ve eleyub bir mikdâr şeker ile hılt edub on iki yaşında oğlana iki dirhem güççüklere mikdârınca ana sevdâyla vereler şifâ bula. Dahi oğlanın ağlamakdan göbeği dışarı çıksa bakla unu ve mazi ve kök anar kabını ve yumurta kabı cümle muhkem döküb ve eleyub çömleğe koyub bişüresin ve ?üstüne yasdık edub sarasın bi-izn-i Hüda gevgi yerine gele dahi zimad oğlan taşra çıkmağa komaz şap yemeği üç dirhem sirke tokusu altı dirhem mazi üç dirhem sirke mikdârınca alub cümlesin yoğurd zırnad edeler yani saralar şifâ bula diğer sıbyanın ishâline bifayet nâfi'dur. Kızıl kel insun ve kerfesis bunları beraber edub döküb eleyub şarâbla ve yahud su ile bişirub göbeği üzerine yakı edeler nâfi'dur. Dahi hımız vücuda gelen masumun gözü kök olub gözleri siyah olsun dirsek gözleri siyah avret emziresin siyah mübtedil ola bi-izn-i Hüda dahi küçük ma'sumuca kusağan olsa na'ne suyu ile kaynadub ol suya bir mikdâr gül suyunu ve bir mikdâr gül irmini katıp veresin def'ola. Dahi oğlancıkların yüreği şişse turbi rendeden çeküb zeytin yağıyla kaynadub karnına yakı edeler şifâ bula. Dahi oğlancıkların siduği yolundan kan gelse eizibillahi beş dirhem havuç tohumu döküb mikdârınca sirke kattub yedüresin şifâ bula. Diğer et dişini bir oğlanın beynine ıskaslar dişleri tendürse olur. Ve sağ ağrımız ola diğer ağla dişine işkin olsa hurusi ibkin kurudub ile içerler ancak işemez ola. Dahi oğlancıklar öksürüğe uğrasa lezeti suda çıkınca dikin. Bâde ol sevadı içerler ve inciri yedureler şifâ bula. Dahi oğlancıklar oğlan olsa bu ayeti şerifi yazıb boynuna bağla

‘bismillahirrahmanirrahim (Kehf sûresi, âyet 11-12): “11. Fe darabe lena ‘ala âzânihim fi’l kehfî sinîne adeda.12. Sümme be’asnahüm li na’leme eyyül hızbeyni ahsa lima lebisû emeda.” (Taha Sûresi, âyet 108) :“ve haşeatil asvâtu li’r rahmâni fe lâ tesme’u illâ hemsâ.” (Hûd sûresi, âyet 56) : “mâ min dâbbetin illâ huve âhızun bi nâsıyetihâ, inne rabbî alâ sırâtın mustekîm.” Yemliha Mernuş Debernuş Şazenuş Meselina Mekselina Kefestetayuş Kıtımîr üskün li ebînike bi hürmeti haze’l esmâ’

*Otuzyedinci bab*Hatun kişilere ârız olam illetin ilâcı beyânı ve hem dahi lazım olan rih-i birisi bildirelim. Cümleden birisi budur ki vâkitsiz hayızdan kılmaktır. Biri muzdan görüb isti’mâl hakkına asıl olduğumuz birisi budur ki merre ve şak ve cave şır ve kaynadur bütün her birine bu eczayı döküb eleyub bâde sığır oduyla yoğurub hurma çekirdeği kadarca hablar edub hayızın adeti günlerinde fericin rahmi ağzına idhâl ede. Hayızı yürüye ama hamile olan avrete sakınub etmeyeler. Hamile bırakmak murad ede. Avretin içinde oğlan olsa düşürmeğine ilâc ol eylediğimiz şifâlardır. Rahim ferice idhâl ede. Fil hâl döşse hayız görmin avretlerinin hayızı yürütmeğe imtihân ve tecrübe olunmuşdur. Cebelhengin tahmini ve karaca üzüm araya un üzere hılt edub beraber şifâlar edub her biri hurma çekirdeği kadarca ola ama her birinin içine benbe iblikin koyasın. Ta ki vakti ihracda ol ibliki yabuşub kara ve ol terkipten nohûd mikdârı hablar edub günde birer dane yuta. Üç güne varmaz hayız kanun azdırır. Hayız için budahi bir türlü şifâdur. Kır nanesi ve gül tohumu ve?ve bözine ve yaban nanesi ve tabak ve geven otu kerefes otu ve ma’de mersin yaprağı birer buçuk kerefis tohumu ve makl ezrak otu ve ma’de nevsı yaprağı birer buçuk tohumu kerefis makl ezrak bir de birerden şifâlar edub mikdam eczamıza göre döküb ve eleyub hılt edesin şifâlar edub vakt-i hâcetde idhâledesin. Hasıl ola. Diğer hayzı ve bevlı yürüdmekliğe ayruği kim ana ezkir derler. Anı döküb içerler ama evvel kaynatmak lazımdır. Diğer döküb içerler ama evel kaynatmak lazımdır. Diğer bu dahi birisine dur ki hükema yazmışdı kim yedi yel hiz bağlanmış avretin hiz bununla açılmışdur. Mesela merre safi ve yüzine gühi ana yaban kır na’nesi derler her birinden dörder dirhem ibhâl sekiz dirhem zufa on dirhem çekirdeği çıkmış kuru üzüm yirmi dirhem cümle döküb eleyub sığır odu ile yoğurub şifâlar edeler. Evel ki adeti üzere hizi geldiği minval üzere rahme idhâl ede binayetallahi te’ala hizi ceriyan ede. Dahi emrud ağacında olan karıncadan dokuz danesi şerbetle ürüb aç karnına öyle olan hatuna içireler. Hizi fetla olur. Dahi oğlan aşağı döşmesine ilâc göğerdi. Buhur yerine aşağıdan tutsalar düşer mücerrebdür. Dahi daima oğlan

düşüren hatuna ilâcdur ki değirmenin alet taşından bir barecik alıb başında götüre düşürmez ola. Diğer bir hatun veladet? Bir dirhem deniz köpüğünden döküb ve ezub o hâlde iken içerler. Fi'l hâl asan zay'ede. Diğer bu dahi öyle hâl olan hatun nâfi'dur. Sol ayağının baş barmağına bir mikdâr mıkna'tıs taşı bağlasa fi'l hâl vazi' ede. Eğer nefese kan durmasa veya nefas kan durmasa erkec kanında bir mikdâr rahim tarafına koysa def'ola. Dahi hiz kan ve nefesini kana bir vecihle menkati olmayub aksa her zaman bulmasa uluç iş bu mücerrebdür. Niceler tecrübe etmişizdir ve niceler tecrübe etmişizdir ve nice yeller aka dahi inşallah hâla bulur. Bir tutam yaş kereviz ve bir ol kadar yaş maydanoz anları su ile bir çömlek içinde muhkem kaynadub bâde yıldıza karşı sözüb suytuna aya'zâ koyub yıldıza karşı gösterub bâde her sabah üç gün veya ziyâde birer fincan içiresin. Bi-izn-i Hüda şifâ bula. Dahi bir hatun hizi dursan hamamda avucu içine ve tabanı altına il sürüb üzerine soyunmuş kireci döküb ve eleyub ekeler. Bir saat veya bir mikdâr dura andan ya yıkayub çıka muradı hasıl olur. Dahi hiz kan ifratıyyıla gören avret beline bal süre üzerine ceriş eke bâde bağlaya sabr etduğı kadar dura def'ola. Diğer bu dahi mücerrebdür. Mustaki sakızı döküb su ile içe ol ifratıyyıla gelen kan keser şifâ bulur. Dahi bir avret hamile olmak dilesen mücerrebdür. Ki 'ûd-ı Hind'iyani avdet mari?marol yaprağını rağlet ve ham hurma buçuk dirhem misk bir denk bunları muhkem kaynatasın ve kaynarken bu otları içine koyasın. Taki kuvveti şarâba çıkınca dikin. Kaynaya andan anı sözüp şişeye koyub lazım oldukça kuş yüküyle kircına sokub ta ki rahim yerine varınca yağlaya insallahi Te'ala hamile ola. Diğer mazi ve zahiri ikişer dirhem hurma bir dirhem bunları şerbetle kaynadub ta kuvveti çıkınca kadar bâde evelki mevzu ma'hûde yük ile idhâl edub yağlayalar ol avret bakireden fark olmaya ve hamile olmaya sebebdür. Dahi kâkule ve inzüvet ve ?birer buçuk dirhem ve anber ham iki denk cümle sahk edub eski şerbetle kaynadub süzerler. Bâde ol mevzu ma'hûdun içire sesinin ile taki rahme varınca yağlayalar. Hem bakireden fark olunmaz hem hamile olur. Ömründe doğru yemiş ise insallahi Te'ala bunu isti'mâl etmekele hamile olub muradına ere. Dahi kâkule ve kahl-i isfehani buçuk dirhem ve zamg-ı arabı ve çörek otu birer denk turunç kabı birer dirhem cümle sahk edub eleyub çömleke koyub bir mikdâr şerbetle kaynadub lazım oldukça minval sabık üzere kuş yüküyle bolayub ta ki dibine varınca tarkatına idhâl ede yağıyla bâde ruci geldikde hamile ola ve hamile de izhar-ı muhabbet edub maslahat edeler mücerrebdür. Diğer bakire gibi olmağı murad eden avret fülful ve anber ham?ikişer dirhem yahud ikişer denk cümlesini sahk ve eleyub bâde hâlis şarâb ile kaynadub doldurduktan bâde minval meşruh üzere isti'mâl ede.

Bir saatten bâde bakire gibi olduğundan ma'adi gâyetle ısıcak ola. Bazı sahibi olub ma'îşetlerinde zahmet çeker. Evlad istemez oldur ki anlara ilâc oyu odunu rezzakı örem suyu ile ve bir denk misk katub muhafa'zâ edub kuş yükü ile minval sabık üzere aşağıdan hamile ede. Bakire gibi olub dahi hamile olmaya ancak bir sade safa olunur. Dahi hükemayı mutekidde? menfuldur. Cema'ından evel ve ferce veya zikre şirgun yağı sürüp andan cemi edeler. Camiler olmaya meğer eseri ve rıhasi kalmaya. Diğer bişmiş şâb ve mazi ve anar kabı ve zac sahk edub beraber ettukden bâde mücama'atdan bir saat eval öte barmağıyla ve ahud kuş yüküyle mefhud yine tala ede yeni kız gibi ola. Ama evel sürdükde bir saat mikdârı tevkuf edub fericin soğuk su ile yıkayıb acayib göre bu dahi hatunlar taifesi isti'mâl ede. Bir acayib rayihe-i tibbiyedir beyân olunur. Cümleden birisinin amelidur. En sanatı budur ki kökerici kanı elli dirhem hesliyan çayı sekiz dirhem 'ûd kumarı yedi dirhem kafuri bir dirhem sandal yedi dirhem misk safi bir miskâl evvel kan küllükde kurudub kanı güllabla bir kaç kere ezub yine kurudasın. Bâde kafuri dahi ezub hılt edub bâde hesliyanı muhkem döküb ve eleyub avdi ve sandalı dahi muhkem sahk eleyub bâde cümlesini tahmir edub bâde kurudasın. Dahi üç güne bir mikdâr bâdem yağıyla ilki yağlayub anber ham ve zamg-ı 'arabı güllabla ıslamış ola cümlesin cem' edub hezir nâfiya koyub ve koynunda saklayasın ıssı kar itdikçe rayihesi ziyâde olur. Amel gülbe miski beyânı hesliyan ve züfir iblis onar dirhem benefşe ze'feran ve evde ikişer dirhem ve mey'a bir dirhem ve bal mumu altı altı dirhem ve bâdem yağı elli dirhem misk bir denk bâde cümle sahk edub ama züfiri bâdem yağıyla bir çömlek içinde kanada hâl edesin. Bâde cümle eczayı cem' edub hılt edesin. Bunlar gâyetle bir lâtif yağ olur. Ve bir dahi dalak yağının amelidur. Zeytin yağı yüz dirhem tunç kabı ve mersin yaprağı sekiz dirhem bunları kaynadub süresin bâde zaferdan elli dirhem koyub tekrar kaynatasın. Muharre ola siyah karib ola ama ateşi aheste ola bâde bezden sözüp bâde hesliyan döküp yirmi beş dirhem ve 'ûd ve zıdal-i ahmer ve zıdal-i ebyez benefşe kökü beşer dirhem karagünlük yağı on dirhem bu cümle döküp eleyub ve ol süzülen yağ beş dirhem bal mumu katub ve günlük yağını kayalar. Bâde bir dura ateşle ateşle eridib dahi balla karışdırıb andan bir mikdâr döküp eczayı ve bir denk misk ezub katasın. Bir gece dura yağla ve sabah olunca anı eridub bezden sözüp bâde tyağı alub bir nesnenin içine hıfz edub edesin. Ve bezde olan hıltı bal gibi edub ve kurutub saklayasın deminden yakmak için 'alâ buhurdur amel ağız miski bu bir gâyetleila olur. Frengisten miskinden dahi ziyâde olur. Şeker yirmi dirhem zemi' ve nişasta onar dirhem misk iki çekirdek ol zemi ısladıb bâde cümle eczayı cem'edub hablar

edesin. Dilersen sırça şeklinde dilersen kara hablar ede isti'mâl edesin. Galîse beyânı edersek bir miskâl anber hem iki miskâl bu zikr olunan eczayı iruce muhkem sahk mümkün olursa eleyesin. Bâde cümlesin cem' edub muhkeme hılt edesin buçuk avdete mikdârı gül yağı hılt edub bâde zarfa koyub hıf edesin. Zarfa kesb edesin. Amel anber has terki b anber ham bir miskâl ve nâfi'e misk iki miskâl ve has maden-i galiye buçuk dirhem?on dirhem cümlesin muhkem sahk ve eleyub cem'edub bir cini çanak içinde bir iyuce ezesin. Bâde şişe içine koyub hıfz edesin. Yel götürmeye bâde vâkit hacende bir bir mikdâr kullabla hâl edub esti'mak ve bedene süresin. Nice eyam rayihe tayibesi zail olmaz. Gâyet lâtif nesnedir. Daima bunu Hind badişahları isti'mâl ederler. Ol diyardan bir dervişden görülüb rumda dahi isti'mâl olunur. Amel buhur terki be olunur. Ziya ki bununla nice akçeler ka'zânılmak mümkündür. Aved beş dirhem hesliyen ve nebat bir dirhem on dirhem mustaki dört dirhem za'feran bir dirhem maki-i erzak dört dirhem sünbül ve mersin yaprağı turunç kabı ve elma kabı beş dirhem laden hâs altı dirhem kufuri bir dirhem safrâ iblis dört dirhem ve hanber ham bir çekirdek misk dört çekirdek bunları başka döküp ve eleyüb kisrayı küllabla ısladub bâde zikr olunan eczayı tahmin edub mankir gibi kurslar edub gölgede kurudub hıfz edesin. Gâyetle latif buhur olur. Amel-i buhuran terki bi anber ve misk birer çekirdek ve hesliyan bir dirhem iblis tırnağı bir dirhem aved bir dirhem sebil ve kesirat bir dirhem cümle sahk edub gölgede kurutup ve kutu içinde hıfz edesin ve bimesel kuruslar olur. Ve her nesne gâyetle dutidir. Damağı ve hane-i bahususu hummayı mu'teren eder. Amel misk sabun terki bi irsa ve behleb onar dirhem kır gül kuru su ve zernehat beşer dirhem geyetle kokulu sabun olur.

Otuzsekizinci bab Huknelar ahvalini beyân eder. Bu dahi belde olan rutûbeti ve reyahı ve ağırları ve veca'ı mefasil ve ırk nisa zahmetini ve kulunç ağırlarını giderir. Eğer insan yılda bir kere ve yahud iki kere iş bu hakkına isti'mâl eylese cem-i emrâzdan emin ola san'atı hıkına budur. Evvela kuzu hayalar ve kıvrak atın bir avuç nem güft dökülmüş nohûd dökülünce dökül demektir. Demek ki yani şair ecza ağırınca bi feda demek ola. Fazl-ı buğday ve bir avuç şalgam tohumu cümlesini bir çömlek içine koyub dahi mikdârınca sokub ve ağzını muhkem kapayub hemir ile bâde muharre beşe andan otuz dirhem bu kaynamış sudan alub ana iki dirhem kuzu yağı koyub hukne doldurasın bâde mârızın bel altına yastık koyasın. Ta ki baş aşağı ve aşağı ve ayakları yukarı gide. Bâde huknenin masarasın düberine sokub ol hukne içinde olan bağırsakları doğru idhâl edesin. Ama ta hukneyi hayr ede sabah dışarı çıkub

akşamdan hasıl olan necaset muharicinde çıkınca ta ki huknenin bağırsakları dahi rüz düber yanında mevcut olan necased mani' olmaya o hukne bir avel baharda ve aya bu hurede ve bir dahi ruz kısmından bir ay evvel veya on beş gün evvel yani kat kişi komıyasın cümle emrâzdan ol sebeple emin ola inşallah te'ala diğer kabak ve havuç ve soğan tohumların ve turak otunu ve kendüne ve kırk zencefil ve karanfil ve dar-fül-fül üçer dirhem ve kabı çıkmış nohûd ve buğday birer avuç ve biraz kubruk yağı ve bir mikdâr ziyân iliği ve kuzu hayası bir cümle zikr olunan eczayı bir çömlek içine koyub mikdârınca sokub akşamdan ve sabaha değin muherra bişirub dahi yatacak vâkitde içini pak ettüğünden bâde bu kaynamış nesne bir mikdâr yakmaya deyü ? hukne-i leyyine derler hıknıya koyub minval meşruh üzere amel edeler. Buna hukne-i lebine derler. Yirmi yedi faidesi vardır. Eğer yılda bir kez ıssılar asla beline varınca diken bedende ıskam ve emrâzdan eser müşade etmeye. Diğer bu dahi bir hukne der kim kabz-ı telin ede evvel bozuya döküb sıkalar ve kaynata ve küfin eleleri bâdehü yüz yirmi dirhem ol bazu otu suyundan ve hıyâr şerbe yirmi dirhem ezub ol bazu suyuna koyub bezden sözelerdahi yirmi dirhem şeker altı dirhem dolu bâdem yağı alıb bâde cümlesin cem'edub mutavassıt hukneyn koyub amel edeler. Menâfi' beyân olunmaz. Dahi buna hukne ılıcak şatadırlar. Tabiatı telyin ve telif eder. Ve yaramaz hıltları ishâl ve ihraç eder. San'atı budur ki senamaki ve kuru mefşe ve yumuşak dökülmüş bisfayic beş dirhem eleyub suda ıslata. Bir kaç gün dura. Bâde ol suya kaynata. Taki koyulunca dikin bâde. Kara kurşin hukne koyub kalay olmaya andan saklaya azim nefe'ini göre dahi bir taladır ki yüzde olan?faide eder. San'ata budur ki ersa ve harbin nam eczayı iruce sahk ve eleyub sirke ile hılt edub Tala edeler. Nâfi'dur. Dahi bel ağrısına siyah turbı rendeden çekub efla tuzu ile tuzlayıb üzerine arpa unini eke. Bâde yakı gibi ilik beline bağlaya bir gece dura marazı mezkur bi-izni Hüda def'ola. Diğer bu bir tala dur ki zikr-i kaim eder. Ve kati ederiz. Beharenin kökü ve muzun âkır karha cem'edub birbirinden birer mikdâr sağır ot ile hılt edub yoğuralar. Bâde zikre Te'ala ederler. Ve hayalara dahi me'en edeler. Lazımdur. Yalnız zikre değildir. Bir kuvvett hasıl olur ki avret(avrad)bulamazsın. Muhâlli ile muhtaç olur. Dahi ve bir sargudur ki zikrin za'fina ve bitakat olduğuna nâfi'dur. Azmi tutub verir. Sağalar kesb olunmak kabuldur. Merre safi bir dirhem ve kat iki dirhem revend ve karanfil ve za'feran üçer dirhem şarâbı ile ısladub bâde cümle sahk ve eleyub yoğuralar. Ve zikre yakı gibi saralar. Dahi zımadaki bozulmuş şekerini uzadır mesela yer solucanının ve hurma balçığının ve kırak şırgun yağını birer mikdâr alub bâde her birine iruce döküb biraz za'feran katub bunla damar sarasın bir

gün dura bâde çözüb yine ol yağla öre inşallahı Te'ala sekir üzerine zikre dahi nâfi'dur. Dahi çok terleyen âdeme başından ayağa dikin koyun kanını süreler. Kurunca dikin dura andan yıkıya def'ola. Diğer bir adam terlemese zahmet çekse ferzamat hâlinde varsa kunduz hayasını döküb zeytin yağıyla kaynatup bütün gövdesine süreler. Bi'nayetallahi Te'ala fil hâl terleye. Diğer tatvîl zikr-i ferfiyen bâdem üdü'l kahhar bir dirhem hindîstan kuzi içi bir buçuk dirhem muhkem sahk edub gül yağıyla zikre taideler ama evvel su ile zikri muhkem oyub bâde Te'ala edeler. Yoğun ve kaim eder. Diğer sıst endamlar için bir bütün erkek odunu ve 'âkır karhayı dirhem sahke edub ve eleyub toplak yağı ile fesleğen yağını hılt edub üç gün güneşe koyalar. Ta kim birbirleriyle imtizac edub mahlud ola. Bâde bir buçuk dirhem Hindîstan kuzi içini muhkem döküb hılt edub saklaya deminden evel hamama girub zikrini ıssı su ile muhkem öre öre yıkayub bâde ol zikr olunan nesne zikrine tala ede ve bil cümle bir kaç kere bu amel ede. Rivayet ederler ki on gün değin ederse yirmi yıllık sıstlığı giderir. Cema yenbeği galiz ve kam eder.

Kırkikinci bab Yaralar ve nasurlara nâfi' olan merhemleri beyân eder. Cümleden birisi merhem tahlıyan kati veremlere ve henazırlara ve onulmayan çibanlara mücerrebdir. Evela keton tohumu ve hatmi dibi bir mikdâr kaynadub ol me'abin alub saklayasın. Bâde yirmi dirhem sahk olmuş mürding kırk dirhem zeytinyağı ma'a hılt edub tencerede aheste ateşle kaynadıb dahi ol ab'dan a'zâr a'zâr üzerine döküb karuşdurasın. Ta ki koyu ola. Ondan ateşden indirub dahi on isfidac sahk ve eleyub beş dirhem mustaki kezalik döküb eleyub zikr olunan eczaları hılt edub merhem olur ki yaraları bitürür. Dahi buna kara merhem derler cerahatı dışarı çekub yara onuldur zıft otuz dirhem acı yağ elli dirhem bal mumu yirmi dirhem iç yağ yirmi dirhem bu cümle eridub hılt ede. Lâtif merhem olur. Dahi cerahatları oldur ki buna tatlı merhem derler. Mesela yumurta akı sarısıyla ve bir kaşık il dahi bir mikdâr buğday unu ma'a hılt edub tavada eridub merhem edub deminde saralar ve eğer yara fitil isterse bu merhem-i fitile sürüp soka ve sünnet yerine gâyetle münasibdir. Mesela zeytin yağı on dirhem bal mumu beş dirhem mustaki bir dirhem el zeytin yağıyla mumu eridub yere indirub suyu bacağına yakın olunca sakızı koyub tamam suyu yiyine değin karuşdura bâde lazım oldukça isti'mâl edesin. Diğer yumurta sarısı ve bulut külü ve katran cümlesin beraber bulub hemin merhem edeler. Bâde yara üzerine öreler bahusus sünnet yarası gâyet lâtıftir. Dahi nasur cerahatına yeşil tutyadan alıb bâde döküb eleyub saçlar derhâl ağrısın kesub sakın ede. Za'ti merhem basilkon bal mumu

altmış derhem çam sakızı ve günlük yirmi beş derhem merre safi on dirhem iç yağı otuz derhem zeytinyağı iki yüz dirhem bu cümle merhemi edub müzmin yaraları bitürür. Diğer bu dahi dökülmez yaraları bitürür mücerrebdür. Marazı ve çam sakızı gâhid hindi ve zıft rumu ve bal mumu ve cümle zikr olunan beraber edub bunların ağrına şurgun alub bâde merhem olur ki ökülmez yaralara öküldür. Diğer sirke merhemi oğlancıkların örfiyesine ve kızamığa ve çüçeğine dahicerahatlara ve yaralara nâfi'dur. Et bitirür zencebleri kurdur. San'atı budur ki merdesinin on dirhem zeytin yağı kırk dirhem?beş ol merdesinin ile kilirmesine muhkem sıkak edub dahi cümlesin havanda döküb bâde karışdurub bir latif merhem olur. Süreler.

Kırküçüncü bab Yağları çıkarmak gerekdur. Anı beyân eder. Dilere her bir dürlü yanı çıkarmaktan kanun-ı hükema oldur ki eğer gül yağı ve toplak yağı veya benefşe yağı kıya fesleğen ve nergiz ve turunç bâde bunlara benzer ve her hangisini olursa olsun herhangisinin arakından ve nebadat kısmından murad olunsa mümkündür. Cümleden birisi gül yağı veya toplak yağını çıkarmak murad olunsa evela yüz dirhem zeytinyağı bir şişe içine koyub ağzını bal mumuyla pak kaynadub güneşe asarlar. Ama bu biraz yeni dokunmak gerekdir. Kırk gün dara tamam kemalin bulur bâde çıkarub güli sıkı ve çıkan safi yağı saklayasın. Fındık veya fıstık ve ceviz dahi penbe çekirdeği içinin yağı ve gayrı içlerin yağları zikr olunur. Bu minval üzere çıkar. Mesela herhangisinin yağı çıkarmak murad olur. Ol nesne alub muhkem döküb ta kim ceriş tabakasına vara. Andan bir tebsi üzere yine koyub kor üstüne koyub tebsi kızdıka sıcak su püskürüp üresin yağı çıkdıkça penbe ile elesin. 'amel kabak tariki budur. Evel yaş kabağı döküp suyundan yüz dirhem şirgun ikiyüz dirhem bunları ma'en kaynadub sol kadar kaynata ki su zail olub eseri kılmaya ama kemalikalâmeti oldur ki ağaç avucuna bâde yağlayub dahi ol kaynayan yağı bare soka bâde ateşe göstere cildremiz ise tamam kemalin bulmuşdur. Ama eğer ol benbe cırlarsa dahi kaynata ve yine tecrübe ede. Tamam olunca bâde turb yağı ve şalgam yağı ve gayriler buna benzer nesnelere böyle ede. Amel kiremid yağı istediğin kadar eski kiremidi kor üstüne koyub kızdub ziytin yağına yaturasın. Yedi kere böyle edesin. Tamam karain bulur. Bâde ol kiremitleri muhkem döküp yoğurasın. Ol kırmızı yağ olur. Ağrılara ve sızılara mefasil ağrılarına ve kılınç ve baş ve omuz ve bilekeler ağrılarına nâfi'dur. Mücerrebdur. Taşdan ve tozdan yağ çıkarmanın tariki budur. Mesela cümleden birisi hükema ana akreb derileri cemi'an dertlere devâdır. Ama bunun iki tartiki vardır. Birisi etba alemidir. Hükema tariki budur ki anlar

anınla'akd-i zibak erhan mücemeten sarf ederler. Ama etba ilmi oldur ki yüz dirhem sahk olmuş akroya yani kükürdi yüz dirhem zeytinyağı alub anı aheste ateşte ama ateş? ta kim yakmaya ve kahice karıştırılar. Temam üç gün mikdârı böylece kaynaya bâde sözüp ve yağını alub saklaya lazum oldukça ağrılara ve sızılara cüzzam olan âdeme ve frenk zahmetlere ve her iki dürlü dertlere devâ olur. Bi-izn-i llahi Te'ala ve bil-cümle bunun menâfi' bir vecihle beyân olunmaz dehen ' akab dahi böyledir. Yani böyledir. Yani böylece çıkar kavı-i hükema oldur ki akreb altı dirhem ve rashatı altı dirhem bunları sahk edub eleyub bir çömlek içine koyub ama o sekreye komak yeğrekdir. Bir o sekrenin dibine dalıb ana kapak eyleyeler. Ve etrafını hemir ile muhkem kabuyub bâde kömür üstünr koyasın. Ve ol kapağının delüğüne elin koyub içine şişe geçüresun. Muhkem şad ve vasıl edeler. Kim buharı hebâya gitmeye bâde ol sekre altından aheste ateş ile suyunu alasin. Bu cümle zikr olunan terkipten üç dirhem su hasil olur. Ancak bu suyun münâfi zahiresi kararmış hem sararmış dişlere inci gibi beyaz eder. Ama ol dişleri ve şab ile muhkem yıkayub bâde bir mikdâr benbe çeki ol suya yaturub dişlere süreler. Nice kere bu tecrübe olmuşdur. Ve anda gayrı hem sararmış incuye dahi berrak eder. Ve bunun menâfi batinesi ta'bir olunmaz. Vafık olan kişiye ittiba ilâcından mustafin olur. Fersiyen yağı sızılara ve ağrılara nâfidir. Ferfiyen on dirhem zeytinyağı elli dirhem bal mumu beş dirhem zinkar üç dirhem evelki avdet üzere cem'edub bir yeşil yağ olur. Gâyetle makbul mücerreb menâfil bir nihayedir.

Kırkdördüncü bab Makbul üşrûbe ahvalini beyân. Mesela cümleden birisi rummandır kusmağı mani eder. Ve ateş harâreti ziyâde olsa âdemi kandırır. Dahi ma'deye katub verir. Baş ağrısını giderir. Ve ta'âm iştah götürür. Ve sofradan olan emrâzı iska eyler. Ve izak eder. San'atı budur ki kemal eyle olmuş ekşi nar dânesi kızıl ola. Anı ağaç bıçağıyla yarub dânesi cem edub bir koyu bezden sözüp suyunu eleyub iki vâkite su ile bir vâkitte şeker ve yahud bal koyub kaynatasın. Bâde sözüp saklayasın. Hinni hâcetde su ile ezub şerbet gibi içiresin nef'inden ma'ada ebdanı insana safâlar verir. Şarâb almaya budur ki ma'deye kuvvet verir ve mizâcın ferah verir. Ve dahi safrâdan hasil olan kusmağı dahi ishâl giderir. San'atı budur ki iyuce almaki abidar ola mesela sînâbi veya ebvani elması gibi muhasel tatlu ola. İbdar olub yabış olmaya evela elmayı suda yıkayıb muhkem bez ile silub bâde suyunu sıkub bir vâkite suyun yarın vâkitte şeker eğer bulunmazsa il zaruridir. Saklayub lazım oldukça anı isti'mâl ede. Şarâb limonu şarâbın ıslıbu budur. Evela limonu muhkem sıkub bir vâkiye limon

suyuna bir vâkite şeker katub kıvâma getüresin. Hıfz edub vakt-i hâcetde bir kaşık şarâbına kifayet mikdârı isti'mâl edesin. Yürek harâretin ve 'atfin def' eder. Ve gayri mifaller şarâbı dahi bu minval üzere çıkarmak gerekdür. Şarâb-ı gül budur harâret vâkit def' eder. Ma'de harâretine nâfi'dir. Safından olan isti'mâllere faide eder. Ve tabiatı mülayim testar ve yüreğe katub verir. Âdeme ferah verir. San'atı budur ki taze açılmış kızıl gül bir vâkite ola. Bâde ol gül içine bir sırçalı küb içine koyub üzerine üç vâkite kaynar su koyub tek suyu çömlek içine koyum kaynatasın ki nesfi gide. Ku nısfı kala ve kaynarken köpüğün elesin tak safi kıla andan ol suya bir vâkitte şeker katub aheste ateşle kıvâma getüresin. Ve saklayasın. Vakt-i hâcetde isti'mâl ede. Bir makbul şarâb olur. Şarâb-ı benefşe gerek sair bahar kısmını bu minval üzerine şarâbın çıkâriz. Şarâb-ı benfşe harâreti ve rutûbeti ma'kad eder. Zatü'l cenne ve uykuna yani eğere ve böğüre ve böğreklere nafi'dur ve kavuğa ve meşani yollarına azmı-ı faide eder. Ve safrân nâfi'dur. Tabiatı mülayim tutar faidesi bîkyasdur. Ama eğer sabiyle olsa ma'deye za'if verir. SABIYIN AYRI OLMAK GEREK. Taki nâfi'ola murad yalnız benefşedir ve damağın ve yaşının her dürlü marazına devâdır. Hasiyetleri sinanmışdır kerratıyla mücerreb olunmuşdur. San'atı budur ki veya kuru veya taze benefşe baharının vaktiyesine dört vâkite su koyub aheste ateşle yab yab kaynadub ta benefşe ağarınca dikin. Yani çehresi bulununca taki kuvveti suya çıka andan muhkem benefşe ile yoğurasın. Bâde ol suyu muhkem sıkub ve bir bez ile sözüb ocağa koyasın üzerine bir vâkit şeker koyub aheste ateşle kaynadub göpüğün elesin. Bil cümle kıvâma gelince tekid edub aheste kaynatasın. Lâtıf şarâb olur. Deminde bir mikdâr su ile içeler. Ve sair baharatın şarâbı dahi bu minval üzerine bişir. Şarâb-ı mesela tarik. Oldur ki henüz sıkılmış şire mesela la'lidirler. Sarılıktan kızılığa külana zümrüdü derler. Ve tatlu aka üzümünden ola şarâb reyhanı derler. Lakin bunların her birinin nice nice menâfi'i vardır. Islâh-ı mizâca ve tekviyet-i cema' dahi tefric kılıb mikrardur. Sırf şarâbda menfa'at kılıdır. Belki nice müzeratı vardır pes imdi adet-i hükema üzere müsella ederler. Ta ki made koyu ve ciğere ve benzi hub ve hanı heratı azize ziyâde der. Cema'ata kuvvet verir. Ve mizâcı koyu olur. Her gece cema'ına kadir olur. Ama şartı budur ki her ne kadar kudreti var ise ziyâde tecziv etmeyedur. İki kerede zararı mukarardır. Ve gâyetle az zeminden kalıb bir olur. Şarâb-ı müsellasının san'atı budur ki şirelerin her hayinin reva olursa şira bir oldur sokub kaynata ta ki buhar ile kaynaya sülüsü kala ondan ucuz derhem elli dirhem bal veya şeker katub yine kaynata ve küfin ele bâde bir mikdâr zencebil ve ceviz bevâve darcın tarçın ikişer dirhem kifayet eder. 'üdve sünbül hindi birer dirhem misk

ve anber birer denk muhasıl cümle sahk ve eleyub zikr olunan eczayı ol kaynayan müsellese koyasın aheste kaynadub birbirine karuşub andan indurub bir sırça kaba koyub hıfz ede. Bâde içmek lazım oldukça kırk dirhem müselles beraber su katub içeler. Bâde bir saat tavgif edub ta'âm yiye. Acayıb menafi' müşahede olunmuşdur. İyu şarâb bugüne bir mikdâr keyf verir. Ayrıanın ekşisinden en tatlusundan beraber edub ve afiyetle dökesein. Bâde sokub suyunu elesin ilk suyunda yüz dirhem safi şarâbdan elli dirhem ol ayvanın dahi şekeline koyub bişiresin. Ta ki koyu ola. Şarâbın cemi kalmaya andan anı çıkar muhkem sıkub olay ve suyundan yüz dirhem ve elli dirhem şeker veya bal ile ancak oğul balı ola. Ol koyub kaynata bâde zancebil ve tarçın kakula üçer dirhem ve misk ve anber birer denk bu cümle muhkem sahk edub ince keten bezinden kese içine koyub ağzına bağlayub ol kaynayan şarâba bırakasın. Ta ki hissiyatı şarâba çıka andan indurub deminden yirmi dirhemine beraber su koyub karnın açın tok iken içi harâret izziyete kuvvet verir. Kendine ol yukaruda zikrolunan faideler miskarerdur. Anlardan gayrı on sekiz faidesi vardır. Cümleden birisi evela ishâl bevasırına gâyetle nâfi'dur. Ma'lum ola şarâb-ı ateş hınnayı su ile hılt edub bir gece dura bâde üstüne şarâb ve mikdârınca şeker katub üç sabah üçer kaşık içeler. Her ne kadar olursa susuzluğu keser. Na'ne şarâbı bir şarâbdır ki kusmağı ve gönül dönmeğı mücerrebdır. Evela na'ne su ile kaynadıb mukadden zikr olunan elemeler def' eder. Safâ verir Şarâb-ı hilon san'atı budur ki heyran döküb su saçağın bir gece dura taki iyuce ıslana bâde muhkem sıkasın. Ol heyran suyundan elli dirhem şeker yirmi beş dirhem şara cümle kaynadub kıvâma getüresin. Dahi on dirhem beraber su ile ve kavun çekirdeğın sevadıyla ezub içersen bu şarâbın faidesi goyulda ve böğrek olan taşları ezub çıkarır. Şarâb-ı usul kerefis kökü razyan kökü izharpay tohumu beşer dirhem gül sümbül hindî üçer dirhem edub cümle sahk ve eleyub üç ecza ağrı şeker ve yahud bal katub kıvâma getirub otuz dirhemine beraber su koyub içeler. Bu dahi mesanede olan taş ve kumu eritir. Mahveder binayetellahi Te'ala ebem gümece ve razyan kökü ve hind kökü üstünde olan kabı bu zikrolunan kökleri beraber alub döküb sıkalar ve eğer yaş bulunmazsa kurusun. Bulub çıkarub su ile ısladub kaynatasın. Ta ki kuvveti suyun çıka anda yüz dirhem isti'mâl edesin. Bu dahi halviyyat kısmındandır. Fekir bunu tecrübe etdim. Acayıbdır şakakuli yaş iken hevanda döküb suyunu sıkub eleyub suyun her ne kadar ise bir oldukdan il koyub kıvâma getürüp münasib eczadan mikdârınca koyub hılt edesin dahi bir hafta durdukdan bâde sabah ve akşam cüzi mikdârı isti'mâl edesin. Bu museldir.

Kırkaltıncı bab Sıst endam olub cema'a katub olmayan âdemin ilâcın beyânı. İnsan sıst ve zayıf endam olub mariza müptela olsa dört nesneden olur. Birisi demağ zayıfındır. Alâmet baş çeker ve gözü bulamak ve gözü nuru in olmak ve kuvveti olmayub bunu mütefir olmak ve Cuma vaktinde utarmaktır. Belki hadisesi kalmamak dahi olur. Bu ekseri zayıf elbette celilere ve mahbub dostlara olur zira meşkalleri cema' etmek ve bir kere edub birine dahi kadar olmamak bu bir illettirki rutûbetten olur. Hasıl olur. İmdi azizim bunun gibi tek beyinesi kuyı olmağa ve bu mezkur olan ahvalleri ilâc-ı şarâb şekerdir. Rutûbet-i füzelatı hâl eder. Beyyine koyı ve emrâzın def'eder ve cema'a kuvvet tahsil eder. Andan gayr-ı sükker fa-idesi dahi vardur. Oraya sürerse tatvîl ede. Ama isti'mâl eden kişi müşahede eder. İkincisi zaif kalbdendir yani yürek zayıfındır. Alâmeti budur ki hareket etse veyahud yokuşa gitse veya pak yürüse veya gadab veya bir yeşan haber ve bir matlub görse veya cema'a yakın olsa yüreği içinde kabına sığmaz olanı mütefire olub elleri ve ayakları titrer ve sulasa nefesin alamaz öykini kalka gelur içine sığmaz ve cami'i zaif eder. Solunda yüreği oynar ve solur vr suluğunu sıst olur. Zinhar bu illetler âdem ifratla cuna 'itmiye eğer ederse helâk olur. Pes bu illetin def'ine ilâc elme şarâbıdır. Şarâb-ı tefaldırlar. Yüreği koyı ve meni ziyâde ede ve bundan gayrı hükema elma şarâbına on dokuz faide yazmışlardır. Bu şarâbın terkibi eşrab babında tefsila yazılmışdır. Üçüncü ciğer zayıfındır. Yani bağırsağın za'fına sebebdır. Bunun alâmeti benzi sarı olur. Kanlu âdem gibi dudağı bitişir dahi damağı kurur gözleri olarken ta'âm yerse hazm edemez. Otursa müşkil kalkar. Sıst endam olur. Ve cema'a kadir olmaz menisi az olur ve hâlaveti cema'a az olur. Eli ve ayağı soğuk olur. İlla ifratile cima' kılmıya. Zîra ürünç hasıl olur. Ya mefluc ya sıst endam endamlık veya harâret aziziyesine olur. Ama bu marazın asıl devâsı şarâbı sünböldür. Şarâb-ı sünbül ma'ade kızardurur ve bağı koyı eder. Harâreti azizyesi ziyâde eder. Ve cema'a kuvveti verir. Zikr ve heya zayıfından bu sıst endamlık üç nev'iolur. Birisi andan öyle doğarsa gelür gücükden cema' etmekden olur. Alâmeti oldur ki hiç zikr kıvâma gelmez dahi iştihaç olmaz bezmez olur. Bunun ilâcı küçüktür. Ve birisi dahi?yani kırk yaşından bâde kesret-i cema'dan olur. Alâmeti budur ki ihyan gecelerde kıvâma gelur. Dahi sabahlara evel behâlarda zikri kaim olur. Bunun ilâcı imandır. Tiz rok sıhat bulur. Ve bir nev'i fil cümle eyyamda kaim olurken tamam zevk edesiz ne tatla cema edesiz şehveti sevmek gibi olur. Ve endamı soğuk içi acı gelur ve bu misüllü âdemin evladı olmaz bu iki bölük bu iki bölüğün sebebi belde rutûbet galib olduğundandır bir bu illetin ilâcı misk ma'cundur ki belde olan burûdeti rutûbeti def'

eder. Ve kanı safi edub meniye ziyâde eder ırkın süddeleri açılır. Amma ana gıdalar ve eczalar isti'mâl edub bir hiz eder ise tez def' olur. Islâh gelmezse ma'cun babında tefsil olunur. İnşallahı Te'ala.

*Kırkyedinci bab*Cema'at cevazın ve zaiyetin ve şerbetin beyân eder. Zira insan bir hâlde ehl-i berdava hayalsiz olmak reva değildir. Ama için şeriat bunların sa'vetini olmayınca olmaz. Zira i'lanı olunmak nıfsı denîdir.Kur'an-ı azimde müşahiddir. Euzubillah 'fenkihu ma tabe leküm minen nisai' hükmünde dail olmak lazımdır. Zira taife-i zeton. Zeyneddin ve abadan sarayı cihandır. Ve ferah kalb halâvet ve ma'siyetdir. Ve illa cemi' dünya tuzakları ve hoş dilâveznin bir kılıyla bağlar tutar lakin adetleri bir tuzaktır ki anlar erenlere dahi tutar ve koyunların koyar ve zülf-ü (Nisa sûresi, âyet 34) : Eğer ki illâ bihi "Er ricalü kavvamune alen nisai" hükmüyle erler 'avratlara galibdir. Lakin kavlühü 'aleyküm bi'l müdarât işaretiyle eylemek gayet latîfdir. Amma cima'ın vakti bellü gerekdir. Ri'ayetce ideler. Ya kim el kâmu safahü ve dem vebbehü ve belağmiyye'den emin olasın. Ve illâ bî vakt-i cima'a düşer. iyisinyirmi altı dürlü renc hasıl olur. Cümleden birisi kulunç ve sür'at-i şîb ve süst-and almak ve fesadü'l mizaç ve tağyir olur. Ve harâreti 'azizeyü hâlel virüb ?mudlı olur. Bes imdi ihlâk-ı nefse bundan. İşde sebep bu kadar sakınmağa gerekdir. Her vakit binüb inmek ancak hayvanat işidir. Kaçın kim Hak te'alâ insanı halk itdi. Beş nesne ile müşerref eyledi. Anın birisi semi' ve birisi basar ve birisi şem ve birisi 'asr ve birisi zevkdir. Cima'da cümlesi bulunur. İmdi 'azîzim lezzet-i dünyeviyyenin lezzeti cima'dır. Zira bu hasass-ı cismiyyenin her birinde bir fi'l vardır. Şöyle ki: Birbirine şirketi yoktur. Amma cima'da zevkli lezzet mevcuddur. Bunu bilüb şunla ne denlü Lezetlu ta'âm olsa lezzeten aklı zail etmez ama cema'a olur. Pes bundan evlad olub hak Te'alanın ve Hüda niyetine ikrar edub yerde ve gökde ve çirağı efruhatin olub ruhuna ve ecdadına ve ervah-ı müminine dualar ede. Pes imdi ol cema'tın vaktini ve eyammını bilmek dileren imdi baharda ettüğü hareketi ve iktiza dahil etmeye zarar-ı mukarrerdir. Meğer ve ilâclar isti'mâl ede bu taktire vücudundan nesne hariç etmeyub bad-ı heva bir heva eder. Ve cema' tedbir gaflet akiyyeler ve ayn evel gecesinde ve on beşinde ve son gecesinde cema' etmeyeler. Oğlan olursa mecnun olur. Bayram gecesi cema' etmeyeler. Veledi altı? olur. Dahi cema' ederken insan veya kız karında şen akarsa veledi yalancı olur. Cema' ederken mesahibet iderse veledi belik olur. İlhamdan bâde cema' ederse veledi bencil olur. Çadır içinde cema' ederse veledimünafık olur. Katı ıssı yerde cema' eden veledi başı kel olur.

Mescid içinde cama ederse veledi fasık olur. Sefere gidecek gece cimâ' eden malını haram yere sarf edici olur. Aya güne karşı cimâ eden doğarken anasını öldürür. Ve cimâ' ederken avretin fericine bakarsa veledi a'ma olur. Ayın Çarşamba gecesinde cimâ' etmeye veledi hıray olur ve Perşembe gecesini cimâ' eden veledi cihanda bigan avare olur. Perşembe gecesini cimâ' ederse veledi alim olur. Ve Perşembe gecesini cimâ' eden veledi abdal olur. Cum'a gece cimâ' eden veledi arif olur. Ve Cum'a günü cimâ' eden veledi hâlim olur. Dahi şenbe gecesini cimâ' ederse veledi sehhar olur. Sakınmak gerektir. Hilekar olur. Perşembe gecesini cimâ' ederse veledi padişah katında rağbetli olur. İmdi bu eyamları gözetmek akıllı işidir. Bu eyyam-ı evkata raiyet lazımdır. Ve hem iştah-ı sadıka olmak lazımdır. Böylece olursa ol cimâ' nâfi'dur. Ve geceden gündüze olan cimâ' yekdirmek muhâllec bicab ola ve kati soğukda ve kati ıssıda vâkitdde cimâ mübaşeret etmeyesin. Meğer gâyetle kız veya kadındık ola i'la güzel olub hiç ?olmaya. *Kırksevizinci bab*İnsan-ı müfid olan gıdaları beyân eder. Ama bikkül ki bâdem ile ta'âm beynine hem muvafakak ve hem muhâlefet vardır. Tabib olan kişihizakat gerekdur. Her kişinin tabiatına göre gıdalar verur. İlaç devâ berub hâlkın sui ellerinden hükümete muhâlif beyhude cevap vermeyub dahi beşiret ve kitabe müracaat edub üstadından gördüğü gibi yahud tecrübe ile devâ eder.

Amel-i bâtil olmayıb ol derdi men edeler. Binayetellahi Te'ala sıhâle sebeb olub sevaba nail ola imdi ey benim azizim gerekdür ki daima lâtıf gıdalardan ve şarâblardan müfid olanları mizâca göre veresin. Yahud el-kiden bedene sıhat üzere ola. Ol' dahi mürekkeb gıdalardan birisi mizâc-ı insana muvafık muslih mizâcdır. Felçleri izale eder. Sıst endamlığı giderir ve ahvali cimâ'a kuvvet verir. San'atı budur ki biraz soğan doğruya bâde iyu tatlu zeyt koyub muherra bişüre ol soğan göğercinin üzerine döküb karuştura. Bâde tarçını ve havlincanı 'ûdu's sulb birer dirhem elekden geçirub üzerine dökeler. Ve pek bişmiş hamur etmekle ekli edeler ve suyundan yani çorbasından dahi içeler insanın tabi'atını islâh edebli ve vechi gül gibi olub kanı saafi kılub ve safravî ve suda âdeme gâyetle nâfi'dur. Diğerkuzi eti pek semuzi veya pek. Arık olmaya. Orta ola mesela bir vâkite et alub soğanın doğrayub ikisini bişirub taki muharre ola bâde cerbinden bir gece alub dahi bir dirhem tarçın ve kakula yarım dirhem katranfil ve bir çekirdek misk cümlesini sahk ve eleyub ol etin üstüne yani karışdırıb bâde bir mikdâr dahi kaynata. Ama buharı yabana gitmeye kapağı pek berkinmiş ola. Andan indurub i'tidâl zamanında isti'mâl ede. Fesad mizâc-ı i'tidâle

döndürüp bir meni ziyâde eder. Mukavvi cimâ'dır. Kemayengi hiç za'if vermez. Bundan gayrı yirmi dört faidesi dahi vardır ?mizâca sevad-ı âdeme gâyetle nâfi'dur. Bilinç kebabı evela bilici yassı yassı yarub taş tozunu hırd edub duzlıya ve kızmış kiremit üstüne koyub azıciki cerüş içinde biçüresin. Ama yakmayasın. Andan çörek otunu beş dirhem ve lisan-ı huzur bir dirhem ve teke sakalı dedikleri otundan üç dirhem ve hindîstan cevizi yarım dirhem bu cümle sahk ve eleyub kebabın soçasını. Dahi ısıcak iken gece gıdası yerine yiyessin. On gün böyle ede bâde acayip göresin. Bu kebab maddete'l nişasta ve madde-i meni ve haris lezzet derler ve benzi lâtif ve kanı safî eder. Cimâ'a kuvvet verir. Ve on gün böyle isti'mâl etse acayib görür. Esrarı hükemadan bir nice şeyler meşhurdur. Ve bilgimi mizâclar âdemlere gâyet nâfi'dur. Diğer ta'âm yirmiyumurta sarısı bir mikdâr tala çalkalayub bu zatında bir vâkite keskin bıçağıyla gâyetle kıyma koyub bâde bir mikdâr tavada bişürdükden ol yumurta sarısı etin üstüne dökessin yine bir mikdâr kaynatasın. Tarçın ve zencefil koyub karışdırub bâde eyledub bişmiş etmekele akul edub münasib şerbet naşu edub iki saat mikdârı tahir edub bâde cimâ' ede. Mücaib saflar müşahe deluna diğer kaku?recac bir ta'âmdur ki her mizâca yarar. Nefais ?iki dane taze taze meselli tavuk ve tuzsuz su ile evela bişürub ve su döküb çıkara adedince doğrayıb bâde on beş soğan şete edub bâde tarçını iki dirhem zencefil yarım dirhem sahk ve eleyub hazır ola andan börek tepsisi üzerine biraz soğan düşeyub biraz tuz saça. Muhasıl bir kat tavuk ve bir kat düşeyub andan tuzuve eczayı? saçarak tavuk soğan yağıyla ma'a döküb ve bir tepsi dahi kızdurub kızdurub kıyak yerire koyub kor üstüne koyub şöyle kaynata muharrer olunca ve suyu eksildikçe tavuk suyundan koyub tamam bişirub indirdiği vâkিতে suyu kalmayub ancak ol çürümüş kalmış ola. Bâde getirub akıl edeler. Bu bir ta'âmdır ki birde insana gâyetle nâfi'dur. Makbuldur. *Kırkdokuzuncu bab*Müfred gıdaların beyânı imdi her gıdaların dereceleri ve müratıpını bilub mizâcına göre isti'mâl ede faidelerin müşahede edub sıhat üzere ola. Cümleden birisi buğdaydır. Evela derecede dadlu kâdub ama yaşlıkda ve kurukda mu'tedildir. Cemi'a dânelerden tutulur kadar mu'tedil mizâclı kişilere muvafıkdır. Dahi etmek ki buğdaydan edeler. Çok gıda verir. Ve semur ama safi un soğuktur. Dahi göbeği ıssıdır karar ve kabzdır. Eğer eski olursa müşhil olur. Ve âdemi usurdur. Fecemma tabiatul insan mülayim ve müvafık ve müsafî dem levni hoş ve a'zâyı reyise kuvvet veren hane bir tenvir hamuru tatlıca ve duzıda kırarca ola. Eğer bir kişi ömründe ekmekten gayrı nesne yemeye hiç bir mara'zâ mübtela olmaya zira emrâzı ta'âm muhâlifden hasıl olur ekmek ile muherra besin koyun latif ve ihsan ve eklam ve

en'amdır. Ama ki nişasta kuru soğuktur. Kaçan bâdem yağıyla nişasta bişirub ol öksürüğe ve göğüs ağrısına ve bağırsak ağrılarına faide eder ve bağırsağın harâretini giderir ve safrâyı iskan eder ishal kabz eder. Eriye soğuktan yaşdır.

Harâret göğüsü safranın harâretini def' ider. Erinin kavzı safradan olan ishali bağlar ve gıdası buğdaydan azdır veya gursakların ağrısına nafi'dir. Birinç ıssıdır ve kurudur. Ol dercede kaçanbirinç südile şurub yiseler mu'tedil olur ve bedeni simuz ider. Cima'a kuvvet virir. Âdeme renk getirir ve taze hûb ider. Amma birinç yiyen âdemin uyhusı dahi hafif olur. Bağırsakları kavî olur ve hazmı tiz olur. Lakin birinci daima yemek zarardır. Ana südibeyda ider, sebep olur. Zira çok birinç yemeden balgam galiz beyda olur. Damarların ağrısın seddeider. Meğer şükür eylediler. Darı so(ğu)ktur, kurudur. Giç hazm olur, çok gıda virir. Nohud ol derecede ıssıdır ve yaşdır. Anda iki cevher vardır. Kaçan bişüb nohudu yer, tuzluğu giderir ve karnı ıtlak ider. İkinci cevheri dahi nohuddan bir kuvvet beyda olur. Cima'ı kavî ider. Benze hûb ve eynine (yenine) gıda ve kuvvet virib avazı hûb ider ve 'avratın südin ziyade ider ve menii ziyade ider. İnsanın süddelerin açar ve tabi'atın mülayim ider. Bakla souktur, yaşdır. İkinci derecedeolan âdemlere eyüdür. Dahi cima'a kuvvet virir ve anın unundan harire idüb içerseler göğüs küreğnesine dahi hançere marazına hem geniz iriliğine faide ider. Fe emma neffahdır. Âdemin içini rîhle mahlu ider. Anın ıslahı tuz ile dahi güyeği otuyladır. Lahm Cemi'isi ıssıdır ve yaşdır. Dahi lahmdan elbette dem tevellüd ider ve mukavi bedendir ve anların yeğreği genç koyundur ve tazesinden bayatı yeğdir. Issıtlığı giderir. Tiz hazım olur. Ne kastı simuz ola ve ne kastı arık ola orta olmak gerekdir. Koyun eti ıssıdır, yaşdır. Oğlak ısı ile soğuk arasıdır. Mu'taddır. Tiz hazım olur. Erkek ve teke eti so(ğu)ktur. Hazmı düşvâr olur. Rutûbeti galib olanlara yarar. Mesela baş eti ıssıdır, yaşdır. Âdemi semuz ve şehveti ziyade ider. Kera' daha mu'tedildir. Tiz hazım olur. Öksürüğe nafi'dir. Günani ıssıdır, yaşdır ve şehveti ziyade ider. Âdemi semuz ider ve illa kusmak getirir. Yürek ıssıdır, kurudur. Geç hazım olur. Ciğer ıssıdır, kurudur. Hazım olsa çok faide ider. Galizi cihetinden damarlara geç yürür. Böbreği souktur, kurudur. Karın yağları kabzdır. Geç hazım olur ve andan ahlat tevellüd ider. Islahı sirke iledür. Kuyruk eti ıssıdır, yaşdır. Rutûbeti artıktır, yani galibdir. Gayetle kavurub yeseler öksürüğe ve avazına nafi'dir. Daha göğsünü ve boğazını yumuşadır. Gayetle mi'deye faide ider. Amma geç hazım olur. Mah yani ilik ıssıdır, yaşdır. Âdemi simürdicidir. Göğsünü ve hücrei yani boğaz ağrısını ve hannakı def' ider. Şahm yani iç yağı soğuktur, yaşdır.

Decace mu'tedildir. Dimağı ve 'aklı ziyade ider. Mi'desi zaif olana muvafıkdır. Farh yani biliç ancak latifdir. Cümle tabi'atlara muvafıkdır. Ziraç mu'tedildir. Amma kurılığa mâildir. Şehveti ziyade ider. Tabi'atı katıdır. Selvay yani bildirecin ıssıdır, kurıdır. Şembat şahm yani kaz ve tavuk yağı konu safi ıslah ider. Göğsi yumuşak ider. Lebiga yani yumurtonun akı so(ğu)klığa ve sarısı ıssılığa mâildir. Amma ikisi daha mu'tedildir. Cima'ı ziyade ider. Kuvveti daha ziyade ider. Hususan dane dane ola, amma eskisi muzırdır. Her ne kadar taze olursa enfa'dır. Amma kandan sarısı nefi'de tercihtir. Mahi yani balık so(ğu)kdur, yaşıdır. Lakin fi'l cümlesi barid olmaz. Aç olana fülful, zencebil ve geğik otuyla yiseler ki nafi'dir. Leben yani süd so(ğu)kdur, yaşıdır. Balgamı artırur. Amma sağıldığı vakitte ıssıdır, yaşıdır. Cima'a kuvvet virir. Leben teraşı yani yoğurt yaşıdır, so(ğu)kdur, kurıdır. Cima'a ziyan ider ve dişleri harab ider. Yedikden sonra ağzını gayetle yıkamak lazımdır. Amma bal veya şeker şerbetle veya sirke ile yıkamak lazımdır. Amma südin a'lâsi buzağı kırk günden sonradır. Şalgam ıssıdır. İkinci derecede yaşıdır. Üçüncü derecede so(ğu)k gıdadır. Şehveti ziyade ider. Hem 'avratların südin ziyade ider. Kaçana sirke ile çeşni virseler iştiha getirür. Havuç evvel derecede yaşıdır. İkinci derecede ıssıdır. Bunun gıdası şalgamdan az. Mi'deye ve eynine faide ider ve böğreği harekete getörür. Daha arka ağrısına faide ider ve cima'a kuvvet virir ve geç hazım olur. Bancarıssıdır ve kurıdır. Ciğerde süddeleri daha dalağı açar. Isbanak yani yaşıdır ve soukdur. İkinci derecede öksürük ve göğüs ağrısına ve ciğer harâretine ve yerkana nafi'dir. Daha 'ateşe faide ider ve karnı şerm ider. Daha harâretlü mizaclu âdeme gayetle nafi'dir ve sevdâi mizaca ziyan ider. Badlıcan yaşıdır, tabi'atı şerm eyler. Nazleye ve öksürüğe faide ider. Kabak soukdur, yaşıdır. İkinci derecede öksürüğe ve göğüs ağrısına ve ciğer harâretine ve yerkan ve safraya nafi'dir. Daha 'ateşe faide ider. Konu şerm ider. Daha hareketlü mizaclu âdeme gayetle nafi'dir ve sevdâi mizaca ziyan ider. Kaffah yani elmonun tatlısı mu'tedildir ve mi'deye kuvvet ve şazlık getirür. Amma tabi'atda soğuk kurudur ve kusmağı def' ider ve zehir makulesine mukavemetin def' ider. Amma çok ekl idicek ağırlık ve nisyan getirür. Afyonun tatlısı mu'tedildir. Susuzluğu keser. Ta'amdan evvel yese kabz ider. Eğer ta'amdan sonra yese ishal ider. Daha gönül-dûn durmağı def' ider. Zerdalü bariddir ve rutıpdır. İkinci derecede tabi'atı şerm ider. Safrayı sürür. Yürek harâretin ve susuzluk ıztırabın def' ider. Amma ayvadan 'ufunet tevellüd ider. Eğer ta'amdan evvel yese harâretlü mizaclu kişiye yedirse ve ardınca sirkecin isti'mal iderse mvücutun parçasırratın def' ider. Amma souk mizaclu âdemlere yedirse ardınca mastaki yese mvücutun parçasırratın def'

ider. Karasya yani kiraz soukdur, yaşdır. Amma 'itidale garîbdir, karnı kabz ider. Ancak boğaz dutar, ekşidir. Mi'deye kuvvet virir. Safayı iskan ider ve susuzluğu keser. İcas erik bariddir ve rahlebdir. İkinci derecede safrayı sürür ve yüreği harâretin ve 'ateşin iskan ider. Amma önde tatlu olursa daha ziyade ishal ider. Ekşinin telyini azdır. Soğuk itmesi artıktır. Amma bedeni sert ider. Fındık ısılığı i'tidale karîbdir. Ru'dan cevizdir ve bariddir. Böğreğe faide ider. Cima'a kuvvet virir. Âdemi simurdur ve dimağa kuvvet virir, latîfdir. Fıstık harâreti cevizden ziyadedir.

Ve gönül dönmesini def' ider ve cima'a kuvvet virir. Âdemi simuz ider ve dimağa kuvvet virir. Batm yani benekşi har ve yabıdır. İkinci derecede dalağa ve yüreğe faide ider. Balgam mizaclu olana nafi'dir. Arka ağrısına eyüdü. İskan ider. Cima'a kuvvet virir. Bir mikdar kabzdır. Amma gıdası azdır. *Ellinci bab* Hak Te'alâ Hazretlerinin rûy ve handân inbat eylediği eşyanın mu'anik ve zararın beyan ider. İmdi Cenâb-ı Rabbi'l 'izzet her birinden ne hikmet ve ne haysiyyet ve ne kuvvet virmişdir. Bundan istidlâl idüb Hallâk-ı 'alemin kemal-i kudretin bu babda müşahede kılasız. Mahluk olan eşyadan birisi hiç beyhude halk olunmamıştır. Belki her biri bir nesneye deva olunmak için hem insana andan nefi' hâsıl olmağ için mahlukdur. İmdi alt idüb yeseler göbek ve kasık ağrısına nafi'dir ve her kim hummâda bir kadeh turb suyunu içe, balgamın kusdurur ve ağzından gelen kara suya nafi'dir. Durgurur. Dahi turb suyun behke ey 'azîzim bunlardan her birinin sırrına vâkıf olduğın otlardan birkaç ot beyan idelim ki beden-i insana nef'i ola. Cümlesi tahrir olunmak mümkün değildir. Şimdi cümleden birisi turbun suyunu öd ile me'an hılt idib kulağa damzırsalar kulaktan gelen cireği durgura ve üç günde bir tutan astımı def' ider. Diğer amma turbı bal ile h sürseler gider ve dört günde bir tutan astım için nafi'dir. Turb suyuyla şâb suyun bal ile hılt idib ve tıla ideler. On yıllık behki giderir. Ve turbı aç iken yeseler mi'delerin kavi ider. Balgamı giderir ve ağız rayıhasın hûb ider ve turbı süd ile bişirib ekl itseler zekeri susteliğın giderir. Diğer bir kişi cima'a kadir olmasa iki dirhem turb tohumu sahk idüb yağla kaynadub zekerine tıla ide, zekeri kaim ide. Diğer turb tohumun yese mi'deyi açub mi'dede olan renci sakin ider ve ihraç ider. Dahi her gün üç dirhem turb tohumundan yese cima'ı kavi olur. Gicede her ne kadar dilerse ider. Sûilâmma bu miktarca turbdan menfa'atlü nesne yokdur mı ki evvel turbı zikir eyledin. Elcevab: Cavişler 'askerin önünce yürür. Merhum sultan Selim bin Beyazıd Han hazretlerinin tıp' nargillerinden ve lisan-ı şeriflerinden sadır olunmuşdur. Bu câvişler turb misalidir. Meydandan halkı sürüb kendüleri

oturur buyurmuşlardır. Hem hakikat-ı turb cem'i ta'amın hemin indürür. Diğer şalgamı anın bişmişin aç karnına yeseler göğüs soukluğun giderir. Bir kişi yüksek yerden düşüb incinmiş olsa ateşi içinde bişürüb ve şalgamı verib hammamda üzerine süre, yumuşak ider. Kadıncıklara lazımlu bir ma'nadır. Gövdesini yumuşak ider. Dahı bir kişi şalgam suyu ile başını yusa sacı ve sakalı bî-vakitağarmıya. Dahı başın kuruluğı giderir. Ispanak tohumunu gül yağıyla kavurub yeseler harâreti giderir. İshali def' ider. Kerfes suyunu nişadır ile kaynadub gargara eylese avazı açar. Kerfes tohumun şeker ile ekl itse erlüği kavi ola. Sarımsak yeseler mi'dei bak ider. Elde ve ayakda olan titremeği giderir ve luk'a rencine dahi nafi'dir. Süst endemliği açar. Diğer sarımsağı kavirib yeseler bevasırı ve kasık ağrısını zail ider. Dahı sarımsağı döküb suyun çıkarıb anı öd ile kaynadub ba'dehü kulağına damzırasın Sağırluğı izale ider. Diğer sarımsağı çok yese azım faide görür ve süslüğü zail ider ve erlüği artırır. Dahı kızılca sarımsağı ve kabuğ sar'a zahmetine mübtela olan âdeme tütüdesin. Anın rencin def' ider. Dahı sarımsağı yedi gün yese ol âdemi ilan sokmaz. Eğer sokar ise dahi zehri kâr itmez. Dahı sarımsağı yağla büryan idüb yese âdemin ne kadar renci var ise zail ola. Dahı sarımsağı döküb yağını çıkarsa ba'dehü zekere tıla itse gayetle zekeri kavi ider ziyadesiyle. Dahı bişmiş sarımsağı yese karın içinde harâreti giderir. Dahı sacı sakalı dökülse sarımsağı kabile döküb zit yağıyla hılt idib süreler kıl bitüre. Sarımsak yağı büyüldür. Yani süresin kıl bitüre. Diğer 'asel ile soğanı karışdırıb kıl dökülen yere birkaç kerre süresin, kıl bitüre. Soğanı her dem etle karışdurub yese şehveti ziyade ider. Soğanı ateş içinde bişürüb ba'dehü acı yağla hılt idib nasura süresin. On yıllık ise dahi def' ider. Ham soğan sirke ile kavurub hammamda gövdesine süreler dahi otuz dürlü rencine şifadır. Giderir. Diğer bir âdemin hayasında yel olsa soğanı yağla büryan idib şeker koyub yeseler zail olur. Diğer her kim bişmiş havucu yese avazı acılır. Keşür her kim suyun 'asel ile yese şehveti ziyade ider. Gayetle kuvvet virir. Yabrağının suyun kövdesine sürse gövdesin yumuşak ider. Huşunetin giderir. Keşür unı kaynadıb dahi suyun sâk idib içerseler damarın kese ve rencini süre. Keşür tohumun hamile 'avratın altından tütüdseler karnı içinden ölmüş oğlanı çıkara. Şeb Akgöz olan âdeme nergisin baharının suyun göze çekseler zail olub görür ola. Sada' yani gelincik baharının suyun sirke ile hılt idib başı ağrıyan âdeme traşdan sonra anı başına süre ağrısın giderir. Nergis yabrağını döküb suyunı burnunun dinmeyen âdemin eğnine sürse kanı durgura. Nergis baharının döğmesini şerbetle her gice içerseler bî-huş ola ve bir aşa dahi katarlarsa meşhurdur. Güşenc kendüne birer miskal döküb sade yağla yedirseler döşeğe işemez

olur. Havuç tohumu yedi dirhemine üç direm mastaki katub yeni esvaba tütütselerskiyince bit düşmiye. Kızıl behmen kaynadıb istiskaya mübtela olan âdeme suyunu içirseler şişi giderir ve halâs bulur. Amma etmek yerine incir yiye, bunun suyu dahi yürek oynamasına nafi'dir. Eğer behmen suyun dahi sevdâdan gövdesi azmış âdeme içirseler 'alâmetleri def' ola. Dahi temreğüye uyuz üzerine hummâi rub' dahi dirler. Dürlü sevdâmız ağrılarına nafi'dir ve sakın ider. Efşan yolunu dahi bak ider. Mazbuk astıma tutan âdeme tırnak kadarca yedirseler de ba'dehü üstüne içiresin kusdurur. Anın astıması def' olur bi-izni'llahi te'alâ. Afyonun Belhin zırasanı içirseler soğulcan dahi nemazburı düşürür. Dahi dalağa yakı isteler izale ider. Alhuber kökünü döküb su ile içireler. Soğulcanı nemazburı dökülür. Çiçek marazına tiryakı ana hükema derbus dirler. İshale ve kana ve züre yumurta ile ve bal ile yedüreler. Dahi yanlarında ve butlarında ve koltuklarında olan şişleri giderir. Bunı yoğurda koyub zımad ideler veyahud tıla ideler, nafi'dir. Ayva tane yürek şişine ve dalağa ve istiskaya karaca üzüm ile kaynadıb suyun içireler. 'Azîm nef'i vardur. Siğil otı kumsal yerlerde olur. Ufacık akça çiçeği olur. Yere yayılır olur ve mutlaka bedende olan siğili def' itmeğe yumurta veya şorba ile birkaç gün isti'mal idesin. Kar çiçeği ol baharda açılır. Kimi ak, kimi benefşe gibi olur. Anın köki sirce barmak mikdarı olur. Ol diş ağrısına andan özge 'ilac olmaz. Zeravend tavil yabrağın kalazükkarile hılt idüb ağız ağrısına ve nasura nafi'dir ve alması olur ise oğlu kızı olmıyan hatunun 'ale's sabah aç karnına yedirseler amma bal ile hılt idib üzerine ılıcak su içirmek gerekdir. Evlası oldır inşaallahu te'alâ. Evladı dahi olur. Ba'dehü zeravend köki genirse dahi girer çok cima' vardır. Encibar kökünü bal ile kaynadub suyunu zürikara bevasırı olan âdeme içirseler izale ider. Nebat talk bevasır için döküb bal ile veyahut yumurta ile yedirseler hoşdır. Dahi sıracalı âdeme anı döküb bal ile hergün yedirseler şifa bula. Başka eczaya gider. Amma soğukdan hareket iden nazleye hadde ile hılt idib başa yakı itseler def' ola. Eyyühe'l garikûn bir sarı baharlık undır. İshale erince yedüreler, şifa bula. Hindiba kökünü su ile kaynadıb?su yerine içireler şifa ola ve şerbet ashab-ı bevasıra nafi'dir. Cüdvar rus beygamber dögmesi dirler. Anın yabrağı kurtlanmış yara üzere döküb ursalar ol kurdları döke. Dahi kökünü ma'tuf âdeme ve sarıca ma'cun idib yedirseler nafi'dir. Muhalleğa bir mübarek otdır. Demişler ki nevrüz kökünü yedi danesini yiyen mariz olmıya ve hem ma'cun idib yemek yeğdir. Yaşkan nam otun dögmesi içindeki tohumun döküb ma'cun idib sonra kazığ veya karıği yarılıb zahmet ceken âdeme yedirseler dahi yirmi gün arkası üzerine yaturub yine anı bitürür. Hoş ola. Kağılkan yani kenler dikeninin tohumun döküb bal ile hılt

idib yedirseler bevasıra nafi'dir. Amma yılan yasdığı kökü ile me'an idib mikdarın iki ecza kadar 'asel ile ma'cun idib yedirmek a'ladır. Ayrık otu kavuğunda taş olan âdeme dahi sancusu olan için kaynadıb suyun içire. 'Azîm nef' göre. Uşak otu sinirleri barmakları ve kemükleri ağrıyan âdeme kaynadıb suyun içireler. Nafi'dir. Ve hem dahi mi'de sıkılın bevl yolunda kan gelen âdeme kaynadub suyun içireler. 'Azîm faide görür. Anason bir kişi daim isti'mal iden Âdem ve 'ateşi keser ve karında olan renci sürür ve 'avratlar südin ve ricalin şehvetin ziyade ider. Döküb güllabla hammamda üzerine sürseler hoş olur. Gargun balgamı öykünden sürür çıkarır ve Dıykü'n nefis olan âdeme ve sidüğü durmıyan âdeme birer miskal içireler. 'Azîm faide ider ve dalak rencine bal veya sirke ile içirseler sükun olunur ve yeni olsun öksürüğe nafi'dir. Ardıç tohumın ekşi hamir ile kaynadub içireler âdemin içinde olan 'illetlerin cümlesini sürür çıkarır ve enir hamile 'avrata altından tütütse karnında olan oğlanı düşürür. Kuru güli hamir ile bişirüb ba'dehü ol bişmiş kuru güli ağzında tutsa ağzının kokusın giderir. Lisanü's sevr su ile veya bal ile kaynadub öksüreğil âdeme içirseler şifa bula. İt keseri yaban yer sarımsağı istiskaya mübtela olan âdeme bal ile kaynadub gövdesine sürseler şişler def' ider. Dahi çok terliyen âdeme fülful ile hoşu ola ve kavukda taş olan âdeme kökünü kaynadub içireler taşı eridir. Ve efşan yolunu aç ve âdemi yılan soksa yabrağın kaynadıb ol yer üzerine sarsalar zehrin çeküb def' ider ve ölümden halas olur bi-'inayetillahi tealâ. Hacer'ül kar bir 'avrat doğurması olmasa veya zahmet çekse hacerü'l kârdan amma dibinden bir direm döküb ve hamir ile karışdırub içerseler fi'l hal vaz' ide ve sidüğü tutılan âdeme içirseler fi'l hal efşan ide. Yılan yastığın öksürüğe ve nazliye bal ile ma'cun idib yese def' ola. Kezalik bevasıra ol ma'cundan vireler nafi'dir, meşhurdur ve cima'dan kalmış âdeme döküb şıra ile içireler. Cima'a kuvvet virir, baş ağrısına sirke ile döküb başına ursalar def' ide. Bir kişinin gözünde ak olsa yılan yasduğın bişirib gözine cekseakını giderir. Bir kişi lağma olub tendür set olmayub sağ âdem gibi her buldığını yese lakin simurmiye. Anın kökünü bişirüb veyahud çiğ daim yese sıhhat bulub simura. Kızıl boya bir otdır. Efşanı yüridir ve yerkan 'illette bal ile ve su ile kaynadub içireler. Amma anı içen âdem bir haftada inşaallahu te'alâ kalka ve eskiden dalak olan kişiye anın meyvasını bal ile veya sirke ile içireler. Birkaç gün içince def' olur. Amma ol âdem hiç ekşi yemiye ve temreğüye ve yüzinde ak ben olan âdeme kökünden döküb sirke ile dila idib sürseler beş altı gün içire. Hiç âseri kalmıya bi-izn-i Hüda. Nane kan kusan âdeme sirke ile hilt idib içireler, karnında olan su galçanı dahi kırar ve çıkarır. Dahi erliği ziyade ider. Dahi çok susıyan âdeme anı döküb

kaynadıb üç gün aç karnına birer kaşık içe. ‘Azim nef’ini görür. Dahı safradan benzi sararsa veya astımalı olub sararsa enar suyu ile na’nei hılt itıp içseler def’ ide. Benzi güzel ola ve baş ağrısına na’ne suyun süreler. Kelb ısırda döküb ol yere tuz ile ma’an urub bağliya eyü olur. Kulak ağrısına damzırsalar nafi’dir. Marul için getürür. Eğer oğlan uyumiya döküb suyun anası südiyle yedirseler rahat uyuya ve oğlanı simurda. Dahı oğlanı güzel ide. Bir kişi hammamda bedenine suyun sürse yumuşak ide yeseler ‘avratın südi ziyade ola ve ricalde meni ziyade ola. Harâreti def’ ider. Reyhan dedikleri yağdır. Kulağına damzırsalar sağırılığı giderir. Döküb suyunu sancıya içseler izale ider. Han Yusuf dedikleri bir kökdür. Anı yağla merhem idüb temreğüye sürseler izale ider ve diz ağrısına sirke ile yakı itseler def’ ider. Buhur meryem safradan başı ağrıyan âdeme veyahut başı dönüb gözi kararsa veya gönü bulansa veya incikleri bükili gelse yahud ağzın içi olsa ol zıkr olunan buhurı meryemin kökünü döküb ‘asel veya sirke ile hılt idib içseler cümlesine nafi’dir. Hoş ola. Hatunlar dahı oğlan doğururken ol köki delüb boynuna asar. Fi’l hal hamileyin vaz’ ider inşaallahu te’alâ. Ba’dehü bir âdemi ağılı canavar ısırda ol köki döküb hamir ile içseler şifa bula. Yerkan rencine dahı ‘asel ile hılt idib suyunu içire ve ma’cun olana dahı içireler, halas ola ve gözi ağrıyan âdem anı muhkem döküb bal ile hılt idüb göze çekse ‘azîm şifa ider. Gücük oğlancıklara gövdesine ol köki döküb bal ile hılt idib tıla ide, ancak nafi’dir. Sargan diken boğazı ağrıırken dahı dalak zahmetine sarsalar nef’ ide. Dahı cima’a kuvvet ziyade ide, şehveti ziyade ide ve mi’dede olan bevasıra ma’cun idib yese ol zıkr olunan muradat hasıl olur. Isırgan yabrağı döküb zit yağıyla sarsalar birkaç gün dura, dalağı zail ola ve boğazı ağrıyan âdeme ısırda yabrağını kaynadub gargara isteler def’ ider. Yaban turbu dalağ ve gövdede başı bere olanave balgamdan göğsi horladuğuna döküb bal ile tıla idesin ve içiresin. Başı bere olana nafi’dir ve bunun yabrağının?tohumı dahı kuvvetlüdür. Bunun yabrağın döküb hazır ide.

Ba’dehü zekerin ıssısı ile ova ova yuyub üzerine bunı zımad ideler. Gayetle kalın olur. Kaskatı olur olmaz bir yere sığmaz olur. Za’feran erlüğe faide ider. Evvel derecede ferah virir. İkinci derecede bedeni uyuşdur. Eğer bir kişiyi canavar soksa veya kılinc olsa veyahut sidüğü tutulsa veya sancu olsa ana ‘za’feran içire nafi’dür. Darcın mi’desinde rîh olana veya sancu olana veya dalağı olana veya sıtması olana bunun her kankısına olursa ikişer dirhem içiresin. Eğer tabi’atı soğuk ise hamir ile veya bal ile icüreler. Eğer mizacı ıssı ise su ile içireler veya öksürüğü olana

tükürdükçe ağzından kan kelene bal ile icüreler. Dahi temreğünün üzerine döküb sirke ile süre giderir. Doruk otı uyumıyan âdemin başına bağliya kaynadıb sürseler fi'l hal safa ile uyuya ve bunlar idrar bol ider ve nisada südi ziyade ider ve kılinc ve sancuy izale ider. Yarbuz dimen yaban na'nesidir. Öykün rencine ve öksürük ile zıykü'n nefes durum ve solumak ma'kulesi siren renclere devadır. Heman erişince bal ile veyahut duzla döküb içireler şifa bula. Labdulabdu karın yumuşadır. Uyuza dahi demreğüye ve behk ve bırasa şifa veya rem baş ağrısına döğüb suyun burnuna damzırsalar başındaki cümle ağrıları giderir. Öksürüğe dahi bişirib yedüreler faide ider. Nilofa şerbeti meşhurdur. Baş ağrısına gâh u gâh ihtilam olan âdeme nilofa içireler def' ider ve 'avratların başı ağrısına nilofa kökü döğüb hadda ile ursalar sada' elemelerin def' ider. Burcak meme ağrısına ve kulak ağrısına ve şişine ve habarik olana ve selisü'l bevl karın ağrısına ve ic kanını içireler şifa bula. Gümenha yaprağını döküb sıraca üzerine ursalar kurdın karartalar, et bitüdir. Amma so(ğ)kdan zekeri sert olub hareketi az olana yaban karanfilin kökünü yuyub şaft gibi idüb zekeri deliğine sokub gice ile yata 'acaib faide göre. rezyan iki dürlüdür. Birisi bostânî birisi yabânîdir. Bu ot bağır damarında süddelerin açar. Balgamdan olan astımaları def' ider. Oğlan emzirir 'avrat anın yabrağın yese südi ziyade ider. Ve suyunu göze çekseler göze su inmeği men' ider ve hem görmekte gözi hiddetli ider. Gözin görür olur, eyüdür. Habsü'l bevl marazına mübtela ise bevlî yolu acılır ve yazın yerden yılanlar cıkduğı vakitte gözi görmez ol vakit anlar gözin razyane köküne sürerler gözleri açılır. Keten tohumu döğüb siğil üzerine ursalar siğili düşer. Gevenin ile çiçek balı hılt idib zıykü'n nefes olan âdeme kır kavun isti'mal itse def' ider ve mutlak öksürüğe münasibdir. Çörek otı sinameki ile döğüb kaynadıb sacı sakalı dökülen âdem başını ve sacını yusa def' ola. Hatmi çiçeği gülbe şeker?bişürüb her gün bir kavz mikdarı isti'mal iden âdem birkaç gün kusduktan sonra zıykü'n nefes marazından halas ola. Andız bir kişi dizleri tutulsa veya gövdesine yil gezer olsa havanın lî ve andız ile kaynadıb ısıcakda içe def' ola. Amma terlemekçün şartdır. Mahliyut bir bez üzerine flori kadar yabub ve başın debesin traş idib yabışdıralar nazlei def' ider. Tangırab ayrık otı dirler. Kudaşen didikleri marâzâ tütütseler def' ider. Tıryas kasık yeline ve bel ağrısına ve bel so(ğ)kluğuna ve selisü'l bevl ve diz ağrısına ve so(ğ)kdan hasıl olan imrazlara ma'cun idib yese biriken nevcuvan ola. Eğer boyan kökünden on dirhem turb tohumu beş dirhem bal ile ma'cun idib isti'mal eyliye menafi'i müşahede oluna. Fasl-ı fi menafi'ul eskar bir kişi yara için sarımsak veya soğan ekl eylese ağzı kokuda gide dahi turunç yabrağın

ciynese giderir. Turuncu arba ile bağday içine biraz katsalar ol arbaı veya buğdayı bit yemiye. Dahi bir kişi yılan ‘akreb soksa anın üzerine

Turunç yağını sürseler nâfi ola. Dahi turunç suyundan bir hatun göbeğine sürse gebe olmaya. Amma hem cimâ’ ettikçe sürmek lazımdır. Dahi hem turunç suyuna yazuya sürseler kitabetin mahv eder. Turunç ağacın dibinde bişirüb baksalar ol ağacın turuncu çıka ola. Birinci güne gire cekeler helâk edub turunç ağacın sürseler bir yılın ziyâde yemisini üzerinde döküp dura elmanın bir ağzına zehiri def’ ide. Amma evvel elmanın fidanını dikerken fidana bal sürseler kurutmaya ve kızıl elmanın güllabını alub elma dikerken köküne sacsalar elması renklü olub kızıl ola. İncir ağacının suyunu cürümüş sürseler renci def’ olur. Artık çürümiye. İncir yedirseler hoş ola. Bir kişi incir yemeği daim mu’tad itse anın yüzi münevver olur. Benzi ziyade şevket olur. İncir suyun çok içse şehveti kalıntısı üzere olur. İncir ağacın zeytin suyula sularsalar inciri lezzetlü olur ve dökülmez. Enar ağacının birazını bir yere kosalar ol yerden canavarlar dağılır. Servi ağacından bir mikdar alub havanda döküp sirke ile kaynadub diş ağrısına sürse veca’ın def’eder. Servi kabuğunu döküp bâde su ile kaynadub ağrıyan ayağını o suyun içine dayanabildiği kadarını soka ağrısını def’ eder. Eğer etmez ise o suyu ısıdıb soka elbette bazen Hüda ağrısını iskan ola ayvanın yaprağını yakıb kül olmadan kara iken söyündüb sahk olayub göze sürse çekilir gâyetle ruşan ede. Eğer ayvanın buharnı ma’cun edub tarçın ile akıl etseler yüreğe azim kuvvet verir. Ayva ile balı bişirub bir avretin memesine sarsalar sudi çok ola. Dahi gebe avret ayı akıl etse dahi katından olan meyveyı çürütür ihtiraz edeler. Fındık ağacını bir kişi yanında getürse yılan akreb anı sokmaya. Dahi saç sakalı dökülse fındığı döküb kıl dökülen yere yağını sürseler kıl biture. Dahi öksürüğe fındık yağını ‘il ile ma’cun edub yese def’ola. Dahi kök gözlü olan ma’sum fındık yağını yakub zeytin zeytin yağıyla kömürün hılt edub gözüne sürse gece çekseler gözü siyah olur. *Ellibirinci bab*Havas-ı hayvanat beyânında. Mesela bir âdem horluyorsa at dilin tozlayub ve kurudub uyumak murad etse ol dili başının altına koya gayr-ı horlamayan dahi olan düşünde bilgelense, anı kosalar artık bilgelenez ola. Dahi verem zahmetine mübtela olan adem atyağından bir kadeh aç karnına içseler halas ola bi-izni’llahi te’alâ. Dahi maksûmun dişleri sağ olmak için boyunlarına at dişini gümüşleyüb asalar. Dişlerinde zahmet çekmeyüb sağ ola, çürük olmiya. Dahi bir evde sivri sinek olsa at kuyruğun ol evin kapusuna asa, koya. Sinekler zâil olur. Dahi bir avratın karnında ölmüş oğlan olub?zit kısrak tırnağında

bir izin alub ‘avrat altından tütsü vire. Fi’l hal düşe. Dahi oradan sıçanları kaçırmak için at tırnağından alub birkaç ahşam evin dört tarafına içerüden tütsü itseler cümlesi barekentle berişan olub kaçarlar. Dahi ‘asr-ı vilâdet için nişansız kara atın tırnağını kuru tersile hılt idüb ‘avrata aşağıdan tütsü ide. Fi’l hal doğur. Dahi hamile olmamak için ‘avrat katır tırnağının yağından veya terinden içerseler hamile olmya, doğurmaz ola. Dahi bir kişiye şaki kılmak için katır veya eşek beynini yedirseler anın ‘aklı nâkıs ola. Dahi yürümekde yorulmamak için katır hayaların kurudub yarub içini yağlayub götüre herkes yorulmaya. Dahi öksür ağrıyan âdeme katır tersini vireler ol dahi olubu öksürüb otursa üzerine döküp dibine atub o tarafa yakıb gide def’ ola bizn-i Huda dahi bevasıra müptela olan âdeme katır şekerini yakub bâde aşağıdan düberine tutsa ede def’ ola. Dahi humarın kulaklarını bağlasalar bağırılmaz ola. Dahi?içmiş veya heddâm olmuş ve semmi-i fare selmen yemiş olsa humar etini yedirseler def’ ede. Dahi çendam olmuş âdem yedirseler def’ ola. Def’ ola. Dahi bir oğlan ağlayan olsa humar siduğuni içirseler ağlamaz ola. Sırrı acebdir. Dahi bir divanın boynuna humarın ekini derisini ezib hail gibi asalar akli başına gelen. Dahi diyku’n nefes olan adama humanın sudiğini içerseler hoş sıhat bula. Dahi âdemin gözüne ak düşse donun ağzı dağarcığı göbeğinden alub gözüne sürmeye gece çekseler ol akı giderir. Kezâlik? göbük miski katub divaneye başına sürse def’ ola. Dahi bevasıra mübtela olan ademe bevasırı yerine devenin örküncü yağını süre, def’ ola. Dahi selisü’l bevl olan ademe veyahud oğlana devenin kalnuzsol koluna bağlyya, selisü’l bevli def’ ider. Dahi sarılık için deve südiyle ve deve efşanını hılt idüb içirseler hoş olur. Amma deve bağırğan olsa kuyruğu ucuna bir delikli taş bağlyya bağırılmaz olur. Dahi astıma tutar, üç günde bir ana öküz boyunuzunu yakub şorba ile yedirseler def’ ola. Hem ol güli bursın, kanı durmayan ademin yüzine üfüreler, dura. Dahi kulağı ağrısa sığır beynini zit yağıyla hılt idüb kulağına fitil ile sokalar, hoş ola. Dahi temreğüye sığır dilini ezib sürse hoş ola. Dahi kulunç olan ademe sığır ödünü sıcak necisle karışdub ve şâk idib aşağıdan dübürine soka, kuluncı izale ider. Dahi bir ağaca kurt üşümemek için sığır ödünü süre, üşümez ola. Dahi gözi ziyade itmekçün sığır ödünü bir mikdar göze cekse nurı ziyade ola. Kezâlik evde ziyade bire olsa def’ itmekçün sığır ödünü bir mikdar hılt idib bir çanağa sürüb ba’dehü bir yere kosalar evde ne kadar bire var ise ol çanağa cem’ olub dururlar. Ancak hiç birisini öldürmemek gerekdir. Bu bir sırr-ı garibdir, mücerrebdir. Dahi üç günde bir dutan astıma için sığır budunu âdem bevli ile hılt idib astımlu âdemin alın ve ayağın yedüreler, def’ olub şifa’ bula. Dahi o beden için su sığırı başında bir kurt çıkar. Ol

kurdu alub her kim başında götürürse uyku uyumıya. Dahi temrügüye ve uyuza ve?su sığırı yağını tuz ile karışdırıb ol marıza sürseler hoş olur. Dahi gövdesi bek terlese koyunun cemi' a'zası faidelidir. Cümleden birisi ılıcak kanın cemi' gödesine sürseler ba'dehü kan kuruyub bir mikdar durduktan sonra yuya, ırak terliye. Dahi dabanda siğil olsa koyun kığını yakub kurı olduğu gibi ayak altında çıkan siğile sürse def' olur. Dahi kel başa koyun kafasını yakub külini acı yağla hılt idib başına yakı ideler, def' ola. Dahi âdemi uyutmak için nişansız ak geçinin boyunuzundan bir tekini alub abasına yakub küline otura. Kişinin başı altına kosalar ta kime anı çıkarmayınca uyumıya. Dahi kulak ağrısına teke ödiyle sığır ödini me'an hılt idib ol ağrıyan kulağa damzırırlar, hoş ola. Dahi bir 'avrat hayz kanı durmıya teke kanını bir mikdar fitile bulayub aşağıdan idhal eyliye, kanı dura. Dahi mecnuna çakal etin yedirseler 'aklı başına gele. Dahi ağaç deliğinde beynini kara sıvanmış âdemin gözine sürme gibi çeksel def' ola ve kanını hanâzîre sürseler 'azîm def' ider. Veya karın ağrısına sürseler def' ider. Dahi 'avrat hamile olmak murad iderse tavşan beynini yese dahi bir mikdarın fitile sürüb aşağıdan ol mahalle sokub dura, ba'dehü eriyle cima' olmak murad eyledikde eri duymadan ol fitili çıkara, cima' ide. İnşaaallahu te'alâ hamile olmak mukadderdir. Dahi tavşan dişini ağrıyan diş üzerine kosa hoş olur. Dahi ödünü bir kişiye içirseler şöyle uyuya ki burnuna sirke damzırınca uyanmıya. Dahi kanlı temreğüye ve behife sürseler zail ider. Tavşan hayasını südiyle hılt idib kulunca sürseler hoş olur. Arslan dişini ağrıyan dişe kosalar ağrısız olur. Dahi ayu ödünü göze çekseler yaşarmasını giderib def' ider. Dahi cima' vaktinde kurt derisin kendü ininden getirülse cima' eylese 'avrat erine muhabbet bağliya. Dahi kurt ödün bir mikdar alub 'asel ile hılt idib zekerine sürüb cima' eylese ol 'avrat erine muhabbet bağliya ki ol gözinden hiç ayırmıya. Kedinin dişini bir avret daim yanında götürse hamile olmaya. Dahi gece ile gündüz gibi görmek için kedinin gölgede dünü gözüne çekse gündüz gibi göre. Dahi bir avret zevcine muhabbetlu olmak için kedinin hayasını kurudub bâde muhkem sahk edub yağıyla hılt edub hin cimâda zekrine surse avret arnışıyla muhabbet edeki hiç ayrılmaya ve hem gece korkan kimse kedinin dişini yanında götürse korkmak üstünde götürse zarar olmaya eve güğercin kanmak için bir kalbe taş atub ol taşı kelb ağzına alıb bıraka ol taş alub kınifi öre kaşabir ol eve kökerçin konmaya. Siyah kelb gözlerini bir öre?günden güne ol ihrab olmaya sebeb olur. Vehem kelb ısırmaq için bir kerte kelbin dilini kurdub yanında götürse herkes kelb ısırmaq kirbi hâlk-ı alem dilin bağlamak için kirpi odunu

kurutup yanında götürse hâlk-ı alem anın hakkında kim söz söylemeye. Dahi kirpi başını?muharre bişirib yağını tabanına sürse acayib göre menâfi' müşahade oluna.

Ellikinci bab Tupari beyân mesela cümleden birisi hüd hüd der ki her uzvunda bir bir hasit yazmıştır. Evvela taczi bir kişi başında götürse başının ağrısı gider. Dahi gözlerini bir adım baş altına kusalar ol âdemin karun uyku gelmeye. Dahi kuvvetlerini cüzzam yanında götürse şifâ bula. Dahi dilin götürse kişinin aklı ve fehmi ziyâde olur. Mücerrebdur. Dahi cenk vaktinde tellerinden kulağına soka düşman galib ola ve hem bir avret gibi olmak için hüdhüd tırnaklarını yakub külünü yese ve içse gebe ola ve hem verdiği yerde izzet bula. Ve hem sağ kanadını bir âdem yanında götürse her yerde ana hürmet ola ve hem bağlı olan veya meshur olan âdeme etinden kendun tutsa itse hâlâs bula. Dahi dir götürse her vecihle hasma galib ola. Ve hem başını üzerine götürse her vecihle hasma galib ola. Ve hem uyur âdemin hüd hüdün yürekin bağlasalar ömründe her ne etti ise hıb söyleye uyhusı içinde ve hem dahi iki helal veya iki haram arasında adâvet olsa izale adâvet için hüd hüdün beynini ta'âma koyub yedirseler muhabbet peyda ola. Ve hem gözüne kara su inse doğan odunu bir mikdâr damzırsalar def' ola. Ve hem bek olan âdem doğanın odunu kulağa damıtsalar verdek dilin yursalarakmaz ola. İllâ ki mu'tad üzre vaktinde ola. Dahi bir mecnunun başında doğanın beynin tıla itseler 'aklı başına gele. Dahi döşeğe işeyen âdeme veya oğluna veya kıza baykuş ödini bellut kölble hılt idib yedirseler işemez ola, mücerrebdur. Kırlangıç başından tüyün bir döşek altına kosalar ol döşek üstüne yatan âdemin gözüne uyku gelmiye. Bir kişinin başında ziyade gehle olsa kırlangıç beynine sade yağla hılt idib başın sürseler bir beyn kalmıya. Fasihu'l lisan için saksagan beynin şeker ile hılt idib oğlancıklara yedirseler fasihu'l lisan ola ve hafız ola ve hem çeker kim gelüb ziyan etmemek için beze sara, bir ağaca asalar. Ol yere çeker ki gelüb hiç ziyan itmeye ve hem bir evde beze saranın başı bir âdemin başı altında olsa ol âdem uyumıya, mücerrebdur. Karınca helak olmak için yere sarıncasın karınca olduğu yere kosalar cümle helak ola. Tavuk etin çok ekl iden âdem nasura müblelâ ola. Horoz gerekdir. Dahi temreğüyetavuk yağından sürseler def' ider. Ak'süre bilic ola. Ol evde olan kebaire zarar -hûn olunur. Hadis rivayet olmuştur. Tavuk etin çok ekl iden âdem zarar sakınmak lâzımdır. Tavuk necisin sirke ile hılt idib içseler nasurı, def' ider. Hem Hem şeref-sadır düşmen onda beyda olsun dersen tavuk yımirtasın bir damın kabusına sürseler ol evde şerr-fesad çıkmıya. Karga dilin kurudub bir âdem yiseSusuzluğu giderir. Kezalik karga yüreğini yesa

susuzluğu keser. Ve hem kıl bitirmek için karganın odunu çıkarub ak kıl üzerine sürseler siyah kıl biture. Ve hem talağın üstüne karganın necisini sirke ile hılt edub üzerine tala etseler def' olur. Dahi göz nuruna ve hennaka bir kişi safrâcık kuşu odunu yese göz nurunu ziyâde eder. Ve yine odunu kurudub aç karnına su ile hılt edub yese içse hennakı öldürür. Safrâcık kemiği yakub eli bitişmez yara ekser elini biturur. Kuzgun yüreğın kurudub su ile içseler susuzluğu giderir. Divane âdeme tavus kanadından içirseler akıl ede Birkaç gün durdıktan sonra nasıra süre def' ola ve magusı için serçe beynin cem' idüb magusı ma'cunına kosalar cima'a 'azîm kuvvet vire. Dahi fidık için zahmet cekse serce beynini yaban doğanıyla hılt idib cima'dan cıkdığın gibi içerseler dalağı zahmetinden halâs ola bi-izni'llahi te'alâ.

Elli üçüncü bab Ahcar ve ma'den hâsiyetlerin beyan ider. Meselâ insana nafi' olanlardan birisi mıknatıdır. Birisin ağı içse mıknasısı süd ile ezib içeler, şifa bula. Dahi 'asr-ı vilâdet için mıknatısı bir mikdar alub sağ ayağın baş barmağı altına bağliya safâ-yı hâtır ile doğura. Dahi mıknatısı döküb yanmış yara üzerine eke, hoş ola. Dahi bireleri kaçırmak için mısnatısı döküb evin içine saça, berişan ola, gâib ola. Dahi sar'a zahmetine bir kişi mübtelâ olsa bir mikdar mıknatısbu yanında götürse sar'a emin ola. Dahi bir avret hun etse ki oğlanı düşer diyu mıknatısı bir dirhemden ziyâdece başında götüre düşmeyub sarığ doğura. Dahi zaman hamile geldikde anı başından götürse hamile olmaya dahi kasık yeline ve bevasır yerine dağa mıknatısın döküp bâde bal ile hılt edub yakı gibi sarsalar def'ola dahi pek katına vermek murada ederse mikdâr mıknatısı suya koyub elini ve ayağını ve yüzünü yiyub bâde vere. Ama dahi ol suda bir mikdâr içmek reca eylediği âdemi katında murad hasıl olur. Ve dahi hâlk içinde hurmetlu olmak için ve rahat olub uyumak için dahi mâl hulya def' etmek için lâciverdden bir yüzük döküp barmağına götürse hayat-ı mücerreb dahi vermeye ve hennaka ver. Kan kehribarı döküp içireler ve şifâ bula. Dahi vermeye ve hennaka ver. Kan kehribarı döküp içireler ve şifâ bula. Dahi hükmü nefis olmak için barmağında akik-i yemin bir kızıl taşdır yüzüke korlar anı götüren âdem hükm-ü nefis olur. Ve mütekebitr olmaz. Dahi âdeme bitüşürse zırnık zeytin yağıyla hılt edub gövdesine süre hâlâs olub bit olmaya. Kayb ola. Dahi nasura zırnığı gül yağıyla hılt edub nasura örseler def'ola. Dahi asrın veladet için deniz göbeğın döküp bir dirhem mikdârı içireler fi'l hâl vazı' olur. Dahi göze ak düşse sırça muhkem döküp ince bezden eleyub deniz göbeğiyle edub göze çekselerve yahud ekeler akı giderir. Bi's şif'a eder dahi kırlangıç yuvasında iki taş olur. Birisi ak

birisi kızıl olur. Ol kızıl taş bir âdem yanında götürse nefsinde olan zahmeti giderir. Ve eğer taşı götürse su'a mecnun-ı emin ola.

Ellidördüncü bab Esmâ-i müfredatı ve tabî-insanı beyân: Mesela vakti hâcetden huruf-ı tehbit üzere bula. Elif ebem gümece dedikleri ot 'acem-hüd bir sık derler. Arab-ı heyazı derler bardur. Rutûbettir rabtır üzümü 'acem engür duya derler. 'Arabîye 'inebi's sa'leb dirler. İki nev'idür. Birisi bengidir ve birisi kıtaldır, bardır, yâbisdır. İt boncuğı 'acem sebîd mühre dirler ve 'arab vera' dirler. Barid ve yabisdır. Özev otı ki bustan-efrûz dirler. Hammacım dirler, vahyü'l 'ilm dahi derler. Türkce sultan böreği ve beğ böreği dirler. Üzerlik 'acem sebindân dirler. 'Arab harmil dirler. Har ve yâbisdır. Isırgan 'arabü'n necre dirler. Eşek turbı har hıyar dirler. 'arab kıtta'ül hımar dirler. Har, yâbisdür. Aftemün döğül dilde ma'rufdur. Har, yâbisdır. Balgamı bedenden ihraç ide. Sevdâi ve mâl-i hülyayı def' ider. İsti'mal bir diremden iki dirheme varıncadır. Enir 'Acem ve 'Arab 'ûdü'l hûc dirler. Har ve yabisdır. 'Acem-giz dirler. 'Arab taraf dirler ve ılgun yemişi dahi şemmü't turfa dirler. 'Arab ve 'Acem meyva-ger dirler. Har ve yâbisdır. İğde 'Acem sencid 'Arab gayr dirler. Har ve yâbisdır. Eklîlü'l mülk dönli dilde ma'rufdur. Har ve yabisdır. Anason ma'rufdur. Har ve yâbisdır. Ayva 'acem neh 'Arab sefercel dirler, yâbisdır. Hurufu'l bâ' Babadya 'acem babun 'arab babunc yağı dirler, har ve yâbisdır. Bâdem 'acem nurhdır ve yâbisdır. Bisfayic 'acem bisyare har ve yâbisdır. Bir defi'a 'acem şerbetinde dirler. Issılıkda mu'tedildir ve kurudur. Böğürtlen ve bir adı 'uscudur. Bilâ ve kemmun ana giryâ dirler. Ve belurı kara 'acem berişya ve müşah ve 'Arab?dirler. Benefşe 'Arab benefşic har ve yâbisdır. Har yâbisdır. Bûy tohumu şümbülile 'arab hılye dirler. Har yâbisdır. Elbâb tebaşire taşır. Dahi dirler. 'Acem tebaşiyeye dirler. Bâr ve yâbisdır. Tohum dükkan 'acem bir mehimi 'Arab baklatü'l hamka dirler. Barid ve ratbdır. Turb 'Arabca fecl dirler. Har yâbisdır. Ciyam çörek otı 'acem şunin ve 'arab?üs sevdâvî har yâbisdır. Cuğan 'arab kendis dirler. Har yâbisdır. Efşan yolun feth ve tathîr ider ve kavukda olan taşı eridir. İki denk mikdarısı döküb götüre. Dahi necisinile me'a hılt idib 'alîllereyedüre. Ciğdem 'acem hemrbeh ve 'arab ci'de dirler. Har ve yâbisdır. Cükündür 'acem ceğun 'arab eskide self dirler. Barid ve ratbdır. Cınar 'acem cınar 'arab delb dirler. Elhâ-i hunnâ ma'rufdur. Elha-i haru' gerâkâkend otı dirler. 'Arab sa'd dirler. Har yâbisdır. Demir dikenini 'arab hadde behm şukume dirler. Har ve yâbisdır. Er-ra' raziyâne 'arab raziyanic dirler. Har ve yâbisdır. Eş-şın sekirilce otı 'arab el-hamal 'acem kavzban dirler. Har ve yâbisdır. Sarmışalmak

‘acem bir şell ‘arab küşûze dirler. Har ve yâbisdir. ?‘arab sencid dirler. Har ve ratbdır. Eş-şın şam sakızı ‘acem etyabic ‘arab etyan dirler.?su gerdumesi ‘arab?dirler. Sığır kuyruğı ‘acem denbal ve ‘arab sahy nehrec dirler. Ed-Dad zamiran ‘arab ve ‘acem me’an?sığırma dirler har ve yâbisdir. Et-tâ’ tırtıl ‘acem ammar?bukalemun tartar nebuh ‘acem ‘acem senzazi’ ‘arab mah dirler. Ez-zâ’ zıyan ‘arab ve ‘acem ve urum halğı dirler. Haru’l ‘ayk ve yâbisdir. âkır karha ve bir âdemi ‘üdü’s sûh ve galatı ‘üdü’l kahr dirler. Har ve yâbisdir. ‘asfur har ve yâbisdir.El-feyn garkun ki katran köpüğü derler har veya beşdir. Elfa-i farfiyan arab aferfiyon derler nelkaf karanfil hor veya beşdir katır kuyruğı acem belhem ve arab filhetic derler ve bir dahi arab me’ar derler bardır. Kurk ‘acem gûra ‘arab hasram bardır. Ya beşdir. Kuru ikide acem secid atrab ‘ınab derler mu’tedildir veya beşdir. Akı zehirdir. Elkaf kansını hendba derler. Safrâyı surur sedde açar girer. Cümle lisan ie ma’rufdur. Har veya beşdir. Ketan tohumu hardır. Ama biyusda ve rutûbetde mu’tedildir?arab tehâle acem sibusi derler har veya beşdir mu’tedildir kişinç acem kişiz arab geture kişur acem gül mahtum arab tin muhtum acem dahi gül geçinç derler hor yabeşdir. Kemun arab zire derler. Kendüne arab keras derler. Kemun acem şehdan arab şehdâne derler. Kemun acem ?haşkuk arab hendba derler har ya beşdir.Eğer anu döküp suyun içireler bağırn seddelerin açar. Ma’deye ve istikaya ve bevasıra nâfi’dur. Keviki otu arab sakar derler. Mazi derler arab avfsi derler bardır veya beşdir. Mahmuda acem sıkmuneya derler? safrâyı sürer şerbeti bir denkdir. Altun neşadır har veya beşdir eğer anı tastiya-i marazi ile beraber döküp ak düşün göze çekseler akını giderir. Mücerrebdur na’ne arab naf’i derler hor veya beşdir. Vaveyl otu arab has-ı el humar?anı yakı etseler katı şişleri giderir. Elha-i helyan lisan-ı acem samun derler mu’tedildir. Elya-i yonca ‘Acem sebset ‘arab ratbe dirler. ‘odunun südin ve erik şehvetin ziyade ider. Ve anınki endamı titrar, ana gayetle nafi’dır.?hamadı süreler, terliye. ‘usrab dahleb ‘acem hağındase dirler.?dirler. Har ve yâbisdir. ‘afd ile kuruda. Kifayetin beyan ide. Ârâyı cemi’ eşyanın tabi’atın bedende idrak itmek caizdir. *Elli beşinci bâb* birkaç habların kabz ve’n nihâl onları beyan ider. Cümle devâ’ evvel birisi budur ki kendim nice yıllar ithal idib kendim tecrübe eyledim.?yanacak yerden yuda, üzre su içmiye, sabaha değın kese. Eğer kifayet itmez ise yarın dahi yuda. Sabahdan öyle vaktine değın su içmiye ve yimek dahi yemiye. Amma ekşilerden berhiz idüle. Habın misli yokdır. Kim zamandan üç kerre alınmalı, muhtaç olmaz, mücerrebdır. San’atı budur ki marsanı zamg-ı ‘arabı iki günlük ve zağferan afyon mezkûr eczaları beraber sahk idüb ve eleyüb yumurta sarısıyla tahmîr idib nohuddan büyücek hablar idib, gölgede

kurudub hokka içinde hıfz idib yıl dokınmıya, vakt-i hacetde isti'mal oluna. Hab kabz san'atı budur ki zıkr olunan ekşi enar göbeği mersin tohumu zamk-ı 'arabı yirmi beş günlük sekiz dirhem marsafı ve enir ve sumak afyon onar dirhem ve behmen ve encibar beş dirhem bu cümlee başka döküb muhkem sahk idib zamgı su ile ısladub hılt idib sonra nohud kadar kablara idib gölgede kurudub koy. Mizaca ikişer dane, zaif mizaca bir dane sabah ve ahşam vireler şifa eyliye inşaallahu te'alâ. Dahı sığırdan olan ishale mersin yabrağı muharran idib karnına yakı ide, ishali def' ider. Ve dahı mersin tohumun sade yarasın ishali def' ider. Bir âdem göbek borusı olsa karnından kan gelse ayva dane ve mustaki ve günlük akı nicesinden bir mildar alub bu cümleye yumuşak döküp bâde katran ile hılt edub göbeğine yakı etseler ol borusu def' ola mücerrebdır. Dahı su kapağını sirke ile bişirub tyeseler fi'l hâl ishâli def' eder ve kabız eder. Dahı ishâli efradıyla olan âdeme üzüm çekirdeğini mazuye katub yedirseler hoş olur. Dahı dimur su vardıkları suya ishâle içirseler kabz eder. Dahı harrub, yani keçi boynuzını yese ishali keser. Dahı haşhaş yemişlerinden bir kaçın döküb azıcık su ile sabah ve ahşam yarımşar dirhem içerseler ishali def' ider. Gül dökmesin kurudub aç karnına şu arayla içerseler ishali def' ider. Dahı içinden kan gelen âdeme?tohumun içirseler nafi'dir. Rencüye dahı içerseler dahı nafi'dir. Dahı ishale iki dirhem haşhaş ve bir kaşık arba otunu ve bir kaşık sumak suya bi'l cümle cem' idüb ishale viresin. Fi'l hal def' olur. Dahı kadın ağrısına göbek borusına eyi soyub içini çıkarıb yerine mastaki doldurub ba'de ol kabağla kapayub dahı üzerine yaş üstübiğe sarıb kurumı ataşe göme, içinde bişirib ba'dehü âlile viresin, def' ide. Amma ayva dahı nafi'dir ve mücerrebdır. Dahı kursak ağrısına bir hova içine bir yumurta sığıdura dahı üzerine kelbin ak necisini koyasın. Dahı hamile anın üzerine otura. Eğer ol elem soukda oldı ise yumurtanın akını ceke ve eğer elem ıssıdan ise sarısın ceke, at it necisini ipek eleğiyle tersinden eliye, sonra muhammed mücerrebdır. Dahı ishal içinde taze kan gelen ve nasura ki behmen su ile kaynadub muharra olduktan sonra bevasıra mübtela olanlara su yerine içire.?İshale yedürelere, def' ider. Dahı bevasıra mazı ve turunç?ve behmen serh ve çörek otı beraber idib sahk ve ma'cun idib birkaç gün.

Ellialtıncı bab İshâli beyân eder. Evvela beden-i insaniyede süre şöyleki gayrı tabiatı ola. Mesela safrâ ve balgamı ve sevdâyı ve dem fasdi dahı ihraç ede ve bedene sıhat vire. Hususa hadis-i şerifde vardır olmuştur ki ' fevcud ala külli müselleme ve müslimata in yeşrib şerbete vahdehu fi sünnete' zira mara'zâ ta'âmı bi vakt

yemekden ve çok yiyub tahmina olmakdan hasıl olur. Kâle efelâi'l cû'i sehab yemtaru'l 'ilm ve'l fesahate ve's şeb'a yemtari'l cehl ve'l gafle İmdi azizim şol kişidir ki yemekden ve içmekden ihtiyarları olmayub daima nefsin istediği ta'âmlardan bir hiz etmeyub hadden ziyâde akıl edeler. Öyle âdemlere her yıl şerbet içmek vacib. Hususa Hz Peygamber (a.s)hadis-i şerifinde buyurmuşdur ki 'hayri devâi küm el- musenni ' yani otları hâli görmeyub manayı hadis budur ki otların hayırlısı işledendir. Yani işfadan işledendir. Pes öyle olunca beden-i insan şerbetden lazım nevani' olmaz ama eşrebde mashâlatın nihayeti tyokdur. Evela şunlar ki makbul olunur. Sırrına vakıf olub kendimiz nicelere mücerrebe ettuğu şerbetlerdir. Anların birisi habb-ı selattindir evel derecede balgamı ve safrâyı ve sevdâyı ishâl eder çıkarır. İkinci derecede bedeni zayıf ve sıst eder. Üçüncü derecede akli sersem edub bedeni söndürür. Dahi dördüncü derecede kanlatır. İmdi bunun islâhı getire nişâştır ve bâdem yağı veyahud şirgan ile yer ki der bunun şerbeti berzikedir. Bu cemi meshulatın sanatıdır. Zira cümlesinin bunun olanı kuvveti kudret vehasiyet hiçbirinde bu kadar sanatı olur. Katmer ki döküb ve eleyub sonra hubbu salatin gabından cokda havanda muhkem döktüğü kalmaya tohersene düne maser badın dahi döküb hal ede sonra hubbu salatin ile hülâsa edib yine dökse muhkem hal ola ikisini şeyi vahid olunca badehü sasene'i katub tekrar yine döke bir kısmı şirgan ile döke ondan geture ve katub tamam oluşdan bâdehü yoğurub kaynadub hablar ede. Mesela nohud mikdarı edub şeker danesini bir şerbet olar özünde ecza beraber gerekdur. Uslubu budur ki evvel baharda dahi güz eyyamında yatacak vakide üç dane ve sabah namaz vaktinde evvel beş danesinde yedurub üzerine bir fincan altı su içiler vücudunu ılıcak tuta. Ve eğer yaz faslında ikisinden vaktinde üç dane muğlab verub akşam vaktinde beş danesin bana bu şerbet olup deyub buda ardınca bir fincan altı su içe bâdehü arunduncu gibi üzerine bir yogurd ile şıra hazır edub yiye veya ne var ki güz faslından olur ise mukadden tarir okunduğu üzere ide kendunu ısıcak tuta ol zamanda göre göre tiz su olur ve hem şerbet amel ettire zahmet çeker bil cümle sürmeyince şıra yemin imdi ey talib bu yanı ettim kendiisttidadımdır. Bu şerbeti yedim yaz eyyamında veresiz karmayasız bu şerbeti yüz yaşında tecaviz pirlere verdim civan zinde ve bazı hastalar ki boğazından bir kaşık şura geçmezidi onun gibilere yıllarca sahibi ferayış eden yine sıhhat buldu bâdehu başında yatan maksun daha mikdarında verdim bu şerbeti tenkideyi dimağ içündür. Müsade ettüğüm haysiyetlerin eğer tahrir edersen tatvili kalam olub tecrübe delili sadıktır inşallah Allah sıtkımız maglum oldukda bizim ve hem fakir Abdullahı duadan unutmayalım

ve talin olan bu karın derler bu kasidei murabbayı yazdık taksim faslından bir mikdar
denizden bir katre ve güneşten bir zerre isttipdal oluna ber müellif-i nedai
rahmetullahi aley isminde vasiyeti şah esera rahmetden galibdir nakla hâcet vücudun
mülkünü esera sadan hâlis eder şerbet. Bu şerbetle darbı def` eyler her yennin cümle
düşmanın ayırır bilgimi hem çıkarır soğulcanı senden yılan akreb göğercin gibi
dürlü acaiyler vücudun mülkünü emrâzdan hasıl eder. Anın ‘ili bu şerbetdir o rah-ı
canın canı yaştır nice yıllar ol cihanda hoş hâl dem bunun bir içmen binin faidesi
verseler? vücudun mülkünü emrâzdan hasıl eder şerbet

Buyurmuşdur hazret-i Lokman dilersen çeşmine sıhhat

Bütün aklımın sıtanı candır düşman-ı anın

Vücudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet

Kulaç kulaç namaz buri tatar kurdu dahi senden

Çıyan balık gibi görmeden tohum-ı garâibler

Beden bir havza benzer dibde bir gezdirmek anı

Vücudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet

Gelir imdi yılda bir şerbet iç eyleme ihmal

Değil içeri vallah bi-hakk-ı hazreti izzet

Tevatür bula üstadımdan erişdi

Bahar eyyamı iç musahâl ki görmeyesin illet

Marazdır ki zuhur eylemse olms rahat-ı canın

Sürer sefaya ve sevdâya ve dem ve fasidlere tenden

Vucudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet

Bu şerebtle çıkar dem nicesin ve ehemm tâlibler

Tutar yusun gibi safrâ ve balga cim-i ercamı

Bunu ol hazreti lokman iradı yılda isti’ mâl

Vucudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet

Ki zira bu komaz âdemde azıcık zerrece ‘illet

Nice yıllardır isti’ mal iderun bende yerine

Bunun mutlu cihanda varsa şerbet bu derine
Makas gibi zayıf olan bu şerbetle kil etdim
Gel imdi gafil olma iç bu şerbetdir mandu
Vucudun mülkünü emrâzdan hâli eder şerbet
Bu şerbetle etıpayı nice yerde cemil etdim
Neda-i âdeme sıhat verir bu şerbet-i candır
Ders bizimki yetmiş yıl hâlka sebil etdim
Vucudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet
Vucudun mülkünü emrâzdan hâlis eder şerbet

Ey talebe-i hazret-i lokman neda-yı abduallah buyurmuştur. Diğer mashatdan olan meşhur ve ma'rufdur ma'cûn necah bilgimi ve sevdâyı ve mal-ı hulya-i izale eder mücerrebdır. Kabzı helîle kara helîle biliç emliç her birinden onar dirhem ve yumuşak dökülmüş bisfaliç ve yağıyla yoğrulmuş aftemun vw ıskatorikdir her birinden beşer dirhem alub bâde kifayet mikdârı 'il ile kıvâma getirub ma'cun edub bâde şerbeti beşer dirhemden yedi dirheme varınca varınca dur. Diğer ma'cûn musahâl maddeye kuvvet verir. Ve ta'âmın hazm etturur. Mevlana şerafettin rahmetüllah-i aley eder ki bu nesne-i yunaniyan kitablarından istiraç eyledim. Necahın mecmu'-ı hevassını buldum. Otuz kırk yıl ma'cûn necahın yerine verdim ve çok dürlü dürlü faide gördüm ve buldum. Demiş hakikat her ki buyurmuş ise biz dahi öyle bulduk. San'atı kabili helile kabı sarı helile ve kara helile her birinden sekizer dirhem kızıl gül kurusunu behmen-i sarı ser necan beş dirhem zencil üç dirhem tarçın ve sünbül ikişer dirhem anason ve eftimon ve garkon ikişer buçuk dirhem ikişer buçuk dirhem hubba'n nîl dört dirhem ve turbdur. Altı dirhem cümle iyuce sahk ve eleyub tatlu bâdem yağıyla cerb edub bir gün bir gün bir gece dura bâde üç odun mikdârı kefi alınmış 'il ile ma'cûn edub amel ede. Eğer tabiatı merhem etmek için ve maddenin asla hucun olursa her sabah birer dirhem isti'mâl eder revadur. Ama tamam ishâl için şerbeti beş dirhemden yedi dirheme varıncadır. Ma'cûn lzi balgamı ve safrâyı ve sevdâyı surer çıkarır. Saçı ve sakalı dökülen kişiye ve gün eşri tutan istemeye nâfi'dur. Sanatı mahmudiye 'asfur tohumunun içi onar dirhem ze'feran tatlu bâdem beşer dirhem nebat şekerı yeğirmi dirhem şerbeti bir miskâlden iki miskâle varıncadır. Habb-ı kuka tenkiye dimağ gözün buharı ve topuğuna nâfi'dir.

Sanatı âyâric bir dirhem şahm-ı hansel ve mahmuda birer denk turb buçuk dirhem?yarım dirhem cümle sahk ve hilt ve hamur eder bâde nohûd mikdarı hab edub isi'mal edeler. Zıkr olunan terkiyenin cümlesi bir şerbettir. Evvela telyin için üç hab veresin müğlab makamında olur. Habb-ı kevkiya mahmuda bir dirhem sabr uskutı dört dirhem efsuneyn bulunmazsa zayıf arabi dört dirhem nohûd mikdârı hablar edub sabah ikişer dâne isti'mâl ede. Başından necarı ve nazle çeker def' edetr. Meşrubat mualleb incir ve erik ve zerdali ellişer dirhem razyan tohumu on beş dirhem senmaki otuz dirhem. Ama razyan ile sinameki döküp bâde cümlesini çömlek içinde muherra olunca bir mikdâr su ile kaynadub bir bezden süze her sabah birer fincan içe taki liynet verince bâde bunun bir fincanına mahmûdeden ezub içe. Olduğu safrâyı ve balgamı ishâl edub adı pek eder. Şerbet bu dahi bir şerbetdur ki safrâyı sevdâyı ve balgam çok ise yarım dirhem mahmud iki dirhem turbdur. Bir denk şahm-ı hanzal iki denk mustaki cümle bir şerbettir. Yumurta akıyla hilt edub nohûd kader hablar dahi dahi nohûd kadarını isti'mâl ede. Bu dahi latif şerbettir ki safrâyı ve sevdâyı ve balgamı sürer çıkarır. Turb bir dirhem mahmuda üç denk ?bir miskâl cümlesi kadar su ile hilt edub içeler. İmdi bir şerbet hükemanın gâyetle i'tibar ettikleri şerbetlerinin mümtazlarıdır. Gaflet olunmaya cümlesi nice kere tecrübe olunmuşdur.

Elliyedinci bab Ma'cûn-ı nafsâ ahvalini beyân: Beden-i insanı emrâz ve elkamdan beter edub sıhatına sebep olub a'zâyı bedene nâfidir. Ve mizâc-ı insanda olan emrâzı def eder.Cümleden birisi ma'cun-ı câvidandır Hazret-i Lokman'dan nakl edeler. Farisi olunmuşdur. Bu fikri neda-i Turki diline tercüme eyledi. Olub ma'cûnların bişurmesini sanatları beyân etmeğe gayrı ma'cûn dahi ?mübtedi olub ?etmeyeler diyu. Müellif-i Nedai rahmetullah-i aley rahmet-i vasie hazretleri buyurmuşdur ki

Dedi Lokman Hekim bir herid yeillet var beni âdemde besid

Birisi felç nim bıç derler ana

Hak ırak etsun anı ökden bâde

Birisi 'ırk-ı el- lisan zahmetini

'İlmi hikmetden vermesun ol illetini

Böyle şehvetsiz eder arı

Hem sales eli boldur anı biri

Yeri kılınç yenidir zafe
Çok kişi bu illetten çıka
Biri bevasırdur anın
İleti cismi içire zehirdir anın
Cümle başgüzden varı çare hiç
Bu kamu illet soukdan zuşeha
Varsa cisminden it anı deha
Dileriz derdine varı çare hiç
Kimin olur mu bedenden ahvale hiç
Hz. Lokman ol sahib hüner
İlmi hikmetten buna muhteşem eder.
Cemi' edub birince ecza-yı kebir
Adni ma'cun cavidanıdır.
Yılları tahlil eder hem bilgimi
Def eder cümle derûndan gamı
Güce ma'cûn terkiib eylemiş
Cümle senden bunu tu'in eylemiş
Görmeyen dersin bu illeti
Bu bir ma'cundur bulasın sıhatı
Yeniden maksume ?viranı
Ta olunca hayr eyle ana seni
Dertlünün dermanı durbiley aziz
Bu eder emrâzından cismin?
Derd veren Allah'dır dermanı anın
Bu sebebden latif anın esman-ı anın
Ki bunun eczasını iradesinin saika

Dinle'imdi ey sahib-i Kemal
Cevz-i beva karanfil ve hem kakulse
Darçın?ve emliç
Tıbb ol mübarek hoş bûyı
Etmış anı hak tebarek hoşbuyı
Hab beşer dirhem tut eczadır
Sahk edub cümle eyle buğralardır
Bunu bezmiş bir
?beşer dirhem dut eczaderi
Sahk idüb cümle ile bu garraları
Bunu yazmış bir rivayetde dahi
? beşer dirhem dut eczaderi
Sahk idüb cümle ile bu garraları
Bunu yazmış bir rivayetde dahi
Hûb olur bedenin miskle ey ahi
Za'feran ve afyon bunlardan heyn
Cümle un olur bu liva-yı nûr-ı 'ayn
Üç butun ağrısı safi bal ile
Kime kıvama gelmiş ol hal ile
Şöyle kim bir merak duyar duymaz tamam
Ko bu eczaı karışdır ey humam
Hem yemesin bunu miskal it
Gice gündüz anı isti'mal it
Ta şifa bulunca kimesne ara sıra
Ta ki rencin görmiyessin kara ?
Derdine derman virdikde Huda

Bu nidai dermende itdi

Hem çok dar ‘abdallah miskine dahi

Deriğ itme du’adan ben miskini ey ahi

Farisi nazm olmuşdı bu kelam

Dürkîye tercüme eyledim ve’s selam

Ma’cunumsun beldeki bürûdeti

Hûb olur bedenin miskle ey ahi

Ve rutûbeti def edub ve mesaneyi pak ede. Acı acı gelin damları gelen damları ve soğukdan inni nesneyi kızdır. Bu hâli âdemin oğlu kızı olmaz. Bunun gibi kişilere sıhat verirve mücerayı demi ve ‘urukı ve seddi açar. Eğer yarar gıdalar yiye ve biz hiz ederse tez hâlâs olur. Bunlardan gayrı otuz üç faidesi vardır. Pes hekim Calinusda ve Hekim efladunda mervi olan terki b budur ki zikr edelim. Evvela bir denk misk ve seline ve sünbül ve sadıç hendi ve çendiyan rumı ikişer dirhem kemun kerefis tohumu ve ze’feran ve mustaki üçer dirhem avdı karanfil ve merre safi yarımşar dirhem ve ‘il musaffi üç ecza kadar mutad üzere eczayı sahk edub ve ‘il kıvâma getirub hilt edub ma’cûn oldukdan bâde birer miskâl isti’ mâl edesin. Biinayetellahi Teala şifâ bula. Macu sünbül san’atı besbase ve ceviz ayva ve karanfil ve çörek otu kakula tarın yarımşar dirhem ve haşlanmış ak susam altmış dirhem gayar ede ve kafi alınmış ‘il ile nim kıvâmında isti’ mâl edub acaibe göre ve safalar ?ede faideli herir hususa cimâ’a nihayetsiz faide ve safalar vire maktubdur. Ma’cûn-ı hekim kenevir?bu ile tefsil etmişdir kibu demir dibinin ma’cûnlu?gayrı ma’cûna benzer?bu kadar acayıbdır erkekliğe faidesi azimdir demir dibinden cemi’ edub kurutalar. Bâde dökeler ve bir şişeye kayalar?ve tazesinden dahi döşürüp muhkem döke ve bir şişeye anı sokub suyundan otuz dirhem kurusundan on dirhem bunları şişeye koyub bunları güneşde ısıya koya kırk gün durduktan bâde ol içinde olan su kuruya on dirheminden bir dirhem zencebil katub bal ile ma’cûn edub vakti hâcetde on dirhem yiye?evel kuruyundan bal ile hilt etmeden üç dirhem ve suyundan beşer dirhem ve kırk dirhem anın suyundan katub içseler azim faide eder?demir dibinden bir dirhem?tohumu iki dirhem eleyub?veya bal ile ma’cun edub deminde bir dirhem râvendcini çiyneyub suyla yuda ba’dehübir dirhem ol ma’cûndan isti’ mâl ede şol kadar cima’a kadir ola kim kıyasa gelmez mukaddem soğuk su ile yiye gidine. Diğer bu dahi esrarı hükemadandır. Ve ittiba arasında meşhurdur. Buna ma’cûn-ı semim

derler. San'atı budur ki meşhurdur. Buna ma'cûn-ı semim derler. San'atı budur ki semim ve findık ve bâdem ve taze ceviz ve fıstık ve hindîstan kuzinin içi bir dirhem bu cümle döküb ceriş gibi ola ve gayrısını dahi gubar edub şeker ile veya bal ile ma'cûn edub deminde üç miskâl yese cemuyi faidesinden gayrı cimâ'a karir olur ki kıyasa gelmez. Etrafı kebir zikri kavî eder. Sanatı budur ki kara helik ve belik ve emlic ve tarçın ve dar fül fül her birinde ve çerezi hindî ve şekakule beş dirhem lisan-ı afsur?yani ikide makşer-i şeker onar dirhem?ikişer dirhem cümle sahk edub safriyan sade yağı ile öreler dahi iki ağı bal ile ma'cûn edub aç karnına ceviz mikdârı yiyeler. Gâyetle nâfi'dir. Etrafin ma'cun safıra ıssı maddeye ve sıstlığa ve bevasıra nâfidur. Ve zihni safi kılur. Sanatı sarı hâlile ve belile ve emliç bunlardan beraber döküp ve sade yağla öreler bâde bâdem yağı dahi lâtıftir. Ondan bâde bal ile ma'cûn edub isti'mâl edeler. Üç dirhem olmak üzereler diğeri bu ma'cûndur. Bu dahi esrar-ı hükmündedir?aklı ziyâde eder yüz nurunu ziyâde eder. Ve dimağı tenkiye eder ve -illeti var ise giderir. Başı ve kuklarını açar. Ve semi'-i kavî eder. Ve a'zâya kuvvet verir. Ve hilafet verir. Ve zerre hayaya?kuvvet verir. Bu sebepten cimâ'ı ziyâde eder zaiflere ve bir bez buna eflatun hekim otuz beş faide yazmış ancak isti'mâl edene ehline malumdur. San'atı sarı helile kablı helile kablâri ile bilinç üm bilinç dar-ı fülful üçer direm yaban zencebil dörder direm şakakul bir direm nisan 'asfur beş direm darcın yedi direm ak susam yermişer dirhem cümlesini beraber sahk ve ?ve eleyub?deminde üç şekkal ıscak su ile şerbet edub içerler Etafik-i kebir gibi fevaid-i keşirdir. Kati 'şehavet ve kişinin zikre kaim olub?ne kalsa deminde sahib bunun hâliinden aciz olsa kenkir tohumunu kızıl kül?ikişer dirhem kafur yarım dirhem ekecek. Âdem kavî ise bir buçuk denk eken ziyif ise yarım denk ve olunanmecza döküp ?ke kan galib ise kem elde ve tabiatı liynet üzere tatili ikişer izun dahi münasibdir. Simuz âdemi arık itmeğü için beraber edub ve bir zincir ve bedene bunların?ağacından uzun edub dökeler ve eleyub ve ma'cûn ettikten bâde birer şekbel isti'mâl edeler?has has olub gündün güne?üç sanatı bulur güzen inen ak suyu keser giderir ve gözü ruşan eder. Ve ondan gayrıya dahi makbuldur. Ve yürek yılına ve kılınıcı giderir. Ve kasık yılına izale eder. Sanatı budur ki evela enir ve razyan yane tohumu ve zencebilberabe edub üç ağrısı il ile kıvâmın getürüp üç aded çün hindî kayalar cümlesini ma'cûn edub ceviz mikdârı isti'mâl edeler. Ma'cun-ı ?kana kuzdırlar menâfi' kasık yeline ki ana kuz dirler. Menafi'-i kasık yeline irince İslambulında bir hatun sahibü'l firaş idi. Sol memesi altında bir şey' beyda oldı. Andan düşüb feryad iderdi. İttifak bir gün ol 'avrat bu ma'cunı beşer direm günde

viridim. Üç gün isti'mal idib sıhhat buldı inşaallahu tealâ. San'atı favez altmış direm boyan bal beş direm mastaki üç direm günlük beş direm cündübi destir iki direm. İncibar üç direm 'asel ikiyüz direm cümle sahk ve eleyüb 'aseli kıvama götürüb ma'cun ide, isti'mal ide. Ma'cun-ı Sar'a rencin afyon âkır karha bisfayic sabır ıskatorı bu zıkr olunan eczaı beraber idib sahk idib ba'dehü çekirdeği çıkmış kızıl üzüm ile hılt idüb bir hafta birer ceviz mikdarı isti'mal idib menafi'i müşahede olunmak mukarrerdir. bu ma'cün Cebrail aleysselam hazreti resuleTa'lim eyleyub eshab dahi ta'lim eyleyub isti'mâl buyur muşlardır. Ve isti'mâl edenler dahi menâfi' azim nail olmuşlardır. Cümle münfi' veci mefasile ve dahi soğukdan emrâzın cümlesine nâfi' olur. Ma'deye kuvvet ve öksürüğe ve kılınca ve ağızkokusuna nâfi' olur. Ma'deyi ma'de-impak edub bevasır ve mesane zahmetine ve ta'âmı hazim ettüre ve iştahı kavî edup kalbe ferah ve cimâ'a kuvvet verir. Sanatı hâlican zencebil ve ceviz tarçın ve lebabe karanfil cümle dörder dirhem dar-ı fül-fül besbare şakakıl üçer dirhem ebız ze'feran bişer dirhem mustaki avak-l kehar ve avde-l kemari ikişer dirhem misk bir denk ve iki ecza ağrıyı 'il ya üç edviye kadar şeker kıvâma götürüb ma'cün ede ağrısına ve ma'deye ve veci' mefasil ve kulunç ve sıst endam olan ve nim zahmetine göz ağrısına ağız dil ağrısına ve şekerler ağrısına ve bilumumdan olan?def'ine nâfidur ve a'zâya kuvvet verir. Ve bil cümle menâfi' bi nahayedir. Sanatı sünbül ?tarçın müstaki ze'feran ve hab-ı ?ve ıstırun birer dirhem? on altı dirhem şeker ve bal ile ma'cün edub hablar ede. Ma'cün olanlardır. Omuzlara ve yerlere nesadır. Sanatı ceviz esnemeğe on iki dirhem üzerlik tohum altı dirhem çörek otu dört dirhem?bâdem altı dirhem ?beraber edecek bal ile karışdır beş dirhem isti'mâl edeler. Ama bu zesi olmayan âdeme ikişer dirhem vereler. Ama çörek otunu beraber ikişer dirhem ?ve bu kere mücerrebdır. Elbette menfi'dir. Ma'cün-ı fetab-ı neraze rahmetullahi aleyhin icadıdır. Sanatı budur ki zencebil beşer dirhem ısırgan tohumu toplak günlük havuç tohumu endaz hulican üzerlik cümlesini beşer dirhem karanfil tarçın mustaki üçer dirhem ceviz beva ze'feran dörder dirhem çörek otu otuz dirhem bellute altmış dirhem buğday otu yüz yirmi dirhem unun ağı kefi alınmış bal ile mu'tad üzere kıvâma götürüb hılt edub isti'mâl iki dirhemden üç denke varınca değın gâyet nâfi'dir. Nûş dâru bunun bişirmesi beşer mesgayr ma'cünlara benzer mezze anın sanatı budur ki yüzotuz dirhem emliç safi su ile kaynatasın. Ta muherra olunca suyun eksik etmeyüb tamam bişiresun tamam bişüresin. Bir yeni at torbasından süzüb ve yine bezden bir dahi süze, kıldan bak idesin ba'dehü ol suy tencerede kaydada ve kaynayub dururken içine dört yüz direm

şeker koyub veya ‘asel latif olmakdar. Tamam kıvama gelince kaynada, ba’dehü gül kurusuyla altı direm ve toblak beş direm mastaki ve?ve sünbül üç direm ve zit ve za’feran ve kâküle ve darcın ikişer direm karanfil bir direm ve iki dane ceviz beva bunları cümle döküb eleyüb üç ecza kadar ‘asel def’a koyub mu’tad üzere kıvama getürüb hılt idib muhkem karışdıra ve bir hukka içine koyub bir ay mikdarı eriyeb, içinde hıfz ide, sonra dört 2direm isti’mal idesin. Bunun şafi’ dahi hor huyda ve hafikane ve ağzın eyicesine ve benzi sarılığına ve sac ve sakal ağarmamasına ve müşkile olmuş bevasıra ve tiz kocamamasına ve mi’deye hazmına nafi’dir. Ve damarlara verir ve ateşi giderir ve bevasır kanın keser ve buhar başına çıkarmaz. *Ellisekizinci bab* Afyon ve berce müptela olan âdemlere bir bedenlere ki ketran tohumu bulub? Duada? Gaflet olunmaya. Sanatı budur ki afyon defne yağı avde-i ferah bûyân balı herbin cümle onar dirhem ferfiyan üç dirhem ekirzencebil üçer dirhem karanfil dirhem zami’-i arabiotuz dirhem bunları döküp nohûd mikdârı hablar edub ve nakdir. Afyon yerse bu habbin birisi kadar afyonu gıdasından kaldıra ve bu habbin üç dânesini ana ?ve baki olan nakıs gıdasını yiye üç günden bâde habbin birisini dahi gidire. Ertesi gün birisininidahi gidire iki günden bâde

Gelmez irak busana ilet bil

İsterler devâ gerktir ana

İlletuyle olur ilâc ve devâ

Ta salib olursa kan elder

İstedin olsa kan huya kafir

Başına dişe alem bu yeter

Geçiyub uyutmaz ağrısı olsa

İkişer dirhem anları dak et

Su dökmeden tıraş ol-kıl

Üç gün içinde kan şiş kalmaz

Ak düşüresin ana sözüm tut

Göre hâlkı dermanda çünkü baksa

Devâyı Diğer

Marazı birle neşatarı hem

Giderir ateşi kese kese çok olan

Taze iken bu devâyı şah

Has henna otuz dirhem cana

Kalanı dahi edesin bu yılşa

Bu sayıkla ta dokuz güne dek

Taze iken besen budur ana ilâc

Sirke ve erraha haz et anı

Devâyı Ezine?

Sirke buğu dahi münasibdir

Bir iki kaşıkda su koy ey aşk

Ateşi nermiyle bunu kaydadı

Devâ-yı Meda'

Issıdan olan soğuk derman

Taki zail ol meda'ina

Ma 106uštaki106 ağrısına baş

Et tala aya ekse kabuk bağı süre

Devâ-yı Cism

Çok yemekden ede bir hiz

Başka başka döküp ona sahk et

Bal revakın sürüp ecradan

Hiç bundan iyi ilâc olmaz

Devâ-yı Diğەر

Bir dirhem zencebil ve on marizi

Ak düşerse eğer göze nagah

Kıl beraber bunları dök muhkem

Devâ-yı Diğەر

Evela ondan yeğirmi dirhem
Cümle-i cem' et yakı olur ama
Bunu hamamdan çıkub ile yakı
Suyu gözden dibe çekse gerek
Devâ-yı Enfus
Başın emeği üstünedir hâl
Bir kulak kim ola seda
İlm-i tayyibde bu hem münasibdir.
Dahi baş sarımsağı hırd ede
Su gide od kala budur sanat
Başının ağrısına soğukdan olsa
Hükema kavlidur unutma heman
Baş ağrılarına müşhâldir.
Dehen bedenu eylese budur tıraşı
Ferfiyan yağı sür soğukdan eğer
Güze neçar ile şişe ve kan dolsa
Zencebil karanfil ve şevitin
Var hamama gir ala te'cil
Ta duyunca öter ancak andan
Korsa göz ağrısına damzır gül ot
Göz kararıb geçse kan aksa
Sahk edub çek göze gidemez hun
Zail olmasına
Merhemini dökesin bir ak hem hun
Ak su inse bir güze nagah
Ferfiyan almak evela görüne dirhem

Üç bu?bir?
Tur üç gün onun bir yere dahi
Yıl geçecek?
Turma ise eğer yüreğin kanı
?sakin ola dahi fi'l hâl
Turb yağını temizar ana sahile şamı
Like bir od sirke bir kaşık
Kabile hevanda murad et
Sözüp al odu sakla
Kulağa tamızar ıssıcakla
Dem bilgim tuta cimâlar tamam
Gerek evel vere ana şerbet
Hükema tedbiri dinle nevar
Bunu üç gece var nikab eyle
Kaş-ı kebirin dökülse saç sakal
Emriyle hakkıyla keraki hoşdur
Evela bir dirhem şahm-ı ayara ola
İstuğ ?buçuk dirhem
Tenkiye dima' için olalar
Devâ-yı Dendan
Isladub su ile koy bir sa'at
Bâde koyu dişе yakı sakın ola
Devâ-yı Diğеr
Her gece diş dibine ol otu ak
Ağzı ağrıyan kim heratistan
Anı sağlam etmek budur sanat

Cümle sahk ile ak dehan bula
Nası katidir eyleme gaflet
Yemeği yudamaz hem zebun olsa
İmek üzerine anı yakı ile
Mi'de kim boğaz bu me?
Yustdr bâde diş devâ ile
Devâ-yı Verem
Verem dönse ki ola düş var
Olmaya pek yüz dirhem katresi
Devâ-yı Dikel Nefs
Niceler vireler bu renclere can
Devâ-yı Senem
Burun ucundan aldıra kan
Süre içinde kılmaya illet
Hiz kanına bir bezi ıslat
Bunu ol derde feth-i bab ile
Ana mesakirin bilin derhâl
Ol habbın sanatı beyân edelum
Şahm-ı hazel ola ve sakomanya
Turbdur ola buçuk dirhem
Öre çok hablar ile mili bu bir
Balgamı başının ağrısını giderir
Başın ağrısına düzen ey yar
Dişin üstüne kayı ola rahat
Şol dişin kim çürüye köke kıla
Dişin ki oynaya düşümlü ola

Ta ki oynamaya dişin ola pek
Tub tulu ola cerahetden
Dilcik elli iki bul birisini yak
Sıhatı hakdan on bahane bula
Devâ-yı Dehen Dilced
Bir yumurta sarısı bir bare tuz
Lazım olur ise bir dahi ile
Sarkub inub yumurtaya dönse
Bunca gün katıl ve merhem ile
Bilgim ile ekse tula uykun
Oldurur âdemi bu ağrıya
Yılda bir iki gün içiresin ekse
Âdemde oldursa zayıf-ı alınmış
Çok yazdılar budur için derman
Yüzde ker zahira ola başınam
Gire ya vücuddan ola
Bir mücerreb kim etmişim tekrar
Kurudub bağla ol yüze bırak
Devâ-yı El-Şe'ab
Kevk ya hab heme ana hoşdur
Nice ekıl olur iyan edelum
Hab birer denk ede bu ikisin
Şerbet vahd ola bu dem
Gece üç dâne ikişer sabah
Başda her dürlü zahmete eyvadır
Bir kaçın sahk edub benbe sarı

Yahud katran ya bir beze bula
Kakule dök on eyle hâlâs ola
Devâ-yı Dehan
Yemeği yemede çekse 'isret
Bu bilgince melih kıl el-hak
İki üç ekimde (ekmede) komaz 'asret
Yumrulansa olsa boğazın içi dolsa
Ceviz bura yarım karışdurdun.
Devâ-yı Mesade
Ferfiyan yağını ana tala eyle
Eyle bu tımarı böyle
Ketimatrı eyle erkani
İçur et yağın ana sahrası
Kılmaya ol illetden andan eser
Verub almağa dar olur bu kafes
Veli adet ettiğümüz her dem
Hitanda tut ki anı bir dem
Kırk gün akıl ede bu mumu
Rast eyle işde o zihnın
Dahi afyon hem 'âkır karha
Her bir buçuk dirhem her an
Gitgide öğredun gün âdem
Katmazda iken mukarrerdir
Bunu birbirine ede bedel
Tecrübe kılınmış aya şehzad
Devâ-yı misvak

Bu habbın yetmişin kıl isti'mâl
İmkan eylese olur kail
Zibiği?sakız dirhem eyle
Ola yirmişer dirhem cana
Erse nohûd kadar edub çeker
Kurtarır zaman tiz bu illetlerden
Me'al-rie zahmet-i Frenk
Avn-ı hakla kime hiç mahrum
Beş güne dek ve birin bişir habbın
Yine on gün yesun üçer habdan
Yiye ta inişinde mesane
Ola mikdârı bu habbın fil-fil
Koma eline bu kabuğa şanı
Öyle otuz dirhem dakik kendimiz
?sonra hablar olur
Olsa meuc tazı temunerba
Bu ilâcı kim etse gıam çekmez
Bir dişin dibi şişerse eksır
Sebeb olursun şifâ veren Rabbi
Devâ-i diğeri li'l fukarâl
Evvela musahâl eyle kıl ishâl
Hekimi döşünde görmedin bunu
Yüz dirhem al üzerlik tohumunu
Bâde birisinden beşer dirhem cana
Yatacak vâkit çiğneyub yuta
Dili ağzına girmeye bir dem

Bir Őeye mbtela olsa bir can
Kesilse bir Őedan bi-hakk-ı ezel
Bereliye bunun gibi olmaz
Elde ayakda keser Őakkak olsa
Ta hemişe gnn ola hoş hl
Vezen budur beyn edem ihsan
Gnlg sst ve benç dirhem eyle
Yz dirhem dakik kendeyi al
Gece ç gndz ç yiyeler
Ekşilerden yemeyub ede bir hiz
Ki frenk zahmeti olsa dŐ var
Kalmadı ki acem arab ki rum
Ba'deh Şerbetle kl ishl
Geru tekrar içe o Şerbetden
Bu burn bir deme kifayet eder
Nazeler demi teni ter kl
On dirhem eyle zibaŐsn
Ab limon ile boŐaz an tekrar
Sol karnn yl bula szlarsa
Kurtlar eser hakla cana
Şu mizc zaif olan dem
ki ç gn yeme ede ide hazer
YaŐdan ve ttsiden bu hab yaşdır
Sol geda kim fakir ola miskin
Bde et bu devy hoş hl
Sfat sanat budur ama

Ferfiya iki dirhem eyle hemin
‘Îl ucuz et budur uzun
Hâl ede bilgimi hemin buda
Üç yemede keser mücerrebirdir
Kemin dili devâdır derman
Bunu ilhamla edub der icat
Ta ahdan hafi gerek bu zâr
Nisk andan el-firak olsa
Bilgimi zahmetini eder zail
Beşi râvend çini beşi selimin
Mara’zâ hema dahi akaka hasa
Ab-ı liman eyle boğa derhâl
Hatuna yetmiş erkeğe sekiz
Görmeye bu ilhamları herkes
Böyle âdem ana ilâc her yar
Yemun ekşi baridli tabi’i
Cümle ihlasdır dide fi’l hâl
Bâde her gece ikişer dâne
O marazdan bunu selamet eder
Hekimi kavlidir bu uzunu
İki dirhem dahi ana selimden
Sülümen birle zebiği oldur
Giderir emir-i hakla bulursa
Ağza ürmez ve elem çekmez
Görse habbın alâmetini ol dem
Giru başıyla yiye gene habbı

Böyle tertible ye habbı yeğdir
Zibiği ve bal mumu zeytin yedişer
Ol frenk zencine süren içün
Hekim sırrıdır ıyan edelum
Hem bunda yatub dökesez
Hoş bu insandur el hasıl
Bir dirhem sülümen ile olsa kar
Sed komaz bilinebunı edecek
Ana çare budur et anı kişi
Sirke kavî bir piyale dökük ana
Paresi hiç şişi kalmaya şöle
Ana tizab sür gide ey yaresi
Devâ-yı behak
Evvela şerbetle eyle ilâc
Kendusü ve herdali hevana koya
Hoş sala edesin bu yezküresi
Hazır ede üstünde lazım ola
Devâ-yı siyah-ı behak
Ana matbuh eftimon ver gül
Kalmayub ol behak tizde gide
Suyu o serse gerek fülfuli ele
İç yağı kükürt ellişer ede
?negir olunca ta edesin
Dahi sürüne ne varsa yarasına
Cereb silub bu ela komaz
Bedeni sist ola uzun bir gam

Ark-ı ezidemi insan
Herid edub anı zail kaynad
Derde derman erişse hazretten
Lezzeden incine sabah akşam
Evvela el sağır yoğurd yendan
Bir dirhem selmin olursa yeter
Devâyı diğêr
Evela beşer dirhem zencefil
Sakunub su ve soğuşa dokınmayalar
Bu ilâcla nice âdem
Kamil olur bil anı ey server
Devâyı helkum
Sabiyle tozu bir cüz mikdârı
Mazmuza gargara ederse ona
Devâ-yı Akıl
Görünülemez ise o dem tizrab
Ak behak ya bir su olsa tende
Sara hem bu talayı et birkaç
Heb gabar eyleyeberab olsa
Gide bu rahmet hun ola dursa
Hem yemeye balgamı gıdalardan
Deri yüzünde ire gelub sevdâ
Nice kez içini anın sür gül
Devâ-yı cerb
Bu mücerreb devâdır eyle ana
Bir avuç köz içini sahk

Sür'alîlin iki bezlerine
Koya iki elin bu biçaresin
İlaç-ı def' asrik
Mara'zâ gelen gelen yağı birle isfidaç
Terlemeyub bu gülse bir âdem
Sürine ki def' ola illet
İlac-ı Raşe
Sanat-ı danyalı eyle ana
Yere döküp sözüyle dahi anda
Cümle bir yağ olur bir âdem için
Şimdi tütsilerse beyân edelim
Üç bilub üç gün anı tutasın
Bu firenk zahmetini eder zail
Eylemez de şifâ baldur hem
Sızı kamaz bedende bir günde
Tutsiden yağdan şişirse dişi
Bulur sahk ile misli gebar
Günde üç dört kere buyu eyle
Akıl zahmetini olursa düşvar
Sar zerinci ek bu şifâ cevab
Bilgimi bu fesadidir and
Sitreç tohumu terid kızıl boya
Sirke ile boğub şehatır ola.
Şerbet terid mülazim ola
Bâde ol yazduğum salaya ede
Şol uyuz kim ana cerb derler

Ta olunca dualar ede sana
Cümlesi tavada kaynatasın
Hasetine iyi fakirler yiyesun
Dura üç gün diğər yiye sular
Dahi bir kişi terlese her dem
Cem' edub sürine ede ihraç
Terleye kurtula bu zahmetinden
Ra'se kim ditreye kamu andan
İyu alub du'a da ana
Zıftı taşla tahtada on it
Kanadıyla bu zıfa mızun et
Evvela elde olsa bu ra'se
Yakı ile kim omuza erişe
Her ne asvandaki varsa eyle
Kaplayu yakı ile anı böyle
İlac-ı pir-i kan
Yir-i kan zahmetine bu derman
Ettüğümdür nice nice eycan
Hiç hilaf eylemez mücerrebdir.
Andımızda iken mukarrebdir.
Elbette şerbetle et ishâl
Akınca bunı eden fil-hâl
Yan sömüklü böceği el-fil
Yığayub bir çağa çömleğe sol-gil
Bir mikdârı sahkolonmuş düz alet
Bir iki üç saate mekis et

Al ol suyu başka bir yere
Çalka ol suya şeker birleye
Cümlesi kırk bir aded ola
Hiletlu ile içe seher birle
Kurtula tizecek inşallahu te'ala
İlac-ı istika-i batını
Gel işit imdi bu istikayı
Hem zeki ve tabidir cana
Tabi olursa ona maklub
Bâde şerbet tiz ede eşrab
Gaki maklub 119uş şerbet
?taki ana bu illet
Der ilâc-ı istika-i lâtıf
? bekelerse itıpa derse
İki irade bu sudur ki sarısı
Kasık üstünde rahmana kılasın ana
Kamış bula ile gelesin ama
Çeşme gibi aka ol sarı su
Siyayasın ki kalmaya hiç böyle
?gıdası kebab ve keliler et
Tatlu şerbet içire sudan ha'zâr et
İlac-ı istika-i lahim
Lahım olsa ver ana şerbet
İçerde komaya illet
Bâde felsefe ver yahud teryak
Yiye ve eyleye gıdasını pak

Hem bunı Şişlere tala eylese
Hastanın derdine devâ eyleye
Yer ki buğiyle her gah
Üstüne süre ta gide nagah
Tarçın suyunu içe her dem
Def ola bu bela der devâlim
Devâ-yı Talak
Ger talak âdeme vire zahmet
Sedde gibi olub ede zahmet
Gül yağı birle öre anı muhkem
YumuŐayınca bunu tamam et hem
Bâde Şerbetle ishâl
Eden hakla ola hoş hâl
Devâ-yı Hatime
Ki isteme ola gide fakat
Benzi sarı kalmaya kudret
Veresin Şerbeti süre anı
Evela rahat teni ve canı
Cümle mahmun ver Şah-ı Şerbeti
Kurtula dahi çekmeye zahmeti
Devâ-yı Sanat-ı tef
Yele dursa daim bir bir ağrısı
Eyle bu tefi sen ana fursı
Yelde olan 120uştaki120 olur.
Ki reyah ki bir burûdeti olur.
Evela bir dirhem akaka hani

Beş dirhem tere sahk ola
Bir dirhem zencefil dök muhkem
Üçünü cem' edub karıştır hem
Bal ile muhkem kıvâm verub derhâl
Bunlar ile ilişdirub anı fi'l hâl
Şaflar ile ve biriktüresin anı
Tyad ede daima duada seni
Beyân-ı yakı
Belin ağrısına bunu yakı dahi
Gah-i münasibdir bal anı dahi
Birle gitmez ise bir dahi eyleye
İlac-ı Bevasır
Nagehan bir kişi bevasır ola
Def'ine her zamanda kasır ola
Bir nice dürlüdür işit anı
Her birisini diyen o kat-ı şanı
Birisi rih-i bevasır ol yeldir
Birisi ishâl anın akar seldir
Birisi hem dem bevasırdur.
Birisi kabz ve birisi nevasırdır
Birisi zenburdur birisi abni
Yaramaz bular behakları
Birisi duridir birisi şakak
Birisi rehinedir kıl ana bırak
Devâ-yı Rih
Evelkş rihdir gerek anın şerbet

Sevkiyle bil gide ola rahat
Bâde nice gün yiye tiryâk
Kurtula derinden tiz ola pak
Bir hiz ede yel ede gıdalardan
Sakın hem soğuk hevalardan
Eğiri bal ile edub ma'cûn
Cüz beva kadar sun her gün
Devâ-yı Bevasır-ı İshâl
Biri ishâl olur hemişe anın
Takati olmaya ruyisete anın
Diler isen ola hemin hoş hâl
Evela şerbetle kıl anı ishâl
Bâde behmen le'anine şeker
Katub ise su yerine ekşir
Buna böyle kolay devâ olmaz
Böyle kılsan devâ heba olmaz
Devâyı Bevasıra dem
Biri canın demi bevasırıldır
Gece gündüz hemin ana bir din
Kanı efratıyla giderirse eğer
Anın tutmasına devâ ederler
Eğer şerbet verub ede içini pak et
Dahi bâde devâ-yı teri pak et
Zahifi suyuyla biraz kayat
Ta suya çıka nevar-ı haslet
Gece gündüz birer dirhem ye tiryat

Bir kaşık ol sumak suyundan yak

Sakin oluncâdem et isti'mâl

Hak şifâ vere olasın hoş hâl

Çal heb akarsa tutmaya

Eğer bir hiz hem hilaf etmeye

Devâ-yı Huruç Makud

Duburi çıksa ger ber o ilanın

Dinle edem devâsını anın

Bir avuç mazvi bişire suda

Söyle beşeki hâl ola yüre

Bir kısım zayi koy suya ol dem

Isıcakla otura ol âdem

Çıkmaya bir dahi anın duburi

Bir iki kere ede bunı yuri

Devâ-yı Kabz

Bir kabız ana bevasırdur ol derdin

Kaddini lazım eder bu her merdin

Buna muğlabla vurub şerbet

Kabız ana gele vermeye zahmet

Linet eyle tuta üzine daim

Ruz-ı şeb ola bir bir hiz kaim

Kabz-ı rih ishâl verem derdi

Beş yürektir mekânı yurdi

Bunların cümlesini beyân ettim

Hekim sırrını aşıkâr ettim

Devâ-yı Bevasır

Altısı mak'adındandır nâsır
Bayı derviş ve gam ger hasıl
Yeşiz bir devâ edirhem kani'
İzni hakla ta ola nâfi'
Kara kuru üzümde al kırk bir
Dahi bir baş sarımsağ keser kır
Kabuğunu yenidir siğil zinhar
Merhemle ile havanda cümle nevar
Yağla bir ince bez tub ile
Üstüne otura alil böyle
Gebeler birle örünler anı
Sabr ede terlide ger hemin anı
Bu bürünüb örtün anı yüzeyin içi
Gidere rahmi andan iş bu ilâc
Şol olum hidettle varınlara hıb
Rahmi budur olma elidecana
Hazır eyle hafikanı ola zail
Başı dökme ola içi kengir
Yetişince lalızda ettiği hemin
İlac-ı?
Sır'a bir sed ol dimağ yoluna
Bulur şöyle sağına ve soluna
Ruh-ı nefsinı nekvise komaz
Aklı zail eder sütse bu kez
Sır'aya bir hafta ver bu ma'cûn
Kurutur şöyle bel ol mecnun

İstihlusi dahi ‘âkır karha
Dahi babayic ile eftimon ola
Bunları var beraber ile şaha
Bâde sahk ile bir ola
Kızıl üzüm çekirdeği dahi 125uştak
Her gece koz kadar ana öre diş
Devâ-i sūdde
Size dahi galiz gıdalardan olur
Bilgim bu imtilandan olur
Evela vireler bedene muğlab
Vire telgin nam buna muğlab
Bâde şerbet vire ana musahâl
Dahi ma’cûn miskin ana ver gel
Günde on dene birer müşakkal
Ez zaman içire ola hoş hâl
Budur eczaları tamam eyle
Cümle Devâ-yı misk
Misk bir denk siliha ve sünbül
Sadıç hasendesı cendi yane hem ola
İkişer dirhem ilak cümle sini
Sahk ile gabaret sıkı anı
Kerefis tohumu 125 uştaki ketun ola
Za’feran kıl üçer dirhem hemaun
Mez safi ve karanfil ve avdi
Buçuk dirhem sevcudi
Üç bu denlu buna ‘ıl ile

Hem kıvâmını bedel ile
Calinus hekim ve eflatun
Bunu su'ikul gördi ehl-ifetun
Buna kırk hasse beyân etmiş
Her birisin tecrübe kılub gitmiş
Yürek oynamasın bel ağrılarına
Hatta arttırır kavuka yarar
Kuvveti arttırır?ki erer
Sedde hâl eder damarlarda
Hevab makyoldur her birlere
Gayriye hamitire bilur ehli
Ne bilur 126uştaki var basit cehli
Devâ-yı Hırt
Ot yağını bu mücerreb devâdır
Lazım oldukda bu hayat-ı herbar
Şol bu burunluk yer ağzın al
Kurutub ak barlarına
O küldür tizzema barlarını
Devâ-yı temrekü
Temreki itse bir yerde zuhur
Zamgı asla sirke sor
Hem sükut bayrağı gülin dahi
Sirke ile ezub sür ana ahı
İkisi dahş çok götürmüştür
Buların gavrine etmiştir
Devâ-yı siğil

Bununla da eke çıka sıkel
Anı gidermeye kese zail
Tutanın beynini ana bağla
Tura üç gün gider sıkel hakla
Dahi iiye içine er anı
Giderir üstüne zerse bunu
Devâyı Kılınç
Sana asandım kulin ilâc
Mstemi' ol veli gönül gzini a
eke tiryâki al beraber bal
Ceviz mikdârı ile istihmal
Cani hakdan erkeğe sıhat
İki üç gün kalmaz ol illet
Devâ-yı derd-i Meyan
Su ve kuluğuna budur derdi derman
Eski zatafetle kıl ey can
Yani buna gıdası fitil eyle
Büyük eylem anı kıl eyle
Bylen erdince soğuk bunu iha
ıka efşan edub birli dahi
Muhlis olunca eyle bu şafi
Sana ta kim şifâ vere şafi
Devâ-i sls'l bevl
Za'bı zahmettir sls el bal
Tamla tamla iner bevasır budur
Yiye birinci gün bu ma'cn

Kemasil ile buzunıyle bunı
Şah bulut ve toplak kendir
İstihatusi dahi beraber ir
Sahk ola bu kadar şeker
Günde üçer dirhem ola böyle
Dilerse bal ile edub der ma'cûn
Kurutulunca dua eyle?
Devâ-yı Düşüke İşun
Düşüke içerse bir oğlan
Kişinç kendine dökile heman
Kan gelurse siden yelunden eke
Mesvicek tohumu o kat döküle
Bulundan kan seke?
Emri hakla ta ola hoş hâl
Habbûl Bevl
Yiye nice gün birer miskâl
Serçe bu kabın ezub içire her dem
Kankı buluna devâ inse var
Hepsi bol olsa nagehan âdem
Serçe bu kabın ezub içire her dem
Kankı buluna devâ inse var
'usila yasıya bunu bir kişinin
Lezetden bulmaya ol bir kişinin
Lezetden bulmaya ol bir kişinin
Türlü sudiyle beşer hem dem
Yiye aç karnına gidince alum

Mesanedede Taş Olsa İlaç
Taş olsa mesanedede cana
Bu yenir etme ana gayrı reva
Ak süsün define yemiş fül-fül
Kerefis kivi turuncusundan ol
Üç ecza kıl 129uştaki bal
İki miskâl yiye koy âdem
Gayrıya hâlete göre vire hem
Eritip taş kıvâma edub gide
Bu devâ ile ol murada ire
Devâ-yı Hebsi Hayz
Hayzı bağlansa avretin cana
Geture bu şefî iş bu ona
Evela cavişur merre u şak
Kantar gün ola bez bir sahk
Bular odun boğar şafi
Hema çekirdeğince kıl şafi
Geture birini ol zemanda
Kevire ton hâlini hem ol günde
Mücerrebdır cümle önüne zinhar
Düşer oğlanın var ise haer
Devâ-yı Efratıyla Dem İhrah
Bir hatunun daima aka kanı
Kuruturum der isen şehâlimi
Kerefis ma'de nevsı beraber tutam
Çömleğe su koyub üstüne anı sal

Ateşe mazumla ta haşır kıl
Suyun sözüp eleyubmasfi kilub
İlhak edub üç sabah içe
Kurtula bu elemden ide dua
Devâ-yı Zorbun
Ta sihan ki ola göbek borusu
Soğuk marazının budur birisi
Gidemedi alub üçga sale
Çıkara kabkızıl kızdırılmış ola
Ana sirke saçub boğa'zâ otura
Hiç bunun gibi bu kadar bâde zure
Ta'un-ı Devâyı
Çıka ta'un kişide ya irak
Ferfiyan yağın et bu şak
Yani merhem gibi koy altına yağ
Dağlaya dişleye ta ola sağ
Devâ-yı Netice-i Kelam
Muherra hekimden olmuş 'evas
Neki cem'eyledim gevher-i devâ
Bunda yazdım bu denlu devâ
Derde devâ veren eğerçi Hüda
Kamu ilhamla yazılmışdır
Der hikmet aceb düzülmüştür
Nazımla hiç kelam hikmete al
Kimse örmüş değil ancak ezel
Böyle cem'i mücerrebat olmaz

Böyle bu ilmi her kişi bilmez
Kimseki ezberlese ola hâlık
Kazib olmaya her sözde sadık
Devâ-yı hekimi budur
Hekime yazdılar nice helva
Her birisi nefayis ru'na
Cümleden birisi budur anın
Sıhâti cismin zahmeti canın
Sıst endamlığ eder zail
Zikre kaim eder el-hasıl
Fakat artırır meni ziyâde
Hatta nefsi estirsen eşine murad
Ak soğan suyuna bir vâkid şeha
Bir odunlu 'il karıştır ana
Ateşi nermle revak eyle

V. BÖLÜM BULGULAR

Çalışmadan elde edilen veriler bu bölümde sunulmaktadır. Eserin içeriği, eserin içerisinde müellifin bahsettiği yazarlar, sosyal bilgiler dersinin işlenişine katkı sağlayan eserden yararlanılarak oluşturulmuş kazanım etkinlikleri bu bölümünde ele alınmıştır.

5.1 1582 NUMARALI RİSÂLA Fİ'L-TİBB ADLI ESERİN İÇERİĞİ

İlk olarak çevrilen eserin içersinde işlenen bölümlerin çabucak kavranılması adına tablolar oluşturulmuştur. İlk tablo eserin tüm bölümlerin verilmiş olduğu tablodur. Sonrasında verilen tablolar eserin içeriğinin daha da özelleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.Eserin Bölümleri

1.Bölüm	Eser Hakkında Genel Bilgiler
2. Bölüm	Fusul-ı Erba(Mevsimlerde yenilecek gıdalar)
3. Bölüm	İhlasın Meratıpı(Mertebelele)
4. Bölüm	Azâ illetlele
5. Bölüm	---
6. Bölüm	Damayırı İnsan
7. Bölüm	Tabayı'-1 nabız
8. Bölüm	Karun ahvali
9. Bölüm	Başâ âriz olan hastalığın ilacı
10. Bölüm	Yüzde olan hastalığın ilacı
11. Bölüm	Burun içi hastalığının ilacı
12. Bölüm	Kulak hastalığı ilacı

13. Bölüm	Ağız ve boğaz hastalıkları ilacı
14. Bölüm	Diş hastalığı ilacı
15. Bölüm	Göz hastalığı ilacı
16. Bölüm	Bers hastalığı ilacı
17. Bölüm	Temreğüye ilacı
18. Bölüm	Uyuz ilacı
19. Bölüm	Frengi ilacı
20. Bölüm	Cüzzam hastalığı ilacı
21. Bölüm	El ve ayak hastalıkları ilacı
22. Bölüm	Ayak hastalığı ilacı
23. Bölüm	Beden cerahatleri ilacı
24. Bölüm	Damarlar
25. Bölüm	Sünnet ilmi
26. Bölüm	Batında olan hastalığın ilacı
27. Bölüm	Tuhal ahvali ilacı
28. Bölüm	Merhem beyanı
29. Bölüm	Yel ilacı
30. Bölüm	Mesane ve böbrek hastalığı ilacı
31. Bölüm	---
32. Bölüm	Uyku hastalıkları ilacı
33. Bölüm	Bevasır hastalığı ilacı
34. Bölüm	Ra'şe ahvali ilacı
35. Bölüm	Yerekan(sarılık) ilacı beyanı
36. Bölüm	Masumanelere arız olan hastalıklar
37. Bölüm	Kadın hastalıkları ilacı
38. Bölüm	Bel ve karın hastalığı ilacı
39. Bölüm	---
40. Bölüm	---
41. Bölüm	---
42. Bölüm	Yara ve nasır merhemleri
43. Bölüm	Yağ çıkarma usülleri
44. Bölüm	Makbul üşrübe ahvali
45. Bölüm	---
46. Bölüm	Çocuk sahibi olmak için ilaç
47. Bölüm	Şerbetler
48. Bölüm	Yararlı gıdalar

49. Bölüm	Gıdaların dereceleri
50. Bölüm	Bazı bitki ve otların yararları
51. Bölüm	Havas-ı hayvanatın beyanı
52. Bölüm	Tuyuri beyanı
53. Bölüm	---
54. Bölüm	Esmâ-i müfredatı
55. Bölüm	Kabzı devaların beyanı
56. Bölüm	İshal ve ishal ilaçları
57. Bölüm	Macûn-ı nafsâ ahvali beyanı
58. Bölüm	Afyon müptelasının ilaçları
59. Bölüm	---
60. Bölüm	---

Yukarıdaki tabloda eserin çevirisiyle ortaya çıkmış bölüm isimleri tablolaştırılmıştır. Göze çarpan nokta şudur ki ilk bölümde eser hakkında genel bilgilerin verilmesi oldukça aydınlatıcıdır. Sonraki iki bölümde hangi mevsimde ne yeneceğinin anlatılması da Osmanlı'da sağlık anlayışının açıkca sinyalleri vermektedir. Genel olarak tabloya baktığımızda vücutta bulunan azalarda meydana gelen hastalıklar için tertipler bulunmaktadır. Bunların dışında merhemler ve gıdaların yararlarıyla alakalı bölümler dikkat çekmektedir.

Tablo 2. Atlanılarak İlerlenen Bölümler

39. Bölüm	Debre ve fırçaya nesne sokulmasının enva'ı beyanı
40. Bölüm	Ateş yangının ilacı
41. Bölüm	Yakılar ve damarlar
45. Bölüm	Cevarişler ve helva beyanı
53. Bölüm	Maden ve hicarin beyanı
59. Bölüm	Tiryak ahvali beyanı
60. Bölüm	Sebeb-i telif ve hatme

İkinci bölümde yukarıdaki bölümlerin içeriklerinden bahsedilmesine rağmen eserin içerisinde bu bölümler Atlanılarak İlerlenmiştir. Fakat 59.ve 60. Bölümler başlık olarak verilmese de içerik olarak eserde mevcuttur.

Tablo 3. Merhemler

28. Bölüm	Merhem beyanı
42. Bölüm	Yara ve nasır merhemleri

Vücutta oluşabilecek olumsuzlara şifa niteliğinde merhemler bu bölümlerde anlatılmaktadır. Ayrıca merhemlerle alakalı bölümlerin arasındaki bölüm atlama yazara ilgili bölümleri ardı ardına vermekten kaçındığını göstermektedir.

Tablo 4. Damarlar

6. Bölüm	Damayırı İnsan
7. Bölüm	Tabayı’-ı nabız
24. Bölüm	Damarlar

Bu bölümlerde insan vücudunda eşsiz değere sahip damarların nitelikleri sayısı ve tedavideki önemine değinilmiştir.

Tablo 5. Gıda ve Otlar

48. Bölüm	Yararlı gıdalar
49. Bölüm	Gıdaların dereceleri
50. Bölüm	Bazı bitki ve otların yararları

Bu bölümlerde gıdalar ve otlardan bahsedilmiştir. Bu bölüm kendi yüzyılında önem taşımasının yanı sıra bugün ve gelecekte de büyük önem arz etmektedir. Bazı bitkiler ve otlar günümüzde kulağımıza her ne kadar yabancı gelse de soğan sarsmak gibi yakından tanıdığımız bitkiler bu bölümü gündelik yaşam pratiğine yerleştirmenin önemini göstermektedir.

1.Bölüm: Evvela Sultan Selim Hanı övgü dolu cümleler kurmakla beraber Allah'ın haram kıldığı nesnelere kaçınıp helal kıldıklarına meyiletmenin öneminden bahsedilir.

Selim Han'ın iki alemde de dileklerinin gerçekleşmesi için dua eder. Ömrü uzun devletinin refah içinde olmasını istediğini ifade eder. Allah'ın izniyle her hangi bir derdine ilaç ararsan bu kitabı aç Allah'ın izniyle şifa bulursun diyor. Peygamber efendimizin bir hadisini paylaşır ilimlerin beden ve din ilmi olarak iki tane olduğunu beden ilmini öğrenmenin daha önce geldiğini çünkü bedeni sağlıklı olmayan insanın ibadet edemeyeceğini belirtir. Beden ilmini öğrenirken kesinlikle helal yolların kullanılması gerektiğini vurgular. Allah'ın izni olmadığı sürece 100.000 lokma da yesen bir derman bulamazsın der. Alimlere Allah'ın alemlerin sırrını verdiğini alimlerin Allah'ın dünyadaki hazinedarları olduğunu belirtir. Sonrasında yazdığı kitaptaki bölümlerden bahseder. Örnek verecek olursak; ateşli hastalıkların ilaçları, horlamanın ortadan kalkması için ilaçlar, bazı merhem ve yakılar, macunlar ve insana faydalı ilaç birleşimleri. Allah'ın insanı bir parça meniden yarattığını her insanın kan yapılarında değişikliklerin olduğunu beden yapılarından kan, balgam, sevd ve safranın vücuttaki oluşum sürecine değinmiştir. İnsan vücudundaki damarlardan, kemiklerden ve çeşitli azalarla ilgili sayılar vermiştir. Bunlarla birlikte sıhhati yerinde olmayan insanın damağında tat olmayacağından ve çektiği acıdan hep mutsuz olacağı konusuna değinmiştir. Ayrıca mizaçlardan bahsetmiş bedene alınan gıdaların çeşitlerine göre fazlalıkların kişilerin mizaçlarını oluşturduğunu anlatmıştır. Mesela safrası fazla olan insanın benzinin sarı olacağına değinmiş, yenilen gıdalara dikkat edilmesi gerektiği hususundan söz etmiştir.

2. Bölüm: Fusul-1 Erbadan yani dört mevsim yenilecek gıdalara dikkat edilmesi gerektiğini belirtilir. İnsanın bağı benzediğini bağı doğru düzgün bakılmazsa harap olacağı belirtilir. Sağlığın çok önemli olduğunu ve sağlığı yerinde olmayan insanın ibadetlerini de yerinde yapamayacağı belirtilir. Gece kalkıp su içilmemesi nasihat edilir. Hararet verilen gıdalardan uzak durulması önerilir. Her mevsimin kendisine özgü yiyecekleri olduğunu bu yiyeceklerin mevsimlerine göre vücuda alınması gerektiği vurgulanır. Her mevsimde yenilmesi geçerek gıdaların çeşitleri üzerinde durulur. Bu bölümde anladığımız şudur ki Osmanlı'da daha çok hastalığı önleyici tedbirler alınmak yeğlenmektedir. Çok uyumanın da insanı hasta ettiğini bu bölümde anlatılır. Yemekten önce ve sonra su içilmemesi hususuna dikkat edilmesi

gerektiğini belirtir. Yemeklerin hazmedilmesine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanır. Yenilen gıdalarla vücutta kan safra balgam ve sevda oluşumunun yaşandığını belirtir.

3. Bölüm: İhlasın meratıpı(mertebeleri) beyan edilir. Vücutta bulunan kanın özelliklerinden safra ve balgamdan bahsedilir. Bedene alınan gıdaların kanda oluşturduğu durumlar anlatılır. Yemekler anlatılıp yemeklerin dış görünüşünden ve içeriğinin bilinmesiyle kanda oluşturacağı durumlar üzerinde durulur. Kanın sağlıklı duruma gelmesi için katkıda bulunacak gıdalardan miktarları verilerek önerilir. Vücutta hararetin oluşmaması için bu bölümde öneriler vardır.

4. Bölüm: Azâların illetlerini beyana tevelüd eden eşyaları beyan edilir. İnsanda var olan mizaçların özelliklerinden ve bu mizaçların insanların yüzlerindeki tezahür hali anlatılır. Kandaki mizaçları şekillendiren kan, balgam, safra ve sevdanın kişilerde fazlaştığı mevsimleri ayrıntılarıyla açıklanır. Ayrıca yubuset, rutubet, hararet ve burudet kavramları açıklanır. Göz, beyin, dil gibi azalardan bahsedilir.

5. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.

6. Bölüm: Damayırı İnsan beyan edilir. Hacamattan ve mizaçlara göre hastalıkların belirtilerinden bahsedilir. Mizaçlara göre insanların yüz renklerinden bahsedilir. Ayrıca benzi ak olan hasta insanların çok uyuduğunu söyler. İnsan 20 yaşına varınca vücudunda hararet ve rutubet olacağını söyler. 65 yaş yakınına insan varınca vücudunda noksanlıkların başlayacağını belirtir. Erkeğin yübûsetinin ve hararetinin kadınlardan fazla olduğunu belirtir.

7. Bölüm: Tabayı'-ı nabız beyan edilir. Nabzın hareketleri anlatılır. Nabız hareketlerinin o türlü olduğundan ama asıl hareketlerinin yedi türlü olduğu anlatılır. Normal atan nabzın sağlıklı bireyi ifade ettiği vurgulanır. Nabza nasıl bakılması gerektiğini nabza bakılırken ne tarafta durulması gerektiğini nabzın atış şekillerinin yorumlanış biçimleri sağlıklı nabzın ve hastalıklı nabzın belirtileri anlatılır. Nabzın olumsuz atışlarının verdiği sağlıksız durumların ortadan kaldırılması için gerekli ilaçlar verilir.

8. Bölüm: Karun ahvali beyan edilir. Karının genel yapısından bahsedip karında bulunan hastalık durumları mizaçlar doğrultusunda açıklanır. Karını tedavi için uygulanacak sistemin kesinlikle mizaçlardan bağımsız olmaması gerektiği belirtilir. Kanın koyu ve kızıl olmasının kanın ziyadeliğine işaret olduğunu belirtir. Diğer bölümlerde olduğu gibi vücuttaki hıtların (kan, balgam, safra ve sevda) üzerinde

durulur. Karındaki sıkıntılı durumların sebep olması muhtemel rahatsızlardan bahsedilir. Mesane sorunları, böbrek hastalıkları, susuzluk gibi durumlar buna örnektir. Ayrıca karında baş gösteren rahatsızlığın diğer âzâların da sağlıklarında problem oluşturabileceği de bu bölümde anlatılır.

9. Bölüm: Başa ârız olan illetin ilâçları beyan edilir. Başta oluşan hastalıklı durumun ortadan kalkması için çeşitli bitkilerden oluşan terkipler verilmektedir. Ayrıca bir ayet verilir bu ayetin başı ağrıyan kişinin başına sürülmesiyle şifa bulunacağı vurgulanır. Bu hastalığın oluşma durumlarından birincisi safra veya kanın koyuluğunda meydana gelir. Diğer meydana gelen durumda bu bölümde verilmekle birlikte hastalığın ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaç terkipleri bu bölümde verilmiştir.

10. Bölüm: Yüzde olan illetlerin ilâçları beyan edilir. Yel ve soğuk su gibi etmenlerle yüzde oluşan yaraların iyileştirilmesi için terkip verilir. Güneşten yelden ve soğuk suyla abdest almak yüzde rahatsızlıkların belirlenmesine neden olur. Bu durumdan şifa bulmanın ilacı yüz yağıdır. Yüz yağı yüzü yumuşak yapar. Keçinin yağından bu yağın içine bir tas koyulur. Ak oluncaya kadar bu yağa soğuk su eklenir. Gerekli bitkisel malzemeleri ekledikten sonra uygun zamanlarda sürülür. Ayrıca bu bölümde sakalı olmayan kişinin sakalının çıkması içinde ayrı bir tertip verilir.

11. Bölüm: Burun içinde olan illetleri için önerilen ilâçlar beyan edilir. Burun içinde yara veya uyuz hasıl olursa ya da burun kanaması meydana gelirse bu bölümde o deritten kurtulmak için gerekli olan ilâçlar beyan

12. Bölüm: Kulağa arız olan illetin ilaçları beyan edilir. Bu durumun asıl sebebi nezle ve kulağa su kaçması sebebinden ileri gelir. Hasta olan kişinin gerekli ilacı kulağa sürmesinin ardından başının sarılması gerekmektedir. Verilen tertipin kullanılmasıyla 30 yıllık sağırlığın ortadan kaldırılacağı belirtilir. Sorunlu olan kulağa ilaç damlatıldıktan sonra diğer kulaktan cerahatin çıkmasıyla sirkeyle sarb edilir. Kulak duymaya başladıktan sonra sirke pamukla sürülmesiyle cerahat tamamıyla ortadan kalkar.

13. Bölüm: Ağızda ve boğazda olan illetlerin ilâçları beyan edilir. Çeşitli bitkilerden oluşan bir tertipin kullanılmasının hastalığı ortadan kaldıracağı belirtilir. Öncelikle dudakta yarık ağız içinde veya ağız dışında oluşan illetlerin oluşturduğu ağrıya ağız ağrısı denir. Cetaş tuzunu yara olan yere sürüp bir süre bekleyip

tükürülmesinin uygun olduğu anlatılır. Ayrıca bu birleşimin ağız kokusunu da ortadan kaldırdığı belirtilir. Bu tertip 40 gece yatılacağı vakitte bir miktar alınır. Ayrıca ağza sirke ile gargara yapılır.

14. Bölüm: Diş illetinin ilâçları beyan edilir. Dişte oluşan yaraların kurtlar sararmalar ve kararmaların tedavisi için gerekli olan merhem yakı ve gargaralar beyan edilir. Verilen otların çiğnenmesi ile ağrıyan diş sakinleşir. Sadece insan için değil hayvanlarında ağız hastalıklarında bu yöntem kullanılır.

15. Bölüm: Gözde arız olan illetlerin ilâçları beyan edilir. Gözde kan oluşumu, kıl bitimi, göze duman düşmesi ve gözde nazle gibi olumsuzlukların ortadan kaldırılması için gerekli bitkilerden oluşan terkip anlatılır. İnsanlarda olduğu gibi hayvanların gözlerinde de oluşan marizlerin ortadan kaldırılması için bu ilaçlar kullanılır.

16. Bölüm: Bers illetlerinin ilâçları beyan edilir. Deride oluşan illetin ortadan kaldırılması için gerekli olan tedbirler verilir. Bu tedbirlerden ikisi ishal ve kusturmaktır. Bu ilaçlardan bazılarının birleşimi şöyledir.

17. Bölüm: Bir hastalığın bir ilacının birleşimi şöyledir. Şıtrac turb tohumu kızıl boya ve kendisi her gün zikir olunan eczayı beraber edip her birini ezme edip ve eleyip darb-ı sirke ile birleştirip sıvı edip güneşe karşı yazın bir gün tutası. Ama suyu furun yönünde bir miktar ili de Sonra ol olan sürer. Allah'ın izniyle ortadan kalkar. Diğer kara hastalığın ilâcı iflemoni matbuh yani akıtman evvela su ile kaynatıp bir kaç kere içersen sonra zikir olunur macunun sıfatı budur ki kablı helile ebyez ve kara helile ve akıtman bil cümle bu eczayı başka döküp ve eleyip kızıl üzerine döküp eczayı onunla yoğurup ve her gün o hasta olan yere sabahtan bir ceviz kadar verirsin ama mârız sevdâyı(kandaki sıvı) arttırır. Nesnelere yemekten bir hizede lâtif ve zayıf gıdalar yiyebilir sürse ve kuzu eti ve hamama çok vere ve terleye ve yukarıda zikir olunan behakın yağları ile yağlana veya zikir olunan merhem edilir.

18. Bölüm: Temreğüye ilâçları beyan edilir. Balgam ve sevdanın içtimasından hasıl olan illetin olumsuzluklarını ortadan kaldıran ilaçlar anlatılır. Bu hastalık deri yüzeyinden çıkıp gövdeye yayılır. Eğer bedeni kaplarsa çok büyük olumsuzlukların oluşacağını gösterir. Tedbirinin alınması gerekir. Eğer bu hastalık kişinin başından başlayıp ayağa doğru kaplarsa ilaç önce kulağa ardından iki damarı ardına sürür fazlaca yer kapladıysa o damarların iki bölük üstünden bir damar kesilip kan alınır.

Topuk üzerindeki damarlara iraku's sakin derler. O damarların üst kısmı çizilip kan alınır. Bu işlemlerin yapılmasına 40 gün devam edilir. Ayrıca hastalığın olduğu bölgeye tavuk yağını hardali ile sirke edilmesi de uygun olur.

19. Bölüm: Uyuz illetinin ilâçları beyan edilir. Verilen ilaçlarla uyuz ortadan kaldırılır. Bu illetin oluşum nedenlerinden birisi kandaki balgamın rutubetlenmesidir. Vücutta konaklayan uyuz elde ayakta ve parmaklarda olursa sıcak suya toz koyup sorunlu olan uzuv o suya batırılmalı. Daha önce bu yöntem hasta olan kimselerde denenmiştir.

20. Bölüm: Frengin uyuzu ilâçları beyan edilir. Büyük çıbanların oluşumuyla başlayan frengin ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçlar ve bu ilaçların kullanım şekilleri anlatılır. Bu illetin varlığında elde ayakta büyük büyük yaralar oluşur. Ve hasta olan kişi sürekli ateşlenir. Bu hastalığın yaşanması insan için çok ağırdır. Tedavi süreci de çok meşakkatlidir. Hastalıklı bireyler için tedavide kullanılan ilaçlarla beraber vücudun direncini arttırmak için özel hayvansal gıdalardan çorbalar yapılır. Kullanılan ayrıntılı ilaçlar hasta olan bireylerde daha önce denenmiştir. Allah'ın izniyle söylenen yöntemleri uygulayan hastaların iyileşeceği belirtilir. Ayrıca bu bölümde kullanılan ilaçların Feramus diye bir hekimden rivayet edilmiştir.

21. Bölüm: Cüzzam rençlerinin enva'nının ilâçları beyan edilir. Bu hastalığın oluşum sürecinden ve ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçlar ve kullanım şekli anlatılır. Bu hastalığın kadınların hayız kanlarından arınmadan cinsi münasebetleriyle oluşan çocukta cüzzam belirir. Bu hastalıktan kurtulmak için uzun süreli bir tedavi ve ilaç kullanımı gereklidir. Bu hastalıkta oluşan yaraların sürekli temizlenip merhem sürülmesi gerekmektedir. Ayrıca eşek etinden kebab yapılıp, tilki etinden de çorba yapılıp içilir.

22. Bölüm: Elde ve ayakta olan şakakları ve miyasellerin ilâçları beyan edilir. Bu durum bürudet ve yübüsetten oluştuğu belirtir. Ortadan kaldırılması için gerekli ilaçları beyan edilir. Kanda olan yubuset ve bürudetten meydana gelir. Bu hastalığın vurduğu kişilerin ağız, boğaz ve dişleri harap olur. Şifa bulunması için gerekli ilacın kullanılması gereklidir. Verilen ilaç daha önce denenmiştir. Bu hastalıktan şifa bulunması için gerekli olan ilaçta buğday, nohut ve limonun birleşimiyle haplar oluşturulur. Ayrıca acı yağla merhem oluşturulur. Bu merhem el ayaklara sürülür. Birkaç gün tekrar edilir.

23. Bölüm: Ayağa arız olan illetin ilâçları beyan edilir. Yoğun ve dolaşık damarların oluşumuyla ortaya çıkar. Çok yürüyen insanlarda meydana gelir. İshal ettirecek, kusturacak ilaçlar ve kullanımları anlatılır. Ayrıca bu hastalıktan kurtulmak için hacamat ve yakı tedavi şekillerindedir.

24. Bölüm: Bedende arız olan cerahatlerin ilâçları beyan edilir. Bu olumsuzluğun oluşmasında etkin olan üç sebepten bahsedilir. Bu sebepler; bir uzvun ahlat hareketi, dökülme ve bıçaktan olur. Mesela başa ansızın taş yahut çomak değerse gözler şişse bu kişinin hiçbir şey çiğnememesi gerekir. Bunun yerine şerbet içilir. Öncelikle bedende darp edilen sıkıntılı kısmı haç şeklinde yarıp gerekli ilaçları ve tedavi usulleri anlatılır. Bu olumsuz duruma maruz kalan insanın kesinlikle hamamdan sakınması gereklidir. Gerekli merhemler de sürünmelidir. Hastanın çabucak sağlığına kavuşması için tavuk etinden çorba ve şerbetler içilmelidir.

25. Bölüm: Bu bölümde damarlar anlatılır. İnsanda var olan 440 damarın varlığından bahsedilir. Bu damarların içindeki bazı önemli damarlardan ve bu damarların özellikleri anlatılır. Öncelikle baş damarından kan alsalar baş ağrısı ve göz ağrısı kesilir. Kulak sesi açılır ve gözün kanı kesilir ve kıl bitmesine mani olunur. Her damarın ayrı görevi vardır.

26. Bölüm: Sünnet ilminin sanatını beyan eder. Sünnet ilminin uygulanışı anlatılır.

27. Bölüm: İnsanın batında zuhur eden emrazın ilâçları beyan edilir. Beyinde olan sıkıntılar ile felç ahvalinin ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçlar anlatılır. Bu hastalık kandaki sevdadan hasıl olur. Kuranda da hastalıkların devaları olduğuna yer verilmiştir. Bu devaları uygulamakla şifa bulunacağı ifade edilir. Beyinde hastalık olan kişilerin divane olduğunda verilen ilaçların alınmasıyla Allah'ın izniyle şifa bulur.

28. Bölüm: Tuhâl yani talağın ahvalinin ilaçları beyan edilir. Kansızlık ve çok içmekten böbrekte hastalık oluşur. İnsanların mizaçlarına göre şerbetlerin içirilmesiyle ishal ettirilir. Ayrıca uyuz ilaçlar kullanılır. Bu illetten kurtulmak için her gece yatılacak vakitte ferfiyan ile sıkıntılı yere sürülür. Böylelikle talak yumuşar ve zail olur. Sonraki süreç şerbet içirilerek hasta olan kişi ishal ettirilir. Çarşamba günü güneş çıkmadan önce sağ ayağı söğüt ağacına dayayıp taban miktarı ayağın etrafını keskin bıçakla oyup birkaç gün sarılır. Ayrıca arada bir yakı yapılır. Bu

yöntem denenmiş olup Allah'ın izniyle bu işlemleri uygulayanlar şifa bulur. Eğer talak daha büyükse buhurı, meryami dövdükten sonra sıvı haline getirip yakı edilip fülfulü döküp sirke ile sıvılaştırıp içilirse şifa bulunur. Bu bölümde bitkilerden oluşan başka ilaç terkipleri de bulunur.

29. Bölüm: Şekl-i ahvali ilâçları beyan edilir. Verilen ilacın merhem edilip sürülmesiyle şifa bulunacağını anlatır. Yıllanyastığı makl ve nişastaya zemi' arabi beraber haplar yapılır. İki tane sabah iki tane akşam 15 gün boyunca içilir. Yıllanyastığı ve ecza rahatsız edilen yere tavşan beyni sürülür. Üç güne kalmaz zail olunur.

30. Bölüm: Gövde-i insanda peyda olan yellerinin ilâçları beyan edilir. Rahatsızlığı olan insanlara mizaçlarına göre haplar verilir. Ayrıca çeşitli merhemler sürmek suretiyle tedavi edilir. Vücutta sızılar başlamadan ilacın temin edilip 15 gün geçmeden hastalığı ortadan kaldırmak gerekir. Verilen hapların kullanımı ve çeşitleri insanların mizaçlarına göre düzenlenir. Uygun şerbetler içilerek ishal edilir. Bu bölümde bel ağrısı içinde ilaç verilir.

31. Bölüm: Ūrsu'l bevi ahvalinin ilâçları beyan edilir. Mesane yollarına ve böbrekte olan hastalığın tedavisi için gerekli olan ilaçlar anlatılır. Mesane ya da böbrekte kum veya taş olursa gevlin ve semizotunun kaynatılması

32. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.

33. Bölüm: Uykuda arız olan ilaçlar beyan edilir. Terliyken soğuk su içildiğinde oluşur. Ve barid tabiatlı yemişlerin yenilmesiyle oluşur. Bu hastalığın ortadan kalkması için birçok ilaç bulunur bu ilaçlardan bir tanesi dıyku'n nefis ilacı hakkında bilgi verilir. Şerbetler verilir. 40 gün boyunca şerbet içilir. Barid gıdaların da vücuda alımı durdurulur. Uykuda oluşan ağrıların ortadan kalkması için keten tohumunu tavada kavurulup şarap ile sıvılaştırıp ağrı ortadan kaldırılır. Sabah akşam 40 gün boyunca tedaviye devam edilir.

33. Bölüm: Bevasır illetinin ilâçları beyan edilir. Bevasır'ın on kısımda bulunabileceği belirtilir. Her kısım ayrıntılarıyla verilir. Sonrasında tedavisini sağlayacak ilaçlar verilir. Bevasır çeşitleri; kabız bevasırı, ishal bevasırı, dem bevasırı ve rih bevasırıdır. Bu bevasırlardan altısı makatta olur. Onlardan biri zenburidir. Arı gibi olur. Bir tut bevasırı tane tane olur. Biri anbi bevasırıdır üzüm gibi kara olur. Bir diğeri şakak bevasırıdır. Yarılır ve kanar. Nasur bevasırı boynuz

gibidir. Rahne bevasırında burun delik delik olur içinden irin ve necaset gelir. Bevasırın asıl sebebi soğuktur. Bu bevasırların ortadan kalkması için kullanılan genel yöntem kusma veishaldir. Bevasıra tutulan kişiler genelde kabızdırlar. Bu bölümde bevasırın ortadan kaldırılması için gerekli ilaçlar belirtilir. Ayrıca sarımsağın bevasırın ortadan kalkması için çok önemli olduğu belirtilir. Tedavi süreci 10 gün civarındır.

34. Bölüm: Ra'şe ahvali illetinin ilâçları beyan edilir. Burudet ve rutubetde ortaya çıkar. Terkibi verilen ilaçla beraber illetten kurtulur. Bu illet peyda olduğunda vücuda alınan gıdaların kişilerin mizaçlarına göre alınması önerilir. Sığır yoğurdunu temiz bir yere koyup gerekli bitkisel karışımla sıvı haline getirilmesiyle ilaç hazırlanır.

35. Bölüm: Yerekan marazın ilâçları beyan edilir. Sarılık hastalığının oluşumdan kişide beliren durumların genel bahsedilmesinin ardından çözümü için gerekli şerbet anlatılır. Bu hastalıkla safranın 'ufûneti cemi' azayı kaplar. Rengi sarıdır. Bu hastalık vakıf olduğunda bedende mecal kalmaz. Öncelikle şerbet verilip ishal ettirilir. Ondan beş on tane sümüklü böcek bir kap içerisine koyulup yumuşak bir tuz atılır. Ardından kusturulur. Tekrar şerbet içirilir. Üç gün sabah vaktinde bu tedavi süreçleri tekrar ettirilir. Denenmiş bir uygulamadır.

36. Bölüm: Ma'sumelere ârız olan illetin ilaçların beyan edilir. Bunların dışında Taha ve Hûd süresindeki bazı ayetlerin rahatsız olan insanın boynuna asılmasıyla tedavi olunacağını anlatılır. Öncelikle çıyan marazı insanda vuku bulunca üzerlik tohumunun üzerine keçi boynuzuna zive dökülür yağ ile sıvılaştırılıp soda ile içirilmesi uygun olur. Masumelerin ağız ağrısı için de şeker ile tebeşir ağza dökülürse şifa bulunur. Ayrıca bu bölümde sivilce, yel durumu ve sidik tutulması gibi durumlar anlatılıyor.

37. Bölüm: Hatun kişilere ârız olan illetlerinin ilâçları beyan edilir. Hâyız dönemlerinin zamanlamasının bozulmasıyla oluşan olumsuzlukları anlatır. Verilen ilaçlarla hayız düzene girer. Bazı bitkilerin kaynatılıp eczanın sığır oduyla yoğurup rahim ağzına sürülür.

38. Bölüm: Huknelar ahvali beyan edilir. Belde olan rutubet ve ağrıların ortadan kaldırılmasının yöntemlerini anlatır. Kulunç ağrıları ortadan kaldırılır.

39. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.

40. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.
41. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.
42. Bölüm: Yaralar ve nasurlara nâfi olan merhemler beyan edilir. Yaralar nasırlar çibanların ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçları beyan edilir. öncelikleketen tohumu buy tohumu ve hatmiyi bir miktar kaynatıp zeytinyağını ilave edilip tencerede aheste aheste kaynatılır. Oluşan merhem yaraları bitirir. Buna kara merhem derler cerahatı dışarı çıkarmaya yarar. Bu merheme ilaveten zıft 30 dirhem acı yağ 20 dirhem bal mumu ve 20 dirhem iç yağını eritip sıvılaştırılırsa tatlı merhem olur. Yumurta akı sarısıyla buğday ununu sıvılaştırıp merhem yaralara sürülürse şifa bulunur.
43. Bölüm: Yağları çıkarmak için gerekli olan ilâçlar beyan edilir. Gül yağı, benefşe yağı, toplak yağı çıkarılmak istenirse zeytinyağını bal mumu ile kapatıp 40 gün bekletilir. Saf yağ çıkarılır. Bu bölümde aynı şekilde fındık, fıstık, ceviz ve benbe yağlarının da çıkarılışı bu bölümde anlatılır. Bu yağlar ağrıları sızıları ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Cüzzam hastalığının da ortadan kalkmasını sağlar.
44. Bölüm: Makbul üşrûbe ahvali beyan edilir. Bu ahvalin ortadan kaldırılması için gerekli ilaçlar anlatılır. Mesela birisi rummandır. Kusmaya mani olur. Baş ağrısını giderir. İştah getirir. Sanatı şöyledir. Ekşi nar tanesi kızıl olur. Onu ağaç bıçağıyla yarıp bir bezden süzüp suyunu eleyip iki vakitte su ile bir vakitte şeker veya bal ile kaynatılıp saklanılır. Vücuttaki olumsuzlukları giderir. Safrayla alakalı olumsuzluklar ortadan kalkar. İnsana ferahlık verilir.
45. Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.
46. Bölüm: Sıst endam ve zayıf endam ilaçları beyan edilir. Zayıflık ve çocuk olmaması sorununu ortadan kaldırmak için gerekli macunlar beyan edilir. Bazı durumlarda gerçekleşir. Beyinde sıst endam oluşunca başta sıkıntı olur. Bu sıkıntının oluşma sebebi kandaki rutubettir. Bu durumdan kurtulmak şekerli şerbetlerle mümkündür
47. Bölüm: Cema'at cevazı ve zaiyetin şerbetleri beyan edilir. Ayrıca bu bölümde çiftlerin mekâna ve zamana göre birleşimlerin de çocuklarının nasıl çocuklar olacağından bahseder. Bölümden bir kısım aşağıdaki verilmiştir.

Malzemelerin bir araya getirilmesiyle tedbir gaflet akiyyeler ve ayın önce gecesinde ve on beşinde ve son gecesinde cima etmeyeler. Oğlan olursa mecnun olur. Bayram gecesi bir araya cima etmeyeler. Veledi altı olur. Daha bir araya cima ederken insan veya kız karında Şen akarsa veledi yalancı olur. Cima ederken mesahibet ederse veledi belik olur. İlhamdan sonra cima ederse veledi bencil olur. Çadır içinde cima ederse veledi münafık olur. Katı ıssı yerde cima eden veledi başı kel olur. Mescit içinde cima ederse veledi fasık olur. Sefere gidecek gece cima eden malını haram yere sarf edici olur. Aya güne karşı cima eden doğarken anasını öldürür. Ve cima ederken avretin fericine bakarsa veledi a'ma olur. Ayın Çarşamba gecesinde cima etmeye veledi hıray olur. Perşembe gecesi cima eden veledi cihanda bir gün avare olur. Perşembe gecesi cima ederse veledi alim olur. Ve Perşembe gecesi cima eden veledi abdal olur. Cuma gecesi cima edilirse veledi arif olur. Ve Cuma günü cima edenin veledi hâlim olur. Daha perşembe gecesi cima ederse veledi sehhar olur. Sakınmak gerektir. Hilekâr olur. Perşembe gecesi cima ederse veledi padişah katında sevilir. İmdi bu eyamları gözetmek akıllı işidir. Bu eyyam-ı evkata raiyet lazımdır. Ve hem iştah-ı sadıka olmak lazımdır. Böylece olursa o cimafaydalıdır. Ve geceden gündüze olan cima yekdirmek muhâlle bicab ola ve kati soğukta ve kati ıssıda vakitte cima girişme edilmemelidir. Meğer gâyetle kız veya kadındık ola i'la güzel olup hiç olmaya

48.Bölüm: İnsan-ı müfid olan gıdalar beyan edilir. İnsana yararlı olan gıdalar örnekler verilir. Her insana mizacına göre gıda verilir. Gıdalardan bir kısmı felçleri izale eder. Sıst endamlığı giderir. Kuvvetli olmayı sağlar. Müslih ilacı bu görevi icra eder. Bu ilacın yapımında biraz soğan doğranır. Tatlı zeyt koyulup pişirilir. Sonrasında soğan güğercinin üzerine dökülüp karıştırılır. Tarçın gibi bitkiler ilave edilip elekten geçirilip pişmiş hamur yapılır. Kalanından ise çorba yapılıp içilir. Safravi mizaçtaki insanların sağlıklı olması sağlanır.

48. Bölüm: Müfred gıdaların beyanına yer verilir. Gıdaların derecelerini ve gıdalardan bahsedilir. Gıdaların derecelerine göre mizaçlara faydaları anlatılır.

Bu gıdalardan biri buğdaydır. Yaşlılıkta ve kurulukta mutedildir. Bağırsağın hararetini giderir. Bir diğeri pirinçtir. İssı ve kurudur. Yiyen kişinin uykusu hafif olur. Cimaya fayda verir. Hazım kolay olur fakat çok yemek zararlıdır. Damarların ağrısı gider. Darı soğuk ve kurudur. Geç hazmedilir. Nohut ıssıdır ve yaştır. Kuvvet

verir. Bakla soğuk ve yaştır. Kuvvet verir. Cimaya ve göğüs kükremesine fayda sağlar.

Koyun eti ısıdır, yaştır. Oğlak ısı ile soğuk arasındır. Mu'taddır. Tiz hazım olur. Erkek ve teke eti soğuktur. Hazmı düşvâr olur. Rutubeti galib olanlara yarar. Mesela baş eti ısıdır, yaştır. Âdemi semuz ve şehveti ziyade ider. Kera' daha mu'tedildir. Tiz hazım olur. Öksürüğe nafi'dir. Günani ısıdır, yaştır ve şehveti ziyade ider. Âdemi semuz ider ve illa kusmak getirür. Yürek ısıdır, kurudur. Geç hazım olur. Ciğer ısıdır, kurudur. Hazım olsa çok faide ider. Galizi cihetinden damarlara geç yürür. Böbreği soukdır, kurudur. Karın yağları kabzdır. Geç hazım olur ve andan ahlat tevellüd ider. Islahı sirke iledür. Kuyruk eti ısıdır, yaştır. Rutubeti artıktır, ya'ni galibdir. Gayetle kavurub yeseler öksürüğe ve avazına nafi'dir. Daha göğsünü ve boğazını yumuşadır. Gayetle mi'deye faide ider. Amma geç hazım olur. Mah ya'ni ilik ısıdır, yaştır. Âdemi simürdicidir. Göğsünü ve hücrei ya'ni boğaz ağrısını ve hannakı def' ider. Şahm ya'ni iç yağı soğuktur, yaştır. Decace mu'tedildir. Dimağı ve 'aklı ziyade ider. Mi'desi zaif olana muvafıktır. Farh ya'ni biliç ancak latifdir. Cümle tabi'atlara muvafıktır. Ziraç mu'tedildir. Amma kurılığa mâildir. Şehveti ziyade ider. Tabi'atı katıdır. Selvay ya'ni bildircin ısıdır, kurudur. Şembat şahm ya'ni kaz ve tavuk yağı konu safı ıslah ider. Göğsi yumuşak ider. Lebiga ya'ni yumurtonun akı soğukluğa ve sarısı ıssılığa mâildir. Amma ikisi daha mu'tedildir. Cima'ı ziyade ider. Kuvveti daha ziyade ider. Hususan dane dane ola, amma eskisi muzırdır. Her ne kadar taze olursa enfa'dır. Amma kandan sarısı nefi'de tercihtir. Mahi ya'ni balık soğuktur, yaştır. Lakin fi'l cümlesi barid olmaz. Aç olana fülful, zencebil ve geğik otuyla yiseler ki nafi'dir. Leben ya'ni süd soğuktur, yaştır. Balgamı artırur. Amma sağıldığı vakitte ısıdır, yaştır. Cima'a kuvvet virir. Leben teraşı ya'ni yoğurt yaştır, so(ğu)ktur, kurudur. Cima'a ziyan ider ve dişleri harab ider. Yedikden sonra ağzını gayetle yıkamak lazımdır. Amma bal veya şeker şerbetle veya sirke ile yıkamak lazımdır. Amma südin a'lâsı buzağı kırk günden sonradır. Şalgam ısıdır. İkinci derecede yaştır. Üçüncü derecede soğuk gıdadır. Şehveti ziyade ider. Hem 'avratların südin ziyade ider. Kaçana sirke ile çeşni virseler iştiha getirür. Havuç evvel derecede yaştır. İkinci derecede ısıdır. Bunun gıdası şalgamdan az. Mi'deye ve eynine faide ider ve böğreği harekete getirür. Daha arka ağrısına faide ider ve cima'a kuvvet virir ve geç hazım olur. Bancarıssıdır ve kurudur. Ciğerde süddeleri daha dalağı açar. Isbanak ya'ni yaştır ve soğuktur. İkinci derecede öksürük ve göğüs ağrısına ve ciğer

hararetine ve yerkana nafi'dir. Daha 'ateşe faide ider ve karnı şerm ider. Daha hararetlü mizaclu âdeme gayetle nafi'dir ve sevdâi mizaca ziyan ider. Badlican yaşdır, tabi'atı şerm eyler. Nazleye ve öksürüğe faide ider. Kabak soğuktur, yaşdır. İkinci derecede öksürüğe ve göğüs ağrısına ve ciğer hararetine ve yerkan ve safraya nafi'dir. Daha 'ateşe faide ider. Konu şerm ider. Daha hareketlü mizaclu âdeme gayetle nafi'dir ve sevdâi mizaca ziyan ider. Kaffah ya'ni elmonun tatlısı mu'tedildir ve mi'deye kuvvet ve şazlık getürür. Amma tabi'atda soğuk kurudur ve kusmağı def' ider ve zehir makulesine mukavemetin def' ider. Amma çok ekl idicek ağırlık ve nisyan getürür. Afyonun tatlısı mu'tedildir. Susuzluğu keser. Ta'amdan evvel yese kabz ider. Eğer ta'amdan sonra yese ishal ider. Daha gönül-dûn durmağı def' ider. Zerdalü bariddir ve rutıptır. İkinci derecede tabi'atı şerm ider. Safra sürür. Yürek hararetin ve susuzluk ıztırabın def' ider. Amma ayvadan 'ufunet tevellüd ider. Eğer ta'amdan evvel yese hararetlü mizaclu kişiye yedirse ve ardınca sirkeçibin isti'mal iderse mvücudun parçasırratın def' ider. Amma soğuk mizaclu âdemlere yedirse ardınca mastaki yese mvücudun parçasırratın def' ider. Karasya ya'ni kiraz soukdur, yaşdır. Amma 'itidale garıbdır, karnı kabz ider. Ancak boğaz dutar, ekşidir. Mi'deye kuvvet virir. Safayı iskân ider ve susuzluğu keser. İcas erik bariddir ve rahlebdır. İkinci derecede safrayı sürür ve yüreği hararetin ve 'ateşin iskân ider. Amma önde tatlı olursa daha ziyade ishal ider. Ekşinin telyini azdır. Soğuk itmesi artıktır. Amma bedeni sert ider. Fındık ısılığı i'tidale karıbdır. Ru'dan cevizdir ve bariddir. Bögreğe faide ider. Cima'a kuvvet virir. Âdemi simurdur ve dimağa kuvvet virir, latıfdir. Fıstık harareti cevizden ziyadedir.

Ve gönül dönmesini def' ider ve cima'a kuvvet virir. Âdemi simuz ider ve dimağa kuvvet virir. Batm ya'ni benekşi har ve yabisdır. İkinci derecede dalağa ve yüreğe faide ider. Balgam mizaclu olana nafi'dir. Arka ağrısına eyüdü. İskân ider. Cima'a kuvvet virir. Bir mikdar kabzdır. Amma gıdası azdır.

49.Bölüm: Hak Te'alâ hazretlerinin rûy ve handân inbat eylediği eşyanın mu'anık ve zararları beyan edilir. Bu bölümde genel olarak bazı bitki ve otların hangi hastalıklara iyi geldiği anlatılır.

Turp Suyu: öd ile mean edilip kulağa damlatsalar ordan gelen cerehat durur. Üç günde bir tutan astımu ortadan kaldırır. Turpu bal ile hılt etseler göbek ve kasık ağrılarını ortadan kaldırır. Turp suyu içilse balgam kusturur. Ağızdan gelen kara suya

çaredir. Aç iken içilen turp suyu mideyi iyileştirilir. Balgam giderilir. Cima kuvvetine de yardımcı olur. Çok kuvvetli bir gıdadır.

Merhum Sultan Selim bin Beyazıd Han hazretlerinin tıp' nargillerinden ve lisan-ı şeriflerinden sadır olunmuştur. Bu câvişler turb misalidir. Meydandan halkı sürüb kendüleri oturur buyurmuşlardır. Hem hakikat-ı turb cem'i ta'amın hemin indürür. Diğer şalgamı anın bişmişin aç karnına yeseler göğüs so(ğ)ukluğun giderir. Bir kişi yüksek yerden düşüb incinmiş olsa ateşi içinde bişürüb ve şalgamı verib hamamda üzerine süre, yumuşak ider. Kadıncıklara lazımlu bir ma'nadır. Gövdesini yumuşak ider. Dahi bir kişi şalgam suyu ile başını yusa sacı ve sakalı bî-vakit ağarmaya. Dahi başın kuruluğu giderir.

Ispanak tohumunu gül yağıyla kavurup yenilse harareti giderir. İshali def' eder.

Kereviz suyunu nişadır ile kaynatıp gargara edilirse avaz açılır. Kereviz tohumun şeker ile merhem edilse erlik kavi olur.

Sarımsak: Mideyi canlandırır. Elde ve ayaktaki titremeleri ortadan kaldırır. Sıst endamlık ortadan kalkar. Bevasır ve kasık ağrılarına faydalıdır. Sarımsağın suyunu çıkartıp öd ile kaynatıp kulağa damlatılırsa sağrlık gider. Kızılca sarımsak tütürüldüğünde sara hastalığına şifadır. O sarımsak yedi gün yense yiyen kişiyi yılan sokmaz. Sokarsa zehri zarar vermez. Karın içindeki hararete sarımsakla ortadan kalkar. Saçı sakalı dökülen kişiye zit yağıyla sarımsak hılt edilirse kıl çıkmaya başlar.

Soğanın faydaları: Soğan ve etle karıştırılıp yenirse şehveti arttırır. Soğanı ateş içinde pişirip sonra acı yağla hılt edip nasıra sürülürse. 10 yıllık nasırı ortadan kaldırır. Ham soğan sirke ile kavurup hamamda gövdeye sürülürse dahi otuz türlü rencine şifadır. Yağla soğan büryan edilirse yel ortadan kalkar.

Keşür: Asel ile yense şehveti arttırır. Kuvvet verir. Yaprak gövdeye sürülürse gövde yumuşak olur. Hamile kadının altından keşür tohumu tütürülürse karnı içinden ölmüş oğlan çıkarılır.

Nergis yaprağının faydaları: suyunu kanı dinmeyen kişinin burnuna sürülse kanı durur.

Afyonun faydaları: Dalağa yakı edilse faydalı olur. Çiçek hastalığına faydalıdır. Vücuttaki şişleri giderir. Çocuk olması içinde faydalıdır.

Ayrık otunun faydaları: Kavuğunda taş olan kişinin sancısı için kaynatılıp içilir. Kemikleri ağrıyan kişi için faydalıdır.

Ardıç Tohumu: Ekşi hamur ile kaynatıp içince bütün illetler ortadan kalkar.

İt keseri: Yaban yer sarımsağını istiskaya müptela olan kişinin gövdesine bal ile kaynatılıp sürülse şişlikler gider. Yılan zehrinin ortadan kalkmasına da sebep olur.

Yılan Yastığı: Öksürük ve nezle için bal ile macun yapılırsa iyileşir. Baş ağrısını ortadan kaldırır. Bevasıra şifadır. Göz aklığını giderir.

Kızılboya: Yerekan illetinin ortadan kalkması için bal ile kaynatılır. Ekşi yenilmeden yenilmeye devam edilirse birkaç güne şifa bulunur. Kulak ağrısını ortadan kaldırır.

Reyhan yağı: Kulağa damlatsalar sağırlığı giderir.

Han Yusuf Kökü: Diz ağrısını ortadan kaldırır.

Sargan: Boğaz ağrısına faydalıdır. Cimaya kuvvet verir. Mideyi iyileştirir. Bevasıra faydalıdır.

Yaban Turpu: Balgamı ortadan kaldırır. Baştaki yara berelere nafidir.

Zaferan: Erliğe fayda eder. Ferahlık verir. Böcek sokmasına, sidik tutulmasına ve sancıları ortadan kaldırır.

Darçın: Mideye yardımcı olur. Öksürüğe faydalıdır.

Doruk Otu: Uyuyamayan kişinin başına bağlanır.

Yarbu: Yaban nanesidir. Öksürüğe devadır.

Labdulabdu: Karın yumuşatır. Uyuza, baş ağrısına, öksürüğe ve ağrılara şifadır.

Nilofa Şerbeti: Baş ağrısını ortadan kaldırır.

Burçak: Meme ağrısına, kulak ağrısına ve şişine, selisü'l bevl karın ağrısına şifadır.

Keten Tohumu: Dövülüp siğil üzerine vursalar siğil düşer.

Geven: Çiçek balı ile hılt edilirse öksürüğe şifadır.

Çörek Otu: Saç sakal dökülmesini ortadan kaldırır.

Hatmi Çiçeği: Gülbeşeker ile hılt edip alınıp birkaç gün kustuktan sonra nefes hastalığı ortadan kalkar.

49.Bölüm: Havas-ı hayvanatın beyanı. Horlayan insanın verem ola insanın iyileşmesi için hayvanlardan elde edilen ilaçları beyan edilir. Ayrıca bu bölümde kadının hamile kalmaması için evdeki sineklerin defî ve akli sağlamaştırmak için de yöntemler anlatılır. Kulak ağrısının ortadan kalkması, yürürken çok yorulmamak için, öksürüğün ortadan kalkması için ve gözlerin iyi görmesi için bu bölümde ilaçlar anlatılır.

50.Bölüm: Tuyuri beyanı. Hüd hüdün yararları anlatılır. Birçok derde derman olduğu anlatılır. Bu dermanlıklardan birisi de cüzzam hastalığıdır.

51.Bölüm: Eserin içinde bulunmamaktadır.

52.Bölüm: Esmâ-i müfredati ve tabi insanı beyan edilir. Ayrıca bazı otlar ve yararları anlatılır.

53.Bölüm: Kabzı devaların beyanı

54.Bölüm: İshal beyan edilir. İshalin ortaya çıkış nedenlerini anlatır. Gerekli ilaçlar içilerek illetten kurtulur. Bu bölümde Lokman Hekimden bahsedilir.

55.Bölüm: Macûn-ı nafsa ahvali beyanı. İnsanda olan emrâzı def eder. Lokman Hekimden nakl edilen bir şerbet paylaşılır. Bu bölümde birçok devadan bahsedilmiştir. Bu bölümde birçok devadan bahsedilmiştir. Düz yazı şeklinde başlayan anlatım şiirsel dizeler halinde devam etmiştir. Bu bölümde Lokman Hekimin sözlerinden de bahsedilmiştir.

56.Bölüm: Afyon ve berce müptela olan insan için ilâçlar beyan edilir. Yine düz yazı şeklinde başlayıp şiirsel dize ve kıtalarla anlatılır. Birçok deva kıtalar halinde verilmiştir. Hastalıkların ağrılarının insanları uyutmadığı ateşin düşmesi için gerekli ilaçlar verilir. Göze ak düşerse zencefilli bir ilaç önerilir. Sarımsağın faydalı olduğunu anlatır. Ayrıca baş ağrılarının ortadan kalkması için ferfiyan yağı önerir. Gözlerin şişme ve kan dolma durumları için yine zencefil ve karanfilli bir ilaç önerilir. Kulak ağrıları için ilaç önerilir. Diş ağrısı, verem hastalığı, burunda olan hastalıklı durumlar, boğaz ağrısı, frengi hastalığı, yakılar, bevasır hastalığı gibi hastalıklı durumlar bu bölümde anlatılır.

57.Bölüm: Eser içinde bulunmamaktadır.

58.Bölüm: Eserin içinde 59. ve 60. Bölüm diye yazmaz fakat içeriği birinci bölümde belirtildiği gibi yer almaktadır. Bölümün sonunda hastalıkların dermanına kişilere ilham edenin Allah'ü Teala olduğu belirtilir.

5.2. ESERİN İÇERİSİNDE MÜELLİF'İN BAHSETTİĞİ YAZARLAR

Lokman Hekim

Tabipliğin piri olarak kabul edilir. Kısa boylu, kalın dudaklı, yassı burunlu, siyah tenli, taraklı ayaklı, zeki, anlayışlı olduğu söylenir. Eyle ve Meyyen'de yaşadığı, Hz. Süleyman'ın meclis arkadaşı olduğu söylenir. Kadılık yaptığı bilinir. Çok becerikli olduğu söylenir. İnsanları aydınlatıcı çok güzel sözleri vardır (Bayat,2000:1-2). Ayrıca Kuran'ı Kerimde Lokman Hekim ile alakalı birçok ayet vardır. Bu ayetler şöyledir.

Andolsun biz Lokmân'a: Allah'a şükret! Diyerek hikmet verdik...(Lokmân 12)

1. Allah'a ortak koşma. Çünkü (ona)ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür. (Lokmân 13)
2. Yaptığın iyi veya kötü bir iş, bir hardal tanesince ağırlığı olsa, bir kayanın içinde veya göklerde, yâhut yerin diplerinde saklanmış olsa, Allah onu mutlaka meydana çıkarır. Zirâ, şüphesiz ki Allah onu mutlaka meydana çıkarır. Zirâ, şüphesiz ki Allah, her şeyin inceliğini ve gizli tarafını bilir, her şeyden haberdârdır. (Lokmân 16)
3. Namazını hakkıyla edâ et. İyiliği emret, kötülüğe mânî ol. Başına gelene sabret. Şüphesiz ki, bunlar azmedilmeye değer işlerdendir. (Lokmân 17)
4. Büyüklük taslayarak insanlardan yüz çevirme(Lokmân 18)
5. Yeryüzünde kibirlenerek yürüme! Şüphesiz ki Allah büyüklük taslayan övünen kimseleri sevmez. Yürüyüşünde tabî ol. (Lokmân 18-19)
6. Sesini de alçalt! Çünkü seslerin en çirkinini merkeplerin sesidir (Lokmân 19) (Bayat,2000:7).

Calinus(129-200)

Galenos Yunan hekimi ve filozofudur. Öğrenimlerini Bergama, İzmir ve İskenderiye'de görmüştür. Roma sarayında hekimlik görevi yapmıştır. 50 kadar tıp

eseri yazmıştır.840 yılında Huneyn bin İshak Galenos'un kitaplarını önce Süryaniceye sonrasında Arapçaya tercüme etmiştir. Tercüme ettiği kitaplar İslam bilginleri tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Divan edebiyatında Galen hikmet ve hekimliğin sembolü olmuştur (Özçelik, 2001: 15).

Bergama'da doğmuştur. Kendi yazdığı bir eserde babasının servet sahibi bir mimar olduğundan bahsetmiştir. İlk derslerini babasından almıştır. Anatomi öğretmeni Sativus'tur. Klinik derslerini ise Stratonicus'tan almıştır. Tıp eğitimine 17 yaşında başlamıştır. Hippocrate eserini özenle okumuştur. Döneminin hekimleri onu kıskanmıştır. Dükkanında ilaçlar satmıştır. 500 den fazla makale ve risale yazmıştır. Birçok hekim yetiştirmiştir (Ünver, 1943:62).

BÖLÜM VI

ÇALIŞMANIN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ALANINA KATKILARI

Sosyal bilgilerinde içinde yer aldığı sosyal bilimler ifadesi 19. yüzyılda kullanılmaya başlanmış, bu alan bir süre sonra kendi içinde disiplinler şeklinde bölünmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında bilimlerin bölünmelerinde netleşme gerçekleşmiş ve bilimler uğraş alanları itibariyle sınırlarını çizmiştir. Bu bölünmeler 1850 ve 1945 yılları arasında gerçekleşmiş olmakla birlikte bu alana ‘Sosyal Bilimler’ adı altında; ekonomi, coğrafya, tarih, dil bilimi, antropoloji, siyaset bilimi, müzikoloji, psikoloji, sosyoloji, iletişim bilimleri, uluslararası ilişkiler, hukuk ve suç bilimi olarak uğraş alanlarını belirlemiştir (Tay ve diğerleri,2015). Bu disiplinlerin her biri insanla alakalı uzmanlaşmış kendine has konuları inceler. İçerikler ise şöyledir (Tablo 6):

Tablo 6. Sosyal Bilimler Disiplinlerinin İçerikleri (Tay ve diğerleri,2015)

Suç Bilim	İnsanın suç sayılan davranışları
Hukuk	İnsanın hak, özgürlük ve bunlarla ilgili kuralları
Müzikoloji	İnsanın müziği
Sosyoloji	İnsanın toplumsal çevresi
Psikoloji	İnsanın davranışları
Siyaset Bilimi	İnsanın yönetimi
Dil Bilimi	İnsanın dili
Uluslararası İlişkiler	İnsanın uluslararası ilişkileri
Tarih	İnsanın geçmişi
Coğrafya	İnsanın yaşadığı doğal çevre
Eğitim Bilimleri	İnsanın eğitimi
Ekonomi	İnsanın üretim, dağıtım, tüketim, ticaret, değişim ve bölüşümü
İletişim Bilimleri	İnsanın iletişimi
Antropoloji	İnsanın kültürü

Sosyal bilimlerin insan ile ilgili boyutlarına bakıldığında insanı geniş bir şekilde, her yönden ele aldığı görülmektedir. Bu boyutlar şüphesiz ki insan ve çevresini anlamak adına özel ilgi ve çalışma alanlarıdır. Tüm bu bilimler insanların faydası adına her geçen gün bilgi birikimlerini arttırmakta ve eğitim ile de bilgi birikimlerini insanlara aktarmaktadır. Söz konusu tüm disiplinlere bakıldığında her birini içeren ve uygun hazır bulunuşluk çerçevesinde belli bir yaş kitlesine aktaran alan ise sosyal bilgiler alanıdır.

Sosyal bilgilerin ne olduğu sorusuna verilen cevaplara bakınca ilk göze çarpan tanım ‘tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının birlikte anlatıldığı ders’ olarak görülmektedir. Hatta geçmişe bakınca derslerin ünitelendirme yöntemi ile aktarımının söz konusu olduğu görülmektedir. 2005 yılı sonrası sosyal bilgiler dersinin işleniş değişime uğramıştır. Sosyal bilgiler alanının pek çok amacı vardır ve

bu amaçları yerine getirebilmek için birden fazla disiplinden yararlanılmaktadır. Bu yararlanma sürecinde disiplinlerle iş birliği içinde olunması ve disiplinler arası yaklaşımın iyi kullanılması alan bilgisinin aktarılması için son derece gereklidir. Toplumsal olaylar pek çok disiplini kapsamaktadır. Herhangi bir olaya tarihinin, felsefecinin, psikoloğun, din bilimcinin kendi açısından bakması sağlıklı bir tespiti beraberinde getirmez. Bütün disiplinler birbirleriyle iş birliği içinde olmalıdır (Tay ve diğ.,2015).

Bütün disiplinler insanla ilgili araştırmalar yapar. Her biri kendince olaylara farklı pencerelerden bakar. Farklı görüşler farklı çalışma alanlarını doğurur. Örneğin tarih, insanın geçmişte yaşadığı olayları yerlerini zamanlarını ve bu olayların sonuçlarını inceler. Tarihin bu incelemelerini sosyal bilgiler kitabında inceleyen birey bir tarihçi gözüyle olaylara bakmayı öğrenir. Diğer disiplinlerde kendi içersinde farklı bakış açılarıyla şekillenir. Okuyana büyük katkı sağlar. Sosyal bilgiler öğretiminde bazı temel ilkeler vardır. Bu temel ilkelerin gereğince uygulanması istenen sosyal bilgiler eğitimini sağlamaktır. Bu temel ilkeler; Etkili vatandaşlık, kültürlenme, yöntem ve zamandır(geçmiş, bugün ve gelecek). Bu temel ilkeler içinde en göze çarpan ilke etkili vatandaş yetiştirme ilkesidir. Devletler yönetim şekillerinin devamını getirecek nitelikte bireyler isterler. Beklentilerinin karşılığını olumlu alabilmek adına doğru ve etkili bir eğitim vermeyi amaçlarlar. Bu amaçlarını karşıladıkları eğitim sosyal bilgiler dersiyle mümkündür (Sözer, 2014: 76).

Sosyal bilgiler dersini istenildiği gibi içselleştiren birey vatanına, milletine bağlı, haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olup düzene uyum sağlar. Bu amacı gerçekleştirmek için birkaç disiplinden yararlanılabilir. Bir diğerhusus da ilköğretimde bu düşünce sistemlerini aktarma yolu 'Hayat Bilgisi' dersi adındadır. Bu derste kelimler ve düşünceler çocukların anlayabileceği düzeyde basitleştirilir ve aynı şekilde amaç gerçekleştirilir (Sözer,2014:76).

Sosyal bilgilerin en güncel tanımı 2005 yılında değiştirilen sosyal bilgiler programını hazırlayan komisyon tarafından yapılmıştır. Buna göre sosyal bilgiler; "bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim

anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir(MEB 2005).Benzer şekilde günümüze gelindiğinde 2016 yılında yükseköğretim çalışmaları kapsamında yapılan güncelleme çalışmalarında söz konusu alanın yer aldığı eğitim fakültelerindeki bölüm ismi ‘İlköğretim’ yerine ‘Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi’ bölümü olarak değiştirilmiştir.

Sosyal bilgiler dersi 4.sınıf ilkokul, 5, 6 ve 7. Sınıf ortaokul öğrencilerine okutulur. Belirlenen hedeflere ulaşım noktasında göz önünde bulundurulması gereken temel hareket noktası öğrenci düzey ve gereksinimleridir. Öğrenci bilgi düzeyinin belirlenmesi gerekli olan bilgilerin ne ölçüde verileceğini ortaya çıkarır.

Sosyal bilgiler dersi konuları öğrencilere aktarılırken bireysel farklılıklarda göz önünde bulundurulur. Sosyal bilgiler dersinde hayati konular büyük önem taşır. Öğrencilerin hayatta başlarına gelebilecek durumların anlatımı yoğunluktadır.

Sosyal bilgiler öğrencileri hayata hazırladığından yaşamsal konuların anlatımı birincildir. Sosyal bilgiler dersi anlatılırken öğrencilerin gelişimsel düzeylerine dikkat edilir. Konular basitten karmaşığa gitmekle birlikte zorluk dereceleri öğrencilere göre şekillenir. Dersin içeriğinde süredizinsel sıralama oldukça önemlidir. Temel kavramların aktarımı konusunda sıralama ölçüt alınır. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin güdülenmesi oldukça kolaydır. Güdülenme evresini kolaylaştıran en önemli etmen derslerde günlük olaylara yer vermenin sürekliliğidir. Güncel olaylardan yararlanılarak sosyal olaylar hakkında akıl yürütmek öğrenciler için büyük kolaylık sağlar. Sosyal bilgiler dersi bir nevi muhakeme dersidir. Bu derste ezber yapmaktan kaçınılmakla birlikte sorgulama yapılarak gerçek bilgilere ulaşılır. Çünkü ezber kısa sürede unutulur. Belirli bir uğraş doğrultusunda bilgilerin öğrenciler açısından kalıcılığı artar (Sözer, 2014: 76).

Ayrıca sosyal bilgiler dersinde çevre çok önemlidir. Çocuklara yakından uzağa ilkesi düstur edilerek çocuğun en yakınındaki olaylar anlatılıp örnekler verilerek öğrencilerin anlama yoğunlukları arttırılır. Önemli gün ve haftalar fırsat bilinerek öğrencilere ders sırasında verilir. Sosyal bilgiler dersi genellikle sözel içerikli olduğundan karmaşık konuların anlatımının algılanmasında ezber yoluna gidilmesi muhtemeldir. Bu şüphesiz ki uygun bir yöntem değildir. Öğretmenler öğrencilere dersi anlatırken kalıcılığını arttırmak için çeşitli yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyar. Bu teknikleri öğrenciye aktarma stratejileri oluşturur. Stratejiler öğrencilerin

çoğunlukla bilişsel alanlarının şekillenmesi üzerine şekillenmiştir. Bilişsel alanın dışında duyuşsal ve devinişsel alanlarına da hitap söz konusudur (Sözer, 2014: 76).

Hayatta karşılaşılan zorlukların altından kalkabilmek amacıyla kişisel ve toplumsal açıdan öğrencileri hayata hazırlamaya en yatkın ders sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler dersi demokratik bir çerçeve içinde hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, mantıklı ve toplum yararına iyi kararlar alabilmeyi, içinde yaşadığı toplumu bulunduğu konumdan yükseltip geliştirmeyi, kendisiyle barışık duyarlı bir birey olmasını amaçlar. Bu noktada vatandaşlık görevleri ve sorumluluklarını öğretmek, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamaya çalışmak, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek, ekonomik yaşama fikri ve yeteneklerini geliştirmek yönünden öğrencilere katkı sağlamak vb. durumlar sosyal bilgiler dersinin genel amaçları içinde sıralanabilmektedir (Duman ve İkiel 2002: 255).

Doğa bilimleri ve sosyal bilimler insanların yararına bilgi üretmektedir. Oluşan bilgilerin çeşitli yöntem ve tekniklerle insanlara aktarılması gerekmektedir. Bu aktarım yollarından en önemlisi eğitimidir. Verilen eğitimde sosyal bilgilere özgü değer, tutum ve becerilerin kazandırılması için sosyal bilimlerin tek tek incelenmesi gerekmektedir ya da disiplinlerin tek çatı altında toplanması sağlanmalıdır (Sözer, 2014: 76).

Tüm bu sosyal bilgilerin öğrencilere aktarımı incelendiğinde öğrencilerin sorgulayarak öğrenmesi ve kendisini oldukça geliştirmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin de bu gelişim sürecinde payı büyüktür. Bu eğitimcilerin de en az öğrenciler kadar kendini yetiştirip geliştirmesi zorunludur. Öğretmenlerin güvenilir ve kendisine katkıda bulunacak bilgileri içselleştirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu çalışmanın sosyal bilgiler alanı içindeki tarih disiplini ile ilişkili olması ve gündelik yaşam pratiği içinde gelenekten gelen bilgiyi aktarması sebebiyle alan içindeki görevlerinden bahsedilebilmektedir. Bununla birlikte sosyal bilgiler alanı içindeki özellikle; yaşamsal konuların anlatımının öncelikli olması, sosyal olaylar, durumlar, yaşamsal bilgiler, hayatın içinden oluşumlar ile ilgili bilginin öncelikli olması, sosyal bilgilerin temel amacı olan insan yararına bilgi üretmesi, üretilen bilgiyi geniş kitlelere aktarması vb. nitelikler tezin konusunun fayda ürettiği sonucunu çıkarabilecektir. Sosyal bilgiler pozitif bilimler içersinde yer alan bir disiplin olsa da gelenekten gelen kadim ve deneyimlerle oluşturulmuş bilgiyi de bünyesine katarak hareket etmesi ve alanına bir alternatif

getirmesi sosyal bilgiler açısından alana zenginlik getirecektir. Bu katkı sosyal bilgiler alanı ilköğretim öğrencileri bağlamında değerlendirilebilir. Ayrıca sosyal bilgiler alanının temsilcilerinin böyle gelenekten gelen bilgilere de sahip olması onlar için daha farklı perspektifleri de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla bu durum bir zenginlik kaynağıdır. Bu alternatif tıp bilgisi sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaşam pratiği olarak eğitimcilere insan yararına bilgi üretme kolaylığını sunacaktır.

Sosyal bilgiler eğitimcileri söz konusu çalışma ile sosyal bilgiler dersinin bir disiplini olan tarih alanın sunduğu uzmanlık gerektiren bir bilgi birikimine sahip olacaktır.

Çalışmanın içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan Osmanlı Devleti'ndeki Osmanlı tıp tarihi konuları anlatılmıştır. Ulus geçmişini ayrıntılı olarak inceleyen Sosyal Bilgiler eğitimcisi bugüne ve geleceğe yönelik nesnel bakış açısında bulunarak süredizinsel farklılıkların bilincinde olup, doğru muhakemelerde bulunarak zengin bir tarih bakış açısına sahip olacaktır. Eseri okuyup inceledikten sonra Osmanlı Devleti'nin ekonomik, sosyal ve sağlıksal durumu hakkında birinci elden müstesna bilgilere sahip olmakla birlikte bu bilgileri sosyal bilgiler dersinde tarihsel konular işlenmeye sıra gelince öğrencilerle paylaşıp geçmişten direkt birinci elden örnek vererek öğrencilerin derse olan ilgisini canlı tutmayı sağlayacaktır.

Bu eseri inceleyen sosyal bilgiler eğitimcisi sadece derslerde değil eğitim hayatında da böyle derin bilgilere sahip olarak diğer sosyal bilgiler eğitimcilerine göre kendisini daha çok geliştirmenin ortaya koyduğu bilgi birikimiyle yaşamsal konuların anlatımına da öncelik sunmuş olacaktır. Bu bilgileri sosyal hayatında da pratiğe dökerek kendine ve etrafındaki insanlara yardımcı olmakla birlikte öğretmen sıfatının bahsettiği yol göstericiliği bilgi birikimiyle koruyup paylaşacaktır.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. SONUÇ

Tarih, sosyal bilgiler alanındaki disiplinlerden biri olarak geçmişe dair barındırdığı bilgi birikimi ile araştırma ve inceleme yapma adına önemli disiplinlerden biridir. Bu gereklilikten yola çıkılarak tarih biliminin içeriğindeki tıp tarihinin konusu niteliğinde olan eser Osmanlı müderrisi olan Ali Denî'nin Risâla fi'l -Tıbb adlı eseridir. Sosyal bilgiler alanı bir tarafıyla günlük yaşam pratiklerini, gündelik bilgiyi, deneyime tecrübeye dayanan bilgiyi geçmişten günümüze, kültürümüze ait zenginlikleri ortaya çıkarmakla mükelleftir. Tıp tarihinden bir örnek olarak sosyal bilgiler alanına katkı sağlamak amacıyla söz konusu el yazması çevrilmiştir.

Günümüzde tıp bilimi alternatif tıp ile de destek görme noktasına doğru ilerlemektedir. Tıbbın pozitivist yöntemi doğrultusunda daha çok homojen ölçekte tedavi etmeye yönelik tekniği artık yeni çalışmalara göre önleyici tıp düşüncesine doğru da alternatif alan açmaktadır. Bu noktadan bakıldığında tezde yakalanan hususlardan biri de Osmanlıda koruyucu hekimlik düşüncesinin hakim olduğudur. Bu düşünceyle hastalık oluşmadan önlemi alma modeli ön planda tutulmaktadır. İnsanların da tıpkı hekimler gibi kendi mizaçlarının farkında olmaları hızlı ve sağlıklı bir muayenenin beraberinde kendi sağlıklarının nasıl bozulacağını bu mizaçların getirisindeki yiyeceklerin seçiminden anlaşılabilirdi. Böylelikle insanlar vücutlarına zararlı olan gıdalardan mevsimlerine göre kaçınarak sağlığına kavuşuyordu. Osmanlı devletinde olduğu gibi hastalık önleyici çalışmalar üzerine çalışıldığında geçmişteki bilgiler, deneyimler, tecrübelerin önemi büyüktür ve bu

birikimin göz ardı edilmemesi, bu birikimin ortaya çıkarılması son derece önem taşımaktadır.

Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde girişte sosyal bilgiler alanının tarihle ilişkilendirilmesine çalışmanın amaçlarına önemine ve sınırlılıklarına değinilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi başlığında alanyazın taramasına yer verilmiştir. Osmanlı'daki tedavi ve sağlık anlayışının yanı sıra Osmanlı'daki hekimlik anlayışı ve Osmanlı Eczacılığı hakkında bilgiler verilmektedir. Yöntem bölümünde araştırmanın modeli ve veri toplama araçlarının üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde Ali Denî'nin Risâla fi'l Tıbb adlı eseri verilmiştir. Beşinci bölümde bulgular başlığı altında eserin içeri ve müellif'in eserde bahsettiği yazarlar verilmiştir. Altıncı bölümde eserin sosyal bilgiler alanına katkıları irdelenmiştir. Yedinci bölüm sonuç ve öneriler bölümüdür. Ayrıca ek olarak sosyal bilgiler dersinin müfredatındaki kazanımlardan oluşturulan etkinlik örnekleri verilmiştir. Eserde geçen bitki isimlerinden sözlük oluşturulmakla beraber eserin orijinal bölüm ek olarak eklenmiştir.

Osmanlı tedavi ve sağlık anlayışıyla alakalı geçmiş ve günümüzle alakalı eserler incelenmiş genel hatlar vermeye çalışılmıştır. Söz konusu genel hatlar irdelendiğinde Osmanlı'da daha çok doğallık özendirilmekle birlikte hasta olmadan tedbirini alma adına yapılması gerekenler anlatılmaktadır. İnsanların sağlıklı olmasının yedikleri gıdalara seçerek dikkatli tüketmeleri düşüncesi hakimdir. Ayrıca çevrilen kitabın müellifi hakkında bilgiler verilmiştir. Ali Şerif olarak da tanınır. 16. Yüzyıl ulemalarından biridir. Şeyhülislam Muhyiddîn al-Fanârî' onu müderrisliğe atamıştır. Manastır Tülbent Kadı Medresesi, Filibe Şihabeddin Paşa Medresesi ve Halep Hüsrev Paşa Medresesinde görev yapmıştır. Çevrilen eserin bölümlerinin özeti şeklinde genel değerlendirme yapılmıştır.

Alanyazın taramasında görüldüğü üzere Osmanlı'da bulunan eserlerden sadece tıp tarihi ile alakalı eserler çevrilmemiş coğrafya ve sosyoloji gibi alanlarla alakalı yazılmış eserlerde çevrilip günümüze kazandırılmıştır. Daha fazla araştırma yapıldığında bu alan daha da genişleyecektir. Bu genişleyen alanları sosyal bilgiler dersine kazandırmak için daha fazla eser çevrilmesi önerilebilir.

Eser sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla ilişkilendirilmekle birlikte söz konusu kazanımlarda uygulanabilir etkinlikler uyarlanmıştır. Çalışma daha çok

irdelendiğinde daha çok kazanımla ilişkilendirilip daha çok etkinlik üretilebilecektir. Dolayısıyla tıp tarihinden örneklerdendaha çok etkinlik tasarlanıp öğrencilere uygulandığında tıp tarihinin sosyal bilgiler alanına ciddi katkıları görülebilecektir.

7.2 İLERİDE YAPILABİLECEK ARAŞTIRMALARA YÖNELİK ÖNERİLER

Risâla fi'l Tıbb adlı eserden faydalanılarak daha fazla etkinlik oluşturulabilir.

Yapılan etkinliklerin öğrencilere uygulanarak etkililiği incelenebilir.

MEB tarafından bu tarz çalışmaları teşvik edici programlar geliştirilebilir.

Bu yönde çalışmaların varlığını destekleyip daha çok bireye ulaşması adına kitle iletişim araçlarının kullanılması önerilebilir.

Gelenekten gelen bilgilere sahip çıkılarak pozitif bilimler çerçevesinde kitlelere aktarılabilir.

Gündelik yaşam pratiği içinde yer alan bu çalışmalar desteklenebilir.

İnsanı ve çevresini konu alan kadim bilgilere ulaşma ve disiplinlerarası çalışmalar desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Acun,İ., Ata,B., Akengin,H., Baysal,Z.,N., Demircioğlu,İ.,H., Doğanay,A., Gültekin,M., Kabapınar,Y.,Yanpar,T.,Yaşar,Ş.,Yel,S.,Yılmaz, K.(2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Akdağ,H.,Akbaş,O.,Altun,A.,Ata,B.,Çalışkan,H.,Demirkaya,H.,Dilaver,H.H.,Dünder ,H.,Gedik,H.D.,Koca,M.K.,Meydan,A.,Özdemir,M.Ç.,Ulusoy,K.,Ünal,M.,Safkan,M.,Sarı,İ.,Taşdemir,A.,Tay,B.A.,Yazıcı,H.,Yel,S.,Yıldırım,K., Yiğittir,S. (2015).*Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akdeniz, N. (1977). *Osmanlılarda Hekim ve Hekimlik Ahlakı*. İstanbul:Nadir Kitap
- Akgün,H.İ.,Akdağ,H.,Ata,B.,Ay,T.,Akhan,N.,Akıncı,B.,Bulut,B.,Çakmak,Z.,Çengelci İ.T.,Deveci,H.,Duran,Emiroğlu,G.,H.,Erdilmen,Ş.,Geçit,Y.,Meydan,A.,Sarı,İ .,Ulusoy,K.,Kaya,B.,Taşkaya,S.,Tay,B.,Turan,R.,Yazıcı,K. veYelken,T.(2015). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*.Ankara:Pegem Yayıncılık
- Altıntaş, A. (2013). *Sağlığın Can Damarı* (1.Basım). İstanbul:Yediveren Yayıncılık.
- Attalelates, M. (2008). *Tarih*. (Çev. Umar, B). İstanbul:Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Armstrong,D.G. and Savage, T. V.(1996). *Effective Teaching in Elementary Social Studies*(3. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.
- Aslan,E.(2006). Neden Tarih Öğreniyoruz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*,(20),162-163.
- Bayat, A. H. (1999). *Tıp Tarihi*(2.Baskı). İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği.
- Bayat, A. H. (2000). *Türk Kültüründe Lokman Hekim*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Berk, Ö. (2005). *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviri Bilim Terimcesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Brueckner, M. and M,Evans, J. M. (1990). *Elementary Social Studies, Teaching For Today And Tomorrow*. Massachusetts: Allyn and Bacon, A. Division of Simon & Schuster, Inc.

- Carl, E.H. (2002). *Tarih Nedir*(2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cormler, M.C., Delirle,J. veJohnke, H. (1999). *Açıklamalı Terimler Sözlüğü*(Çev. Botaş ve Yener O). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coşkun, F. (2007).*Osmanlı Bağlamında Bir Ortaçağ Kozmoğrafyası: Mahmud el-Hatib'in Haridatü'l-Aca'ib tercümesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. Sosyal Bilgiler Enstitüsü.
- Dereköy, F.S. (2016). *Vakayi-i Tıbbiye Dergisinin 1884/100,1897/24,1897/5,1897/12 ve 1897/13 Sayılarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilgiler Enstitüsü.
- Develioğlu, F.(2015).*Osmanlıca Türkçe AnsiklopedikLugat*(31.Basım).Ankara:Aydın Kitabevi
- Duman,B. ve İkiel, C.(2002). *Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi*.Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Gürlek, M. (2011). *İbrahim Bin Abdullah'ın Cerrah-Name (Alaim-i Cerrahin) adlı eseri (giriş-metin-sözlük)*.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- İhsanoğlu, E.(2008). *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi*. İstanbul: İrcica Yayınları.
- Kalan, Ş.G. (2011).*100/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1104/M.1692)Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanar, M. (2005).*Etimoloji Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kavak, M (2016). *Besim Ömer'in Hıfz-I Sihat Eserindeki İntanî (Bulaşıcı) Hastalıklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Khoniates, M.(1995). *Historia*. (Çev. Işıltan, F.). Ankara: Tarihi Tarih Kurumu.
- Köstüklü, N. (1999). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Günay Ofset.
- Mat, A. (2008). *Tıp ve Eczacılık Sembolü Yılan*. İstanbul: Pharmavision Kültür Yayınları.

- Maurice, P. ve Moffatt, PH. D. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*.(Çev.Oran, N.) İstanbul: Maarif Basımevi.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu*.
<http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden 02.06.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Nazik, S. (2015). *Hekim Dâvûd Bin Ömer El-Antâkî'nin "Nüzhetü'l-Ezhân Fi İslâhi'l-Ebdân"Adlı Eserinin İter Uzel Nüshası (Tercüme ve Tıp Tarihi Açısından Değerlendirme)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, Ö. (1993).*Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlakı*(4.Baskı).İstanbul: Sema Matbacılık.
- Özçelik, S. (2001).*Kitâbü'l Mühimmât*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sönmez, V.(1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şevki, O. (1991).*Türk Tabâbeti Tarihi*. Ankara:Kültür Bakanlığı.
- Sami, Ş. (2012).*Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Sözer, E. (2014).*Sosyal Bilgiler Programının Amaçları İlkeleri ve Temel Özellikleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sunal, S. and Elizabeth,H.M.(2005). *Social Studies for the Elementary and Middle Grades*.U.S.A: Pearson Education İnc.
- Şenel,Ü.(1988). *Amasya'lı Hekim Sabuncuoğlu Şerefeddin'in Eseri: Mücerrebname, 873. H. / 1468 M. - İnceleme - Metin - Transkripsiyon - İndeks*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tokaç, M. (2000). *İlk Dönem (XIV-XV Yüzyıllar) Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Uludağ, O. Ş. (2010).*Osmanlılar Devrinde Türk Hekimliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

URL1, <https://www.medimagazin.com.tr/medilife//tr-alternatif-tibbin-kalbi-50inci-yilinda-turkiyede-atacak-10-20-41360.html> adresinden 01.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

URL2, <http://www.milliyet.com.tr/tamamlayici-tibbin-onemi-pembenar-detay-etkinlik-2036769/adresinden> 01.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

URL3, <http://www.sosyalbilgiler.gen.tr/forum/genel-tartisma/egitim-sisteminde-kanit-kullanma/> adresinden 07.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

Ünver, S. (1943).*Tıp Tarihi Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Ünver, A. S. (1983).*Tıp Tarihi Yıllığı II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi CerrahpaşaTıp Fakültesi Yayınları.

Ünver, A.S. (1938). *Tıp Tarihi Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

EK -1

ESERE DAYALI OLARAK OLUŞTURULAN SOSYAL BİLGİLER DERS ETKİNLİKLERİ

TIP ALANINDAKİ BULUŞ VE GELİŞMELERLE İNSAN HAYATI VE TOPLUMSAL DAYANIŞMA ARASINDAKİ İLİŞKİYİ FARK EDER KAZANIMI BULAŞICI HASTALIKLAR ETKİNLİĞİ

Eseri sosyal bilgiler alanıyla ilişkilendirip sosyal bilgiler eğitimine katkı sağlamak adına 2016-2017 Sosyal Bilgiler dersi müfredatı incelenerek bazı kazanımlar genişletilerek etkinlikler oluşturulmuştur.

6. Sınıf Kazanım

DERS	:Sosyal bilgiler
SINIF	: 6. Sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'+40'
ÖĞRENME ALANI	:Bilim, Teknoloji ve Toplum
ÜNİTE	:Elektronik Yüzyıl
TEMEL BECERİLER	:Eleştirel Düşünme Becerisi, Yaratıcı Düşünme Becerisi, Gözlem Becerisi, Empati Becerisi.
KAZANIM	:Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.
MATERYALLER	:Çalışma kâğıtları. Gazete haberleri,
KAYNAKLAR	:Ali Deni Risâla Fi'l Tıbb Eseri

Süreç:

1. Öğretmen bir hafta önceki derste sınıfı iki gruba ayırıp birinci gruptan bulaşıcı hastalıklar, salgın hastalıklar, doku ve organ nakli, kan bağıışı ile ilgili araştırma yapmalarını ister. İkinci gruptan ise bulaşıcı hastalıkların tedavi yöntemlerini araştırmalarını ister. Derse geldiğinde kimlerin araştırma yaptığını sorar.

2. Bulaşıcı hastalıklarla ilgili araştırmalar okutulur. ‘Bildiğiniz ya da duyduğunu bulaşıcı hastalık var mı?’ diye sorulur. Sonra genel olarak sınıfa ‘Sizce geçmişte de bu tarz bulaşıcı hastalıklar var mıydı diye sorar?’
3. Öğretmen Ali Dani’nin eserindeki bulaşıcı hastalıklar bölümü okur. Günümüzdeki bulaşıcı hastalıklarla alakalı araştırma yapan öğrencilerle geçmişteki hastalıklar karşılaştırılır. Daha sonra bulaşıcı hastalıkların günümüzdeki tedavi yollarını araştıran öğrenciler ilgili araştırmalarını anlatırlar.
4. Öğrencilerin geçmişteki tedavi usüllerini birinci elden görmeleri adına Ali Dani’nin eserindeki tedavi usullerine değinilir.
5. Öğrencilerden geçmişteki ve günümüzdeki hastalıklar ve tedavi usülleri hakkındaki düşüncelerini paylaşmaları istenir.
6. Aşı takvimi dağıtılarak aşının önemine de değinilir. ‘İğneden korkan var mı?’ diye sorulur.
7. Öğrencilere kan bağışı hakkında neler bildikleri sorulur. ‘Ailenizde ya da çevrenizde kan bağışında bulunan var mı? Ya da kana ihtiyacı olan var mı?’ diye sorulur.
8. ‘Kana ihtiyacınız olsa nereye başvurursunuz?’ diye sorulur.
9. Ek 1 dağıtılır ve Ek2’yi cevaplamaları istenir.
10. Çevrenizde organ nakli olan var mı?’ diye sorulur.
11. Kendilerini sağlık sorunları olan insanların yerine koyarak neler hissetmiş olabileceklerini ve nelere ihtiyaçları olduğunu tartışmalarını ister.
12. Öğrencilerin Vızıltı 44 grubu (4kişi -4 dakika) oluştırmalarını sağlar. Ek2’deki son soruya göre afiş hazırlattılır. Sonrasında da her gruptan bir temsilci afişi sunar.

Ölçme Değerlendirme

1. Ek 2 ve hazırlatılan afişler ölme olarak kullanılır.

Osmanlı Devleti'nde Hastalıklara Bir Bakalım

Cüzzam hastalığının ilâçları beyan edilir. Bu hastalığın oluşum sürecinden ve ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçlar ve kullanım şekli anlatılır. Bu hastalığın kadınların hayız kanlarından arınmadan cinsi münasebetleriyle oluşan çocukta cüzam belirir. Bu hastalıktan kurtulmak için uzun süreli bir tedavi ve ilaç kullanımı gereklidir. Bu hastalıkta oluşan yaraların sürekli temizlenip merhem sürülmesi gerekmektedir. Ayrıca eşek etinden kebab yapılıp, tilki etinden de çorba yapılıp içilir.

Frengi hastalığının ilâçları beyan edilir. Büyük çıbanların oluşumuyla başlayan frengin ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçlar ve bu ilaçların kullanım şekilleri anlatılır. Bu illetin varlığında elde ayakta büyük büyük yaralar oluşur. Ve hasta olan kişi sürekli ateşlenir. Bu hastalığın yaşanması insan için çok ağırdır. Tedavi süreci de çok meşakkatlidir. Hastalıklı bireyler için tedavide kullanılan ilaçlarla beraber vücudun direncini arttırmak için özel hayvansal gıdalardan çorbalar yapılır. Kullanılan ayrıntılı ilaçlar hasta olan bireylerde daha önce denenmiştir. Allah'ın izniyle söylenen yöntemleri uygulayan hastaların iyileşeceği belirtilir. Ayrıca bu bölümde kullanılan ilaçların Feramus diye bir hekimden rivayet edilmiştir.

**TELİF VE PATENT HAKLARI SAKLI ÜRÜNLERİN YASAL YOLLARDAN
TEMİN EDİLMESİNİN GEREKLİLİĞİNİ SAVUNUR KAZANIMI
ETKİNLİĞİ**

6. Sınıf 2. Kazanım

DERS	: SOSYAL BİLGİLER
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'+40'
ÖĞRENME ALANI	: BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM
ÜNİTE	: ELEKTRONİK YÜZYIL
TEMEL BECERİLER	:Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma,empati
KAZANIMLAR	:Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.
MATERYALLER	:Gazete haberi, sözlük
KAYNAK	:Ali Dani'nin Risâla Fi'l Tıbb eseri

Süreç:

- 1.Öğrencilerden buluş, patent, barkot, bandrol, telif hakkı sözcüklerinin anlamlarını bulmaları istenir.
2. Öğrencilere ödev olarak verilen sözcüklerin ne anlama geldikleri anlatılır.
3. Konuyla ilgili gazete haberi okutulur.
4. Öğrencilerden Ali Dani'nin eserindeki bölümlerden buluş niteliğindeki bölümleri seçmeleri istenir (saç dökülmesi için ilaç, çocuk sahibi olmak için ilaç, çeşitli merhemler vb.) üzerinde durulur 'Bu eseri siz yazmış olsaydınız kendi haklarınızı gözeterek eseri toplumla nasıl paylaşırdınız?' diye sorulur.
5. 6 şapka tekniği ile konu daha iyi kavratılır.

Beyaz şapka: Net Bilgiler (tarafsız şapka)Görüşülen konu ile ilgili net bilgiler, sayılar, araştırmalar, kanıtlanmış veriler ortaya konur."Hangi bilgilere sahibiz?", "Hangi bilgiler eksik?", "İhtiyacımız olan bilgileri nasıl elde edebiliriz?" soruları sorulur.

Kırmızı şapka: Duygular (duygusal, kişisel şapka) Görüşülen konu ile ilgili olarak, kişilere hiçbir dayanağı olmadan duygularını söyleme şansı verilir. "Bu olay, durum, öneri, sorun vb. hakkında neler hissediyorum?" sorusu yanıtlanır.

Siyah şapka: Tehlikeler (kötümser şapka, önlem şapkası) Konunun riskleri, gelecekte doğurabileceği problemler, konuya ilişkin eleştiriler ortaya çıkarılır. "Bu önerinin bize zararları neler olabilir?" sorusu tartışılır.

Sarı şapka: Avantajlar (iyimser şapka, yararlar şapkası) O işin avantajları ortaya konulur. Getirileri göz önüne alınır."Bu olayın bize sağlayacağı yararlar neler olabilir?" diye düşünülür.

Yeşil şapka: Yaratıcılık (yenilikçi, üretken, seçenek şapkası) "Konuyla ilgili seçenekler nelerdir?" sorusu sorulur. Yaratıcılık ön planda tutulur ve toplantıya katılanların yaratıcı olmaları özendirilir. Önemli olan görüşlerin saçma olup olmaması değil, özgün, yeni, üretken olmasıdır. "Bu konudaki değişik önerilerimiz neler olabilir?" diye düşünülür.

Mavi şapka: Sonuçlar (serinkanlı durum çözümlenmesi, denetim şapkası) Düşünceler sistematik bir şekilde ifade edilir. Toplantının sonuçları ortaya çıkarılır ve özetlenir. Katılımcılar rengârenk şapkaların tümünü belirli bir düzen içerisinde takarak düşünce ve önerilerini sırayla aktarırlar ve böylece toplantının hedeflerine ulaşması beklenir."Ne oldu?" (geçmiş), "Ne oluyor?" (şimdi), "Sonra neler olmalı?" (gelecek) soruları yanıtlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

Ek 3 ölçme olarak kullanılır.

AFYON MÜPTELASI İLACI

Afyon ve berce müptela olan âdemlere bir bedenlere ki ketran tohumu bulunur Duayı eksik etmemelidir. Sanatı budur ki afyon defne yağı avde-i ferah bûyân balı herbini cümle onar dirhem ferfiyan üç dirhem ekilir. Zencefil, üçer dirhem karanfil dirhem zami'-i arabi otuz dirhem bunları döküp nohut miktarı haplar edip. Afyon yerse bu hapın birisi kadar afyonu gıdasından kaldıra ve bu hapın üç tanesini ona ve baki olan nakıs gıdasını yemeli üç günden sonra hapın birisini daha almalıdır. Ertesi gün birisini daha almalıdır

İlacı Siz Bulmuş Olsaydınız Haklarınızı Koruyarak Fikrinizi Toplumla Nasıl Paylaşmıştınız?

Ali Dani'nin Eserinde bulunan bölümlerini inceleyip buluş niteliğinde gördüğünüz bölümleri sözlü olarak ifade ediniz?

1. Bölüm	Eser Hakkında Genel Bilgiler
2. Bölüm	Fusul-ı Erba(Mevsimlerde yenilecek gıdalar)
3. Bölüm	İhlasın Meratıpı(Mertebeleleri)
4. Bölüm	Azâ illetleri
5. Bölüm	---
6. Bölüm	Damayırı İnsan
7. Bölüm	Tabayı'-ı nabız
8. Bölüm	Karun ahvali
9. Bölüm	Başa ârız olan hastalığın ilacı
10. Bölüm	Yüzde olan hastalığın ilacı
11. Bölüm	Burun içi hastalığının ilacı
12. Bölüm	Kulak hastalığı ilacı
13. Bölüm	Ağız ve boğaz hastalıkları ilacı
14. Bölüm	Diş hastalığı ilacı
15. Bölüm	Göz hastalığı ilacı

16. Bölüm	Bers hastalığı ilacı
17. Bölüm	Temreğüye ilacı
18. Bölüm	Uyuz ilacı
19. Bölüm	Frengi ilacı
20. Bölüm	Cüzzam hastalığı ilacı
21. Bölüm	El ve ayak hastalıkları ilacı
22. Bölüm	Ayak hastalığı ilacı
23. Bölüm	Beden cerahatleri ilacı
24. Bölüm	Damarlar
25. Bölüm	Sünnet ilmi
26. Bölüm	Batında olan hastalığın ilacı
27. Bölüm	Tuhal ahvali ilacı
28. Bölüm	Merhem beyanı
29. Bölüm	Yel ilacı
30. Bölüm	Mesane ve böbrek hastalığı ilacı
31. Bölüm	---
32. Bölüm	Uyku hastalıkları ilacı
33. Bölüm	Bevasır hastalığı ilacı
34. Bölüm	Ra'se ahvali ilacı
35. Bölüm	Yerekan(sarılık) ilacı beyanı
36. Bölüm	Masumanelere arız olan hastalıklar
37. Bölüm	Kadın hastalıkları ilacı
38. Bölüm	Bel ve karın hastalığı ilacı
39. Bölüm	---
40. Bölüm	---
41. Bölüm	---
42. Bölüm	Yara ve nasır merhemleri

43. Bölüm	Yağ çıkarma usülleri
44. Bölüm	Makbul üşrübe ahvali
45. Bölüm	---
46. Bölüm	Çocuk sahibi olmak için ilaç
47. Bölüm	Şerbetler
48. Bölüm	Yararlı gıdalar
49. Bölüm	Gıdaların dereceleri
50. Bölüm	Bazı bitki ve otların yararları
51. Bölüm	Havas-ı hayvanatın beyanı
52. Bölüm	Tuyuri beyanı
53. Bölüm	---
54. Bölüm	Esmâ-i müfredatı
55. Bölüm	Kabzı devaların beyanı
56. Bölüm	İshal ve ishal ilaçları
57. Bölüm	Macûn-ı nafsa ahvali beyanı
58. Bölüm	Afyon müptelasının ilaçları
59. Bölüm	---
60. Bölüm	---

İNSANLAR ARASI ETKİLEŞİMDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜNÜ TARTIŞIR KAZANIMI ETKİNLİĞİ

7.Sınıf Kazanım

DERS	: Sosyal bilgiler
SINIF	: 7. Sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40+40
KAZANIM	: İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.
ÖĞRENME ALANI	: Birey ve Toplum
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi Doğru ve Etkili Kullanma Becerisi, Empati Becerisi, Yaratıcı Düşünme Becerisi.
MATERYALLER	: Çalışma Kâğıdı
YÖNTEM	: Anlatım
TEKNİK	:
KAYNAKÇA	:Ali Dani'nin Risâla fi'l Tıbb adlı eseri

Süreç:

1. Öğretmen geçenlerde 16. Yüzyılda yazılmış bir eser bulunduğunu söyleyip eserden hoşuna giden kısmı öğrencilerle paylaşır ve eserle ilgili hazırlamış olduğu eki öğrencilerle paylaşır ekte soruları cevaplamalarını ister(15 dk).
2. Çalışma kağıtları öğrenciye dağıtılır ve sorulara göre öğrencilerin cevaplamaları istenir.

Ölçme ve Değerlendirme

1. Öğrencilerden kendilerini en çok ilgilendiren bilim insanını seçerek bu bilim insanına bir mektup yazmalarını istenir. Bu bağlamda ek-4 dağıtılır .

42. Bölüm: Yaralar ve nasırlara nâfi olan merhemler beyan edilir. Yaralar nasırlar çıbanların ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçları beyan edilir. Öncelikle keten tohumu buy tohumu ve hatmiyi bir miktar kaynatıp zeytinyağını ilave edilip tencerede aheste aheste kaynatılır. Oluşan merhem yaraları bitirir. Buna kara merhem derler cerahatı dışarı çıkarmaya yarar. Bu merheme ilaveten zıft 30 dirhem acı yağ 20 dirhem bal mumu ve 20 dirhem iç yağın eritip sıvılaştırılırsa tatlı merhem olur. Yumurta akı sarısıyla buğday ununu sıvılaştırıp merhem yaralara sürülürse şifa bulunur.

43. Bölüm: Yağları çıkarmak için gerekli olan ilâçlar beyan edilir. Gül yağı, benefşe yağı, toplak yağı çıkarılmak istenirse zeytinyağını bal mumu ile kapatıp 40 gün bekletilir. Saf yağ çıkarılır. Bu bölümde aynı şekilde fındık, fıstık, ceviz ve benbe yağlarının da çıkarılışı bu bölümde anlatılır. Bu yağlar ağrıları sızıları ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Cüzzam hastalığının da ortadan kalkmasını sağlar.

Günümüz Türkçesiyle Anlatılışı

42. Bölüm: Yaralar ve nasırlara şifa olan merhemler anlatılır. Yaralar nasırlar çıbanların ortadan kaldırılması için gerekli olan ilaçları anlatılır. Öncelikle keten tohumu buy tohumu ve hatmiyi bir miktar kaynatıp zeytinyağını ilave edilip tencerede yavaş yavaş kaynatılır. Oluşan merhem yaraları ortadan kaldırır. Buna kara merhem derler cerahatı dışarı çıkarmaya yarar. Bu merheme ilaveten zıft 30 dirhem acı yağ 20 dirhem bal mumu ve 20 dirhem iç yağın eritip sıvılaştırılırsa tatlı merhem olur. Yumurta akı sarısıyla buğday ununu sıvılaştırıp merhem yaralara sürülürse şifa bulunur.

43. Bölüm: Yağları çıkarmak için gerekli olan ilâçlar anlatılır. Gül yağı, benefşe yağı, toplak yağı çıkarılmak istenirse zeytinyağını bal mumu ile kapatıp 40 gün bekletilir. Saf yağ çıkarılır. Bu bölümde aynı şekilde fındık, fıstık, ceviz ve benbe yağlarının da çıkarılışı bu bölümde anlatılır. Bu yağlar ağrıları sızıları ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Cüzzam hastalığının da ortadan kalkmasını sağlar.

1.Sizce yukarıda yazılan eser yazıldığı dönemde hangi iletişim yollarıyla ne kadar insana ulaşabilmiştir.

2.Yukarıdaki eser bugün yazılmış olsaydı hangi iletişim yollarıyla ne kadar insana ulaşabilir?

EK-2 SÖZLÜK

A

- Afyun: Afyon
Anisûn: Anason
Anber: Anber Çiçeği
Anduz: Yaprakları dikenli bir çeşit ardıç, kırlarda yetişen zararlı bir ot
Ayrık: Ayrık otu

B

- Bâdem: Badem
Bâklâ: Bakla
Belile: Belile Otu
Bellût: Pelit ağacı, meşe palamudu
Benefşe: Menekşe
Buyan ağacı: Meyan ağacı

Birinç: Pirinç

C

Câvşîr: Kunduz taşığı oğlan aşşısı, cavşir otu bunlardan elde edilen zambak

Ç

- Çoğan: Çöven, kir temizleyici bir bitki
Çörek otu: Çörek otu

D

Darçın: Tarçın

E

- Ebe Gömeci: Mor renkli çiçekleri olan ilaç. Yaprakları sebze olarak kullanılır.
Efriyûn: Sütleğen

Eftimûn: Küsküt, cinsaçı

Etreç: Turunç

F

Fesliğen: Fesleğen, reyhan

G

Geven: Baklagillerden bir çalı

Gül-âb: Gül suyu

H

Habbi Hadra: Menengiç

Hatmi: Hatmi Çiçeği

Hınna: Kına

Hıyâr: Salatalık

Hilhit: Şeytan Otu

Hindiba: Beyaz Hindiba

K

Kabbar: Gebere otu, kaparin

Kâfur: Kafur Ağacının zamkından elde edilen beyaz yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırılı madde

Kâkule: Kakule Otu

Karanfil: Karanfil

KasnI: Yaban Marulu

Kerfes: Kereviz

Kebere: Gebre otu, kedi tırnağı

Kerbi: Harbak, akçöpleme

Küşbara: Kişniş

Kişniç: Kişniş otu

Kişnih: Maydonoza benzeyen beyaz çiçekli tüysüz parlak, bir yıllık otsu bitki

Kettân: Keten bitkisi

L

Lâden: Laden Otu

M

Mahmude: Sakamonya, mahmude otu

Mağdenûs: Maydanoz

Mersin: Mersin ağacı

Misk: Misk

N

Na'ne: Nane

Nardin: Sümbül

Nergis: Nergis, fulya

Nohud: Nohut

Ü

Üzerlik: Kokulu bir ot, üzerlik otu

R

Raziyâne: Rezene

Reyhân: Fesleğen

S

Sabır: Sarısabır

Sandal : Sandal ağacı

Sumak: Sumak

Sümbül: Sümbül

Sünbul hindi: Hint sünbülü

Süsen: Sumak

Su'd: Toplalak otu

Sıçanotu: Fareleri öldüren keskin kokulu zehirli bir ot

Ş

Şebt: Dereotu

Şehteric: Şehtere otu

Şekâkıl: Yabani havuç

Senderûz: Mazı ağacı

Sezzâb: Sedef Otu

Şîh: Pelin Otu

Şitarc: Altın otu

Y

Yarpuz: Çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden kısa saplı az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki

Yılan yasduğı: Danayağı

Yılgun: İlgin ağacı

Z

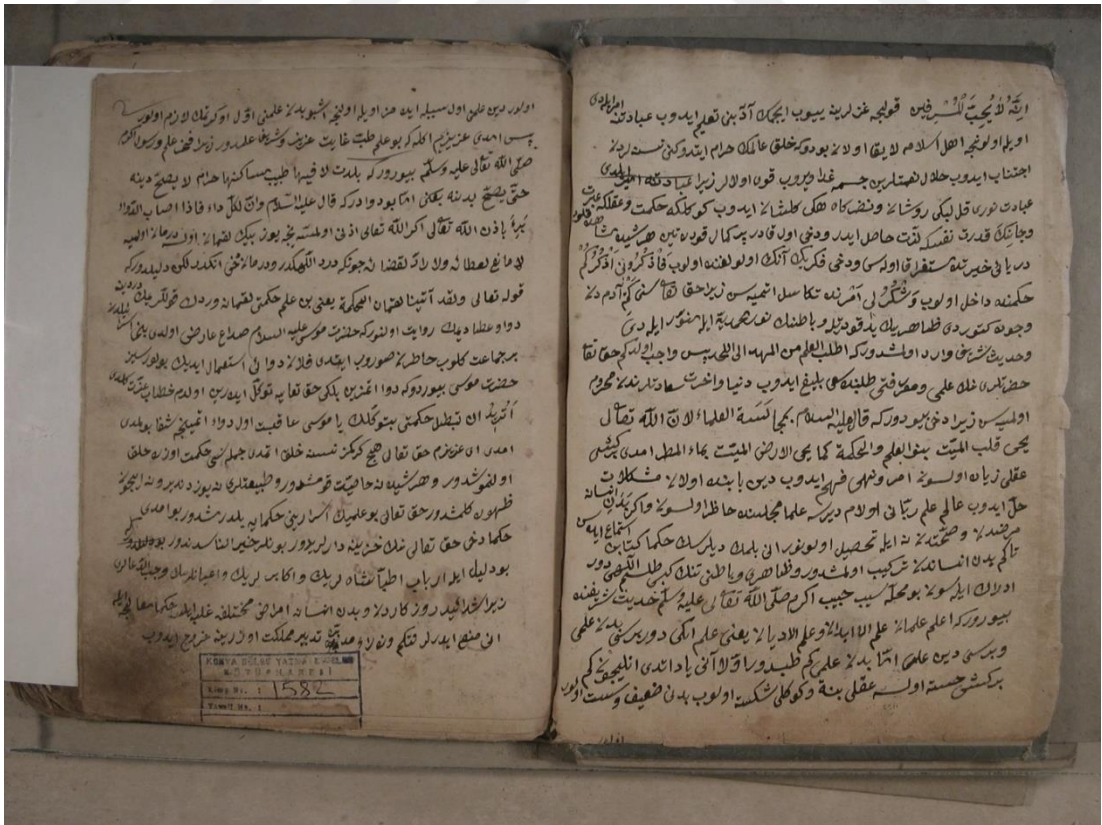
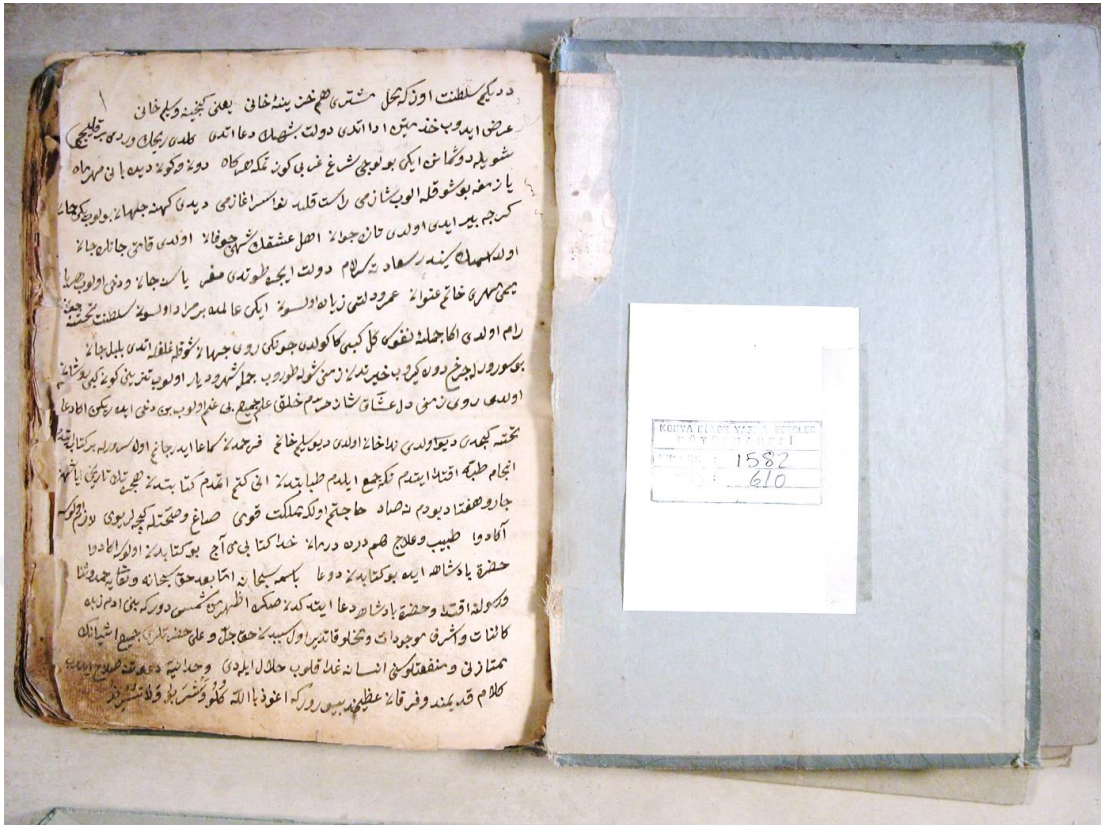
Zaferân: Safran

Zanbak: Zambak

Zencebil: Zencefil denen bitkinin asıl şekli

Zirnih: Zırnıh, sıçanotu

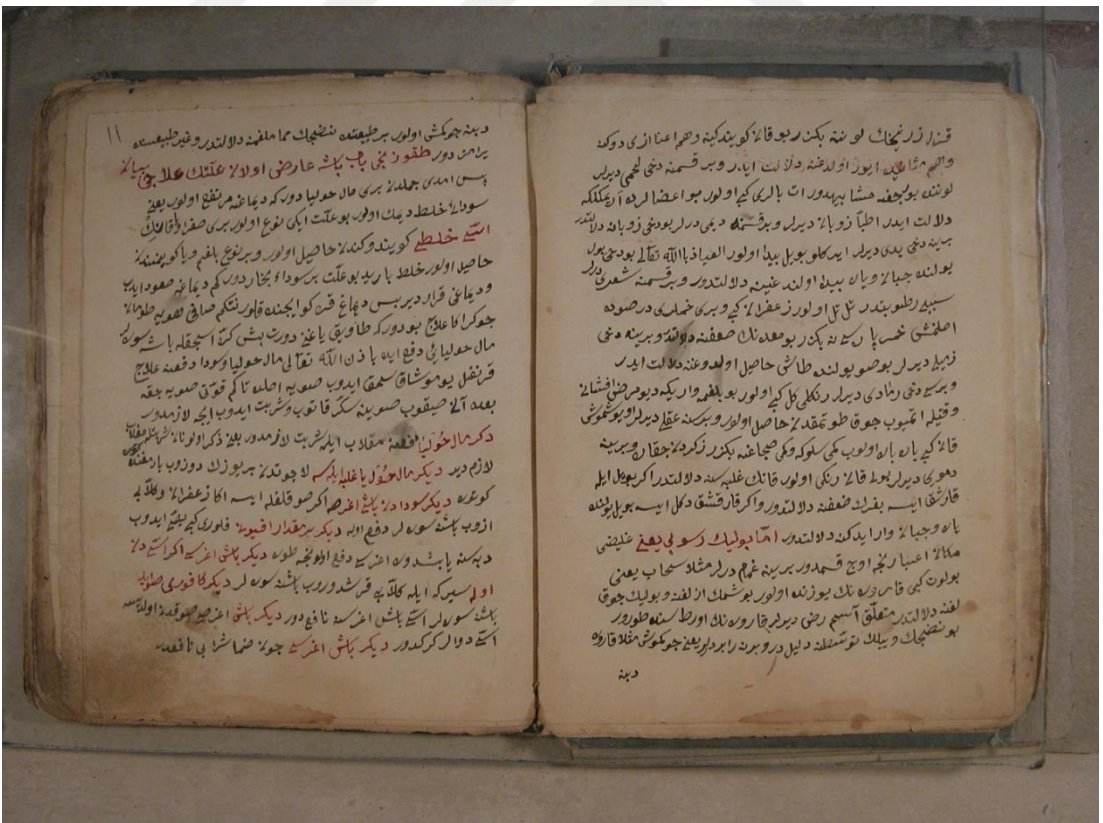
EK-3 1582 NUMARALI RİSÂLA Fİ' TİBB ESERİ

یعنی قهر و قتل در بونگ نصیر است اعتبار آنجا که زیاد کند دلالت این
 اما پیش بویک پیش مرتبه اوزر و دیر آن بر سه شصت و اول در دیر و دلالت
 و بری آسمان نیدور و بر سه غلیظ یعنی حیویت رنگند دور و بر سه مرتب اعتبار
 برود تک ن یاده لکنه دلالت دور و بر سه کت نیدور یعنی کت بکن بر خلطک زیاد
 لکنه و کویوش لکنه دلالت دور اما قه بویک دور مرتبه اوزر دور
 بر سه قاه در اما حصار غلیظ میل ایدوب بوضف دلا دونش سودانک غلبه دلالت
 و بر سه دخی قهر بکن پیشه میل ایدوب بوضف دلا دلالت دور و بر سه دخی دور
 و لکنه اقله میل ایدوب بوضف دونش سوجا غلیظ سنه دلالت ایدر اما اقی بول
 صوقا غن و حمال غن دلالت دور اما بویک قه ای ص قه در بر سه رشیق و بر سه
 غلیظ و بری معتدل دیر و لکن غلیظ او لم یوب رشیق اوله خامه و بر سه لکنه دلالت
 کاه کاسه تن دلالت دور اوله که بکن غلیظ او لم یوب رشیق اوله خامه و بر سه لکنه دلالت
 و یا یوست و یا هاق صویولنه معتدل اوله غن دلالت دور اما بویک غلیظ
 بلتقیل زیاد سنه دلالت دور یعنی بویک اعتبار مسته قه حقی بان بشکله دلالت
 اما بویک از بر سه دور قه در بر سه قلیل اثر بچور اول نفع بوقا غن
 و یا دلیج صوقا غن و یا حار و غلبه تنک ضعفه دلالت دور و بر سه دخی
 حلاوا اثر بچور یعنی لایحه قیج و کلدور بوقا غلبه سنه دلالت دور و بر سه دور
 خامض اثر بچور یعنی اکسی قور قار اول صوق اوله خلطک کفایه سنه دور
 و بر سه دخی مشتق اثر بچور در یعنی قور قور طهر قی قور قار اوله اکا دلالت ایدر
 اصله طهر دغفوت و اوزر و یا بر بل بولنه یانه و یا جیان و اوزر اما بویک
 بولند

بولند غن سب بود که صویولنه بر یا بسش شقل مله غلوسل البر بل
 اما آراف بویک خلط دور اما آراف بویک خلط اوله شقل اوله شقل غلوسل
 اوله خلط دور اما بویک خلط دور اما آراف بویک خلط اوله شقل اوله شقل غلوسل
 هویجه اوله اما بویک خلط دور اما آراف بویک خلط اوله شقل اوله شقل غلوسل
 فضلات وار ایدر کت دلالت دور بر سه طبعه اوله رشیق
 معتدل ایکسنگ ارا سنه هیانه دیر و غن کمبوکه یاله اما بر سه
دید کله یویک شول غلیظ جوهریدور صود اوله اوله
 کاه یوریه قاتن کاه بویک دینه چونکه اما کوه بویک طبیعت اوله
 اقا اوله غن لطیف اوله سنه جالقه دقه قارزه دینه یاله اوله
 آهسته دور کت اگر ایچنه بر سنه وار شیه دینه قاله بعده اقی قدز
 صکه قلا لا قزل قابوسه اعاله دور اگر صاری قانورس دخی بکرت دور
اما کوه بویک طبیعت اوله ایکی قه در بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 صندوب بکن بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 صندوب غن دلالت ایدر و بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 دلالت ایدر و بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 صیر لغنه دلالت ایدر یعنی لکنه کیه و کت کیه و غلبه کیه و بر سه بر سه
 کوه کورک و کت کیه قزل یاله دور لونه یو جانه بکن
 و بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 و بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 و بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه

قنار زر نیل فو ننه بکن بر سه قالا کویک کت دهر اعنا ازی دوک
 و الیم و شاقه ایوز اوله غن دلالت ایدر و بر سه دخی لیمی دیر
 لونه بویک هشا بیدور ات بالری کیه اولور بوعضه لره اکتکه
 دلالت ایدر حلیا زو بالا دیر و بر سه دخی دیر بودنی زو یانه دلالت
 بر سه دخی بدی دیرل ایدر کوه بویک ایدر الورد الورد الله تعالی بودنی
 بولنه جیان و یانه بیدر اوله غن دلالت دور و بر سه دخی
 سبیر طلوسیدر تل ای اولور غل لا کیه و بر سه دخی در صوه
 اصلش غن با رکه نه بکن بوهده نل صفنه دلالت دور و بر سه دخی
 زبیر دیرل بوضف بولنه طاشی حاصل اوله غن دلالت ایدر
 و بر سه دخی رمادی دیرل رکی کل کیه اولور بولنه وار کیه دیرل فشا
 و قیلیم ایدوب جوقا طو غن لا حاصل اولور و بر سه غن دیرل بوضف
 قالا کیه یانه ایدر بویک کیه کیه کیه کیه کیه کیه کیه کیه کیه
 دهری دیرل بولنه قالا رکی اولور قانک غلبه سنه دلالت دور و بر سه ایدر
 قار شق ایسه بقین ضعفه دلالت دور و کفار شققا کل ایسه بویک
 یانه و جیان و ایدر کت دلالت دور اما بویک کوه بی دهغ غلیظی
 هالا اعتبار نیم اوج قه در بر سه غنم در ل مشا سحاب یعنی
 بولوت کیه قاسر نه نل یوزنه اولور بوشک از لغنه و بویک جوق
 لغنه دلالت دور متعلق اسم یعنی دیرل جوار و نه نل اوله سنه طور
 بوشقیج و بیک نوسننه دلیج دور بر سه بر سه بر سه بر سه بر سه
 دینه

دینه جیرکش اولور بر طبیعت غلظت ما مایفه دلالت دور و بر سه طبیعت
 بر امین دور طوق و بی باب پاش عارض اوله عتک عتک عتک
 بر سه امین جمله دیرل بر سه مال حویله دور که دغا غن ایدر
 سودا خلط دور ایدر بوعت ایکی نوع اولور بر سه صفا اوله
استه خلطه کویک کت حاصل اولور و بر سه بر سه بر سه بر سه
 حاصل اولور خلط با رید بولت بر سودا بخار دور که دغا غن حویله
 و دمای قنار دیرل بر سه دغا غن کوه ایچنه قانور کت صفا طومالا
 جوهرا کا غلظ بودورک طومالا یانه دور بشن کت استه کت
 مان حویله ای دغ ایانه با ذن آله تعالی مال حویله بودا دفعه غلظ
 قنر شل یوموشاق صفا ایدوب صویه اصله تاک قوی صویه بقه
 بعده آله صیقوب صویه کت قانور و شربت ایدوب ایچنه لوزم دور
 ذکر استخوان اقلعه مغلوب ایدر شربت ان قه دور یعنی ذکر اوله
 لوزم دور دیکر استخوان با غلبه لکه لا چوتد بر بوزک دور و بر سه
 کوه کت دیکر سودا دلا پشه افره اکر صوقا غلبه ایسه اکا زعفران و غلظ
 ازوب پشه سوه ل دفعه ایدر دیکر مقدار ایدوب فوری کیه ایدوب
 دینه یا بشد و نه ایدر کت دفع اوله دیکر پشه ایدر کت کت
 اوله سیرک ایدر کت کیه قشدر و بر سه پشه سوه ل دیکر کت کت
 پشه سوزلر استه پشه ایدر کت کت کت کت کت کت کت کت کت
 استه دوار کت کت دیکر پشه ایدر کت کت کت کت کت کت کت کت کت

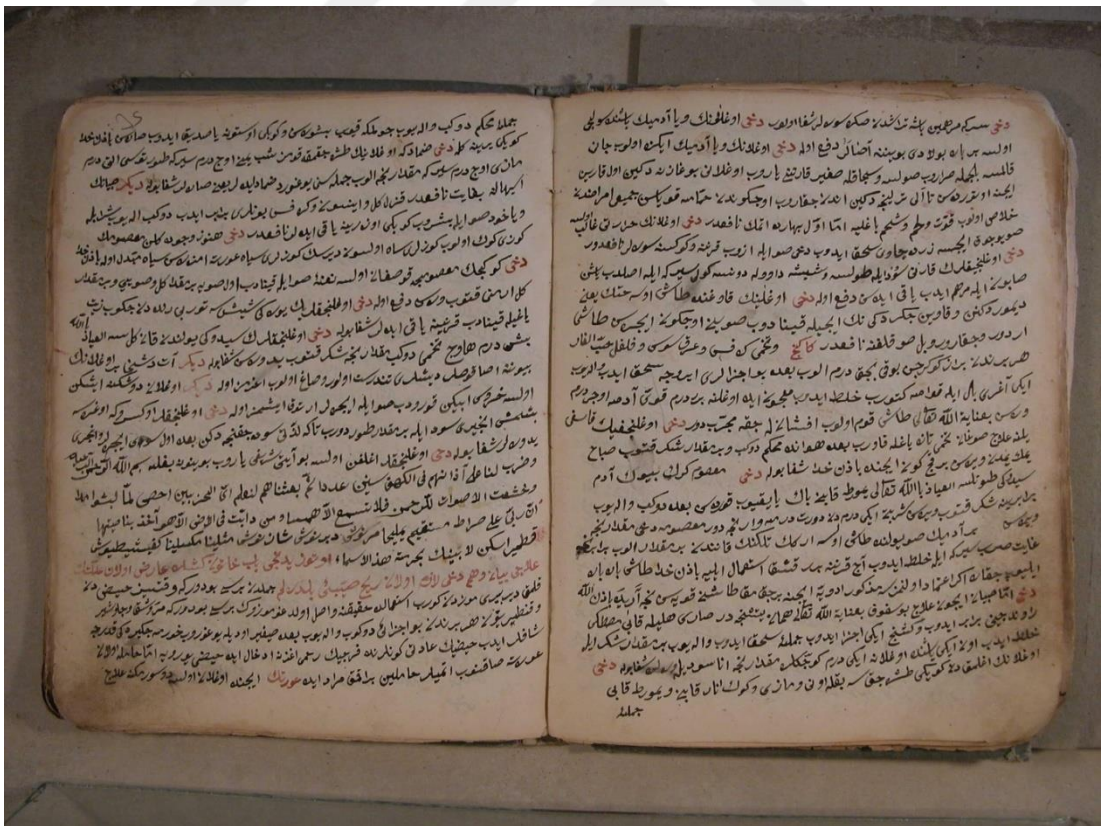

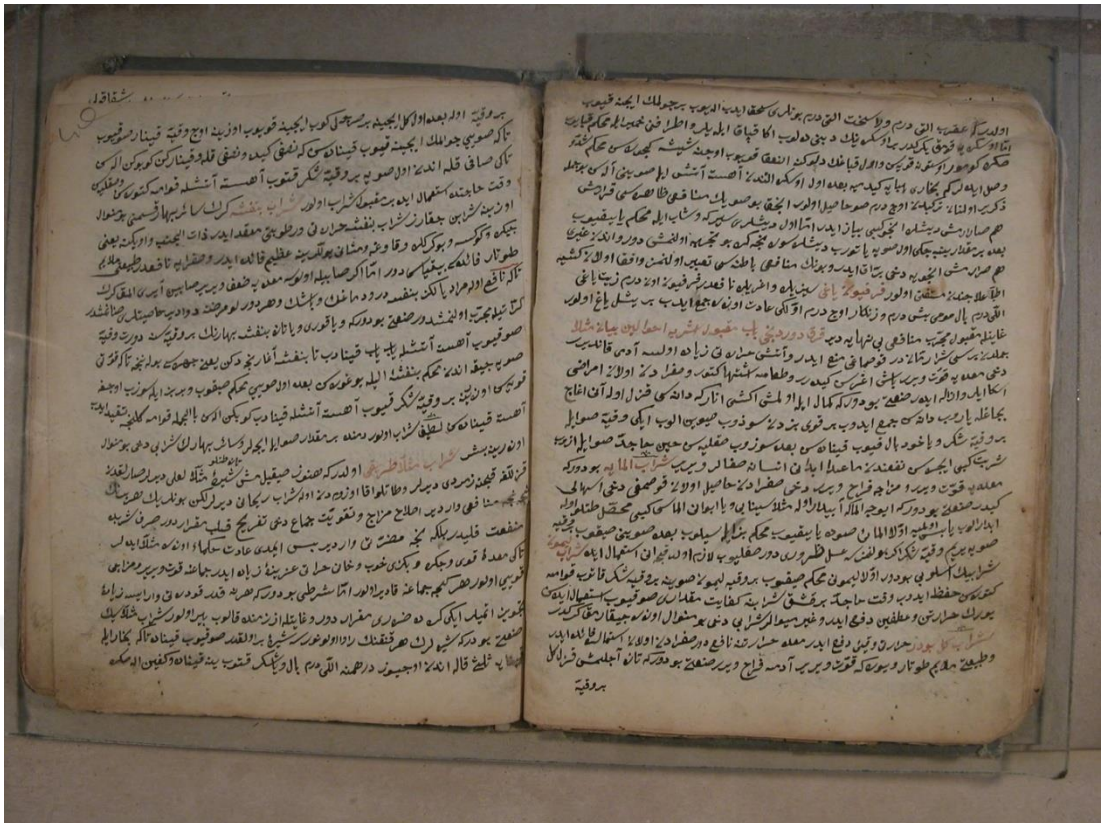
اعتن به بر طبقه را بر میباید اولی در دفعه پنجمه اولی در دفعه ششمه اولی در دفعه هفتمه
سینه مشک در کوب قویست بعد صفت ایدوب بر مقدار شکر است
مطلق اغن علی بار کوب قویست ب صولت در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
و کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
تا از بار و لیلک پیدا اولی در دفعه ششمه تا از بار و لیلک پیدا
اولی در دفعه ششمه تا از بار و لیلک پیدا
دیگر در کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
طریقه ای که باید بود در وقت اولی در دفعه ششمه
ایده کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
صبر کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
یا بشود ایضا اولی در دفعه ششمه
صاحب در وقت اولی در دفعه ششمه
هر چه عسلک علاج میباید در وقت اولی در دفعه ششمه
بهر یک کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
فان بچگی در وقت اولی در دفعه ششمه
و عروسی در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
قینا در وقت اولی در دفعه ششمه
یا بچگی در وقت اولی در دفعه ششمه
بعده آهسته آهسته قینا در وقت اولی در دفعه ششمه

آرب اوینا طشسه در کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
دوش در وقت اولی در دفعه ششمه
ن کلاب در وقت اولی در دفعه ششمه
اکثرین در وقت اولی در دفعه ششمه
دختر در وقت اولی در دفعه ششمه
اصلا در وقت اولی در دفعه ششمه
قشایب در وقت اولی در دفعه ششمه
در وقت اولی در دفعه ششمه
ایچونه در وقت اولی در دفعه ششمه
او در وقت اولی در دفعه ششمه
تلاش در وقت اولی در دفعه ششمه
آشسته در وقت اولی در دفعه ششمه
الاضحی در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
صاحب در وقت اولی در دفعه ششمه
دوش در وقت اولی در دفعه ششمه
قشایب در وقت اولی در دفعه ششمه
دهن در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
اولی در وقت اولی در دفعه ششمه

نست بود در وقت اولی در دفعه ششمه
اما کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
شسته در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
ایلی در وقت اولی در دفعه ششمه
یا کوب قویست در وقت اولی در دفعه ششمه
سلیح در وقت اولی در دفعه ششمه
و ایچونه در وقت اولی در دفعه ششمه
ایده در وقت اولی در دفعه ششمه
کمال در وقت اولی در دفعه ششمه
عباد الله در وقت اولی در دفعه ششمه
کیسه در وقت اولی در دفعه ششمه
علاجی در وقت اولی در دفعه ششمه
و ایچونه در وقت اولی در دفعه ششمه
بغلیب در وقت اولی در دفعه ششمه
دست در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه

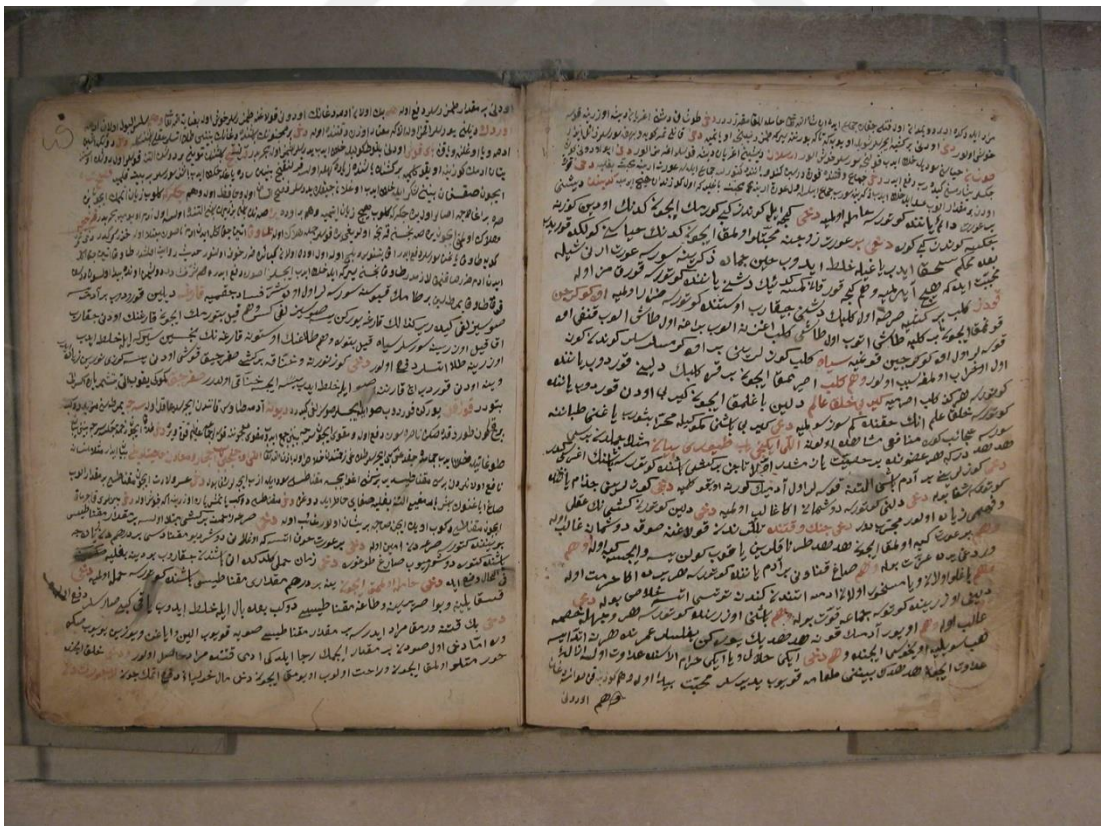
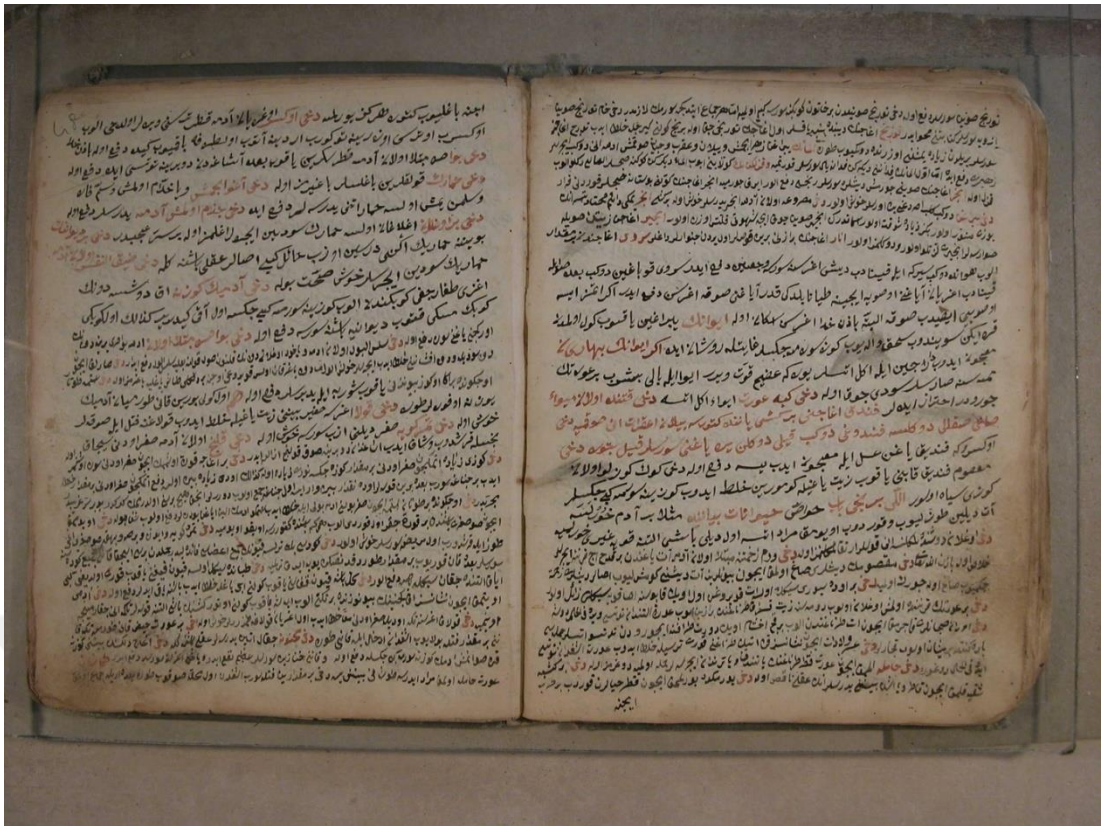
اولی در وقت اولی در دفعه ششمه
عسلک در وقت اولی در دفعه ششمه
ایکته در وقت اولی در دفعه ششمه
بینه در وقت اولی در دفعه ششمه
طوبی در وقت اولی در دفعه ششمه
نصف در وقت اولی در دفعه ششمه
دیگر در وقت اولی در دفعه ششمه
قانه در وقت اولی در دفعه ششمه
و ایچونه در وقت اولی در دفعه ششمه
شمام در وقت اولی در دفعه ششمه
اروب در وقت اولی در دفعه ششمه
نیش در وقت اولی در دفعه ششمه
صاحب در وقت اولی در دفعه ششمه
اضطراب در وقت اولی در دفعه ششمه
کوشک در وقت اولی در دفعه ششمه
اضطراب در وقت اولی در دفعه ششمه
صیغی در وقت اولی در دفعه ششمه
اضرب در وقت اولی در دفعه ششمه
مکمل در وقت اولی در دفعه ششمه
مشغول در وقت اولی در دفعه ششمه

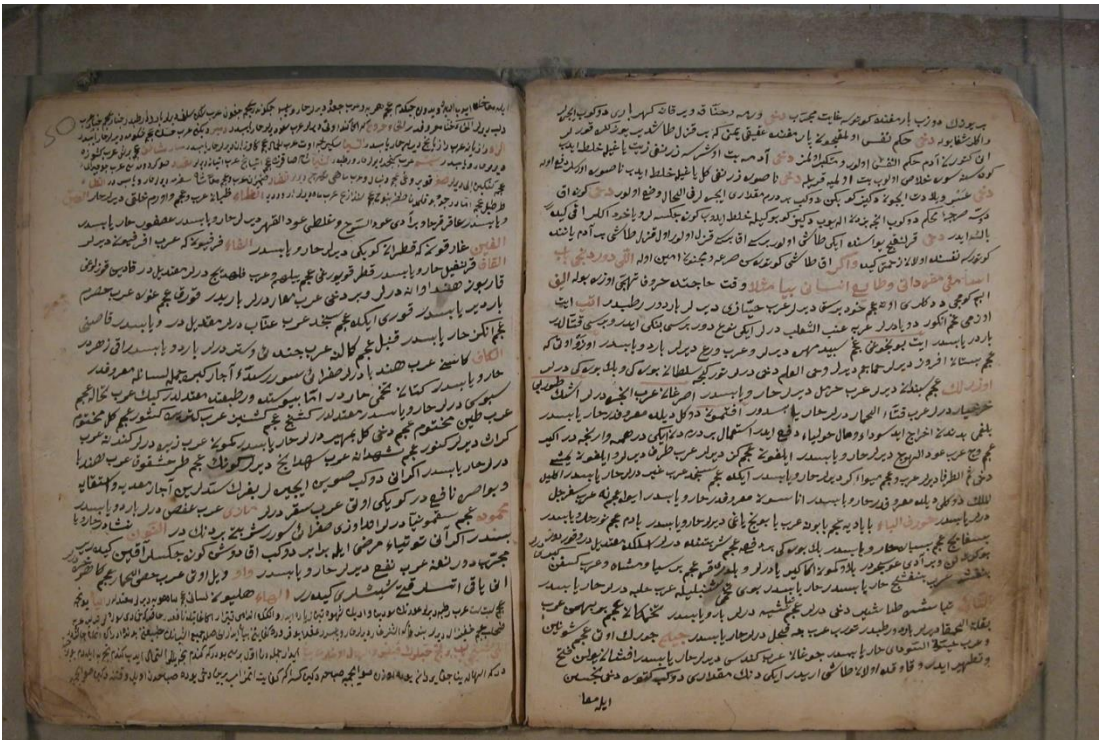

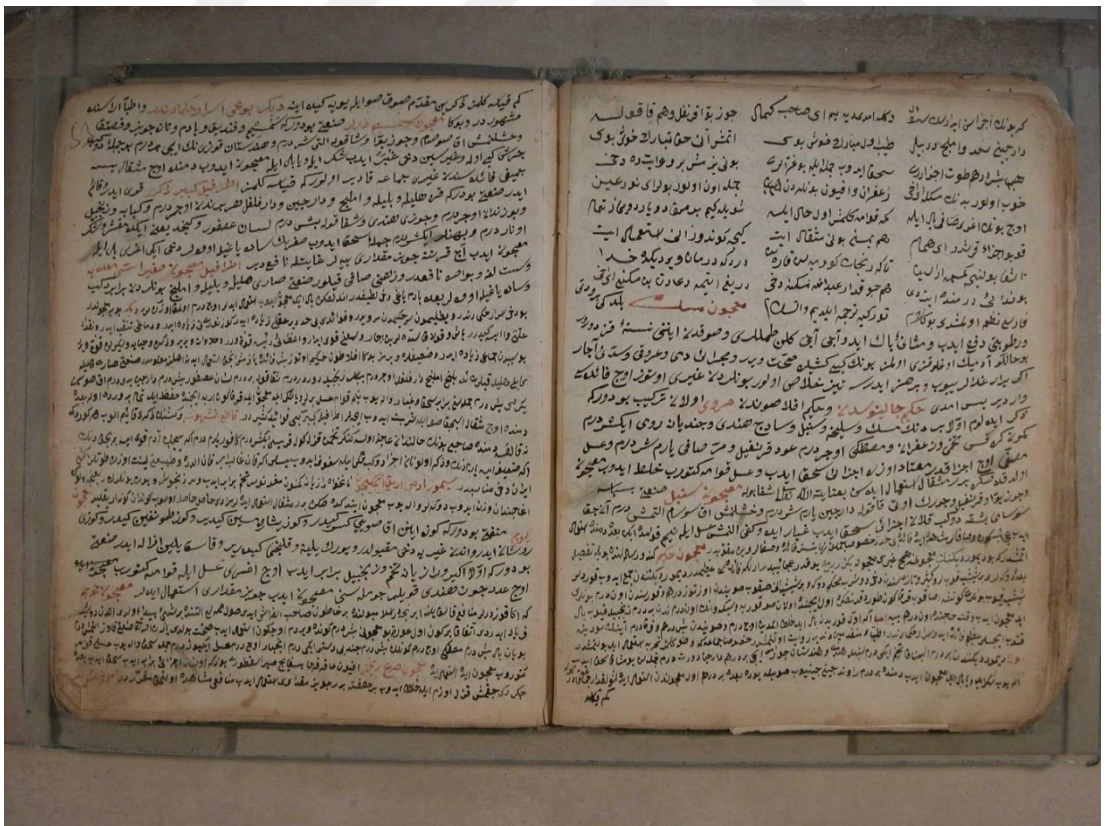

توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش
توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش
توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش

توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش
توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش
توسعه بهارستان و کسب شش نیکو همگی در کسب بهوش اول و در وقت قناریه
مشهور در کسب کنند بر شغال و کسب سها به غلبه بدر کسب شش

بدره...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...

بدره...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...

بدره...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...

بدره...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...
دوازدهم
 در این روز...

کامل ایله بوورنیه بوخت
سحق اوله بو قدر شکر
فورتلجه دعا قلمه شده
کشنج کندنه دوستیله صحه
بوختن قان کلمه
یبله بخر کون بر مشقه
جبهه بول اوله ناکه ان آد
عسر لکمه بولی بر کشینک
بیمه آج قه ننه کسه بخیرالم
بوینس انمه اسکا غیر روا
ضمیم کیمو ترخی سننه ن ال
غیر یحی لدر کوره ویرم
دوایه حسن عقیق
اولجا ونیر دستوشنی
خر صا جکر دکنم قیلن فی
مجره بدجه اونیر زنههار
برخی تو نلته دایمی اوق قانی
جوعلکه صوفیوب او شنه ال صاه
ایله جفا ایدوب اوج صباح اچیم
تاکه پان کمر اوله کویک بورس
جقار قبقلز قن در طش اوله
دوایه روت
یعنی سر صم کبی قوال تنه یاغ
بهر حکمه اوغش عواص
دره روا ویران اگر چه خدا
نظمه هیچ کلام حکمته آل
بو یله بو علمکی هر شمع با منر
حلوانه حکما بوور
بجمله دن برک بودر آنک
ذکرکی قاریم ایدر الحاصل
آق صوغان صوبه نبر و قیدها

نه بلتوط و طولیلا کندر
کونک او جدر دم اوله بویله
دوایه روت شکله شده
سه ده باغی قنوا او جدر
قان کلور سیدن بولند ان کمر
امر حقله تا اوله خوش حال
سرجه بوقیلن ازوب ایچم دم
لوتن بوعیبه اول بر کشینک
مشانه ره طاش اوسته علاج
اق سوسن دفته یمنع فلفل
اوج اجزایه قل مصطفی باک
اریدوب طایغ قوم ایدر کیدر
حیظ یاغ کلسر عورتک جاننا
قنطاریون اوله بزر بسجوق
کنوره برینی او زساننده
دوشتر او غلانی واریمه خزر
قورتم در ایلک شرا لاف
آشنه نرمه تا مختشر قیل
فودتله بو آمدن ایدر دعا
صوق اسراضنک بودر پوس
اکا سیرکه صجوب بوغدا اولن
جغه طاعون کشیده یا غیره
داغله یا دشیمله تا اوله صاغ
نکه جمع ایلدسه کوه صصاص
قواله هاس له باز بلشد
کسه اوروش ذکل بچقا ازل
ککه از بلسه اوله جا قنوق
حکی یازدر نیجه حلوا
صحتی جسمی راحت جانک
قفة ارتدر سینیله زیاده
بر او دکلو عمل قه شدرا اکا

استخوانوس دخی سراسر ایدر
دیلر سه بال ایله ایدوب در بخون
دوشکه ایشره بر او غلانی
یا تخم واقننده بیمه اول آدم
هو بجلت نخنی او کات دد کسر
حیرت سبب اول
قنقی بولنه روا اینسه وار
تورلی سودیله بنر صم دم
طاش اوله مشانه ده جاننا
کسر فسی تخم وکا کینج بر بزر قل
ایکی امشقال بیمه قویله آدم
بودر وایله اول مراده این
کتوبه بون فی اینتی او سا
بولار صم او دوله بوغ صاف
کوره طون حالته هم اول کونده
دوایه افراطه در اعراض
کسری صم معده نوس بار طوتام
صویغ سوزب الوب مصطفی قیلوب
دوایه زور روت
کمر مدکی الوب اوج غر صا
هیچ بولنه کبی یوقدر بون رون
فرقیون یعنی این بو شقا
دوایه نتیجه کلام
بونده یازدم بود کلود روا
در حکمت عی دوز بلشد
بو یله جمع جتر ناث اولسن
کازب اولیمه هر سوز صاره
هر برسه نفایس رعن
ست اندامغ ایدر زابل
حفظ نفس استریک انده مراده
آتش نرسه رواق ایله
پانسیپ

ÖZGEÇMİŞ

01.08.1991 tarihinde Kocaeli'nin Körfez ilçesinde doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Kocaeli'de bitirdi. Lisans öğrenimini 2014 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nde tamamladı. 2014-2015 öğretim yılında Kocaeli Nuh Çimento Mesleki ve Teknik Anadolu lisesinde öğretmenlik yaptı. Şu an Sakarya Fatih İlkokulunda öğretmenlik yapmaktadır.

Eposta:berrin_243@outlook.com

